

FINLAND -

**BUUGA TACALLIINTA
WAX BARASHADA BULSHADA**

Pako
Suomen
aisapu

**TURVAPAIKKA-,
MAAHANMUUTTO- JA
KOTOUTTAMISRAHASTO**

Euroopan unionin tuella

 **HELSINGIN
AIKUISOPISTO**

Sisällysluettelo

Hordhac	3
1. FINLAND IYO DHAQANKA DADKA FINNISHKA	5
Juquraafiga Finland iyo cimilada	5
Bulshada Finland.....	7
Finnishku waa dad nooceee ah?	9
Taariikha Fiinland oo kooban	11
Dhaqanka Finland: Jadwalka, xafladaha iyo caadooyinka.....	19
Su'aalaha laga doodayo.....	28
2. BULSHADA FINLAND	29
Qaybahaa kala duwan ee bulshada finnishka.....	29
Horumarinta daryeelka bulshada ee Finland	30
Nidaamka maamul ee Finland	34
Nolosha ganacsiga ee Finland iyo nidaamka dhaqaalaha	38
Su'aalaha laga doodayo.....	39
3. U soo guuridda iyo degitaanka Finland.....	40
Ogolaanshada joogitaanka (sharciga) iyo jinsiyadda Finland.....	40
Arrimaha la qabanayo marka Finland loo soo guurayo	42
Arrimo aasaasi ah oo ku saabsan deganaashada(guriga)	46
Laqabsashada wadanka cusub	52
Su'aalaha laga doodayo.....	56
4. NOLASHA QOYNSKA IYO CARRUURTA	57
Qoyska finnishka ah markiisi hore iyo hadda.....	57
Daryeelka carruurta iyo adeegyada qoyska.....	66
Taageerida qoysaska marka lagu jiro xaaladaha dhibaatooyinka.....	71
Adeegyada kale ee caafimaadka iyo bulshada	74
Marka qoysku u usoo guuro Finland	76
Su'aalah laga doodayo	78
5. WAXBARASHADA	79
Horumarka nidaamka waxbarashada ee Finland	79
Nidaamka waxbarasha ee Finland maanta	81
Maalgalinta waxbarashada	93
Su'aalaha laga doodayo.....	95
6. SHAQADA IYO KAALMADA NOLOSHA EE FINLAND	96
Suuqyada shaqada	96
Shaqaaaleynta	106
Shaquo la'aan markey kugu dhacdo	114
Sua'aalaha laga doodayo	120
7. CAAFIMAADKA IYO WAAYEELNIMADA FINLAND	121
Caaafimaadka iyo jirrada	121
Adeegyada caafimaadka ee Finland	123
Caafimaadka iyo daryeelka waayeelka	126
Lacagta hawlgabka ee kala duwan.....	127
Adeegga daryeelka waayeelka	129
Dhimashada iyo aasidda.....	131
Dhaxalka	133
Su'aalaha laga doodayo.....	135

8. SHARCIYADA IYO HABKA CADDAALADA EE FINLAND	136
Nidaamka sharciga ee Finland.....	136
Bulsho sinnaan ku dhisan oo isku xuquuq ah	138
Xuquuqda iyo waajibaadka shakhsiga	141
Dambiyada	144
Nidaamka cadaaladda iyo caawimada maxkameed	145
Su'aalaha laga doodayo.....	149
9. SIYAASADA IYO SAAMEYN KU YEELASHADA FINLAND.....	150
Waa maxay dimuqraadiyaddu?	150
Horumarinta dimuqraadiyadda Finland.....	153
Doorashooyinka Finland	157
Ururo siyaasadeedka Finland	159
Saameyn ta muwadinka	163
Su'aalaha laga doodayo.....	167

Hordhac

Buugan waxaa loogu talagalay dadka waaweyn ee dhowaan u soo guureen dalka Finland. Ujeedada buugan waxaa weeye faahfaahinta waxqabadka bulshada Finishka ah iyo in la furo sheekada Finland.

Buugan waxbarashadu wuxuu ka warramaya bulshada finnishka ah.

- howsheeda iyo qaab dhismeedkeeda.
- qiimaha, sharciga iyo demoqraadiyada .
- xuquuqda iyo waajibaadka shaqsiga khuseeya.
- nolosha caadiga wixii ku saabsan.

Qofka marka uu aqoon u leeyahahay bulshada cusub ee uu u soo guurey waxay u sahlaysaa in uu la qabsado dalka. Waxbarashada bulshada khuseeya waxaa dadka wadanka u soo guurey sida caadiga lagu siyyaa koorsooyinka loogu talagalay dal dajinta iyaga oo af finnish ku baxaya. Qofku marka uu wadanka ku cusub yahay badanaa luqadiisa finnishka uma saamaxayso in aqoonta bulshada khuseysa si fiican uga faa'iidaysto, sidaa daradeed ayeey muhiim u tahay in aqoontaa luqadiisa hooyo lagu siiyo. Aqoonta qofka luqadiisa hooyo lagu siiyo waxay ka caawinaysa in uusan khalad wax u fahmin waxayna xaqijinaysaa in warbixin muhiim ah aysan dhaafin.

Intaa kaddib dadka wadanka u soo guuray aqoonta bulshada ee loo dhigayo ilaa hadda waxaa ka maqnaa buug kooban oo dalka oo dhan loo isticmaalikaro. Dagmooyinka qaar, dadka wadanka u soo guuray waxay siyaan wax barasho ku baxda luqadooda hooyo, laakiin taas badanaa waa ku meel gaar, baaxaddeeda iyo dadka loo dhigayo way is badbadalaan. Dal dajinta si ay u guuleysato, waxbarashada ku saabsan aqoonta bulshada iyo wax barashada luqada finnishka waa in lakala qaadaa. Waxbarashada aqoonta bulshada waa in qof walba luqadiisa hooyo lagu siiyo, wadanka oo dhanna isku cashar looga dhigaa.

Ururka Caawimaada qaxootiga ee Finland (Suomen Pakolaisapu) koorsooyin la yiraa VertaisKoto ayeey dadka dalka qaxootinimada ku yimid ugu dhigtay barashada bulshada, casharro ay soo diyaariyeen dad xirfad u leh arrimaha bulshada ayaa koorsooyinkaa ka hadli jiray iyaga oo laga turjumaayo islamarkaasna laga wadahadlayo. Pakolaisapu waxay dareemeen in loo baahanyahay waxbarasho intaa ka ballaaran oo wadanka oo dhan taabaneysa iyo koorso intaa ka sii kooban oo isla socota. Taas darteed ayaa Pakolaisapu dhaxdeeda laga bilaabo howsha diyaarinta koorsada tacliinta bulshada oo casharkan xataa loo soo saarey. Tacliinta barashada bulshada markii la diyaarinayey waxaa tusaale laga soo qaatay wadanka Iswiidhan. Barnaamijkooda Khuseeya wadanka oo dhan ee la yirahaado "Sämhällsorientering" iyo koorsadaas Buuga loo sameeyay ee la yirahaado Om Sverige.

Koorsada tacliinta barashada bulshadu waxay ku dhisantahay waxbarasho ku socota luqada hooyo, oo suuragelineysa kooxda dhexdooda in ay doodaan oo ay ka sheekeystaan arrimaha. Koorsooyinka waxaa dhigaya macallin tababar soo qaatay oo dadka koorsada dhiganaya luqadooda hooyo ku hadla. Casharkan waxaa loo diyaariyey macallimiinta koorsooyinka

dhigaya in ay isticmaalan laakiin dadka kale xataa way ka faa'iideysan karaan. Koorsada tacliinta barashada bulshada ujeedadeedu waa, in ay ku caawiso dadka koorsada qaataan in ay dalkan iyo bulshadan si fiican u fahmaan oo ay u sahasho in ay bulshadana iyaga oo dadka kale la siman ay ka qaybqaataan.

Buugan waxaa diyaariyey Machadka dadka waaweyn ee Helsinki (Helsingin aikuisopisto). Howsha wanaagsan waxaan si gaar ah uga mahadcelineynaa kooxda diyaarisay. Iyaga oo ah hogaamiyaha barnaamishka Lilli Rasilainen iyo Mira Larduet, Marjaana Markkanen iyo Ulla Tarkka. Salaan diiraan iyo mahadnaq waxaan udiraynaa Iswiidhan, si gaar ah Waqooyiga Götland maamulkooda iyo magaalada Göteborg, kuwaas oo aad inoo caawiyeen markaan diyaarineyney tacliinta barashada bulshada.

Buuga tacliinta barashada bulshada waxuu ka mid yahay barnaamishka Kotikunta ee Ururka Caawimaada qaxootiga ee Finland (Suomen Pakolaisapu) (2016-2018), taas oo dhaqaale ahaan laga taageerey xagga EU ee lacagta magangalyo doonka, dal u soo guurida iyo dal dajinta. EU iyo wasaaradda arrimaha gudaha way ku mahadsanyihiin howsheena in ay naga caawiyeen.

1. FINLAND IYO DHAQANKA DADKA FINNISHKA

Juquraafiga Finland iyo cimilada

Bulshada Finland

Finnishku waa dad nooceee ah?

Taarikhda Finland oo kooban

Dhaqanka Finland: Kalendarka, xafladaha iyo caadooyinka

Finland waa wadan ku yaal Waqooyiga Yurub, waa wadan ay dawladdu adeeg ballaaran dadkeeda siiso. Adeegaas waxaa suuragaliyo cashuur kala duwan oo ay dawladdu aruuuriso. Cashuurtaas ayaa lagu taageraa daryeelka muwaadiniinta. Cashuurta waxaa ay saaciddaa in dadka taajiriinta iyo kuwa fakhriga ah heerka u dhexeeyaa uusan aad u weynaan. Finland waa wadan dimuqraadi ah oo barlamaan lagu maamulo. Finland maanta wuxuu ku jira waadamada aduunka ugu xorsan, xasiloon ugu nabadda badan. Laakiin sidan ma aysan ahayn waligeed. Finland waxay madaxbanaantahay hadda 100 sano. Wakhtigaas horumarka wadanku wuxuu ahaa mid degdeg ah, si walba oo loo qiyaaso. Wadan fakhri ah ayaa boqol sano ku noqday dimuqraadi casri ah, oo ay ka jirto saaxafad madaxbanaanidaacadaha wararka fidiyaan ay madax banaanyihiin, nolol shaqo oo sinnaan ku dhisan iyo ummad tacliin sare leh.

Juquraafiga Finland iyo cimilada

Finland waxaa ay ku taalaa Waqooyi Yurub waxaana lagu xisaabiyyaa dalalka Waqooyiga sida Iswiidhan, Noorway, Denmark iyo Iceland. Finland waxay la wadaagtaa Ruushka xuduud dheer oo dhinaca Bariga ah. Waqooyiga Finland waxaa deris la ah Noorway. Galbeedka Finland iyo Iswidhan xuduud dheer ayeey wadaagaan. Tornio hoos marka looga soo daadego Finland iyo Iswidhan bad ayaa u dhxeysa la yira Pohjanlahti. Koonfurtana deriska ugu dhaw waa Viro.

Finland dhulkeeda ballaciisu waa wadama Yurub kan sideed ee ugu weyn (338 500km²). Sanadkii 2010 Finland dhulkeeda boqolkii 77% waxaa qarinayey duur, 9% dhul la beerto oo 4% kaliya ayaa ah dhul la dhisay oo la daganyahay. Finland marka waxey leedahay duur badan iyo tiro badan oo harooyin ah. Finland waxay xittaa qabtaa jasiirado ay tiradoodu badantahay. Mid ka mid ah soonaha jasiiraduhu waa Ahvenanmaa oo ku taal Koofur-Galbeedka Finland. Ahvenanmaa iyada ayaa ismaamusha laakiin Finland ayey ka mid tahay.

Cimilada iyo wakhiyada sanadka

Finland waxaa jira afar xilli-sanadeed cad. Jiilaalku waa mid baraf adab oo qabow ah. Lappi xilliga jiilaalku wuxuu soconkaraa ilaa iyo sanad barkiis, Koofurta Finland laakiin sanadka sadax qayb marka loo qeybiyo hal qeyb kaliya ayaa jiilaal ah. Xilliga jiilaalka wuxuu qabowgu y gaari kartaa q ilaa iyo derajada – 30. Xiliga jiilaalka deegaanka Lappi, dhinaca waqooyi ee cirifka dhulka qoraxda ma soo baxdo, Xiligaa mugdigu wuxuu ka socdaa deegaanada waqooyiga ku yaal dhowr maalin illaa iyo 50 maalmood.

Xilliga Guga ayaa wakhtiyada sanadka ugu gaaban. Wuxuu socdaa bil iyo bar ilaa labo bilood. Inta uu gugu socdo bay'ada waxaa ku dhaca isbeddelo waaweyn. Barafka iyo haraha barafoobey xilliga jiilaalka way dhalaalaan, dhirtuna way baxdaa. Finland dhirta waxay baxdaa guga illaa deyrta.

Xagaagu waa xilliga ugu kulul xilliyada sanadka, wuxuuna cilmilo ahaan waqooyiga ka jira labo bilood koonfurtana illaa iyo afar bilood. Sida caadiga ah xagaa waxaa lagu tiriyaan bisha lixaad, tan todobaad iyo tan sideedaad. Xagaaga qoraxdu Lappi kama dhacdo. Waxaa loogu yeeraa qoraxda saqbarka ama habeenka aan habeenka laheyn. Xagaaga Fiinland waa mid mararka qaar kulul. Kuleylku waxuu gaari karaa illaa +25C. Marmar xagaagu wuxuu noqon karaa xittaa qabow iyo rooroob. Finland roobku wuxuu da'aa sanadka oo dhan, oo xilli roob oo gaar ah ma jiro. Roobka ugu badan wuxuu da'aa bisha todobaad iyo tan sideedaad.

Dayrtu waxey socotaa illaa labo bilood iyo bar. Xilligaas ayaa beeraha la guraa duurkana miraha iyo likaha laga aruuriyaa. Dayrta hawadu wey qabowdaa dhirtuna waxay isu diyaarisaa barafka in ay nasato.

Bey'adda Finland

Finland waa wadan deegaannadu ay kala fogfog yihii oo leh keyn iyo harooyin badan iyo bey'd aan la taaban. Finnishka way xushmeeyaan bey'adda wayna jecelyihii in ay wakhti ku qaataan. Dad badan ayaa hiwaayad ahaan ugu socdo ama bey'adda sida kaluumeysiga, baaskiil ku wada, ku dabbaasha daloolka barafka ama socod dheer ku sameeya. Duurka ma ahan mid foga, xattaa caasimada hadaad joogto waad gaari kartaa. Magaaloyinka waxaa ku yaal jardiinooyin badan iyo meelo kale oo cagaar ah kuwaas oo wakhti lagu qaadan karo. Finnishka bey'adda iyo agagaarkeedu in ay nadiif ahaato muhiim ayeey la tahay. Qashin in banaanka lagu tuuro waxaa loo arkaa edab daro, waxaana lagu xukumi karaa qofka qashinka jidka ku tuura ganaax.

Finland waxaa ka jira sharci la yiraahdo xaqa qof walba (jokamiehenoikeus). Sharcigaas wuxuu tilmaamayaa in qof kasta uu xaq u leeyahay in uu bey'adda wakhti ku qaato, uu meeshuu rabo maro, cid kasta oo iska leh dhulkaas. Badanaa bey'adda waa la mari karaa, miraha iyo likaha waa laga guran karaa, waana laga kaluumeysan karaa. Dhirta iyo xayawaanka laakiin dhaawac lama gaarsiin karo, qashinna loogama tagikaro dhirta. Bey'adda waa lagu dhixi karaa, teendho oo kale hadii laga dhisto habeen ama labo, laakiin badanaa intaa kabadan lama ogola. Qofka ku dhaxaya bey'adda lama ogola in uu qofka dhulkaas iska leh dhib gaarsiyo. Xeebaha lagu dabaasho iyo jardiinooyinka lama ogola in teendho laga dhisto badanaa.

Ilaalinta bey'adda

Finland xayawaanka bey'add ku nool badankooda sharciga ayaa lagu mammuucay in la dilo ama dabto. Buulasha xayawaanka lama jabinkaro, lamana dhibikaro. Xayawaanada la dabi karo waa elkiyo (hirvi), bakeeyle iyo shimbiraha duurka iyo biyaha qaarkood, kuwaas oo leh wakhti gaar ah oo la dabi karo. Filaand waxay leedahay aagag badan oo nabad la siiyey si bey'adda loo badbaadsho. Kuwaan waxaa lagu xaqiijinayaa in bey'adda dhexdeeda ay ku noolaadaan noolayaal, dhir iyo xayawaano kala duduwan. Meelahaas qaarkood si xor ah ayaa loo mari karaa.

Bey'adda waxaa loo ilaaliyaa si dadka looga badbaadiyo dhirta iyo noocyada kala duwan ee ku nool. Bey'adda nooyada kala duwan badbaadadooda waxaa loo la jeedaa in laga helo dhir, xayawaan, iyo waxa dhirta ka baxa oo si caafimaad leh u kori kara. Dadka waxa ay sameeyaa ayaa damaqda bey'adda oo baddasha, baaba'isa, wasakheysa, haleysa, waxa bey'adda ku noolna baaba'isa. Sharciga badbaadada bey'adu wuxuu ka hortagayaa bey'adda iyo agagaarkeeda in la haleeyo iyo in dhaawac la gaarsiinta.

Finland bee'adda waxaa ilaaliya sharciga Fiinland, Sharciga EU'da, shaqaalaha dawlada iyo ururo bulsho oo kala duwan. Wasaarada bey'adda waxaa Finalnd laga asasay sanadki 1983. Waxay ilaalisaa in kheyraadka dabiiiciga ah si mas'uuliyad ah loo isticmaalo iyo kala duwanaanshaha ay sii jirto.

Xayawaanka kheyraadka dabiiiciga ah iyo kuwa la korsado Finland waa in loo dhaqaaleeyaa si mas'uuliyad ah oo damiir leh. Sharciga badbaadada xayawaanka ayaa horumariya nololwanaagga xayawaanka iyo in si fiican loogula dhaqmo Finlnad. Sharciga waxuu tilmaamayaa oo kale habka xayawaanka loo xannaaneeyo, loo koriyo islamarkaasna loo qalo iyo sida la mamnuucay in loo hayo. Shaqaalaha dawlada ayaa ilaaliya habka xayawaanka sida lo'da, doofaarka iyo digaaga loo hayo. Finland eeyaha iyo bisadaha guryaha ayaa lagu heystaa in badan. Waxaa heysta dadka magaalada dagan iyo kuwa baadiyaha labadaba.

Bulshada Finland

Finland bulshadeedu waa 5,5 milyan. Finland waa dal dagmooyinka ay kala fogfogyihiin marka la barbardhigo wadamada kale ee Yurub. Finnishka badankoodu waxay dagenyihiin dhinaca xeebaha u dhow koonfurta iyo koonfur-galbeed. Lappi ayaa ugu dad yar.

Finnisku boqolkiiba 70% waxay waayahan daganyihiin mgaalooyinka ama magaalooyinka agagaarkooda. Magaalooyinka ugu weyn Finland waa Helsinki, Espoo, Vantaa iyo Oulu. Kuwaas waxaa dagan isku darkooda 1,5 milyan oo qofood. Caasimada agagaarkeeda oo ah Helsinki, Espoo iyo Vantaa inta dagan isku darkoodu hal milyan way dhaafayaan.

Finland sanadkii 2015 waxaa ku dhashay 55 000 oo ilmood. Wali 1940 meeyadi sanadkii intaas labanlaabkeed ayaa dhalan jirtay. Sanadadii 1945-1949 waxaa dhasheen kuwa la yiraa jiilalka waa weyn. Dagaalki ayaa markaas dhamaaday dadkana mustaqbalka ayeey si xooggan u aaminsanayaayeen. Carruur badan ayaa xilligaas dhalatay, qoysaskuna wey waaweynaayeen.

Bulshada Finland way duqobeyso, sida dalalka kale ee horumarka warshadaha gaarey. Bulshada duqobeyso waxaa loo la jeedaa in dadka ay gaarayaan da' weyn, carruur badanna aynaan dhalanayn. Waxaa la qiyaasey in ilaa sanadka 2030 dadka 65 sano gaarey tiradooda ay noqon doonto boqolkiiba 26%. 2017 tiradooda waxay ahayd 17,5%. Waayeelo badan ayeey xanaaneyntoodau saarantahay dadka shaqeeya oo tiradoodu ay sii yaraaneyso. Finland waayahan waxaa la xisaabiyyey naagtiiiba in ay dhasho 1,7 carruur, 1950 waxay ahayd dhalmada naagtiiiba 3,5 carruur ah.

Finland waxay leedahay labo luqadood oo rasmi ah

Finland waxay leedahay labo luqadood oo rasmi ah, Finnish iyo swiidish. Boqolkiiba 89% waxay ku hadlaan Finnish. Iswiidishka waxaa ku hadla boqolkiiba 5%. Luqada Iswiidhishka sababta ay rasmi u tahay, waa Finland oo ka mid ahayd boqortooyada Iswiidhan boqolaal sano. Arrimo badan oo ku saabsan dhaqanka, diinta, sharciga, maamulka iyo hiddooyinka Finnishku wakhtigaas ayeey ka soo jeedaan.

Luqadaha kale ee Finland looga hadlo waxaa ka mid ah tusaale ahaan af ruushka, luqada saame, istooniya iyo carabi. Fiinland waxaa loogaa hadlaa af ruush iyo istooniya sababta oo ah waa wadamo daris la ah Finland oo dad badan ay ka soo guureen. Xittaa luqada carabiga dadka ku hadla

tiradooda intaas wey kordheysaa. Luqada saame waa luqad sinjiga ku hadlaan ay yar yihiin oo waxaa looga hadlaa Lappi. Luqadaha kale ee yar yar ee lagu hadlo waxaa ka mid ah luqada romaniga ama jibsiga iyo tan dhagoolaha.

Dadka laga tirada badan yahay ee Finland

Dadka laga tirada badan yahay ee Finland waxay noqon karaan kuwa dhinaca dhaqanka, luqada ama diinta looga tira badan yahay. Sinjiyada daqanka ee yar waxaa lagu xisaabiyyaa reer saame, romanitka iyo Finniska reer inkeri. Sinjiyada luqada waa kuwa Iswiidhish ku hadla iyo luqadda dhageysiga. Sinjiyadaha diinta waxaa ka mid ah tataaritka iyo yahuuda. Sinjiyadaha yar oo dhan Finland xaq ayeey u leeyihiin luqadooda iyo dhaqankooda. Xuquuqdan Finland sharciga ayaa ka degsan.

Ajnabiga Finland jooga

Sanadkii 2016 dadka Finland dagan boqolkiiba 6,5% waxay ahaayeen dad asalkooda ajnabi yahay. Marka la leeyahay qof asalkiisa ajnabi ah, waxaa loo la jeedaa qof labadiisa waalidba ay dibada ku dhasheen. Tiradu waa 340 000 oo qofood. Wali sanadkii 1990 tirada ajnabiga waxay ahayd 37 000 oo kaliya. Sanadkii 2016 sideeda koox ee ugu weyn, oo jinsiyadooda ay ajnabi tahay waxay ahaayeen sida ay isku xigaan istooniya, ruushka, ciraaqiyiinta, shiineyska, Iswiidhishka, taylaandeeska, soomalida iyo afghanistaanka.

Dal u soo guuridda Finland wakhti dheer aad bey ugu yarayd. Finland waxay ahayd wadan fakhri ah, oo dadka ay ka guuri jireen iyaga oo shaqo iyo nolol fiican raadinaya. Finnishku waxay u guuri jireen Mareykanka 1800. Xittaa ruushka finnish badan aaya u guurey waayo hore. Bulshada Finland in badan ayeey is badashay 1960-1970. Baadiyaha dadki daganaa aaya wagaas magaaloyinka u soo guuray iyagoo shaqo doon ah. Laakiin Finland shaqadu ma aysan ku filneyd dadka oo dhan, marka in badan dibada ayeey shaqo u raadsadeen. Sanadadaas tobonaan kun oo finnish ah aaya Iswiidhan shaqo darteed ugu guuray.

Finland qaxootiga iyo ajnabiga dalka u soo guurayo waxay so gaaraan dalalka kale ee waqooyiga kadib. Iswiidhan, Denmark iyo Noorwey dad badan aaya shaqo darteed ugu guurey 1950-1970, qaxootina waxay qaabileen laga bilaabo 1960. Finland waxay qaabishey 200 oo qaxooti ah 1970, waxay ahaayeen dad Chiile ka soo fakadeen inqilaabki. Dhawr kun oo qaxooti ah aaya ka soo Vietnaam ka galay Finland 1980. Shaqo darteed dad aad u yar aaya bilowgi Finland ugu soo guurayey.

Aduunyada waxyaaba ka dhacaya aaya si tartiibtariib ah u saameeyay in Finland xattaa at dad oo muhaajiriin ah soo galaan.. Soomaaliya dagaalka sokeeye iyo Midowgi Sofiyeeti ee ruushka burburkiisa 1980-1990 dartood, dad badan aaya Finland soo galay. Dagaaladii Yugoslaafiya 1990 meeyihii dalalka Balkan loo yaqaan qaxooti badan aaya ka yimid halkan. Xittaa Ciraaq, Afghaanistaan, Soomaaliya, Eritrea, Ruushka, Kongo iyo Yukrain waa dalal Finland ay qaxooti ka qaabishey. Sanadadan dhow qaxootiga ugu badan waxay ka socdeen Ciraaq, Afghaanistaan, Soomaaliya, Suuria iyo Iiraan.

Waayahan dambe sababaha Finland loogu soo guuro mahan dagaal laga soo cararayo oo kaliya, tusaale ahaan qoys, shaqo ama waxbarasho darteed xattaa waa loogu soo guuraa. Sanadkii 2016 sharciga dalka lagu joogo boqolkiiba 25% waxaa lagu siiyey dad ka yimid dalalka EU ama qoysaskooda oo loo diiwaangeliyay xuquuqdooda joogitaanka dalka. EU'da banaankeeda dadka ka yimid ee sharciga la siiyey waxay ahaayeen 75%, kuwaas oo 21% ay ahaayeen sharci dhiibistiisa lagu saleeyay qoys, 16% waxbarasho iyo 5% waxe ahayd sababo kale. Sharciyada boqolkiiba 18%

waxay ahaayeen kuwa lagu bixiyey badbaadada caalamiga (kansainvälinen suojelu). Tiradan waxaa ku jirta dadka wadanka iskood u yimd oo sharciga helay iyo kuwa xerooyinka qaxootiga ee dibada sharciga lagu soo siiyey Finlandina ay qaabishey. Finland sanad walba waxay gaartey in tiro la go'aamiyey oo qaxooti ay ka soo qaataan xerooyinka qaxootiga ee dibadda ku yaal. Baarlamaanka ayaa go'aamiya tiradaas inta ay tahay. Sanadkii 2016 waxaa la qaabilay 749 qaxooti noocaas ah.

Diinta iyo diin ku dhaqanka Finland

Bulshada finnishka ah afar marka loo qeybiyo saddex qayb waxay ka tirsantahay kaniisada Injiilka luteranka. Kiniisadaas waxay raacdaa diinta kirishtaanka sida luteraanka ay u fahansanyihiin, taas oo ka mid diinta kirishtaanka ee borotestanka ah magaceeduna uu ka yimid baadariga jarmalka ee la yiraahdo Martti Luther oo diinta dib u qaabeeeyay wakhtigisa iyo weliba Injiilka. Kaniisada injiilka luteraanka ah ee Finland waxay xaq u leedahay in ay canshuur ka aruuriso dadka ku biirsa. Kaniisadu waxay awood saameyn ku leedahay maalmaha fasaxa ee diinta kirishtaanka in la xuso iyo iskoolaadka in diinta kiristaanka lagu baro.

Kaniisada labaad ee wadanka ugu weyn waa kaniisada ortodoksiga, waxaana ka tirsan boqolkiiiba 1% bushada. Finlaand waxaa la qiyaasey in ay daganyihiin ilaa 700 000 oo muslim ah. Tiradooda in la xaqiijo waxaa adkeynaya in muslimiinta aysan kulligood ku biirin urur diimeedyada.

Finland waxaa kajira sharciga xornimada diinta, taas ka dhigan inqof waliba uu xor u yahay in uu doorto diinta uu rabo, diintisana uu ku dhaqmo. Sharciga waxaa ka mid xittaa in qofku uu xaq u leeyahay in diin la'aan ahaado. Sanadkii 2015 waxaa la qiyaasey in boqolkiiiba 24% bulshada Finnishka ah aysan diinna raacsaneyn.

Diinta iyo kaniisada kirishtaanka door weyn ayeey ku leedahay habka ay bulshada Finnishka ah u dhisantahay dhaqan ahaan, sida dadka loo xurmeeyo iyo waxa dhaqan wanaagsan loo arko. Waxaa la dhihi karaa bulshada finnishka waxaa inteeda badan lagu aasaasey diinta kirishtaanka iyo qayimka injelka luteraanka. Tusaale ahaan ra'iga ay diintaa ka heysato shaqada sida loo qabto, daacadnimada, iyo arrimaha la qiimeeyo ama loo heysto in ay muhiim yihii. Xafladaha finnishka in badan oo kamid ah ayaa ku xiran diinta. Tan waxay ka muuqataa tusaale ahaan marka dadku ay is aroosayaan, ilmaha dhashay marka magaca la siinayo iyo marka la aasaayo qof dhintay.

Waayahan dambe Finland waxaa loo heystaa dal calmaani ah oo diintu aysan aad uga muuqan. Dawladaha calmaaniga ah habdhaqanka dawladaha iyo hay'adaha dowladuba shaqeeyaan iyaga oo ka madax banaan diimaha oo dhan islamarkaana ay si sinnaan ah ula dhaqmaan diimaha oo dhan. Siyaasidiinta iyo shaqaalaha dawlada ee Finland go'aannada ay gaarayaan kum saleyn karaa diin.

Calmaanimadu waa aragti qabta in dadka waxa ay sameynayaan iyo ficilladoodu ay ku saleysnaadaan aqoon balse aysan ku saleysnaan diin. Finland fikiradaha diinta ku saleysan iyo in diin loo isticmaalo waxa la qabanayo 50ki sano ee la soo dhaafay way sii yaraaneysaa. Finland waa caadi in marka wax la dooraanayo sababaha anshaxa lagu xiriiriyo xuquuqda bani'aadamka, aqoonta ama aragti waxqabad ee laguma saleeyo diintu waxay fartay.

Inkastoo aragtida nolol-maalmeedka dadka Finnishka ah ay diintu si dhif ah uga dhex muuqato in badan oo Finnish ah oo kaniisada ka tirsan ay tagaan oo kaliya xafadaha qoyska, aragtid amacnaha nololeedka ee dad badan oo Finnish aha waxaa ku jira wax uu ruuxi ah. Ma ahan wax ku xiran kaniisad ama koox diimeed.

Finnishku waa dad nooceee ah?

Dhacdooyin kala duwan oo muhiim ah oo taariikhda Finnishka soo maray ayaa saameeyay in ay finnishku noqdaan sida ay yihiin. Kuwa ugu muhiimsan waa xilligii Finland ay ka tirsaneyd boqortooyada Iswiidhan iyo kaddib oo ay ka tirsaneyd imbaraadooriyaddi Ruushka. Wakhtiyadaas dadki maamulka gacanta ku haayay marmar waxey finnishka ula dhaqmayeen si cadaalad iyo daacad ah marna si arxan daro ah. Saameyn waxaa sido kale yeeshay dagaaladii 1900 dhacay.

Dagaalka adduunyada ee koobaad waxuu ahaa 1914-1918. Dagaalkaas inta uu socday ayeey Finland ka xorrowdey Ruushka 1917. Xornimada kadib Finland sidii loo maamuli lahaa kala ra'i ayeey dadku ka qabeen. Sidaas darteed dagaal sokeeye ayaa Finland ka dhashay billowgii sanadkii 1918. Dagaalkaas Finishku iyaga ayaa isla dagaalaayey oo isdilaayey. Dagaalka sokeeye wuxuu keenay in wadanku uu u kala qaybsamo labo qooxood oo aan is aamineyn.

Dagaalki adduunka ee labaad waxuu dhacay 1939-1945. Finland labo dagaal ayeey ku jirtay, mid Sofiyeetki Ruushka iyo kii Jarmalka. Dagaaladan micnaha ay finnishka u leeyihiin aad bey u weyntahay. Marka hore, dagaaladaas cadawga dibadda ka yimid la la dagaalayey dadkii buu isku soo dhaweeeyey teeda kalena dagaalada kadib, Finland xornimadeeda ayeey heystatay. Jiilka dagaalka arkey waxaa isu soo dhaweysay dadaalka ay wadankooda u dadaaleen, iyo dhibka iyo faqrinimada ay isla arkeen. Dagaalka culeys ayuu ku hayey dadki arkay, cabsi iyo dhimasho badan oo ay arkeen dartood.

Dagaalada ka dib, finnishka waxaa saameyn ku lahayd in dalkii beer falayaasha ay noqdaan dal ku dhisan isticmaalka warshadaha oo u adeega dadka dagan. Dadka badankooda waxay daganyihiin magaaloyinka ama way u dhawyihii magaaloyinka. Dad badan yaa aad uga fogaaday reerahooda.

Isla wakhtigaas Finland waxaa la aasaasay dawlad daryeelka bulshada ku dhisan, taas oo ah in dawlada ay ka warheyo daryeelka iyo gargaarka aasaasiga ee shacabka. Sida gargaarka kaalmada nolosha, Isbitaalada, xannaanoyinka iyo waxbarashada. Dadku markaas way ka maarmeen in ay reerahooda weydiistaan caawimaad dhaqaale ama carruurta in loo hayo, maadama dawladdu ay mas'uuliyaddaas qaadatay. Finland waxay markaas noqotay bulsho kalinimo ku dhisan, taas oo qof walba uu naftisa uun ku dadaalo iyo ciyaalkiisa dawladda gargaarkeeda iyo adegeedana la isku haleyn karo.

Dhaqaalahaa kor iyo hoos u socdaynba xittaa saameyn ayuu finnishka ku lahaa. Wakhtiyada dhaqaalahaa uu fiicnaa, finnishki marki hore fakhriga ahaa way taajireen oo waxay kharash badna ku bixiyeen guryo, baabuur iyo safarro. Shaqaduna xittaa way badatay. Wakhtiyada dhaqaalahaa uu liitay laakiin dad badan ayaa shaqadooda iyo maalkooda waayey.

Kalsoonida lagu qabo dawladda iyo shaqaalahaa dawladda

Finnishku waxay wadaagaan kalsooni ay ku qabaan dawladda iyo shaqaalahaa dawladda. Finnisku badankooda wey aaminaan go'aamada shaqaalahaa dawladeed, xafiis-hayayaasha iyo maxkamadaha. Waxay aaminsanyihiin in si cadaalad iyo sinnaan leh loola dhaqmo geedi-socodka xafiisyada kala duwan.

Finland bulshadeeda waxaa lagu dhisay si dimuqraadiyad ah, sinji walba oo bulshada ka mid ahna way ka qeybqaateen sidii wadankan loo dhisi lahaa iyo nooca u noqonaayo. Sidaa darteed ayeey finnishka ugu sahlaneyd in ay dareemaan in dalkooda iyo shaqaalahaa dawladeed iyo adeegga ay isla leeyihiin oo ay aaminaan.

Saameynta cimilada ay finnishka ku leedahay

Wadanka in uu ku yaal waqooyiga oo cimilada ay dhaxan u badantahay saameyn ayeey ku leedahay nolosha finnishka iyo dhaqankooda. Xilliga jiilaalku waa dhaxan iyo mugdi, dadku way daalaan waxayna u badanyihii in ay gudaha ku jiraan. Asxaabta iyo reerka waxaa lagula kulmaa makhaayadaha.

Wakhtiga xagaagu waa kuleeyl iyo iftiin. Badanaa dadka bannaanka ayeey wakhti ku qaataan, howada kulul iyo qoraxda ayaa dadka ka farxisa oo u sahasha in ay dadka kale la hadlaan. Hawada dhaxanta ah ayaa taarikh ahaan soo dhistay dabeeecadda iyo dhanka finnishka, noloshoodana way adkeysey. Ragga iyo dumarka ayaa xoogooda isku darsaday si ay uga badbaadaan cimilada waqooyiga.

Caadoyinka finnishka

Finland sida dalalka kale ee waqooyiga saacada in la ilaaliyo muhiim ayeey tahay. Qof walba waxaa laga sugayaa in uu balamaha wakhtigooda ku yimaado. Balanta waxay bilaabataa wakhtiga lagu heshiiyey mar walba. In laga soo daaho balanta waxaa loo arkaa akhlaaq xumo.

Badanaa dadka wadamada kale ka soo guurey finnishka waxay u arkaan dad aamusan oo daggan. Finnishka dareen in la muujiyo waxay u arkaan arrin guriga uun khuseysa, dibada wey is celiyaan. Marka xaafisyada lala hadlayo waxaa dadka laga sugaa in ay arrintooda si daggan u sheegtaan.

Finland marka dhakhtarka, ama shaqaale dawladeed ama tukaan la aado waxaa la isticmaalaa badanaa lambarka safka. Qof walba oo safka soo galoo lambar ayuu mashiinka ka qaadanayaa si uu arrintiisa u xallisto lambarkiisa markuu u soo baxo. Haddii uusan jirin mashiin lambarada qeybinaaya, dadku sida ay safka u soo galeen ayeey u suaan. Dadka kaa soo horeeyay in aad ka hormarto waxaa loo arkaa akhlaaq xumo.

Finnishku akhlaaqda wanaagsan waxay u arkaan in qof walba la siiyo in uu nabadiisa ku joogo, qofka kale arrimihiiisa lama faragaliyo. Tan waxay u muuqan kartaa dhaqan qaboota ama in aan dan la iska laheyn. Finishka saaxiib fiican ayaa lala noqon karaa hadii billowga hore wakhti la siiyo.

Dadka finnishku sida caadiga ah aad uguma dhawaadaan dadka, dhaqankoodu waa in boos la siiyaa dadka kale. Tusaale ahaan baska markey sugayaan, baska marka la saaran yahay ama marka laba qof ay wada hadlayaan. Boos in la isa siiyo waxaa waaye , in qofka marka uu hadlayo la dhageysto, hadalka aan laga dhexgalin. In qofka hadalka laga dhexgalo ama lagu kor hadlo waxaa loo arkaa akhlaaq xumo.

Marka la is salaamaayo badanaa indhaha ayaa la iska fiiriyyaa waana la is gacan qaadaa, hab in la iska siiyo wey soo korodhay siiba dadka is yaqaanaan ama assaabta ah dhaxooda. Finnishka toos ayeey arrinta u galaan marka ay qof la hadlayaan, wakhti kuma lumiyaan in ay is wareystaan ama ay edboon iska dhigaan.

Taariikha Fiinland oo kooban

Fiinland waxay tahay dal xor ah boqol sano kaliya (2017). Fiinland iyo dhulkeeda bulshada dagan laakiin taariikh dheer ayeey leeyihiin, kuwaas oo tartiib tartiib u koreen si ay u noqdaan demoqraadiiyad galbeed oo calmaani ah.

Taariikhdi hore ee Finland

Dadkii ugu horeeyey waxey soonaha Finland soo dageen xilligi barafka kadib 10 000 sano kahor. Xilligi barafka waxaa loo la jeedaa wakhti aduunyada in badan uu baraf culus qariyey. Xilligi barafka dhamaadkiisa barafka ayaa billaabay in uu dhalaalo. Soonahaah hadana dhirti ayaa billowdey in ay soo baxdo, dadkana ay u soo guuraan.

Wakhtigaas waxaa la yiraahdaa wakhtigi taarikhda hore. Waxaa loola jeedaa in aan laga hayn wakhigaas taarikh qoraal ah. Sidey dadku waagaa ku noolaayeen waxyar umbaa laga ogyahay. Aqoontaa waxaa laga helay baaritaanka arkijiyoolijada. Marka dhulka la qoday waxaa la helay qalab iyo alaab ay dadki waagaas jiray ay isticmaalijireen sida qalabka lagu shaqeysto iyo hub oo kale. Dadki waagaas noolaayeen waxay ahaayeen ugaarsato, kaluumeysato iyo aruursade yaal.

Wakhtiga intuu socday Finland dhinacyo kale duwan ayaa looga soo guuray: Koonfurta, bariga iyo waqooyiga. Bulshada Fiinland asalkoodii marka waa dad meel ka soo guuray oo isku darsamey. Finland wakhtigaas taarikhda hore ah ma ahayn bulsho isku sinji ah oo kooban. Dadku way kala baxsanaayeen oo kooxo yar ayeey ku noolaayeen, iayaga oo qabiilo kala ah, qabiil walbana dhaqankiisa ayuu lahaa. Marmar qabiilada way isla dagaali jireen. Qabiilada isku dhaw way kala ganacsan jireen.

Wakhtiga dhexe dhexe

Wakhtiga dhexe dhexe Finland waxaa lagu xisaabiyyaa 1100-1500 inta u dhaxeysa. Wakhtiga dhexe Iswiidhishka ayaa duulaan ka qabsaday galbeedka Fiinland waxay ku biirtay boqortooyada Iswiidhan.

Finland waxay ka mid aheyd Iswiidhan mudo 600 oo sano dhaafeysa, wakhtigaas Iswiidhen iyo Ruushka ayaa dhowr jeer isku dagaalay maamulka Fiinland. Galbeedka iyo koonfurta Fiinland waxaa maamulaayey Iswiidhan iyo kiniisada katoliiga, dhinaca beriga Fiinlandna waxaa maamulaayey dawlada Novgorod oo ku taallay Ruushka iyo kiniisada ortodoksiga.

Wakhtiga dhexe Finland waxaa laga dhisay qalcado badan si la iskaga difaaco Ruushka. Kuwan waxaa ka mid qalcadda Häme iyo kuwa Viipuri. Wakhtiga dhexe waxaa la aasaasey xittaa magaaloyinki uga horeeyey sida Turku iyo Porvoo.

Inti diinta kirishtaanku aysan Finland soo gaarin, waxaa lagu dhaqmi jiray diinta jaahiliga aheyd. Waxay ahayd diin ay ilaahyadoooodu badan yihiin. Waxaa kale oo la caabudi jirey meydka iyo bey'adda waxa ku nool sida oorsada oo kale.

Bulshada waxaa ku jirey dad wax garad ah, oo daaweya bukaanka, dalagana xaqiijiyaan. Duurka iyo dhulka qoyan meelo muxarram ah ayaa ku yaalley. Ilaaheyada iyo cirfiidka ayaa cunto loo dhigi jiray meelahaas.

Wakhtiga cusub

Inti u dhhexeysay 1400-1500 ayaa waxaa billowday isbadalka wakhti loo yaqaan billowday wakhtiga cusub. Wakhtiga dhex iyo wakhtiga cusub inta u dhaxeysay waa la yiraahdaa sidoo kale renesansi ama dib u soo cusboonaanta. Wakhtigaas Yurub arrimo badan ayaa ka dhacay oo saameyn ku lahaa horumarka wadamada Yurub, Xittaa Iswiidhan iyo Finland.

Jarmalka waxaa lagu alifay xirfadda daabacidda buugaagta sanadki 1400 dhamaadkiisa. Buugaagt waxay keeneen in ra'yada cusub iyo fikraduhu ay si dag dag wadan ka wadan ay ugu fidaan. Isla markaas dalalka Yurub doomo waa weyn ayaa laga qaadanaayey oo lagu raadinaayo wadamo cusub,

maal iyo soonayaal cusub. Safaradhan raadista ah ayaa balaariyeen fahamka reer Yurub ay aduunyada ka qabaan, sidoo kale waxay koriyeen quwadda siyaasadeed ee Yurub.

Farshaxanka iyo nakhshada dhismayaasha kuwa sawira waxay ka dambeeyeen wakhtigii qadiimiga ahay, kaas oo saameyn culus ku lahaa farshaxanka iyo dhismaha. Xittaa aqoonta sayniska iyo baaritaanka aqoonta cusub ee laga helo waa la qiimeynaayey.

Kaniisada katooliiga naadiifinta diinta iyo saameynteeda Finland

Kaniisada katooliiga arrin muhiim oo ka dhacay waxay ahayd nadiifinta diinta, dib u habeynta ka billaabatay Jarmalka. Nadiifinta diinta waxaa billaabay baadariga Martti Luther, isagoo aad cambaareeyay kaniisada katooliiga. Baadariyada sare ee kaniisada awood xooggan ayeey la haayeen, qaarkoodna maal badan ayeey ka aruursadaan wixii kiniisada ku socday. Ma aysan oofineyn kiniisada amarkeeda. Refermeyshinka waxay dhalisay agaasin cusub, oo lutheranka ay ka mid tahay.

Dib u habeyntu Jarmalka ayeey ka soo billaabat waxeyna soo gaartay Iswiidhan, oo ay katooliiga ku baddaleen kirishtaanka lutheraanka borotestanka ah.

Tan waxaa ka dambeysey in kaniisada quwadeeda ay yaraatay, dawlada quwadeedana ay korortay. Kaniisada waxay ku qasbaneyd in ay maalkeeda dawlada siiso oo ay cashuur bixiso. Reformashinka waxay saameysey macal sida loo caabudaayo. Kinisadaha Fiinland baadariyada waxay bilaabeen in ay af finnish khutbooyinka ku bixiyaan, awal waxay ku bixin jireen luqada laatiinka. Hada dadka caadiga ah xittaa way fahmayeen waxa ay baadariyadu leeyihiin.

Dib u habeyntu saameyn weyn ayeey ku laheyd horumarka luqada finnishka. Baadariiga sare ee Kaniisada Finland waxaa ahaa Mikael Agricola oo qoray buuggii ugu horeeyey ee af finnish ku qornaa, wuxuu ahaa alifbeetada mid lagu dhigayo, sidaas ayuuna saldhig ugu sameeyey luqada finishka sidii loo qori lahaa. Agricola injiilka cusub xittaa af finnish ayuu u rogay.

Dawlad weynta Iswiidhan iyo dagaalada

Iswiidhen 1500 iyo 1600 qaybo balaaran ayeey Finland ka heysatay. Dagaalada ayaa Iswiidhan ka dhigay dawlad weyn, eeriyoyaal kale ayeey wali qabsatay sida eeriyada Baltia iyo koonfurta Finland. Dagaalada waxay galiyeen lacag iyo ragg badan. Canshuurta ay finishka dawlada iswiidhan siinaayeen wax badan ayeey ahayd. Finnishku wey ku khasbanaayeen in ay ka qayb qaataan dagaalada Iswiidhan, wiilal iyo rag ayeey siiyeen ciidanka Iswiidhan.

1700 kii Iswiidhan mar dambe ma aysan sii aheyn dawlad weeyn. Iswiidhen eeriyada Finland ay ku taal Ruushka ayaa ka qabsaday 1809, dagaalkii ugu dambeyey marka Ruushka guushhooda uu ku dhamaaday.

Wakhtiga jaahil bixinta

1700 kii waxaa kordhay qaabka fikirka ee culeyska saaraayey aqliga iyo aqoonta. Ujeedoyinki muhiimka loo arko waxaa ka mid ahaa bulshada in la cusbooneysiyo oo dimuqraadiyad laga dhigo, shicibka in ay awoodda yeeshaan, xuquuqda bani'aadamka iyo dawlad sharci ku dhisan in la aasaaso. Xuquuqda muwaadinka si loo xaqiijo falsafo fransiis ah oo la yiraa Charles-Louis de Montesquieu wuxuu soo jeediyey awoodda in sadex qayb loo kala qaado: Awooda sharchiga, tan fulinta iyo tan xukunka in la kala qaado. Sidaas waxaa looga hortigi lahaa in awooddyu aysan hal meel aadin oo aan khalad loo isticmaalin. Tacliinta awooda in saddax loo qeybiyo wali habka loo xalliyo dimuqraadiyadaha galbeedka ayeey ka mid tahay. Finland xataa wali waa laga fuliyaa.

Wakhtigi maamulka Ruushka

Finland marka ay Ruushka u wareegtay (1809), amiirka Ruushka Aleksanteri I ayaa isku xiray Finland barigeeda Ruushku xukumayay iyo galbeedki Iswiidhans ay haysatay.

Finland waxay heshay xornimo daakhili ah. Madaxbannaanida macnihiisu waxaa weeye in dadka finnishka ah ay go'aan ka gaari karaan waxyabaha ay iyaga khuseeya. Sidoo kale diinta kirishtaanka ah ee injiil lutheranka ah ayaa la dayactiray, canshuuraha ee laga soo aruuriyo Finland waxaa loo adeegsaday Finland. Sharciyadii Ruushka laguma soo rogin Finland, ee sharciyada waqtiga xukunka iswidhishka ayaa la aqbalay. Hase yeeshi, amiirka Ruushka, waxuu lahaa awood ballaadhan.

Qiyaastii boqol sano (1809-1917) oo Finland ay ahayd qayb madax-bannaan oo Ruush ah, ayaa isbeddel weyn ku dhacay Yurub. Isbadalkaa waxaa ka soo baxay, oo si tartiib tartiib ah loo dhisay dunidii casriga oo dhan. Isbedeladi ugu muhiimsan waxay ahaayeen warshadaynta iyo xorriyadda dhaqaalaha, taas oo macnaheedu yahay dhaqaale xor ah iyo kordhinta ganacsiga caalamiga ah.

Natiijada warshadaynta, waxay ahayd in alaabada lagu soo saaray wax soo saarka guud, oo u baahan shaqaale tira badan. Bulshada aad bey u kortay maadama nabad ay jirtey iyo soo-saarka beeraha oo aad u sarreeya. Tirada dadka Finland waxay ka korodhay hal milyan illaa saddex milyan oo u dhixeeya bilawgii qarnigii 19-aad iyo dagaalki koowaad ee aduunka (1914-1918).

Dadku iyaga oo tiro badan waxay u guurayeen si ay shaqo u helaan, labadaba magaaloyinka iyo dibedda. Bulshadu wakhtiga warshadaha waxay ahayd bulsho dabaqad ku dhisan. Qofka hantidiisa ayaa go'aamineysey booskiisa. Qaypta ugu hooseysa waxaa ahaa shaqalaha aan wax maala heysan. Qofka booskiisa in maalkiisa kaliya uu go'aamiyo wax cusub ayeey bulshada ku ahayd. Dadka qaar waxay u suura galisey in ay booskooda bulshada kiciyan.

Markii hore, booska shakhsiga waxaa saameyn ku lahayd xeerka reerka uu ka dhasho. Xeerarku waxa ay ahaayeen dabaqado bulsheed oo qarniyaal soo jiray, kuwaas oo ku salaysanaa qaybta bulshada, oo leh kala duwanaansho dhaqaale iyo mid siyaasadeed. Finland iyo wadamada kale ee Waqooyiga Yurub, waxaa jiray mas'uulliyiin, wadaaddo, burjawaasiyiin iyo beeraley. Abaalgudku wuxuu ahaa mid aad u sarreeya, wuxuuna leeyahay dhul badan, halka burcadkaasi ay ka koobnaayeen dadka magaalada ka ganacsan jiray ee ganacsiga ama goobaha shaqada. Beeraleydu waxay leeyihiin beerahooda. Dadka intooda badani waxay ahaayeen kuwo sabool ah, mana lahan wax, mana ka tirsanaan wax isbedel ah. Farqiga u dhixeeya hantida waxay bilaabeen in ay hoos u dhacaan markii la soo gaaray 1800, laakiin farqiga u dhixeeya dadka saboolka ah iyo dadka aan xaafadu ahayn weli way sarreyaan.

Wakhtigi wadaninnimada

1800 kii waxay ahayd sidoo kale qarnigi wadaninnimada yacni aragtidi wadanka. Dawladaha Yurub waxey ka sameysmeen sida caadiga ah ummado kala duduwan. Hadda, waxaa la bilaabay in laga fikiro in ummad kasta ay yeelato hal luqad oo ka dhixeysa, diin iyo taariikh asal u ah, iyo in dal kastaa uu yeesho dowlad madaxbannaan. Wadaninnimada darteed ayaa waxaa wadamo badan oo Yurub ah ka jiray rabshado iyo xasillooni daro iyo mucaaradnimo wakhtigaa 1800. Isbeddellada kale ee qayb ka ahaa kacdoonnimadu waa liberaalnimada iyo bulshonimo.

1800 kii, Finland nabad ayeey ahayd muddo dheer. Dadka Finnishka ah waxay ku faraxsanaayeen markii dagaaladu ay istaageen oo bulshadu horumartay. Helsinki waxay noqotay caasimad cusub 1812. Turku waxay aad uga fogayd magaalada St.Petersburg iyo waxayna u dhoweyd Iswiidhan. Finland waxaa laga dhisay wadooyinka, wadooyinka tareenada iyo warshado.

Warshadayntu si dhab ah waxay u billaabatay 1880-yadii, markaas oo warshadaha waraaqaha la furay. Warshadeyntu waxay ahayd mid deg deg ah Finland, dhammaadka madax-bannaanida Finland Ruushka way ka hor marsaneyd xagga warshadeynta. Waxyaabaha geedaha iyo alaabta dhoobada ah ayaa laga soo dhoofinaayey inta badan Finland.

Finland marki ay ku hoos jirtay xukunki Ruushka, fikradaha qaran ee ugu horreeyay waxey ka soo ifbaxeent dadka luuqada iswidhishka ku hadla. Waxay xiiseynayeen luqada finnishka iyo dhaqanka Finnishka waxayna dadka Finnishka ah u soo bandhigeen dad taarikh iyo dhaqan wadaagaan. Maamulka Ruushku wuxuu taageeray awooda qaranka iyo hagaajinta booska luuqadda Finnishka. Ruushka waxay doonayeen in baraarujiinta dareenka qaran ay ka sii fogeeyn dadka Finnishka ah Iswiidhan iyo Iswiidhishnimada oo ay u soo dhawaanayaan Ruushka. Dugsiyada Finnishka waxaa la bilaabey in laga aasaaso magaaloooyinka 1860-kii.

Wadaninnimada dhaxdeeda waxaa ka dhashay khilaaf khuseeya heerka luqada Finnishka iyo Iswidhishka ee Finland. Kuwa kale waxay rabeen in ay sii wadaan luuqada iswidhishka in looga hadlo Finland, halka kuwo kale ay rabeen inay Finland uga hadlaan finnish oo keliya. Khilaafka luqada waxaa ka dhashay xisbiyadi ugu horreeya ee Finland 1860kii. Khilaafka dartiis, luuqadda finnishku waxay noqotay luuqadda labaad ee Finland bilowgii 1900-laadkii.

Xoroobista Finland

Finland waxay xorowday dhammaadkii sanadka 1917. Xorriyadda waxay qayb ka ahayd dhacdooyinkii dagaalkii aduunka ee koowaad. Ruushku kuma guuleysan Dagaalkii Dunida, waddankana waxaa ka jiray laba kacdoon 1917-kii, oo ka dib loo bilaabay in Ruushka loo dhiso dawlad shuuci ah. Finland waxay ku dhawaaqday xornimadeeda mid ka mid ah isbeddelladan bulsheed ee waaweyn.

Finland oo xor ah iyo dagaalada

1800 dhammaadkeedi, Finland waxaa loo kala baxay laba qaybood, dadka shaqeeya iyo kuwa dhulka leh. Dadka intooda badani waxay ahaayeen shaqaale aan xoolo laheyn.. Hase yeeshee, ma aysan lahayn xitta fursad yar oo ay saameyn xaga siyaasadda ah kula yeelan karaan heerkooda. Intii lagu jiray 1917, shaqaaluhu waxay samaysteen ciidamadooda gaarka ah kuwa dhulka iska lehna sidoo kale. Hal bil kadib xornimadi, dagaal sokeeye ayaa ka bilowday Finland.

Bulshadi kal go'aday laamiga ayeey isku dagaalayeen. Dhibaatada cuntada iyo shaqa la'aanta ka dhalatay Dagaalkii koowaad ee aduunka ayaa sidoo kale gacan ka gaystay dagaalka sokeeye in uu dhasho. Dagaalku wuxuu bilowday Janaayo 1918, wuxuuna dhammaadey Abril ilsa sannadkaas. Dagaalka wuxuu ku dhammaaday guusha ciidanka dawlada, kuwii dhulka lahaa. Ilaa 37,000 oo ruux oo Finnish ah ayaa ku dhintay dagaalkaas, qaar waxey ku dhinteen dagaalka, qaar kalana xeryaha xabsiyada iyo toogasho. Inta badan dadka dhintay waxay ahaayeen shaqaale.

Dagaalka ka dib, kala go'i bulshada iyo ciilka wali wuu socday. Dagaalka waxaa si cad uga hadlaayey kaliya kuwii raayeen. Waxaa aad loo hadalhaayay in xilligii dagaalku socday, kuwa cad, oo ah kuwa dhulka lahaa, in ay kumanaan askari oo Ruush ah oo xilligaas Finland joogay ay ka saareen dalka islamarkaasna jioojiyeen kacdoonki shaqaalaha, yacni casaanka. Laakiin Casaanku waxey qabeen in dagaalka uu ahaa dagaal dabaqadeed, kaas oo ay faqrigu la dagaalayeen taajiriinta si ay isugu dayaan in helaan derajo sinnaan ah.

Waxaa la isku dayay in xaaladaha nololeed ee dadka faqriga ah lagu hagaajiyo hirgelinta sharci cusub oo 1920 kii soo baxay. Waxyaabaha la soo jeediyey waxaa ka mid ahaa, 8da saacadood ee shaqada, waxbarashada khasabka ah ee dhammaan carruurta iyo canshuurta dakhliga ee ku saleysan waxa

tirada dakhliga ayaa dhaqan galay. Canshuurta dakhliga ee kobacu waxay ka dhigan tahay in dakhliga sareeya uu leeyahay canshuur ka sareeya kuwa dakhligoodu hooseeyo. Bulshadu waxay noqotay mid deggan.

Soo bixiddi kooxda midigta fog iyo dagaalki labaad ee aduunka

Hoos u dhici dhaqaale ee dunida oo dhan ka dhacay 1930 ayaa si kastaba ha ahaatee beddelay socodki horumarka. Kooxda midgta fog ayaa waxey wadamo badan oo Yurub ah ka heleen boos siyaasadeed, kaddib marki ay ballanqaadeen in ay Yurub ka saarayaan dhaqaalaha xumada. Hoos u dhici dhaqaale marki uu dhamaaday ayeey duruufihi nololeed wax badan wanaagsanaadeen, laakiin sanadki 1939 marki uu dhacay dagaalki labaad ee adduunka dhacay dowlado badan oo Yurub ah waxaa hoggaaminayay kaligood taliyayaal ka tirsan kooxaha midigta fog

Finland waxay ku hadhay dimuqraadiyad. Qaybinta qaybaha kala duwan ee bulshada waxay si tartiib tartiib ah u bilaabeen inay hoos u dhigaan marka barwaaqadu korodhay. Xoojinta bulshada sidoo kale saamayn waxaa ku yeeshay xaqiqda ah in Xisbiga Sooshiyaal-dimuqraadiga ee Finland, oo ay matalayaan dadwaynaha shaqeeyaa, in loo soo bandhigay dhammaadkii 1930-kii si ay dawladda Finland ku galaan oo ay mustaqbalka waddanka dhisidiisa ka qayb qaataan iyaga oo la kaashanayo wakiilada dhinacyada kale.

Sannadkii 1939, Midowgi Soofiyetti wuxuu dalbaday Finland in ay dhul ku wareejiso.. Marki Finland ay diidmo ugu jawaabtayi, Sofiteeigi ayaa ku soo weeraray. Waxaa billowday dagaalki jiilaalka oo 105-maal mood socday. Shaqaalaha iyo kuwii dhulka lahaa (taajiriinta) si wadajir ah ay ula dagaallameen xoogagga Midowga Sofiyetti.

Ugu horreyntii, dadka finnishka ah ayaa difaacay inti ay karayeen, laakiin ugu dambeytiina ciidanka Ruushka oo awoodooda iyo ciidankoodu weynaa ayaa ku khasbay finnishka in ay dib u noqdaan oo nabad saxeexaan. Heshiiska nabadda Finland waxay ka lumisay meelo badan oo ka tirsan hadda Ruushka, dadka ku noolaa degaannadan waxaa lagu kallifey in ay guryahooda ka qaxaan. Waxaa loo rarey meelo kale oo Finland ku yaal.

Finnishku waxay doonayeen in meelaha lumay ay dib u soo ceshadaan. Laakiin Finland waxay ku jirtay meel adag oo u dhaxaysa laba cadow, Jarmalka iyo Ruushka. Finland ugu dambeytiina waxay la safatay Jarmalka. Dagaal cusub oo ka dhan ah Ruushka ayaa billaabmay xagaaga 1941. Finland oo Jarmalka laga taageerayo waxay weerartay Sofiyetki, waxaana lagu guuleystay in meelaha lagu waayay Dagaalkii barafka la soo celiyo. Dagaalka waxaa loogu yeedhaa dagaalkii sii socday.

Marka hore, Finland waxay ku guulaysatay dagaalka waxayna heshay dhulal badan. Ugu dambeytiina Jarmalki Finland la safnaa ayaa looga raayey dagaaladii Yurubta kale ka socday. Waxaa Jarmalka u guulaysatay in badan oo Yurub ah in ay qabsadaan Dagaalkii aduunyada ee 2aad. Laakiin weerarkii ugu weynaa ee Sofiyeedka ayaa ku fashilmay, Jarmalkuna khasab ayeey ku noqotay inuu soo noqodo.

Sofiyetki ayaa markaa soo weeraray Finland, nabad waxaa la saxeexay deyrtii 1944. Finland waxay mar kale ku khasbaneyd in ay is dhiibto, dhulal kalana aay siiso Sofiyetki, oo ay u bixiyaan magdhow militari oo ballaadhan. Waxaa kale oo lagu khasbay in ay ka saarraan ciidamada Jarmalka dalka. Dagaalka Lapland waxaa lala galay Jarmal. Dagaalka waxey Jarmalka ku gubeen qeybo badan oo Lappi ka tirsan markii ay ka baxayeen Finland.

Dib udhiski iyo aasaasiddi dawlada daryeelka bulshada

Dagaalkii Labaad ee Adduunka ka dib, Yurub waxay u qaybsantay laba awood oo waaweyn. Wadamada Bariga Yurub waxay ahaayeen shuuci oo hoos yimid Sofiyeetki. Wadamada galbeedka Yurub waxay xiriir wanaagsan la yeeshen Mareykanka iyaga oo adeegsanaya Ururka Nabada ee North Atlantic NATO. Inkasta oo Finland ay hubisay in ay ahayd dawlad dhedhexaad ah, sida dalalka kale ee Waqooyiga Yurub, ugu yaraan ilaa xad, waxaa loo tixgeliyey inuu ka mid yahay saamaynta Sofiyeetki.

Finland waxay barteen inay ku noolaadaan nolol nabad ah oo iyo daris nimo xagga Soviet Ruushka. Inta badan, si kastaba ha ahaatee, Finland waxay ka taxaddaraysay waxa Sofiyeetku ay ka fikirayaan siyaasadda Finland iyo xiriirka caalamiga ah. Bixintii ugu dambeysay ee magtii dagaalkii Sofiyeetki ayaa la bixiyay horraantii 1950-kii. Magtii dagaalka waxaa lagu bixiyey alaab Sofiyeetki loo diraayey tusaale ahaan, Gaadiidka, tareenada iyo alwaaxa wax soo saarka Fiinland.

Horumarinta iyo kor u qaadidda adeegyada ay bixiyaan bulshada waa la sii waday dagaalka kadib, dhammaan dalalka waqooyiga oo dhan. Adeegga ay dawladu bulshada siineyso waa la awoodey in si ballaaran loo fidiyo oo la horumariyo sababtoo ah dhaqaalaha Finland si degdeg ah ayuu u koray. Dhismaha dawladda daryeelka bulshada, kuwaas oo isbedelka tartiib Finland sida dal leh ammaanka bulsho wanaagsan loo soo abaabulay, sidoo kale wuxuu ahaa siyaasad ahaan suurogal, sababtoo ah dagaalka kadib la midoobin dagaalladii Finnish iyo xaaladaha nololeed ee daran ee waayo-aragnimo ah. Dadku waxay ku go'een horumarinta bulshada.

1940-yadii iyo 1950-yadii bib-u-habayn bulsheed oo badan ayaa la sameeyey si loo hagaajiyo nolosha muwaadiniinta. Nidaamka daryeelka ilmaha waxaa laga sameeyey Finland si ay u taageeraan qoysaska carruurta leh. Waalidiinta caruurtu waxaa loo billaabeen bixinta lacag bil kasta, kaalmada carruurtu. Carruurtu waxaa loo bilaabay cunto bilaash ah iskoolaadka.

Nidaamka hawlgabka ayaa si tartiib tartiib loo dhisay loona ballaadhiyay, sidoo kale hawlgabka qaranka, hawlgabka jirrada, hawlgabka dakhliga la xiriira iyo caymiska caafimaadka ayaa la soo saaray. Xaqiiqada ah in adeegyada la siiyay muwaadiniinta oo dhan ayaa waxay dadku ku kalsooniisey go'aanada dimuqraadiga ah iyo bulshada iyo hay'adaheeda.

Finland 1960 ilaa 1990 hoos u dhaca dhaqaalaha

Finland waxay bilowday inay iska baddesho wadan beeraha ku xooggan iyadoo isu beddeshay bulsho warashadeed iyo mid adeeg sanadki 1960. Shaqooyinka miyiga ah ayaa hoos u dhacay sidii qalabka beeraha markey soo bateen oo shaqaalaha loo baahanyahay tiradooda ay hoos u dhacday. Dadku waxay billaabeen inay magaaloooyinka u haajiraan iyagoo tira badan. Ka sokow shaqooyinka warashadaha waxaa sidoo kale magaaloooyinka ka jiray shaqooyinka mihnadaha adeegga iyo gaadiidka.

Shaqada haweenku aad bay u korortay. Markii ay haweenku xitaa ka baxeen guriga, xirfadaha iyo kartida dhammaan dadka shaqeeya ayaa laga faa'iideystay. Tani waxaa ka faa'iideystay dhaqaalaha dalka.

Shaqooyinka iyo guryuhuba wali kuma filnayn qof walba, qaar badan ayaa u baxeen shaqo raadinta dibada. In ka badan 400,000 oo qof oo finnish ah ayaa u guurtay Iswiidhan 1960-yadii iyo 1970-yadii. Qayb ka mid ah ayaa dib u soo noqday markii xaaladda shaqada ee dalka Finland ay soo hagaagtay, laakiin qaarkood waxay ku hareen Iswiidhan. Tan iyo dagaalka aduunka ee 2aad laga bilaabo 1940-kii, dadka Finnishka ah waxay ahaayeen kooxda ugu weyn ee soo galootiga ee

Iswiidhan. Kaliya sannadkii 2017 tirada reer Suuriya ayaa dhaaftay tirada dadka finnishka ah sida ay ugu weyntahay iswiidhishka ugu weyn ee soo galootiga ah.

Taajiristi Finland

Laga soo billaabo 1970-kii illaa 1990-kii bulshada Finnishka horumar ayaa ka socday. Finland waxay barwaaqo u noqotay sida ay barwaaqo u yihiin dalalka kale ee Waqooyiga Yurub, inkastoo farqiga u dhaxeeya 1950-kii, tusaale ahaan Iswiidhan iyo Finland uu ahaa mid ballaadhan. Waqtigaas Finland, waxuu ahaa waddan aad u liitay oo aan kafiicneyn dariskeeda marka loo eego, wadanku wuxuu ka badbaadey dagaalladii iyo burburkii dagaalkii iyo magtii ay bixinayeen.

Finnishku si tartiib tartiib ah u noqday quutayaal 1990-yadii. Heerka waxbarashada ayaa kor u kacay oo gaaray illaa heer sare. Dadka Finnishka ah waxay ugu dambeyntii awoodeen inay iibsadaan wax ka badan sahayda loo baahan yahay: sida dhar cusub, alaab guri, safar dibadeed iyo baabuur.

Dhaqaalahay ayaa si wayn u koray intii lagu jiray 1980-kii. Amaahda dibadda ayaa fududaatay, shirkadahana waxay dibadda ka qaadanaayeen deyn rakhiih ah. Qoysku waxay sidoo kale si sahlan uga helayeen deyn bangiga. Maadaama amaahda ay sahlaneyd, lacag badan ayaa bulshada soo galeysey, taasina waxay dhalisay in tusaale ahaan qiimaha aqalada ay kor u kacaan.

Hoos u dhaca dhaqaalahay

Xilligi koboca dhaqaaluhu aad ayuu u kululaaday, yacni fidinta alaabaha iyo adeegguba waxey u dhigmi waayeen dalabkoodi. badeecadaha iyo adeegyadu sii wadi waayaan dalabka. Qiimaha ayaa kor u kacay oo haddana u kacay markii dambana burburay. Qiimaha lacagta Finnishka ee Markada aheyd,ayaa aad u sarreeyey, sidaa darteed deymaha lacagta ajnabiga ah ee dibadda ka yimid ayaa qaali ku ahaa shirkadaha.

Taas waxaa ku xigtay dhaqaalahay oo hoos u dhaca horraantii 1990-meeyadii, kaas oo si gaar ah Finland ugu darnaa. Heerka shaqo la'aanta ayaa ahaa midkii ugu xumaa wuxuuna gaaray boqolkiiba 20%, bangiyada iyo ganacsiyada ayaa ka kacay. Adeegyadii daryeelka bulshada ee muwaadiniinta waxay noqotay in la yareeyaa. Dadka Finnishka ah ayaa si kala duwan u kala qaybsamay hab-nololeedyada iyo dakhliga hooseeya dartood.

Burburki Sofiyeetka ee 1991kii ayaa sidoo kale saameeyay hoos u dhaca dhaqaalahay. Qeybo muhiim u ahaa dhoofintii Finland waxay ku socdeen Sofiyeetka. Dawladda Finland waxaa khasab ku ahayd in ay qaataan deyn badan si ay uga soo kabtaan burburka.

Finland maanta

Bulshadi warshadaha iyo adeegga waxaa looga wareegay bulshada maclumaadka 1990-yadii. Tiknoolajiyada maclumaadka iyo isgaarsiinta ayaa horumar gaartay, isticmaalka Internetku wuxuu noqday mid aad u badan oo telefoonada gacanta ayaa noqday wax soo saar badan oo Finland wax dhoofin u ahaa muddo dheer. Shirkadaha Finnishka ah ayaa noqday caalami waxeyna howshoodi ku ku wareejiyeen dibadda.

Finland waxay ku biirtay Midowga Yurub sannadkii 1995. Tarja Halonen waxaa loo doortay madaxweynaha Finland sannadkii 2000. Waxay ahayd haweeneydii ugu horreysay oo Finland madaxweyne ka noqota. Euro waxaa lagu soo bandhigay Finland sanadii 2002dii, markadii Finnishku lahaana waa la tirtiray.

Maanta, qawaaniin badan oo Finland ka jira waxaa laga soo saaraa EU-da. Siyaasadda nabadgelyada Finland waxaa sidoo kale lagu sameeyaa wadashaqeyn lala yeesho wadamada kale ee Midowga

Yurub(EU). Finland NATO waxey la leedaahay iskaashiga siyaasadeed, inkasta oo aysan Finland ka mid ahayn NATO.

Sanadkii 2008, hoos u dhaca dhaqaalaha oo cusub ayaa ka billowday adduunka. Wuxuu billowday markii qiimaha guryaha ee Maraykanku ay dhulka galeen. Dhibaatadaas waxaa ku xigay dhibaatooyin dhinaca deynya guryaha ah. Dhibaatadu waxay sidoo kale saameyn xooggan ku yeelatay Finland. Shaqo la'aanta Finland ayaa koradhay, wax dhoofintuna hoos ayay u dhacday. Sanadihii ka dambeeyay hoos u dhici dhaqaalaha, xaaladda Finland waxey u soo hagaagtag si tartiib tartiib.

Finland oo boqol sano jirta iyo dhibaatooyinka mustaqabalka

Sannadka 2017 waxaa madaxbanaanida Finland u buuxisantay boqol sano. Boqolkaas sano Finland isbeddello waa weyn ayaa sameeyey. Bulshadi faqriga ahayd ee marki hore miyiga ku nooleyd waxaa laga dhigay mid warshadeysan oo muwaddiinteeda u adeegeysa, kadibna waxay noqotay bulsho warshadaha kadib macluumadka ku dhisan. Xaaladaha nololeed ee Finland way fiicnaadeen mudadaas. Iyadoo loo marayo dib-u-habeynno kala duwan, waxaa loo gudbay bulsho leh barwaqaqo iyo sinnaan. Marka la bardardhigo wadamada Waqooyiga Yurub, horumarka horumarantu wuxuu Finland ka billowday kuwa kale kadib, laakiin wawa uu ahaa mid ka degdeg badan.

Marka lagu cabiro, mitiro badan oo kala duwan, Finland waa mid ka mid ah dalalka ugu horumarsan ee dunida maanta. Iskuullada Finnishku waxay si fiican horumark uga sameeyeen isbarbardhingga caalamiga ah, ee lagu cabbiro sida caruurtu ay u barteen macluumaad iyo xirfado kala duwan ee iskuulka lagu dhiigto. Haddii si caalami ah loo cabbiro, Finland dadku way ku fiican yihiin waxayna helaan waxbarasho wanaagsan iyo daryeel caafimaad.

Dhibaatooyinka mustaqabalka Finland waxaa ka mid ah, sii jiritaanka daryeelka bulshada iyadoo lagu jiro adduunyo aan fadhiyin oo isbeddelaysa. Waqtiga hadda la joogo ee caalamiga ah, isbeddelada dhaqaale iyo siyaasadeed ee dunida inteeda kale saameyn bay ku yeeshaan xaaladda Finland. Iskuxirmidda (Globalization) macnaheedu waa in qayb kasta oo ka mid ah horumarinta bulshada adduunku ay sii kordhayso sida ay ugu xirantahay duruufaha iyo dhacdooyinka gobollada kale.

Bulshada Finland waxay si degdeg ah ayeey u duqoobayaan, si tartiib ahna waa ay korayaan. Su'aasha muhiimka ah ayaa ah sida loogu xaqiijin karo dad oo dhan adeegyo waxbarasho, caafimaad iyo bulsho oo wanaagsan, marka dadka da'da shaqada ku jira ee canshuurta bixiya ay weli sii yarihiin halka dadka adeegga waayeelka u baahanna ay sii badanayaan. Waa in sidoo kale la xalliyaa sida boosas shaqo oo ku filan loogu heli lahaa dadka oo dhan, maadaama ay shaqada yareynayaan dijitali noqoshada iyo dhaqanka iskaa u adeegashaduba.

Dhaqanka Finland: Jadwalka, xafladaha iyo caadooyinka

Qayb wayn oo ka mid ah xafladaha iyo caadooyinka Finnishku waxay ku saleysan yihiin diinta. Qaar ka mid ah kuwa dhaqameedku waxay leeyihiin asal kirishtaan ah, halka qaar kale oo kamid ahna ay leeyihiin ka soo jeedaan wakhtiga Finland ay qaadatay dabeecadda. Maalmahan dambe caadooyinka iyo xafladuhu waxaa weeye kuwa lala qaatop wakhtiyada firaaqada qoyska, qaraabada ama saaxiibada.

Waxaa jira maalmo badan oo calanka Finland la suro, kuwaas oo lagu calaamadeeyay jadwalka. Waxay yihiin fasaxyo, markaas calanka Finland ayaa la lulayaa maalinta oo dhan. Jadwalka iyo wararka ayaa laga helayaa maalinta laga hadlayo in ay tahay mid qaran oo shaqada iyo dugsiga laga fasaxanyahay iyo kale.

Jannaayo

Sanadka cusub 1.1.

Maalinta Sanadka Cusub ee kowda Jannaayo waa fasax guud. Dadka intooda badani shaqada fasax ayeey ka helaan. Fiidka ka horeeyey waxaa loo dabaaldeegaa sanadguurada sanadka cusub. Billowga sanadka cusub, saadaalinta ciyaarta waxaa loo sameyn doonaa sanadka soo socda. Dad badan ayaa sidoo kale ballanqaadyo u sameeyaan Sannadka Cusub (New Year), waxay u ballanqaadaayaan inay sameeyaan jimicsi dheeraad ah ama inay cunaan cunto caafimaad leh billowga sanadka. Maalinta sanadka cusub, dadku waxay u baxaan inay tuuraan rashka..

lixda bisha jannaayo 6.1.

Lixda Janaayo waa fasax. Maalintaa waxaa la xusaa dadkii bari-yaqaanka ahaa ee aqoonta lahaa oo u yimid inay soo salaamaan Ciise. Maalmaha muxarrimka ee Kirismaska ku saabsan waxay ku egyihii lixda jannaayo. Dabaaldeggaa dabiiciga ah maaha mid la xidhiidha caadooyinka gaarka ah, laakiin waxay tahay inta badan maalin fasax laga yahay shaqada iyo dugsiga.

Febraayo

Fasaxa jiilaalka

Bisha Febraayo, iskoolaadka finnishka waxay ku qaataan fasax jiilaal ama fasax barafeed. Dabadeed carruurtu waxay leeyihiin fasax dugsi oo toddobaad ah. Fasaxyada barafka waxaa lagu qabanayay dugsiyada tan iyo 1930-kii. Waxaa asal ahaan loogu talagalay in carruurtu helaan jimicsi waxayna leeyihiin toddobaadkii oo dhan si ay iskiinka (hiihto) u bartaan. Waayahan dambe, iskiinka waxaa la sameeyaan wax kayar sidii hore loo sameyn jiray, laakiin tusaale ahaan waxey aadaan daadegista. Fasaxa jiilaalku waxaa laga qaataa Finland todobaadyo kala duduwan oo ka billowda bartamaha bisha febraayo.

Maalinta Runeberg (5.2.)

5-ta Febraayo, maalintii Runeberg ayaa la xusaa. Maalintaas waxaa loo dabaaldagaa gabayaaga rasmiga ahaa ee Finland, kaas oo ahaa Johan Ludvig Runeberg, oo qorey erayada heesta qaranka. Waxa kale oo uu si xoog leh saameyn ugu yeeshay suugaanta iyo dhaqanka Finnishka. Maalinta Runeberg waxaa la cunaa gabayaaga xaaskiisa, qoraa Fredrika Runeberg doolshe ay abuurtay oo la yiraahdo Runebergintorttu.

Maalinta saaxibka (14.2.)

Maalinta saaxiibka waa asal ahaan maalinta caalamiga ee Valentinus, oo maalin xafladeed u ah dadka isjecel. Finland, Maalinta saaxiibka waxaa loo dabaaldegayay tan iyo 1980-yadii, waana maalin la xasuusto asxaabta. Dadku waxay u diraan asxaabtooda kaarar boostada iyo farriimo ama waxay issiyyaan hadiyado yaryar.

Soo degashada ciida

Bishii Febraayo, waxaa sidoo kale jira soo degasahada ciidda soonka kirishtaanka. Soo degashada ciidda kirishtaanku asalkeedi hore waxay ahayd marka la bilaabayo in soon la isku diyaariyo, todobo usbuuc kahor ciidda Iistarka. Waayadan danbe Finland lama soomo kahor soo degashada ciidda soonka kirishtaanka, laakiin marka ay lagu jiro billowga ciidda soonka kirishtaanka reerka oo dhan ayaa barafka iskula taraaraxa inta lagu fariisto geed caag laga sameeyey (pulkka). Waxaa la cunaa maraqa digirta iyo rootiga la cuno billowga soonka kirishtaanka (laskiaispulla). rootiga la cuno billowga soonka kirishtaanka waa macmacaan (pulla) laga buuxiyey kareem iyo malmalaado ama looska kaas oo asal ahaan ka soo jeeda Iswidhishka. Finland waxaa laga bilaabay in la cuno rootiga la cuno billowga soonka kirishtaanka sannadkii 1950-kii. Fiinland, soo degasahada ciidda soonka kirishtaanka waxaa la xusaa labo maalmood, maalinta xisaabint iyo talaada ku xigta ee soo degasahada ciidda soonka kirishtaanka.

Maarso iyo Abriil

Maalinta caalamiga ee dumarka (8.3.)

8 bisha maarso waxaa la xusaa maalinta dumarka ee caalamiga. Waqtigaas, ururrada iyo hay'adaha kale waxay qabanqaabiyan kulamo wadahadal iyo dhacdooyin kale oo la xiriira doorka haweenka ee bulshada Finnishka iyo adduunka. Finland, maalinta haweenka waa maalin shaqo caadi ah.

Maalinta Minna Canth (19.3.)

Bishii Maarso waxaa la xusaa maalinta Minna Canth, taas oo ah maalinta sinnaanta. Minna Canth waxay ahayd qoraa finnish ah iyo saameye bulsho. Waxay kor u qaadday booska dumarka ee Finland. Waxay iyada ka shaqeyneysay tusaale aahan horumarinta fursadaha waxbarasho ee gabdhaha.

Iistar

Maarso ama Abriil, Iistar(pääsiäinen) ayaa loo dabaaldeega, taas oo ah fasaxa ugu muhiimsan ee masiixiga ah marka ka sokow Christmas. Iister waa xusuusta dhimashada iyo sarakicidda Ciise. Gaar ahaan Ortodokiska Finland, Isster waa xaflad weyn oo kaniisaddu leedahay. Soomida waxay ku dhammaataa Iisterka, iyo dhoofka xayawaanku weli wuu ku jiraa Finland. Xilliga pääsiäinen Fiinland waxaa la cunay wan yar iyo ukunta la kariyey iyo macmacaanka la yiraa mämmi oo madow iyo Pasha mid la yirahdoa oo caano la garooriyey laga sameeyey.

Kahor masiixiyada, Iisterku wuxuu ahaa dabbaaldeegga bilowga gu'ga. Sidaa darteed, weli waa lagu dabaaldeega maanta Finland. Guriga waxaa lagu qurxiyaa dhirta, boodboodka, caleenta geedka koivu iyo laanta geedka. Dhamaan kuwan waxaa loo dabaaldeegga dhamaadka jiilaalka iyo guga. Rairuoho waa caws cusub oo laga soo saaray abuur ilaa yaryar. Cawska waxaa lagu sharaxaa alaab yar yar oo jaale ah.

Caruurta Iister-ka waxay fasax ka qaataan iskuulka maalinta jimcaha dheer, Aaxadda Iistarka ee ka horreysa iyo isniinta Iistarka ee ka dambeysay Iistarka. Maalmahaas waa fasax macal shaqadda.

Hal isbuuc kahor Axada ee axadda Iistarka kahoreysa, carruurta yaryar waxay u labistaan saaxirad camal oo xaafaddooda ka soo galaan albaab ilaa albaab waxayna u rajeyaan Iister wanaagsan iyo nasiib wakan sannadka soo socda. Nasiib wakan ayaa derbyada deriska ah ee leh nacfiyada lagu qurxiyo bacaha ugu quruxda badan. Taas beddelkeeda, cunuggu wuxuu rabaa inuu helo ukun shukulaato ah ama nacnac.

Maajo

Kowda maajo (30.4. ja 1.5.)

Maalinta ugu dambeysa abriil waa Maalinta maajo tan ka horeysa (vappuaatto), maalinta ugu horeysa ee maajo waa Maalinta Shaqaalah (Vappu). Maalinta shaqaaluhu waa dabbaaldeggaa dabiiciga ah ee shaqada, dugsiga iyo guriga, maalintana waa maalin fasax ah dugsiga iyo shaqada. Dabaaldeggaa sii-deynta waxay qaadataa laba cisho waxayna bilaabmeysaa maalinta 30.4.

Maalinta ardayda iyo shaqaalah ee maajo kowdeeda (Vappu), dadka qaar ayaa mudahaarad qabtaan. Waxay u doodayaan xuquuqda shaqaalah. Dad badan ayaa fariista beeraha magaaloooyinka iyagoo ku cunaya cuntooyin ay sameysteen. 1da Maajo waxaa la cabaa sima, cunaa burka bakeeriga lagu dubo, dabbaaldeg, iyo u dabaaldeggaa guga iyo ciidaha. Maalinta 1da Maajo waxaa sidoo kale ku jira boodhadhka iibinta balaastikada, xarkaha iyo waxyaabaha kale ee diyaarka ah. Dad badan ayaa doonaya in ay ku labistaan qaababka garafka, ardayuna wuxuu xirtaa koofiyadiisa uu ku qalan jabiye.

Xushka dheelminta Nabi Ciise iyo Bentekoste

Maalinta uu Nabi Ciise samada galay waa 40 malamood kaddib maalinta Iistarka, waana bisha Maajo. Sida dhaqanka soo jireenka ah ee Kirishtaanku qabo xilligaas ayuu Nabi Ciise samada kore aaday. Maalinta gelista samada yacni dheelminta Nabi Ciise Finland waxey u tahay maalinta ciideed oo fasax ah. Dadku shaqada iyo dugsiyadaba waa laga fasaxaa. 10 maalmodd kaddib maalinta dheelminta waxaa la xusaa xuska Bentekoste. Iyaduna xittaa waa maalin ciideed oo Kirishtaanku leeyahay waxana markaa loo dabbaaldegaan aasaasidi kaniisadda Kirishtaanka.

Maalinta hooyooyinka

Axada labaad ee bisha maajo waxaa la xusaa maalinta hooyooyinka. Markaa hooyooyinka iyo ayeeyooyinka waxaa la siiyaa ubax iyo hadiyado, waana la soo qadeysiyyaa. Madaxweynaha dalka ayaa u qaybiya billado hooyooyinka howshooda si aad u wanaagsan uga soo baxay.

Juun

ardeyda iskoolleeyda fasaxooda xagaaga

Bilowga Juunyo, ardayda dhigata dugsiyada Finnishka ah waxay galaan fasaxa xagaaga. Dhamaadka sannad-dugsiyeedka waxaa lagu dabbaaldegaan xilliga fasaxa ee dugsiga, halkaasoo waalidiinta caruruuta lagu marti-qaaday. Bandhingga Guga wuxuu inta badan lagu heesaa Suvivirsi, oo sheegaysa bilowga xagaaga. Fasaxyada xagaaga ee caruruuta ayaa sii socda illaa bartamaha Agoosto, taas oo macnaheedu tahay in ay qaadato ilaa 10 toddobaad.

Xaflada bartamaha xagaaga

Dhammaadka bisha Juun waxaa loo dabbaaldegaan bartamaha xagaaga. Bartamaha xagaaga (Juhannus) waa dabbaaldeggaa xagaaga bartamaha Finland. Waxaa badanaa lagu dabbaaldegaan xilliga kuleylaha xagaaga ee dabiiciga ah ee lala yeesho asxaabta ama qoyska. Sababtoo ah dad badan oo Finnish ah ayaa raba inay bartaan bartamaha dhulka, magaaloooyinku waxay deganaan doonaan waqtigan.

Xafladda bartamaha xagaaga waxaa la dabaaldeegaa labo maalmood. Maalinta xafladda ka horeysaa waa jimco, shaqadana fasax ayaa laga helaa. Juhannuska waa sabtida. Subaxdii sauna, dabaasha badda ama haraha, diyaarinta raashinka dibadda iyo ku raaxaysashada habeenka dhalaalaya.

Habeenada Juun waa kuwa iftiiminayaan Finland: qorraxdu way soo daahay oo waxay soo baxdaa subax hore sidaas darteed waxaa jira waqtii badan oo iftiin ah. Lappi, cirifka waqooyiga inta ka koreysa qorraxdu kamaba dhacdo baratamaha xagaaga. Jadwalka masiixiga, bartilmaameedku waa iidii Yahyaaa Baabtiisaha dhalashadiisii, laakiin asal ahaanba waa noocyo badan oo Masiixiyiin ah sida dabbaaldeegga ah ee qarniyadii dhexe iyo iftiinka lagu dabaaldego maalinta ugu dheer ee sanadka.

Xuska Bartamaha xagaaga waa xeebta ama buuraha dushooda lagu lagubaa tubaal geedo ah. Juhannuska, dab weyn, ayaa iftiimay xeebta ama dhagaxa. Gubista geedugu waa caado gabooowday oo markii hore la xidhiidhtay dagaalka ka dhanka ah sharta. Geedad yar yar, ayaa sharaxaad ahaan loogu xiraa albabka. Kadibna waxaa jiri doona noocyo kala duwan oo lagu ciyaaro oo loo yaqaan sixirka juhannuska si loo baaro mustaqbal, oo loo ogado cidda guursaneysa iyo goorma.

Luulyo iyo agoosto

Fasaxa xagaaga ee shaqada

Finland dadka shaqeeya xilligooda fasaxa xagaaga waa bisha Luulyo. Fasaxyada xagaaga waxay inta badan qaataan 4-5 todobaad. Kadibna dadka Finnishka ah waxay tagaan aqalka xagaaga ama waxay u safraan dalka gudihiiisa ama dibedda. Fasaxa xagaaga ee loogu talagalay ardayda dugsigu waxay dhamaataa marka iskuulku bilaabmo bartamaha bisha sideedaad (agoosto).

Sebtembar iyo oktoobar

Fasaxa dayrta

Bisha sebtembar ma jiraan fasaxyo gaar ah oo muhiim ah. Bartamaha bisha oktoobar waxaa jira fasax xagaaga oo loogu talagalay carruurta iskuulada, kuwaas oo soconaya dhownr maalmood illaa usbuuc taasoo ku xiran dugsiga. Carruurtu waxay fasaxyada ku qaataan guriga ama waxay u raacaan qoyska fasaxa dayrta.

Halloween

Dhamaadka bisha oktoobar waxaa jira dabaaldeg ku cusub Finland. Halloween ayaa la yiraa, asal ahaan dabbaaldega waa Airish-Mareykan. Finland carruurta qaar ka mid ah waxay ka ag maraan albabka albabka intey dhar ay max kale ku matalayaan xirtaan si ay nacnac uga aruursadaan xaafadaha. Iskuulada waxay sidoo kale leeyihiin xaflad Halloween oo loogu talagalay carruurta. Dadka qaarkood waxay geliyan daaqada ama barkada albabka shumac sharax ahaan.

Nofeembar

Maalin ciideed

Bilowga bisha Nofeembar, waxaa jira dabbaaldeegga maalinta muxarrimka ah, taas oo ah halloween camal. Maalinta ciiddu waa dabbaaldeg masiixi ah, waxaa la xasuustaa qaraabada dhimatay ama asxaabta. Dad badan oo Finnish ah ayaa markaas shumacyo geeyaan qabriga reerahooda.

Maalinta aabayaasha

Axadda labaad ee bisha Nofeembar, maalinta aabbaha ayaa loo dabaaldeegaa. Waa sida maalinta hooyooinka oo kale. Aabaha ubax ayaa loo soo iibiyaa maalintaas, aabaha ama awoowahana waa la soo booqdaa.

Desembar

Maalinta xorriyada Finland (6.12.)

Maalinta xorriyadda ee Finland waa 6-da bisha desembar. Waa xaflad qaali ah oo nabad ah. Sanadkii 2017, Finland waxay buuxisay 100 sano. Maalinta xornimada madaxwaynaha aqalkiisa xaflad wayn ayaa ka jirta oo laga daawan karo telefishanka. Dad badan waxay latahay arrin muhiim ah, yaa xafladaas lagu marti qaadi, qofka loo yeero yuu soo kaxeysan, martida maxey ku labisanyihiin.

Xaflada kirismaska yar

Bisha Disembar, xisbiyada, iskoolaadka, shaqooyinka iyo ardeyda dhaxdooda waxaa loo qabtaa xaflado kirismaska yar. Kirismaska rasmiga ah maadaama Finland reerka lala xuso, kirismaska yar asxaabta, dadkla lala shaqeeyo iyo kuwa wax lala barto ayaa la la xafladeeyaa.

Dabaaldeegga xafladaha ayaa ah mid caadi ah oo aan rasmi ahayn. Waxay bixiyaan markii ugu horreysay cuntada kirismaska, gaar ahaan mashaarida bariiska ah iyo cabitaanka goloogi. Xafladan dadka waaweyn dharka xafladda ayeey xirtaa, si fiican baa loo cunaa oo badanaa khamri ayaa la cabaa. Qaybaha carruurta ee iskuulada iyo damaashaadka waxay lagu cuni macmacaan oo waxay wadaagaan hadiyadaha kirismaska. Qof kastaa wuxuu keenaa hal hadiyad oo yar, wuxuua helayaa hadiyad yar oo guriga uu geysto.

Xafladda kirismaska ee iskuulka iyo fasaxa kirismaska

Dhowr maalmood kahor billaabshada kirismaska, isuullka fasax ayaa laga galaa. Marka hore waxaa iskuulka lagu xusaa xafladda kirismaska. Carruurta ayaa barnaamish diyaariyaan oo heesaan. Carruurta waxaa la siyyaa shahaadooyinka iskuulka iyo fasax qiyaas ahaan labo todobaad ah. Halkaas waxaa ku dhamaada sanad-dugsiyeedka deyrta ee iskuul. Fasaxa kadib waxaa bilaabanaya sanad-dugsiyeedka guga.

Kirismaska Finland

Finland 24.12 ayaa ah maalinta ugu muhiimsan kirismaska. Sida caadiga ah, reerka way isla joogaan kirismaska. Guriga waxaa u yaal geedka kirismaska odayga krismaskuna hadiyado ayuu u keena dadka oo dhan.

Cuntada Finland kirismaska laga cuno waxaa saameyn ku lahayd cuntada Iswiidhan laga cuno. Miiska waxaa la saaraa doofaarka baridiisa oo foornada lagu dubay. Sidoo kale cuntooyin kale ayaa

foornada lagu dubaa oo miiska la soo saaraa. Kirismaska waxaa la cunaa xittaa kalluun badan. Macmacaankuna waxaa waaye mashaarida bariiska, buskud iyo toortaha kirismaska.

Kirismaska finnish badan ayaa shumac geeyaan qabriga reerahooda. Finnishka qaar waxay aadaan kaniisada kirismaska.

Maalinta Kirismaska kahoreysa kadib waxaa jirta labo maalmood oo shaqada fasax ay tahay: Maalinta kirismaska 25.12 iyo maalinta Boxing (tapaninpäivä) oo 26.12. Waxaa maalmahaas loo xusaa sida 24.12 oo kale, yacni reerka ayaa isu yimaada, waxaana la cunaa raashinka kirismaska.

Xafladaha jadwalka taariikhda ee cusub

Waayahan ndambe Finland gaar ahaan magaaloooyinka waaweyn waxaa lagu xusaa xaflado dadka wadanka u soo guuray ay keeneyn. Waxaa ka mid ah sanadka cusub ee shiineyska, liraan ama kurdida Nowroozkooda iyo Ramadaanka muslimiinta. Xilliga Ramadaanka muslimiinta maalinti inta ay qoraxdu soo jeedo waxba ma cunaan, mana cabaan. Ramadaanku waxuu ku egyahay xaflada ciidda ee weyn. Asxaabta iyo reeraha ayaa isu yimaada oo isla xafladeeya islana cunteeyya.

Xaflado kale oo finnish ah

Qofka noloshiisa waxaa jira dhacdooyin kale oo lala xafladeeyo reerka iyo asxaabta, kuwaas oo aan jadwalka ku jirin.

Xafladaha u magacbixinta ilmaha iyo magaca

Boqolkiiba 70 finishka ilmahooda kanisada injiilka lutheranka ayeey ugu dhex waqlalaan. Xafladda magacbixinta ilmaha magac ayaa lagu siiyaa, kaniisadana waa lagu biiriya.

Ilmaha waalidkood aysan kaniisada ka tirsanayn waxaa loo diyaariyaa xaflad la mid ah taas oo magaca lagu siyo. Reerka ayaa isu yimaada oo soo dhaweeya ilmaha cusub. Xafladaha magacbixinta waxaa lagu qabtaa kaniisada ama aqalka ama meelo kale oo xaflad lagu diyaarin karo waxaana loo yeeraa reerka iyo asxaabta.

Cunuga waxaa loo magacaabaa laba wakiil oo saaxiib ama qoys ah. Asal ahaan, shaqada wakiilka waxay ahayd waalid oo naxariis leh oo cunugga daryeeli kara koritaankaniisa masiixiga. Maalmahan, dad badan ayaa qaba in wakiilladu ay yihii dad gaar ah oo muhiim u ah nolosha ilmaha, oo kobaca la socda.

Xaflada qirashada diinta/ Prometheus

Finland gudaheeda, carruurtu waxay qirankaraan diintooda sannadka ay da'doodu tahay 15 sano. Qirashada diinta waa xaflad kaniisadeed, taas oo xoojinaysa dhalinyarada masiixiga ah iyo xubinnimada kaniisadda. Qirashada diinta waxaa ka horeeya dugsiga qirashada diinta, oo ay ku jirto waxbarashada diinta iyo inta badan oo ah inta badan xeryaha xagaaga.

Qeyb weyn oo ka mid ah dhalinyaradu waxay ka qayb qaataan waxbarashadan diimeed, maadaama xeryaha xagaaga ay jecleystaan, waalidkoodana ay ka sugayaan in ay sameeyaan iyo maadaama xafladda loo dhigo qirashada darteed haadiyado la siinayo ilmaha.

Ilmaha aan diinna ka tirsaneyn qaarkood waxay aadaan xerada Prometheus, waa meel aan diin la isugu dhigin kuna xirneyn diinna. Ujeedadu waa in dhalinyarta lagu dhiirigaliyo in ay horumariyaan fikirkooda nololeed. Taas ka dib iyaga xataa xaflad ayaa guriga loogu dhigaa oo hadiyado ayeey helaan.

Xafladda qalinjabinta dugsiga sare iyo dugsi-xirfadeedka

Marka qof dhalinyaro ah uu ka qalinjabiyod dugsiga sare islamarkaana uu ka gudbo imtixaanka qalinjabinta, wuxuu helayaa shahaadada dugsiga sare oo uu ku dalban karo jaamacad ama kulliyad. Dugsiga iyo guriga labadaba ardaydu waa ku dabaaldegayaan ardayda. Dugsiga dhexdiisa, ardaygu wuxuu helayaa shahaadada iyo koofiyadda ardayga dugsiga sare. Guriga ayaa waxaa ku sugaya adeeg kafee iyo hadiyado. Martiduna waa qaraabo iyo asxaab. Xitaa ardayda ka qalinjebisa dugsiyada xirfadaha waxay ku qaataan dabaaldegyo isku mid ah.

Arooska

Qiyaastii Finnishka is guursada barkood waxaa lagu meheriyaa kaniisada barka kalena xaafiska diiwaangalinta ee dagmada. Badanaa meherka waxaa jooga qoys iyo saaxiibbo. Dad badan ayaa qabanqaabiya xaflado aroos ah oo ay wax ku cunaan, ciyaaraan uguna dabaaldegaan lamaanaha arooska leh barnaamijyo kala duwan. Barnaamijku wuxuu inta badan ka kooban yahay sheekoooyin, ciyaaro iyo bandhigyo. Arooska hadiyado ayaa loo keena. Aroosyadu waa dhacdo gaar ah oo aad aadi kartid oo kaliya haddii aad haysato martiqaad. Tan iyo marki aroosku soo bandhigo cunto iyo cabitaan makhaayad ama goob kale oo xaflad ah, diyaarinta aroosku wuxuu noqon karaa mid qaali ah. Sidaa darteed, dabbaaldeggaa arooska ma aha caado in la martiqaad qof kasta. Dad badan waxay aadaan safarka arooska xaflada ka dib.

Xafladaha dhaalahsada

Finland waxaa laga xusaa siiba maalmaha dhalashada carruurta. Carruurtu waxay u yeeran karaan asxaabtooda ama waxaa xaflada joogi kara reerka iyo wakiilka ilmaha. Xafladda waa la ciyaaraa, doolshe ayaa la cunaa, haadiyadna waa la isa siiyaa. Xitata dadka waaweyn way dhigan karaan xaflad dhalashadooda siiba marka ay buuxinayaan sanado waaweyn sida 50, 60 ama 70 sano.

Aaska

Marka qofku dhinto, qaraabadu waxay aaska ku diyaariyaan kaniisadda, kaniisadda yar ama meel kale oo xafladeed. Aasida waxaa ka qayb qaata dadka meydka reer u ahaa, asxaab ama dadka ay isla shaqeyn jireen. Marka kaniisadda la keeno iyo aasidda kaddib, adeegga aaska waxay ku kulmaan adeeg xusuus ah, halkaas oo aad cuni kartid oo aad cabi karto qaxwaha oo waxaa la xusuustaa meydka. Finland gudaheeda, aaska waxaa loo qabanqaabin kara sida diinta qofka dhintay ay farayso. Aasida waxay sidoo kale noqon kartaa mid aan rumeysanayn diinna, haddii qofka dhintay uusan ka tirsaneyn jimciyad diimeed .

Dhaqanka cuntada iyo cabitaanka ee Finnishka

dhaqanka cuntada

Cuntada dhaqameedka Finnishkau waa mid sahan. Xawaashka waxaa laga isticmaalaa wax yar. Cuntada caadiga ah ee Finland waa hilib iyo kalluun iyo baradhada la kariyey. Dhaqanka cuntooyinka Finnishka ah waxaa asal ahaan loo qaybiyaa dhaqamada cuntada bari iyo galbeedka. Dhaqanka cuntada ee reer galbeedka Finland waxaa saameyn ku leh Iswiidhan, dhaqanka cuntada Bariga Finlandna Ruushka.

Cuntada Ruushka iyo cuntooyinka wax lagu kariyo waxay ka dhigaan dhaqanka cuntada Finnishka ka duwan dalalka kale ee Nordikada. Cuntooyinka Iswiidhan ay saameyn ku leedahay waa tusaale ahaan, maraqa digirta, burka foornada lagu dubo, hilibka kuuskuusan iyo macmacaanka rootiga macaan ciiddka soonka kirirshtaanka. Saameynta bariga ee cuntada Finnishka waa isticmaalka likaha iyo cuntada iistarka (pääsiäinen) la cuno, iyo sidoo kale geedaha Karelian iyo hilibkooda.

Cuntada miiska finniska saaran way kala duwan tahay oo isbadalka sanadka ayeey la socotaa . Gaar ahaan xilliyadii hore, xilliga iyo cimiladu waxay saameeyeen cuntooyinka la heli karo. Khudaarta jiilaalku way ka qaalsan yihiin xagaaga sababtoo ah waxaa laga keenaa dibadda.

Qayb muhiim ah oo ka mid ah dhaqanka cuntada ee Finland waa ugaarta, miraha duurka iyo waxyaabaha kale ee dabbiiciga ah sida kalluunka iyo likaha. Ugaartu waa, tusaale ahaan, elki iyo shimbiraha ayaa loo ugaarsadaa koox ahaan. Fiinland marka la ugaarsanayo waxaa loo baahanyahay warqab cadeyneysa inaad fasax u leedahay. Miraha iyo fangaska waxay dadku gurtaan xagaaga iyo deyrta.

Isbedelka Cuntada Finnishka

Cunto-cunista Finnishka ayaa is badashay wax badan 40kii sano ee la soo dhaafay. Cuntada Finnishka ayaa si tartiib tartiib ah u saameysay wadamada kale iyo qaaradaha.

Waayahan dambe, bariiska iyo baastadu waxay la socdaan baradhada oo waxay ka mid yihiin cuntada caadiga ah. Dad badan oo Finnish ah ayaa badanaa taga makhaayadaha cunnada waxayna si joogto ah u cunaan biidsadha (Pizza) ama hambeergarka ama cuntada laga helo Shiinaha, Thailand, Japan ama Bariga Dhexe. Gaar ahaan dadka da'da yar ee Finnishka ah waxaa ku jira qaar badan oo khudrad-cun ah. Sida kale dadka Finnishka ah waxay nocoyo cunno kala duwan xasaasiyad ama caado nololeedyo kala duduwan dartoodi

Qaar badan oo Finnish ah ayeey sidoo kale muhiim u tahay in ay iibsadadaan oo ay cunaan cunto meel fog aan laga keenin oo wax kemikaal aan lagu beerin. Markaa waad ogtahay meesha cuntadu ka timaaddo iyo in la soo saaro iyada oo la raacayo mabaadi'da horumarinta bey'adda, taas oo ah, sida jawiga bey'adda ugu fiican ee suurtogalka ah iyo badbaadinta khayraadka dbaiiciga ah.

Dadku waxay rabaan inay ogaadaan meesha ay ka timid iyo sida cuntada ay iibsanyaan loo soo saaray, sababta oo ah waxay doonayaan inay cunaan cunto caafimaad leh, waxaana sidoo kale iyaga muhiim u ah in digaagga, lo'da, doofaarrada iyo xayawaanka kale esi fiican loo koray, iyada oo la tixgelinayo bey'adda..

Dhaqanka cabitaanka

Cuntada waxaa lagu cabaa biyo, caano ama marmarka qaarkood caano garoor ah. Caanah garoorka waa caano dhanaan. Dadka Finnishka ah waxay cabbaan kafeega ugu badan adduunka marka qof ahaan loo cabiro. Kafeyga waxaa la cabaa subaxdi, maalinti iyo habeenki, shaqada iyo guriga, xafladaha iyo makhaayadaha, ama xitaa safar dabbiiciga ah.

Finland gudaheeda khamriga waxaa la soo saarayay oo la isticmaalay muddo dheer. Cimilada Finland waa ay qabowdahay beeraha canabka ahna kama baxaan dhulkaan, laakiin baradhada iyo qamadiga ayaa si fiican u baxaan. Waxay laga sameeyaan khamri xoog leh. Dadka Finnishka ah waxay sidoo kale jecel yihiin inay cabaan khamri ama biir.

Finland, dadka cabba khamriga qaarkood wax badan ayey cabaan. Ragga iyo haweenkuba way cabbaan khamriga. Finland qofka in uu sarkhaasanyahay ma aha arrin ceeb ah sida dhaqamada qaarkood oo kale. Dad badan oo Finnish ah ayaa dareensan in ay marka ay sakhraansan yihiin ka bulsheysan yihiin kana furfuran yihiin marka ay caadiga yihiin.

Laakiin khamrigu wuxuu keenaa dhibaatooyin caafimaad oo culus, dhibaatooyin bulsho iyo dhimasho sannad kasta. Isticmaalka khamriga ayaa hoos u dhacay Finland sanadihi la soo dhaafay. Gaar ahaan dhallinyaradu khamri inti hore in ka yar ayeey cabaan, marka la barbardhigo isticmaalki 1980-yadii iyo 1990-yadii.

Su'aalaha laga doodayo

1. Waa nooceee dadka laga tirada badanyahay ee Finland ku nool?
2. Taarikhda Finland iyo tan wadanki aad ka soo jeeday maxay wadaagaan?
3. Maxaa sababaya in Finland ay noqoto dal sinnaan ku dhisan bulsho ahaanna deggan?
4. Waa maxey waxa saameynta ku yeeshay sameysanka xeerarka habdhaqanka iyo caadooyinka iyo weliba dhaqanka ?
5. Maxaad u aragtaa in xafladaha wadankaaga iyo kuwa finnishka in ay ka simanyihiin?

2. BULSHADA FINLAND

Qaybaha kala duwan ee bulshada Finnishka

Horumarinta daryeelka bulshada ee Finland

Nidaamka maamulka Finland

Nolosha ganacsiga ee Finland iyo nidaamka dhaqaalaha

Sharciga aasaaska ee Finland wuxuu dhigayaa in dawladu ay u xaqijinyeso dhammaan bulshada adeegyada asaasiga ah ee khuseeya nolosha iyo dhaqaalaha iyo caafimaadka iyada oo aan loo eegin hantidooda ama meesha ay daganyihiin. Adeegyada waxaa lagu maalgeliyaa dakhliga canshuurta kuwaas oo ururintooda dhabta ah iyo bixintooda ay mas'uul ka tahay maamulka degaanka. Marka lagu daro maamulka degmooyinka, shirkadaha gaarka ah iyo ururrada aan dowliga ahayn waxay diyaarin karaan adeegyadan.

Bulshada samafalka waxaa loo dhisay si tartiib tartiib ah, waxaana sidoo kale isbeddel lagu sameeyay nidaamyo dhowr ah sanadadan inti ay socdeen. Nidaamka samafalka marna diyaar ma aha. Waxaa si joogta ah loo horumariyaa marka bulshada iyo dadka degan ay isbedelaan. Adeegyada daryeelka bulshada iyo caafimaadka, gobolku wuxuu doonayaa in uu ka hortago ka-joojinta iyo horumarinta nabadda bulshada. Adeegyadu waxay sidoo kale taageeraan badbaadada madaxbanaanida ee finnishaa iyo awoodooda nolosha shaqada.

Qaybaha kala duwan ee bulshada finnishka

Bulshada Finnishka waxaa loo qaybin karaa saddex qaybood ama waax. Waaxda waxay ka kooban yihiin qaabab dhisma bulshadeed oo xasilloon, waxaana loo kala soocaa qayb walba howsha ay u xil saaran tahay, dhaqaalaheeda sida loo abaabulay iyo waxa ciyaartoyda ka mid ah waaxda.

Waaxda gaarka loo leeyahay

Waaxda gaarka loo leeyahay macnaheedu waa lahaanshaha gaarka ah ee qaybta ganacsiga ee ku salaysan bulshada. Waxay ka koobantahay dhammaan shirkadaha oo dhan, kuwa yar iyar ilaa shirkadaha waaweyn ee caalamiga ah. Ujeedada shirkadu waa in ay u abuurto faa'iido kuwa iska leh. Shirkadaha waxaa muhiim u ah in ay tixgeliyaan baahida macaamiisha wax ka iibsada oo ay la kulmaan baahida alaabtooda. Shirkadaha canshur ayeyy bixiyaan xagga dawlada. Dakhliga canshuurta dowladda ay aruuriso ayaa lagu kharashgareeyay adeegyada waaxdaa dawladeed.

Waaxda dawladda

Waaxaha dawladda waa dowlada iyo dagmada. Dawladda iyo degmadu waxay siiyaan adeeg muwaadiniinta. Ujeedadooda ma ahan inay keenaan faa'iido. Adeegyada waxaa lagu bixiyaa canshuurta. Waaxda dawladda ee Fiinland waa shaqo-bixiye weyn. Dadka ka shaqeeya isbitaallada dawladda, xanaanooyinka, iskuulada iyo adeegyada bulshada, jaamacadaha dawlada iyo kuwa gobolka waxay u shaqeeyaan dawlada ama degmada. Waaxda dawlada ee Finland dadweynaha waxay siisaa adeegyada aasaasiga ah, sida waxbarashada, amniga bulshada iyo daryeelka caafimaadka, daryeelka waayeelka iyo adeegyada isboortiska iyo dhaqanka.

Dawlada iyo gobolka shaqada sida ay u kala qaybsadaan Finland waa in gobolka iyo degmooyinku ay masuul ka yihiin adeegyada aasaasiga ah, oo ay ka mid yihiin daryeelka bulshada, caafimaadka

iyo waxbarashada, kaabayaasha deegaanka iyo farsamada. Dawlada waxay maamushaa hay'adda caymiska bulshada (Kela), kaas oo fulinaysa, lacagta hawlgabka qaranka, lacagta caruurta(lapsilisä), lacagta shaqa la'aanta, lacagta bukaanka iyo lacagta waalidka, taageerada dakhliga aasaasiga ah iyo soo kobcinta.

Bulshada rayidka ah iyo waxqabadkeeda

Waaxda saddexaad, bulshada rayidka ah, waa qaybta bulshada ee u dhixeyso waaxda gaarka ah iyo kuwa dawladeed. Ururadu inta badan waxay qabtaan shaqooyin bulsho ama feker ahaan, taas oo ay leeyihii hadafyada shicib iyo bulsho. Ururada aan dawliga ahayn, ururada dabiiciga ah, xisbiyada siyaasadeed, ururada isboortiga iyo hay'adaha samafalka ayaa dhammaantood qayb ka ah waaxda saddaxaad. Qaar ka mid ah dadka ka shaqeeya qaybta saddexaad ayaa mushaar u helaya shaqadooda, laakiin qaar badan ayaa ku shaqeeya iskaa wax u qabso ururada iyo jaaliyadaha. Ururada ujeedadooda ma ahan in ay faa'iido dhaliyaan.

Finland, sida wadamada Waqooyiga Yurub oo kale ayaa waxaa jira dhaqan balaaran oo ku saabsan wadashaqeynta shicibka, ururaduna waxay qayb muhiim ah ka yahay bulshada rayidka ah ee Finland. Howsha shicibka dadku waxay ka qaybgalaan horumarinta bulshadooda oo si firfircoo ayeey uga qaybqaataan. Hawlaha bulshada ah waxaa ka mid ah wadashaqeyn ay dadka isla shaqeynayaan maadama ay faa'iiddada wada wadaagayaan. Finland qiyastii 100,000 urur oo firfircoo ayaa jira. Dad badan oo Finnish ah ayaa xubno ka ah ururo badan. Waxay u qabanqaabiyaan waxqabadyo iyo adeegyo labadaba xubnahooda iyo muwaadiniinta kale.

Adeegyada ay bixiyaan ururada, jaaliyadaha iyo shirkaduhu

Bulshada Finnishka waxaa lagu gartaa xaqiiqda ah in dawlada iyo gobolka ay qabanqaabiyaan adeegyada bulshada, caafimaadka iyo adeegyada wakhtiga firaaqada si kor loogu qaado daryeelka muwaadiniinta. Maanta, si kastaba ha ahaatee, shirkadaha iyo ururrada ayaa sidoo kale ku lug leh bixinta adeegyada samafalka. Qaar ka mid ah adeegyada waxaa lagu soo saaraa wadashaqeyn lala yeesho qaybta dawlada ama gobolka.

Soo saarista adeegga ee waaxda dawlada ayaa la yareeyey sababtoo ah hoos u dhaca dhaqaale ee 1990-meeyadii, markaas ayeey ururada, jaaliyadaha iyo ganacsatada qayb ahaan badaleen waaxda dawladda si ay u bixiyaan adeegyo samafal. Qaybtoodu way sii kordheysaa intaas. Ururada iyo jaaliyaduhu waxay bixiyaan adeegygo gaar ahaan isboortiska, dhaqanka iyo wakhtiyada firaaqada, laakiin sidoo kale waxbarashada, bulshada iyo caafimaadka. Shirkadaha ayaa sidoo kale bixiya adeegyada bulshada iyo caafimaadka, sida daryeelka caafimaadka shaqada.

Waaxda dawladda way tartansiisaa kuwa adeegyadda diyaarinaya, waxaa loola jeedaa tartanka in adeeg bixiyaha ugu fiican uguna raqisan ee degmada lagu raadiyo. Ururo badan ayaa ku lug leh tartanka waxayna leeyihii xirfad xaga soo saarka adeegga. Ururada, jaaliyadaha iyo shirkadaha ayaa dhammeystiray wax soo saarka adeegga dadwaynaha laakiin sidoo kale sii kordhaya in ay badalaan ama in ay wada shaqeeyaan.

Horumarinta daryeelka bulshada ee Finland

Wali qarnigii 1800 dhamaadkiisa, dadka saboolka ah iyo kuwa bukaanka ah ee Finland waxaa badanaa ka war-heyn jiray qoyskooda, beesha tuulada iyo hantidooda gaarka ah, iyo siiba kaniisadda. Kadibna mas'uuliyadda dadka masaakiinta ah ee baadiyaha kaniisada waxay si badan uga wareegtay xagga dagmada. Shaqaalahfa qoyskooda sida kaliya ay kaalmo dhaqaaleed ku helayeen waxay ahayd in ay u shaqeeyaan , oo tabaruc ah oo shaqeeyaan milkiilaha beerta, degmada ama kaniisadda.

Xilligii hirgelinta warshadaynta, dhamaadkii qarnigii 1800, murugada shaqaalaha warshadaha iyo faqriga ayaa noqday dodo dadweyne. Waqtigaas, heerka hoose ee amniga bulshada ee shaqaalaha warshadaha ayaa ahaa shaqo-bixiyeyaasha iyo tartiib tartiib ururada. Dagmooyinka warshaduhu ay ku yaalleen waxay lahaayeen guryaha shaqaalaha warshada, xanaanada caruurta iyo daryeelka waayeelka ee ay leeyihii oo ay maamusho kuwa iska leh warshadaha. Warshaddu waxay saameyn ku lahayd dhammaan qaybaha nolosha ee shaqaalaha waxayna aad ugu xiriirineysey loo-shaqeeyaha.

Doorka ururrada sida ilaalinta barwaaqada

Ururadi ugu horreeyey ee bulshada iyo caafimaadka Finland waxaa laga aasaasay dhamaadkii qarnigii 1800. Waxaa loo aasaasey in dadka xaaladoodu ay adagtahay ay caawiyaan. Ururada ugu da'da weyn ee bulshada iyo caafimaadka ee Fiinland waxaa ka mid ah laanqayrta Cas ee Fiinland, Ururka Caafimaadka Maskaxda ee Finland iyo Ururka cudurada sambabka. Ururadu waxay caawinayeen dadka xaaladda adag ku nool sidoo kale waxay ka shaqeeyaan dantooda sidey u horumarin lahaayeen. Si kale haddii loo dhigo, waxay raadinayaan in ay kor u qaadaan baahida dadka si ay go'aamiyaasha ula socdaan iyo inay kor u qaadaan arrimaha xubnahooda.

Hawsha ka socotay ururradu muhiim ayey u ahayd horumarinta dimuqraadiyadda ee Finland. Dhaqdhaqaaqyada ugu muhiimsan ee muwadiintu ay billaabaan Finland waxay ahaayeen dhaqdhaqaaq khamri cabida ka horjeeday, jimicsiga iyo isboortiga, dhaqdhaqaaqa shaqaalaha iyo dhaqdhaqaaqa ururada shaqaalaha iyo jaaliyadaha dhallinyarada. Dhaqdhaqaaqyada bulshada iyo howsha muwadiniinta sidoo kale gacan yeey ka gaysteen inay midoobaan ummadda Finnishka ah. Waxay tababareen oo ay jaahil-bixiyeen finnishka, waxay abuureen dareen qaran waxayna bareen dadka si ay u xalliyaan arrimaha guud. Dhamaan arrimahan oo dhan ayaa loo baahnnaa markii Finland ay noqotay wadan madaxbannaan 1917.

Ururadi dhashey 1920 iyo 1930kii, ururka Mannerheim ee Badbaadada Caruurta iyo Xiriirinta Dadka Naafada ah, ayaa ah kuwa ugu horeeyay ee firfircoona ee taageeraya dadka ku nool nolol dhaqaale oo adag. Dagaalkii Labaad ee adduunka kadib, hay'adahan ayaa si ballaaran uga qaybqaatay dib-u-dhiska bulshada. Dagaalka ka dib waxaa la aasaasey isbahaysiga xidhiidhka, Ururka Daryeelka Caruurta iyo Ururka Kansarka ee Finland.

Tallaabooyinka hore ee ammaanka bulshada

Nabadgalinta finnishka waxay ku saleysan tahay amniga bulshada iyo adeegyada hab-nololeedka ah. Nidaamka amniga bulshada, oo loola jeedo faa'iidooyinka bulshada ee badbaadada bulshada, tusaale ahaan noocyada kala duwan ee kabista dhaqaalaha, xaggaas Fiinland way ka dambeysey dalalka kale ee waqooyiga yurub. Sanadii 1895kii waxaa la hirgaliyey sharciga caymiska shilalka. Waxay ahayd tallaabadi koowaad ee horumarinta caymiska bulshada Finland, laakiin muddo dheer waxay ahayd qaabka kaliya ee caymiska bulshada Finland. Sharcigu wuxuu dhigayaayey in magdhow la siiyay shaqaalaha dhaawac ku gaaro shaqada ama ay ku dhacaan cudurada shaqada. Caymiska bulshada Finland ee wakhtigaas marka la bardhigo wuu ka dambeeyey dalalka kale, laakiin waqtiyada isbedelka siyaasadeed marka la eego horumarinta daaeweeynta, curyaanka ama caymiska jirrada aad buu u adkaa.

Inkasta oo Wasaaradda Arrimaha Bulshadu masuul ka ahayd wakhtigii madax-bannaanida Finland sannadkii 1917-kii, nidaamyada taageerada dadweynaha oo balaaran waxaa la bilaabay in la abaabulo dhammaadkii 1930-kii. Sharciga hawlgabka qaranka ee ugu horreeyay waxaa la ansixiyey 1937-kii. Sharcigu wuxuu ku socday dadka caymiska ku jira sidey ku helayeen hawlgabka qaranka, sida kaalmada dhaqaale ee da'da weyn iyo naafada. Isla sannadkaas waxaa la aasaasay Hay'adda Hawlgabka Qaranka (Kela) taas oo howsheeda ay ahayd in ay bixiso hawlgabka qaranka.

Ujeedada loo dhisay daryeelka bulshada dawladeed

Ujeedada ugu horreysa ee dhisida daryeelka bulshada ee Finland waxay ahayd in la yareeyo faqrinimada iyo in la hubiyo nolol maalmeedka dhinaca dhaqaalahaa ee dhammaan dadka Finnishka ah. Waxaa la aaminsaa in taas ay kaalmeyn degganaanshaha bulshada ayna yareyneysa dhammaan dhaqdaaqyada xagjirka ah. Waxaa la is lahaa xittaa in daryeelka bulshada farqiqa dhakhliga u dhaxeeya dadka in uu gaabanaayo oo sinnaanta muwadiinta ay kordheyso. Taa waxaa ka raaci in dadka reer Finland ay noqdaan kuwo isku duuban oo ay dhammaan dadka ay ballanqaadayaan inay ka shaqeeyaan horumarinta dalka. Dadka ka kala yimid qaybo kala duwan oo dalka ah, tusaale ahaan, taajir iyo faqri ama qabaan aragtida siyaasadeed oo kala duwan oo ku saabsan sida ay iskula noolaadaan nabad.

Dagaalka kadib isbadalo fara badan oo cusub

Dagaalkii Labaad ee Adduunka ayaa hakiyay horumarka nidaamyada taageerada, laakiin shaqada horumarinta ayaa si degdeg ah dib ugu soo noqotay dhammaadkii dagaalka ka dib. Dagaalka ka dib mudo dheer oo dhaqaalahaa uu kordhayey iyo dib-u-dhiska ayaa gacan ku lahaa horumarinta daryeelka bulshada. Dagaalka dartiis, waxaa jiray agoono, caro iyo dagaal dad ku dhaawacmay oo badan, kuwaas oo aan awoodin daryeelka noloshooda. Qayb ahaan dadkaas dartood waxaa loo baahnaa sharchiyo cusub oo siin doona adeegyo aasaasi ah. 1940-kii, dib-u-habeyn muhiim ah oo lagu taageerayo daryeelka qoysaska ayaa la fuliyey, sida lacagta carruurta iyo deymaha guriga lagu aasaasto.

Lacagta carruurta waxaa la billaabay in la bixiyo 1948. Lacagta carruurta waa lacag bil kasta la bixiyo oo reerka ay ka helayaan ilma walba, ilaa ilmaha uu ka gaarayo 17 sano. Kaalmada hooyanimada iyo shabakada xannaaneynta ayaa sidoo kale la hirgaliyey 1940-yadii. Kaalmada hooyanimadu waa baakad ay ku jirto cunugga dhallaanka ah waxyaabaha uu u baahanyahay, hooyo walba oo uur leh ayaa la siiya Finland. Rugta latalintu (neuvola) waa adeegga daryeelka caafimaadka ee carruurta ka yar da'da iskuulka.

1940-kii, Kelada waxay bilowday inay bixiso lacagta naafanimada iyo hawlgabka ee ugu horreysay. Markii la dhameystirey bixinta magtii dagaalka ee ku socday Sofiyeetki Ruushka 1950kii, waxaa la cusbooneeysiyyat lacagta hawlgabka qaranka. Lacagaha hawlgabka ayeey dawlada waxay billowday in ay u aruuriso sida canshuuraha loo dhiibo gobolka oo kale. Intaas kahor, qof waliba xafiiska Kelada wuxuu ku lahaa akoon gaar ah oo ay lacagtaa ku aruursadaan. Qeyb ka mid ah mushaarka ayaa lagu shubayey akoonkaas, markaa lacagaha ay bixinayaan iyo dulsaarka ayaa korinayey lacagta howlgabka.

Finland waxay noqoneysaa dawlad Waqooyi Yurub ku taal oo ku dhisan daryeelka bulshada

Finland tartiib tartiib 1960-kii iyo 1970-yadii, waxaa laga dhisay wadan Waqooyi Yurub ah oo ku dhisan daryeelka bulshada. Iswidhan ayaa ahayd wadan tusaalaha daryeelka bulshada laga soo qaato, taasoo saameyn weyn ku yeelatay Finland. Dawladdu waxay bilowday inay qaadato mas'uuliyad kordheysa intaas oo ku saabsan samaqabka shacabka. Muwaadiniintu waxay heleen dhaqaale ka badan xagga dowladda, sida lacagta dhalmada iyo lacagta jirrada, iyo magdhowga kharashka dhakhaatiirta iyo kharashyada daawooyinka. Tababarka iyo daryeelka caafimaadka waxaa lagu maalgeliyey dhisida isbitaalo bitaallo cusub iyo xarumo waxbarasho iyo fidinta tababarka caafimaadka.

Horumarinta nidaamyada hawlgabka

Qorshaha nidaamka hawlgabka ee ku salaysan dakhliga waxaa la bilaabay 1960-yadii. Sida ku xusan, qofka waxaa u aruuraya hawlgab ku salaysan sanadada uu shaqeeyo, taas oo ka weyn tan qaranka oo keliya. Lacagta hawlgabka qaranka, oo ah kaalmo maaliyadeed, waxaaa la siiyaa dhammaan dadka

hawlgabka ah ee aan haysan wax hawlgab ah ama hawlgabku uu ku yar yahay. Sharciga Caafimaadka Dadwaynaha waxuu dhaqan galay bilowgii 1970-yadii. Sharcigaas wuxuu tilmaayaa in dhammaan dadka Finnishka ah ay ka helaan daryeel caafimaad oo bilaash ah xarumaha caafimaadka ee degmada.

Nidaam waxbarasho oo simanyahay iyo kaalmada maaliyadeed ee ardayda

Daryeelka bulshadu wuxuu ka yimid xagga sinnaanta. Sanadkii 1970-yadii, dhammaan carruurta, iyadoo aan loo eegin dabaqadooda bulsho, waxay bilaabeen inay dhigtaan iskuulka hoose ee bilaashka ah. Ardayda bilaabay waxbarashada jaamacadaha, kulliyadaha ama machadyada tacliinta sare waxay bilaabeen inay helaan gargaar lacageed, sida kaalmada waxbarashada taas oo ah lacag lagu kaalmeynayo nolosha ardeyda. Kaalmada ardeyda darteed, hantida qoysaska carruurtu mardambe saameyn kuma ay laheyn dhallinyarada go'aankooda in ay waxbarasho sare raadiyaan dhaqaale ahaan.

Xannaano maalmeedka carruurta iyo shaqada haweenka

Shaqada hooyooyinka ee Finland waxaa fududeeyey xannaano maalmeedka degmada ee carruurta. Degmooyinka ayaa u diyaariyaan carruurta da'dooda ay tahay 0-6 xanaanada ama xannaaneynta guriga qoyska. Lacagta xannaaneynta ee waalidka ay bixinayaan wuxuu waafaqsanyahay dakhliga waalidka. Ilmuu waxay ku jiri karaan xannaano maalmeedka maalmaha shaqada ilaa 8 saacadood.

Kobaca dhaqaaluhu wuxuu suurtageliyey in la kordhiyo adeegyada daryeelka

Kobaca dhaqaaluhu wuu fiicnaa 1980-maadkii, sannadadaa fiican dartood faa'iidooyinka badbaadada bulshada ee dhowrka ah ayaa la sii horumariyo laguna kordhiyey.

Taageerada qoyska, adeegyada loogu talagalay dadka curyaamiinta ah iyo taageerada dakhliga ayaa sidoo kale la sii wanaajiyey. Sannadkii 1980kii Finland ayaa ugu dambeyntii soo qabatay heirka nolosha ee dariskeeda Iswiidhishka. Horumarka Finland ayaa badanaa lala barbardhigaa kan Iswiidhan maadama dalalka ay wadaagaan taariikh iyo habdhaqan bulsheed iyo mid dadeedba. Kharashka bulsheed ee dawlada Finland wuxuu kordhay ilaa sagaal jeer intii u dhexaysay 1950 illaa 1980, laakiin dawladu way awoodi kartay.

Hoos u dhici dhaqaale ee 1990-kii kaalmooyinka ayuu gooyey Finlaanda wuu kala qeybiyey

Kobaca dhaqaalaha ayaa istaagay, shaqo la'aantanana si degdeg ah ayey u korortay bilowgii 1990-maadkii. Qiimaha guryaha iyo dulsaarka deenta ayaa kor u kacay ilaa suuqa guryuhu uu burburay. Dad badan ayaa si xun deyn u galay sababtoo ah waxay qaateen amaah qaali ah si ay u iibsadaan ama u kharashgaliyaan guryaha. Kharashka dowladda iyo dowlada hoose ayaa kordhay, dakhliga canshuurtuna hoos u dhacay.

Dhaqaalaha waddanku wuxuu ku jiray xaaland adag, lacagu kuma aysan ku filneyn in ay maal-galiso sharciga adeegyada uu tilmaamayo. Dawladu waxay qaadatay deyn badan oo cusub si ay u uga badbaadaan. Faa'iidooyinka la siinaayey muwaadiniinta gobolka waxay ku khasbanaayeen in ay yareeyaan, sidoo kale waxaa la yareeyey amniga bulshada waxaana la kordhiyo cashuurta dadka laga aruurinaayo.

Hoos u dhaca dhaqaale wuxuu sababay kala duwanaanshaha heirarka nolosha ee Finland, kaas oo bilaabay inuu koro mar kale. Qaar ka mid ah shacabka Finnishka dhaqaalaha dhacay saameyn badan kuma lahayn laakiin dad badan iyo qoysasba wuxuu u keenay shaqo la'aanta muddada dheer, xayiraadda, iyo burburinta hantida.

Dowlada daryeelka bulshada oo noqotay bulshada daryeelka dadka

Dhibaatadu way soo dhamaatay, dhaqaalaha Finland wuu soo kabsaday bartamihii 1990-meeyadii. Dhimista adeegyada dawladda iyo faa'iidooyinka laga sameeyey weli wey taagnaayeen. Adeegyada wali waa la sii horumarinayey, laakiin fikraddu waxay ahayd in muwaadiniinta naftooda ay qaadaan masuuliyad dheeraad ah oo xagga wanaagooda ah. Waxay ahayd in ay dadku noqdaan kuwa firfircoo oo is-maamuli kara, tusaale ahaan, si ay shaqo u helaan. Tusaale ahaan, dad badan ayaa qaata caymis hawlgab oo iskaa ah si ay u xaqijiyaan hab nololeed ku filan oo hawlgab ah. Adeegyada dadweynaha kaliya la iskuma haleyneen mardambe.

Waxaa la bilaabey in laga hadlo bulshada samafalka halkii laga hadli jiray dowladda daryeelka bulshada. Tan macneheedu wuxuu ahaa in mas'uulyadda wanaagga loo gudbiyo muwadinka dawladda beddelkeeda. Intaa waxaa dheeraa, kooxaha kale, sida ururada aan dawliga ahayn, shirkadaha iyo shirkadaha, oo ay weheliyaan dawlada iyo dawladaha hoose. Kuwani waxay gacan ka geysteen amniga bulshada daryeelkeeda, oo ah caafimaadka iyo adeegga bulshada ee muwaadiniinta.

Ku biiritaanka Finland ee Midowga Yurub ee 1995 ayaa sidoo kale saameeyay siyaasadda bulshada iyo caafimaadka ee waddanka sidii ay u heshiin lahayd siyaasadaha bulshada iyo caafimaadka ee qaranka iyo tan EU-da.

Adeegyada ay bixiyaan bulshada ayaa la fududeeyey, la jaray, lana hufay. Tani waxaa loo arkay lagama maarmaan markii Finland ay noqotay mid sii kordheysa oo caalami ah oo ku lug leh dhaqaalaha caalamiga ah.

Bulshada samafalka ayaa la sii horumarinaya

Marka laga soo tago caalamiyeenta sii kordheysa, Finland waxay ku khasbaneyd in ay xisaabiso da'da dadweynaha iyo kororka keenay dhaqaalaha dadweynaha ee qorsheynta adeegyada iyo faa'iidooyinka. Dib-u-habeyn kala duwan ayaa loo baahnaa, tusaale ahaan, in dadku shaqeeyn karaan intii hore wakhti ka dheer hawlgabnimada ka hor.

Intaa waxaa dheer, ku filnaanshada maaliyadeed ee ku saabsan badbaadada bulshada iyo waxtarka adeegyada bulshada iyo caafimaadka ayaa la hagaajiyay iyada oo loo marayo dib-u-habeyn kala duwan. Taas kadib, kor u qaadida caafimaadka iyo daryeelka xoojintooda ayaa loo rogay in lagu maareeyo dhibaatooyinka ka hortagga. Sababtaa awgeed, Finland waxay leedahay daryeel caafimaad oo ka hortag ah, sida rugaha caafimaadka carruurta iyo kormeerka da'da kala duwan.

Nidaamka maamul ee Finland

Nidaamka maamulka ee Finland wuxuu u qaybsan yahay dowlad dhexe, gobol iyo degmo. Hay'adaha ugu sareeya ee dawlada dhexe waa Baarlamaanka, Madaxweynaha iyo xukuumadda ama dawladda. Finland, awooddu waxay u qaybsan tahay awoodda sharci dejinta, fulinta iyo garsoorka. Awoodda sharci-dejinta ee dawladda waxaa sameeya baarlamaanka, awoodda fulinta ee madaxweynaha iyo xukuumadda, awoodda garsoorkana maxkamadaha ka madaxa banaan awoodaha waxqabadka. Finland waxay oofisaa heshiisyada caalamiga ah iyo sharciga Midowga Yurub iyo shariyada qaranka

Baarlamaanka

Baarlamaanka Finland waxaa fadhiya 200 oo xildhibaano ah. Baarlamaanku wuxuu mas'uul ka yahay dejinta shariyada Finland. Waxay sidoo kale go'aan ka gaartaa miisaaniyadda dowladda waxayna ogolaataa heshiisyada caalamiga ah ee Finland iyo kormeera hawlaha xukuumadda iyo wasiirrada.

Badanaa dawladda ayaa soo jeedisa sharciyada cusub, laakiin sidoo kale hal xubin oo ka tirsan baarlamaanku xittaa wuu soo jeedin karaa sharci cusub. Baarlamaanka ayaa ka doodaya sharciga la soo jeediyay, haddii ay ansixiso sharciga, madaxweynaha ayaa saxiixiisa ku caddeeya sharciga Wargeesyada iyo warbaahinta ayaa ka warami in sharci cusub la dajiyey iyo ujeedooyinkooda iyo saameynta uu leeyahay. Sidaas ayey muwaadiniinta kula soconayaan sharciyada cusub maadama si joogto ah ay isbeddelayaan.

Baarlamaanku wuxuu kaloo adeegsadaa awood dhaqaale isagoo go'aaminaya sida loo isticmaalo lacaga dawladda. Miisaaniyadda ayaa sanadkiiba laga wadaxaajoodaa, Baarlamaankuna wuxuu kormeerayaa hirgelintiisa.

Baarlamaanka howlahiisa waxaa kale oo ka mid ah, in ay intaas la socdaan Midowga Yurub sharciyada ka soo baxa oo ay warbixin ka dhiibaan Finland ra'yiga ay ka qabto arrimaha laga doodaayo. Shuruucda Finland iyo kuwa Midowga Yurub isma khilaafi karaan. Marka sharciyada la dejijo, sharciyada Midowga Yurub iyo waxyaabaha ay ka kooban tahay waa in sidoo kale lagula xisaabtamaa Finland.

Dawladda dhexe

Ra'iisul Wasaaraha iyo wasiirrada kale ayey dawladda ka koobantahay. Finland waxaa ka jira 12 ilaa 14 wasiir, sida Wasiirka Arrimaha Gudaha, Wasiirka Arrimaha Dibadda, Wasiirka Waxbarashada iyo Dhaqanka iyo Wasiirka Cadaaladda.

Baarlamanku wuxuu cod kudoortaa ra'iisul-wasaaraha, madaxweynaha Jamhuuriyadda ayaana markaa magacaaba qofka la doortay. Ra'isalwasaaraha badanaa waa guddoomiyaha xisbiga ku sida ugu fiican ugu guuleystay doorashada. Wasiirrada kale ayaa loo magacaabi doonaa sida uu ra'isalwasaaruuhu soo jeedijo. Barnaamij xukuumadeed ayey loo diyaarin doonaan wasiirrada cusub, kaas oo sharxi doona ujeedooyinka siyaasadda xukuumadda inta lagu jiro xilliga hawlgalka.

Dhawaladdu waxay diyaarisaa oo fulisaa go'aamada Baarlamaanku sameeyey. Wasaaraduhu waxay diyaariyaan arrimaha ay dawladdu go'aamiso. Wasiirada ayaa hogaminaya shaqooyinka wasaaradaha. Waxaa jira hay'ado iyo xafiisyo badan oo hoos yimaada Wasaaradaha. Tusaale ahaan, Xafiiska arrimaha u soo guuridda waddanku wuxuu hoos yimaadaa Wasaaradha Arrimaha Gudaha. arrimaha Shaqada iyo Dhaqaalaha waxay hoos imaadaan Wasaaradha Shaqada iyo Adeegyada Horumarinta Dhaqaalaha.

Dhawladda ayaa mas'uul ka ah shaqada Baarlamaanka, wasiirrada waa inay ku heystaan kalsoonida baarlamaanka. Tani waxay ka dhigan tahay in Baarlamanka la rabo in ay aaminsan yihin in dawladda ama wasiir kaliya ay shaqadooda si fican oo aamin ah u qabtaan. Haddii aysan jirin kalsooni, dawladda oo dhan way burburi kartaa. Guud ahaan, kaliya ra'iisul-wasaaraha ama hal xisbi oo keliya ayaa baxa laakiin dawladdu waxay sii wadi doontaa ilaa inta doorashooyinka soo socda. Haddii dawladda oo dhan ay dhacdo, waxaa lagama maarmaan ah in la diyaariyo doorashooyin cusub oo baarlamaan ah isla markiiba.

Madaxweynaha

Sharciga Finland wuxuu madaxweynaha siin jiray marki hore awood tan maanta uu heysto ka balaaran. Finland tan iyo 1980-kii, awoodda madaxweynaha ayaa la yareeyey oo doorkisana la badalay. Maanta, Ra'iisul Wasaaraha iyo Baarlamaanka ayaa isticmaalaan awoodda ugu weyn Finland. Waxaa loola jeedaa markaas, Finlaand waxaa laga hirgaliyey dhaqan barlaamaanka oo la mid ah sida wadamada kale oo reer galbeedka. Taas oo ah in ra'iisul wasaaruuhu uu yahay hogamiyaha ugu caansan dalka. Doorka madaxweynaha ee Finland hadda waa mid u badan wakiilnimo.

Finland, madaxweynaha howlahiisa waxaa ka mid ah in uu xoojiyo sharciyada uu Baarlamaanka dhigay, u magacaawo saraakiisha sarsare, wuxuuna hoggaamiyaa siyaasadda dibadda ee Finland si wadajir ah ayuuna ula shaqeeyaa dowladda. Wuxuu sidoo kale yahay taliyaha ugu sareeya ciidanka Finland.

Dowlad-goboleedyada iyo dawladdaha hoose ee Finland

Finland, go'aamadda wadanka oo dhan khuseeya waxaa maamula Madaxweynaha, Baarlamaanka iyo Dawladda. Shaqooyinka ugu muhiimsan ee dawladda dhexe waa inay ilaaliyan amniga guud iyo amniga bulshada. Waxaa ka mid ah, ilaalinta xiriirkka caalamiga ah iyo dayactirka ciidamada, bilayska, ilaaliyaha xuduudaha iyo adeegga gurmadka. Hawla ugu muhiimsan ee dawladda dhexe waxaa ka mid ah habeynta dawladda dhexe. Xukuumadda dhexe ee dowladda waxaa ka mid ah wasaaradaha iyo wakaaladaha hoos yimaada awooddooda.

Wasaaradaha, sida Wasaaradda Gaashaandhiga, Wasaaradda Arrimaha Bulshada iyo Caafimaadka iyo Wasaaradda Arrimaha Gudaha, ayaa waxay diyaarinayaan go'aamada dowladda ee wasaarada wasaarad walba arrimaha ay u xillsaarantahay khuseeya. Wasaaraduhu waxay sidoo kale kormeeraan hawla xafiisyada hoos yimaada.

Waxaa intaa dheer, gobolka wuxuu leeyahay maamul goboleed fulinaya, ilaalinta bey'adda, helitaanka adeegyada, amniga gudaha, shaqada suuqa shaqada, isdhexgalidda muhaajiriinta iyo ka shaqeeynta gaadiidka heer gobol. Dawladda maamulkeeda degmooyinka waxaa ka mid ah booliska, garsoorka, xafiiska shaqada iyo ganacsiga, xafiiska canshuuraha iyo caadooyinka. Xafiiska diiwaanka wuxuu maamula diiwaanka dadweynaha. Xafiiska shaqada wuxuu qaabilsanyahay shaqooyinka bixintooda iyo adeegyada shaqo u raadinta dadka shaqo la'aanta ah.

Ka sokow maamulka gobolka ee dowladda, Finland waxaa ka jira nidaam degmooyinku ay iskood isugu maamulaan. Labadaba waxaa ka shaqeeyaa shaqaale dowladeed iyo siyaasiyiin doorasho lagu soo doortey.

Magaalooyinka

Muwaadiniinta nolol maalmeedkooda inta ugu badan waxaa laga arkaa maamulka degmada. Finland waxay u qaybsantahay 300 oo degmo oo leh awood madax-bannaan. Tani waxay ka dhigan tahay in degmooyinku go'aan ka gaarayaan arimahooda iyo dhaqaalahooda. Degmooyinka ayaa sidoo kale xaq u leh inay canshuuraan dadkooda. Ka sokow canshuurta degmada ee la ururiyey, degmada ayaa sidoo kale lacag ka heshay dowlada si ay u bixiso adeegyada.

Qof kasta oo Finland ku nool waa degane degmo. Hawla degmada waa inay u fidhiyaan muwaadiniintooda adeegyada aasaasiga ah ee sharciga ku qoran, sida daryeelka bulshada iyo caafimaadka, waxbarashada iyo tababarka, iyo adeegyada deegaanka iyo adeegyada kaabayaasha. Magaalada ayaa mas'uul ka ah, tusaale ahaan, dugsiyada, xanaanada carruurta, maktabadaha, isboortiga iyo adeegga guriga ee waayeelka. Dagmada ayaa sidoo kale qorsheyneysa waddooyinka, aqallada iyo beeraha, waxayna hubisaa biyaha, korontada iyo nadaafada dagmada.

Arrimaha degmooyinka ayaa si dimoqraadi ah lagu go'aamiya golaha degmada oo matalaya dadka deggan degmada. Xubnaha golaha degmada ayaa lagu doortaa doorashooyinka degmooyinka. Guddiga Hanti-dhowrayaasha, ayaa iyaguna xubnahooda u doortaya dawladda hoose, oo shaqadoodu tahay inay diyaariso oo hirgeliso go'aannada golaha.

Guddiga degmada ayaa sidoo kale doorta guddiyada u hoggaansamaya bixinta adeegyada dadweynaha ee degmada. Guddiyadu waa tusaale ahaan, guddi waxbarasho oo mas'uul ka ah waxbarashada iyo arrimaha dhaqanka, iyo sidoo kale guddiga bulshada iyo caafimaadka oo mas'uul ka ah adeegyada bulshada iyo caafimaadka. Howlaha guddiyadu ay diyaariyaan waa arimo ku saabsan go'aan gaarista golaha degmada. Xubnahooda ayaa ah xildhibaanno dawladeed ama muwaadiniin kale oo ay soo doorteen xisbiyada kale.

Gobollada

Marka lagu daro degmooyinka, Finland waxaa kale oo loo qaybiyaa gobollo, kuwaas oo ah aag maamul. Waxaa jira 18 gobol, dhowr degmo ayaa ku taal gobol kasta. Maamulka gobolka waxaa maamula hay'ado goboleed loo yaqaano midowga gobollada. Isbahaysiga gobolladu waa isku-duubnida dawlad-goboleed ee wadajirka ah oo ay sameeyeen degmooyinka gobolka oo dhan, sida ururrada ay tahay in degmada ay xubin ka noqoto. Go'aankoodu wuxuu ku saleysanyahay dimuqraadiyad dowladeed.

Xiriirada gobolku waxay leeyihin laba hawlood oo sharci ah: horumarinta gobolka iyo deegaanka. Sidaas darteed xiriirkha gobolku waa horumariyaha iyo u halgamaha aaggooda. Marka lagu daro waajibaadka ku xusan sharciga, golayaasha gobolka, iyo waxyaabo kale, waxay kor u qaadaan nolosha ganacsiga iyo dalxiiska ee aagga, iyo sidoo kale wadashaqeynta heer gobol, mid qaran iyo mid caalami ah. Waxay kobciyaan dhaqdhaqaaqyada dhaqanka iyo waxbarashada waxeyna sameeyaan daraasaadka gobolka.

Golaha Deegaanka ayaa leh go'aanka ugu sarreeya ee Golaha Gobolka. Xubnaha golaha ayaa ka kooban golayaal dawladeed. Sidaa awgeed waa dad la doortay xilligii doorashooyinka, waxayna matalayaan xisbiyo siyaasadeed oo kala duwan. Shaqada waxqabadka ee ururka waxaa maamula Dowlad Goboleedka, oo xubnahoodu ay dhxdooda ka soo doorteen Golaha Deegaanka. Horumarinta goboleed ee la taaban karo iyo qorshaynta gobolka ee Golaha Deegaanka waxaa sameeya mas'uuliyiin, kuwaas oo ay hoggaamiyaan guddoomiye goboleed.

Midowga Yurub iyo Finland

Midowga Yurub (MY) waa isbahaysi siyaasadeed iyo mid dhaqaale oo dowladaha ka dhexeeyaa, kaas oo looga danleeyahay in lagu sameeyo sharchiyo guud iyo hagaajinta ganacsiga Yurub iyo xaaladaha nololeed. Qiyamka asaasiga ah ee Midowga Yurub waa ixtiraamka sharafta bani'aadamka iyo xuquuqda aadanaha, xorriyadda, dimuqraadiyadda, sinnaanta iyo qaunuunka sharciga. Wadamada xubnaha ka ah Midowga Yurub waa dowlado madaxbannaan. Si kastaba ha noqotee, waxay qawl-qaadaan inay raacaan go'aanada iyo qawaaniinta lagu ansixiyay midowga.

Markii Finland ay noqotay xubin ka mid ah Midowga Yurub, qaar ka mid ah go'aan qaadashooyinka siyaasadeed ee ay horay u qaadan jirtay Finland qaar kamid ah ayaa u wareegay Midowga Yurub. Xubinnimada Midowga Yurub waxay fududeysaa wadashaqayn caalami ah oo lagala yeesho dowladaha kale xagga arrimaha ku saabsan Finland, sida ganacsiga.

Go'aan qaadashada Midowga Yurub waxaa lagu sameeya oo keliya Baarlamaanka Yurub, oo xubnihiisa laga soo doorto dowlad kasta oo xubin ka ah, laakiin sidoo kale golaha wasiirada, oo ka shaqeeyaa awoodda go'aan qaadashada ugu sareysa ee Midowga Yurub. Golaha Wasiiradu waa Dawladda Midawga Yurub. Goluhu wuxuu ka kooban yahay dhammaan wasiirrada MY. Kulanka ayaa waxaa ka qaybgelaya wasiir hawsha ay wasaaraddiisu qaabilasantahay laga hadlayo. Tusaale ahaan, marka aad la macaamilayso arrimaha beeraha, wasiirrada beeraha ayaa joogta. Goluhu wuxuu sharciga la dejiyaa Baarlamaanka Yurub.

Shaqaalahaa rasmiga ah ee laga soo magacaabay Dowladaha xubnaha ah ayaa ka shaqeeeya Guddiga Yurub. Guddiga wuxuu dejiyaa soo jeedin sharci ah wuxuuna diyaarinayaa soo jeedinta miisaaniyada EU-da. Guddiga wuxuu sidoo kale qaataa go'aannada Golaha Wasiirrada.

Finland wakiil Finnish ah ayeey ku leedahay dhammaan hay'adaha go'aan qaadashada ee Midowga Yurub. Siyaasiyiinta Finnishka ah ayaa markaa ka qaybqaata go'aamo wadajir ah oo ku saabsan horumarinta Yurub iyadoo la ilaalinayo arrimaha muhiimka ah ee dadka Finnishka ah.

Nolosha ganacsiga ee Finland iyo nidaamka dhaqaalaha

Finland way ka dambeeysey xagga warshadoobista dalalka kale ee yurub. Soo saaridda magtii dagaalka ee 1940-meeyadii iyo 1950-meeyadii iyo ganacsiga bariga ee Sofiyeetka Ruuska ayaa markaa ka caawiyay ganacsiga Finland in uu si dhakhso ah u horumariyo. Warshadaha waaweyn waxay ahaayeen warshadaha dhirta, geedka, birta iyo mashiinada.

Maaddaama isbedelka dhaqaale iyo hab-nololeedku bilowday, way ka dhakhso badnayd dalal badan oo Yurub ah. Beeraha iyo xoola-dhaqatadu waxay noqdeen kuwo wax-qabad badan oo wax-qabad leh, oo aan loo baahneyn in loo shaqeeyo dhul badan. Dadku waxay u guureen magaalooyinka shaqo raadin darteed.

Kontonkii sano ee la soo dhaafey, shaqaaluuhu waxay ka soo guureen beeraha iyo miyiga, iyaga oo ka soo wareegaya shaqooyinka warshadaha una soo wareegaya shaqooyinka adeegga. Qaar ka mid ah xoogaga shaqaalaha ayaa si toos ah uga soo shaqeeyay xirfadaha beeraha una soo wareegay adeegyada. Mihnadda adeegga ayaa si ka dhaqsiyo badan kan kan warshadaha. Isbedelkan waxaa loo yaqaanaa isbeddelka qaabdhismeedka bulshada Finnishka.

Dagaalkii kadib, adeegyadu si aad ah ayay u kordheen kaddib markii adeegyadii ay soo saaraan bulshada samafalka si xooggan loo horumariyey. Maanta, ku dhowaad saddex boqolkiiba dadka Finnishka ah waxay ka shaqeeyaan beeraha iyo miyiga, qiyaastii boqolkiiba 70 adeegyada iyo boqolkiiba 20 warshadaha.

Dhoofinta iyo Ganacsiga Dibadda

Finland waxay ku tiirsan tahay dhoofinta iyo ganacsiga. Waxyaabaha ugu muhiimsan ee dhoofinta waxaa ka mid ah alaabta warshadaha geedaha, kiimikada iyo alaabta birta, mishiinka iyo qalabka, iyo alaabada korontada iyo elektarooniga

Tiknoolajiyadda macluumaadka (IT) sidoo kale waxay muhiim u tahay Finland. Markii hore, telefoonada gacanta iyo software iyo tiknoolajiyada la xiriira ayaa laga soo saaray Finland. Maalmahan, waaxda IT-ga waxay shaqaaleysiisaa si gaar ah tacliinta loo tababaray, serferada, ciyaaraha kombiyutarka iyo horumarinta software. Wadamada ugu muhiimsan ee ay Finland wax u dhoofisa waa Jarmalka, Sweden, Mareykanka, Netherlands iyo Ruushka.

Nidaamka dhaqaalaha Finland

Dhaqaalaha Finland wuxuu ku salaysan yahay dhaqaalaha suuqa furan. Taas macneheedu waa Finland waxay ganacsi la sameysaa wadamada shisheeye. Dhoofinta ayaa qayb muhiim ah ka ah dhaqaalaha Finland. Si kastaba ha noqotee, nidaamka dhaqaale ee Finland ma ahan hantigoosad toosa ah, waa waxa lagu magacaabo dhaqaalaha isku dhafan. Tani macnaheedu waa hay'adaha dawlada, sida dowladdu ay ku lug leeyihiin qayb ballaaran oo soo-saarka adeegyada iyo sidoo kale inay siyaabo kala duwan u taageeraan alaaboooyinka iyo wax soo saarka adeegga.

Dowladda Finland waxey leedahay tusaale ahaan, tareenada Finland iyo shirkadaha waaweyn ee warshadaha. Shirkadaha dawladdu leedahay waxaa lagu magacaabaa shirkado dawladeed. Dowalada sidoo kale waxay leedahay monooboliga khamriga Finland. Tani waxay ka dhigan tahay in dawladu leedahay Alko iyo dukaanka Alko iyo sidoo kale shirkadda Veikkaus ee khamaarista iibinta khamriga, cid kalena Finland kama samayn karto shirkado u dhigma kuwan. Si kastaba ha noqotee, khamriyada khafiifka ah ayaa sidoo kale lagu iibiyaa dukaamada caadiga ah iyo dabakaayooyinka.

Su'aalaha laga doodayo

1. Saddaxda waax ee bulshadu maxay kala yihiin?
2. Bulshada daryeelka ee Finland iyo adeegeeda horumarka ay gaareen ka waran?
3. Sababtee ayeey Finland dawladda iyo dagmada u diyaariyaan adeeg bulsho iyo caafimaad?
4. Ka waran adiga waayo aragnimada aad u leedahay la shaqeeynta urur ama jaaliyad?
5. Maxay dimuqraadiyaddu muhiim ugu ahayd in ay dadka isla shaqeeyaan oo ururo aasaasaan?
6. Habkee la rabaa in Finland lagu xisaabtamo go'aamada ka yimaada Midnimada Yurub?
7. Canshuurta dowladda Finland ay aruuviso halkee loo iscmaalaa?
8. Waxaad is bardhigntaa nidaamka canshuurta Finland iyo wadan kale nidaam aad ku soo aragtay?
9. Is bardhig Finland iyo wadankaaga. Howlaha ganacsiga ee muhiimka ah ma isku mid baa? Maxay ku kala duwanyihiin? Maxay isku mid ka yihiin?

3. U soo guuridda iyo degitaanka Finland

Sharciga wadanka lagu joogo iyo jinsiyadda Finland

Arrimaha ku saabsan u soo guuridda Finland

Arrimaha aasaasiga ah ee deganaansha Finland la xiriira

Dhexgalka wadankaga cusub

Ogolaanshada joogitaanka (sharciga) iyo jinsiyadda Finland

Marka Finland loo soo guurayo, waxay kuxirantahay wadankaagii aad ka soo baxeyso, warqadaha aad u baahan tahay nooca ay yihiin. Soogalootiga Finland waxaa tilmaamaya sharciga ajnabiga. Waxaa ku jira shuruudaha lagu codsanayo magangalyo, ogolaanshaha joogitaanka, isu keenidda qoyska iyo ogolaanshaha shaqada iyo nimdaadyadooda.

Goorma ayaa loo baahan yahay ogolaanshada joogitaanka (sharciga)?

Muwaadiniinta wadamada Waqooyiga Yurub, Iswiidhan, Norway, Daanmark iyo Iceland uma baahna ogolaansho joogitaan markii ay Finland u soo guurayaan. Muwaadinta Waqooyiga Yurub waxaa laga diiwaangaliyaa xafiiska diiwaangelinta deegaanka haddii joogitaanka Finland uu qaadanayo muddo ka badan lix bilood. Qofka ah muwaddin dal Waqooyiga Yurub wuxuu kaloo Finland ka shaqeyn karaa isagoo aan haysan ogolaanshiyaha joogitaanka shaqaalah. Xafiiska diiwaangelinta ee degmadu wuxuu u isticmaalaa diiwaanka macluumaadka dadweynaha sida doorasho, canshurta, daryeel caafimaadka, maamul garsoorka iyo tirakoobka.

Sidoo kale muwaadiniinta dalalka kale ee Midowga Yurub uma baahna ogolaanshiyaha joogitaanka marka ay Finland u soo guurayaan. Muwaadiniinta Midowga Yurub waxay si xor ah ugu noolaan karaan Finland saddex bilood. Haddii isaga ama iyadu ay joogaan Finland wakhti intaa ka dheer, joogitaanka waa in la diiwaangeliyaa. Waxaa qaban karo hay'adda socdaalka ee ugu dhow, Migri, oo ku taal meelo kala duwan oo Finland ku yaal. Muwaadinka Midowga Yurub wuxuu sidoo kale si xor ah uga shaqeyn karaa Finland iyada oo aan loo baahnayn ogolaansho shaqo oo gaar ah.

Haddii aad Finland uga soo guurto wadamada Waqooyiga Yurub ama Midowga Yurub wadan ka baxsan, waa inaad dalbataa ogolaanshiyaha joogitaanka Finland. Oggolaanshada horey ayaa looga dalbanayaa Safaaradda Finland ee waddanka asal ahaan aad dagantahay. Marka Finland soo galeysid, ogolaashaha joogitaanka waa inaad heysatid. Waxaa ka reeban magangelyo-doonka yimid Finland oo aan haysan ogolaanshiyaha joogitaanka. Marka aad codsaneyso magangelyo, ogolaansho degenaansho ama ogolaansho lagama bixi karo Finland. Go'aanka waa in aad Finland dhaxdeeda ku sugtaa.

Sababaha ogolaanshaha joogitaanka wadanka

Ogolaanshiyaha joogitaanka waxaa la heli karaa iyada oo ku saleysan xiriirka qoyska, waxbarashada, goobta shaqada ama sababaha bani'aadamnimada. Ogolaanshaha joogitaanka waxaa bixiya xafiiska dal u soo guurista. Xaaladda helitaanka ogolaanshaha joogitaanka badanaa waxay tahay in codsaduhu haysto lacag ku filan oo uu ku noolaado kuna biilo reekiisa. Marka la dalbanayo ogolaanshaha, waa in la cadeeyaa dakhli ku filan in la haysto. Haddii Finland shaqo darteed loogu soo guuraayo, waa in la caddeeyaa in dakhli ku filan shaqada ay ka soo galeys, taas oo ah, qofka in uu awoodo in uu ku noolaado mushaarkiisa. Qaxootiga uma baahna inuu caddeeyo inuu ku filnaado noloshiisa haddii uusan rabin inuu qoyskiisa keeno iinland.

Marka qofka magangalyo doonka ah uu yimaado Finland, waa inuu si degdeg ah ugu gudbiyaa codsiga magangalyada booliska ama ilaaliyaha xuduudaha. Diiwaangelinta kaddib, codsiga waxaa loo gudbin doonaa Xafiiska Hijrada Finnishka. Inta lagu jiro habka codsiga, codsadaha waxaa laga yaabaa in uu ku noolaado xerada qaxootiga. Haddii codsaduhu helo go'aanka ogolaanshaha ah, wuxuu helayaa ogolaashaha joogitaanka ku meelgaarka ah ee Finland. Xarunta soo-dhowaynta ayaa kaa caawin doonta sidii wax looga qaban lahaa arimaha la taaban karo.

Haddii qof deggan Finland uu doonayo inuu qoyskiisa wadanka keeno, qofkaas qoyska ah waa inuu dalbado ogolaashaha degenaanshaha Finland. Qoyska waxuu ka codsaneyesa ogolaanshaha joogitaanka safaarada ugu dhow ee Finland. Xiriirka qofka la dalbanayo uu la leeyhay qofka halkan joogaa ayaa muhiim ah. Kuwa la ogalaanshaha soo dalbankara waxaa ka mid ah, xaaska, kuwa is la dagan iyaga oo aan is qabin macal, ama carruurta aan qaangaarin ama waaliddiinta ilmaha halkan jooga. Guud ahaan, qof horey u degganaa Finland waa inuu awoodaa inuu xamili karo kharashka nolosha ee qoyska soo galaya Finland, taas oo ah, isaga ama iyadu waa inay heysato dakhli ku filan.

Qofka wadanka u soo guuray oo muwadin ka ah wadan ka tirsan Midowga Yurub uma baahna ogolaanshiyaha joogitaanka Finland isaga ama reerkiisa. Haddii uu yahay muwaadin Midowga Yurub ah, waa in uu ka diiwaangashanyahay Finland ugu yaraan saddex bilood Finland. Haddii isaga ama iyada aysan ahayn muwaadin u dhashay waddanka EU, isaga / iyadu waa inay u dalbadaan kaarka degganaanshaha xubin ka mid ah qoyska muwaadin Midowga Yurub ah oo ka socda xafiiska ajaanibka ee Finland.

Haddii qaraabada ama saaxiibka qofka ajnebiga ah ee Finland ku nool ay doonayaan inay Fiinland yimaadaan, waxay ku xiran tahay waddanka asalka ah haddii uu u baahan yahay fiiso loogu talagalay Finland. Fiisaha waxaa laga codsadaa safaradda Finland ee kuugu dhow. Ka sokow fiisaha, booqduhu waa inuu haystaa dokumenti safar oo sharci ah sida baasaboorka. Macluumaad dheeraad ah oo ku saabsan arimaha fiisaha waxaa laga heli karaa bogga Wasaaradda Arrimaha Dibadda. Finland waxay ku xisaabsan tahay agagaarka Schengen ee Yurub. Sidaa darteed, booqdaha uma baahna fiiso gaar ah Fiinland haddii uu hore u haysto ogolaanshaha degenaanshada ama fiisaha ku haboon ee dal kale oo Schengen ah.

Noocyada kala duwan ee ogolaanshaha joogitaanka

Ogolaanshiyaha joogitaanka way kala duwan yihii. Oggolaanshuhu wuxuu noqon karaa mid ku-meel-gaar ah ama mid joogto ah. Ogolaanshiyaha joogitaanka ugu horreeya waa had iyo jeer go'an sida caadiga ah dherer ahaan dhan hal sano. Ogolaanshaha ku-meel-gaarka ah waa laba nooc, mid joogto ah (A) iyo mid ku-meelgaar ah (B). Oggolaanshaha joogtada ah waxaa la siiyaa, tusaale ahaan, iyada oo ku saleysan xiriirka qoyska iyo ogolaansho ku meel gaar ah oo ku saleysan waxbarasho. Ilaa afar sano ka dib sannadka ugu horreeya, ee ogolaanshaha joogtada ah, hal sanno ka dib sannadka ugu horreeya, ogolaansho ku meel gaar ah hal sano. Kordhinta waa in la hirgeliyaa marka ogolaanshaha hore uu weli socoto.

Ogolaansha degenaanshaha joogtada ah (P) waxaa la heli karaa kadib markii ugu yaraan afar sano uu qofka ku noolaa dalka Finland isagoo heysta ogolaanshaha A oo shuruudaha oggolaansha uu weli fulinaayo. In dembi lagu sameeyo Finland waxay saameyn kartaa helitaanka ogolaanshaha joogitaanka.

Codsashada dhalashada Finland

Marka Finland lagu noolaado 4-7 sano, waxaa la codsan karaa dhalashada Finland. Si qofka codsadaha ah xaq ugu yeesho dhalashada Finland, waa inuu awoodaa inuu cadeyn karo aqoonsigiisa. Waa inuu sidoo kale muujiyaa inuu isagu ama iyadu si ku filan u yaqaan Finnish ama Iswidish. Xirfadaha luqadda waxaa lagu muujin karaa shahaadada imitixaanka luqada Finnishka ama Iswidishka. Xirfadaha luuqada waxaa sidoo kale lagu muujin karaa shahaadada Finland ka soo qaadatay, tusaale ahaan dugsiga hoose, dugsiga sare, dugsiga farsamada ama jaamacadaha oo ku qoran Finnish ama Iswidish.

Codsiga muwaadnimada waxaa lagu lifaaqayaa cadeynta in wax danbi ah laga galin Finland. Codsiga wuxuu sidoo kale u baahan yahay bayaan sheegaya in codsaduhu awoodi karo inuu halkan ku noolaado, tusaale ahaan inuu isagu ama iyadu helo lacagta loo baahan yahay si uu u noolaado, tusaale ahaan, shaqada ama kabitaanada ay bixiso bulshada iyo inuu cashuur ka bixiyay dhammaan dakhliga soo galao. Codsiga muwaadnimada waxaa loo gudbiyaa xafiiska u soo guurida wadanka (maahanmuutovirasto).

Muwaadiniinta Finland waxay leeyihiin xuquuqyaal iyo waajibaadyo kala duwan . Tusaale ahaan, looma diidi karo inuu yimaado Finland, lagama saarikaro wadanka ama dalkale gacanta lagama saari karo isaga oo ka soo horjeeda. Marka uu dibedda ka joogo, waxaa caawinaya safaaradaha Finland iyo qunsuliyadaha. Muwaadiniinta Finland oo kaliya ayaa loo magacaabaa jagooyinka qaarkood sida booliska iyo garsoorayaasha.

Muwaadiinta Finland waxay xaq u leeyihiin in ay cod ka bixiyaan dhammaan doorashooyinka Finland oo dhan. Waajibaadka Muwaadinka Finnishka ah waxaa ka mid ah, waxyaabo kale, sida waajibaadka difaaca wadanka. Waxay micnaheedu tahay in muwaadin kasta oo Finnish ah uu waajib ku yahay inuu ka qeybqaato ama caawiyo difaaca Finland. Waxyaabaha lagama maarmaanka u ah ka qaybgalka tababarka millatari ama adeegga rayidka waxaa ku jira ragga kaliya.

Finland maadama ay xubin ka tahay Midowga Yurub, muwaadinka Finnishka ah sidoo kale waa muwaadin Midowga Yurub ah oo xaq u leh inuu ugu dhaqdhaqaaqo si xor ah uguna shaqeeyo Midowga Yurub.

Arrimaha la qabanayo marka Finland loo soo guurayo

Marka loo soo guurayo Finland, waa in marka hore xafiiska diiwaangelinta ee degmada lagu sameeyo warbixin ku saabsan guuritaanka. Ogaysiiska socdaalka waxaa lagu sameeyaa adigoo buuxinaya foomka faahfaahinta shakhsiyaadka muhaajiriinta. Marka ogeysiiska la sameeyo, boostada ayaa isla markiiba loo diri doonaa cinwaanka saxda ah, canshuuraha waxaa la siin doonaa degmada saxda ah, maamulkuna si tii hore ka sahlan ayuu u shaqeyn doonaa.

Xafiiska diwaangelinta ee degmada waa hey'ad dowladeed, oo ka mid ah hababka kale ee Nidaamka Macluumaadka ee Fiinland. Nidaamka waa diiwaanka shakhsi ahaaneed, kaas oo ka kooban dhammaan dadka iyo cinwaanada dhammaan dadka deggan Fiinland. Markasta oo aad ka bedesho gurigaaga Fiinland, waa inaad wargalisaa xafiiska diiwaangelinta si aad u ilaalso macluumaadka si joogto ah.

Xafiiska Diiwaangelinta waxaa laga helayaa sidoo kale lambarka aqoonsiga ee Finland. Aqoonsigu waa lambar ka kooban taariikhda dhalashadaada iyo dhammaadka oo shakhsi ah. Waxaa sidoo kale la dalban karaa aqoonsi shakhsi ah marka la codsaneyso ogolaanshiyaha joogitaanka. Finland, lambarka aqoonsiga shakhsi ahaaneed ayaa loo baahan yahay, tusaale ahaan, marka aad furaneyso taleefanka ama akoon bangiga ama marka aad caddaynaysid aqoonsigaaga bangiga ama hay'adaha. Macluumaad dheeraad ah oo ku saabsan macluumaadyo kala duwan oo ku saabsan Finland, sida

loogu soo guuro iyo sida Finland loo deganaado, halkan ayaad ka heli, booqo www.infopankki.fi. Xogtaas waxaa lagu akhrisan karaa ilaa labo iyo tobantugadood oo kala duwan.

Degmada iyo xaqa ku saabsan adeegyada iyo caafimaadka bulshada

Marka qofku si joogto ah ugu soo guuro Finland, waxaa laga diiwaangelshaadegmada guriga. Degmada guriga waa degmo oo qofku uu ku nool yihin oo ay bixiyaan adeegyadiisa uu xaqq u leeyahay isticmaalkooda. Degmadu waxay siisaa dadka degan dhammaan adeegyada asaasiga ah, sida caafimaadka ilkaha, caafimaadka, xanaano maalmeedka, adeegyada waayeelka iyo dugsiyada.

Qoxootiga qawiman ama la soo qaato imaanaya Finland waxaa loo tilmaamaadegmo. Sidoo kale, qeyb ka mid ah magangalyo-doonka oo la siiyay ogolaashaha joogitaanka ayaa hela degmada guriga. Taas macneheedu waxaa waaye in dawlad-goboleedka iyo degmadu ay isku raaceen in dawladda hoose ay siiso guryaha qaxootiga iyo adeegyada muhiimka ah ee bulshada iyo caafimaadka iyo adeegyada la xiriira waxbarashada iyo hab-nololeedka. Degmadu waxay caawisaa qaxootiga ku jira nidaamka isdhexgalka hore ee xilliga isdhexgalka, badiyaa 3-5 sano. Degmadu waxay lacag ka heshaa dawladda.

Dadka Finland ku nool waxay xor u yihin inay ka guuraan dagmo una guuraan mid kale, tusaale ahaan shaqo, waxbarasho ama qoys dartiis. Si kastaba ha noqotee, haddii lagu siiyay degmada guriga oo dowlaadeed, faa'ido badan ma laha in meel kale xilliga isdhexgalka loo guuro. Heshiiska degmada ee soogalootiga, waxaa laga yaabaa inaanay suurtogal ahayn meel cusub oo ah in uu leeyahay hal adeeg oo isdhexgalka shaqsiyadeed oo balaadhan. Haddii aad ka guurto magaalo yar oo aad u guurto mid weyn, kirada guryaha ayaa ka qaalisan oo waxaa laga yaabaa inay adagtahay in la helo guri ku habboon. Magaaloooyinka waawayn, adeegyada dadweynaha badanaaba waxay leeyihiin cidhiidhi dheeraad ah.

Alaabta la wato marka la soo guurayo

Marka Finland loo soo guuraayo, inta badan looma baahna in laga bixiyo kharashka kastamka ama canshuurta alaabta guriga, sida sariiraha ama fadhiga. Haddii laga soo guuraayo wadan aan ka tirsaneyn Midowga Yurub, waa ina la wargeliyaa hay'adaha kastamyada xagga alaabta lala soo guuraayo. Haddii ay la socoto gaari, waa in la ogeysiyyaa kastamka. Gaariga waa in laga diiwaangeliyaa Finland, waana in la bixiyaa canshuurta baabuurta. Markaa kadib waxaa la isticmaali karaa gaadiidka Finnishka. Gaadhiga waa in uu leeyahay caymis baabuur oo sax ah.

Leysinka darawalnimada

Dalka Finland waxaa loo baahan yahay ruqsadda wadista baabuur wadista. Waxaa heli kartaa liisan darawalnimo kadib marka gaarto da'da 18 sano oo aad dhammaysatay imtixaanka wadista baabuur wadidda baabuur wadista. Imtixaanka waxaa ka mid ah barashada asaasiga ah iyo barashada wadista baabuurka. Liisanka darawalka wuxuu noqon doonaa qiimaha 2,000 00 yuuro. Haddii qofku Finland u soo guuro uu haysto ruqsad darawalnimo ah oo uu horey u soo saaray dal kale, waxaa lagama maarmaan ah in uu la xiriilo Ajovarma haddii uu kaadhku Finland u shaqeynayo.

Kaadhkadarawalnimada

Dalka Finland waxaa loo baahan yahay kaarka wadista baabuurka si baabur loo wado. Waxaa la heli karaa liisan darawalnimo marka la gaaro da'da 18 sano oo la dhammaysto imtixaanka wadista baabuurka ka dib. Imtixaanka waxaa ka mid ah barashada asaasiga ah iyo barashada wadista baabuurka. Liisanka darawalka wuxuu noqon doonaa qiimaha ilaa 2,000 oo Euro. Haddii qofku Finland u soo guuro isaga oo haysto kaadhka darawalnimada oo uu horey u soo saaray dal kale, waxaa lagama maarmaan ah in uu la xiriilo Ajovarma si uu u ogado in uu kaadhku Finland u

shaqeynayo. Hagaha gaadiid wadista Finland ayaa wadajir u wata. Ruqsadaha wadista ee dalalka Yurubta Waqooyi iyo Midowga Yurub iyo wadamada ETA way ku qanceen sida Finland oo kale.

Adeegyada Bangiyada ee Finland

Finland, mushaharka iyo dhammaan faa'iidooyinka, sida gunnada carruurta ama kaalmada kirada guriga, waxaa lagu shubaa koontada bangiga. Sidaa darteed qofka soogalootiga ah ee cusub wuxuu u baahan yahay akoon bangiga oo Finland ah sida ugu dhakhsaha badan. Baasaboor ama kaarka aqoonsiga kale ayaa lagu furan karaa akoonka bangiga. Bangiyada kala duwan waxay bixiyaan adeegyo kala duwan oo ay ku qiimeeyaan siyaabo kala duwan. Waxaa haboon inaad ogaato nooca bangiga kugu habboon. Lacag gacanta lagu sito in badan lagama isticmaalo Finland marka laga adeeganay dukaamada oo kale. Inta badan dadka waxay ku adeegtaan kaararka bangiga.

Finland, akoonka bangiga waxaa la socda aqoonsi internetka(verkkopankkitunnus) kuu ansaxaya in aad ka isticmaasho bangigaaga. Aqoonsiyadaasi marka qofka uu heysto afraariisa lacag wareeji ama deen bixinta waxuu ka sameyn karaa internetka. Dadka Finnishka ah badankoodu waxay leeyihiin bangiga internetka kaas oo degdeg ah islamarkaasna lacag la'aan ah.

Aqoonsiga bangiga ayaa sidoo kale muhiim ah maxaa yeelay waxaa loo isticmaali karaa in lagu aqoonsado aqoonsigooda adeegyo badan oo dowladda ka mid ah. Hadii qofka uusan lahayn bangiga internetka, sameynta qaar ka mid ah waxyaabaha ayaa noqonaya mid adag oo culus, sidoo kale waxaa ka baxaya kharash badan. Furitaanka akoonka bangigu ayaa badanaa uga fududahay qofka ajnabiga ah helitaanka kan aqoonsiga bangiyada internetka.

Calaamada deyn ku lahaanshaha

Finland qofkii aan bixin lacagaha lagu leeyahay waxaa laga sameynayaa calamaad tilmaameysa in qofku uusan bixin lacag lagu lahaa. Calaamaduhu waxay leeyihiin saameyn badan oo xun. Bangiga ayaa ka ceshanaya kaararka deynta, waana adag tahay in la helo amaah ama deyn. Waa inaad bixisaa lacag bixinta hore marka aad iibsaneysa taleefanka ama caymiska. Dukaamada marka wax qaali laga iibsanayo qeyb qeyb looma bixin karo. Sidoo kale, helida guri kiro ah way adkaan kartaa sababtoo ah mulkiiluhu wuxuu hubiyaa faahfaahinta kiraystaha. Calaamadda in deen lagu leeyahay waxay socon ilaa 2-3 sano, ka dib waa laga tir tiri hadii deynta oo dhan la bixiyey.

Laynanka taleefanka

Waddanka Finland taleefannada gacanta waxaa loo isticmaali karaa wicitaanada, laakiin sidoo kale in lagu eego internetka iyo dhammaan noocyada kala iibsiga. Taleefanku wuu awoodaa bixi tikidka baska, lacag kaash ah makhaayadda, ama isticmaal bangiga internetka. Taleefanka gacanta ayaa loo isticmaali karaa sida lacag bixinta dukaamada badan. Taleefanka waxaa laga iibsan karaa dukaanka waaxda, netka ama dukaanka teleoperator.

Marka la iibsado taleefanka gacanta, waxaa la helaa lambar telefoon oo Finnish ah. Marka Finland laga furanayo rukunka, waa in Finland laga haysataa aqoonsiga Finland iyo cinwaanka Finland. Waxaa la iibsan karaa ballan horudhac ah, oo la bixiyo wicitaanada horay, ama rasmi ah. Lainka taleefanka ee lacagta horey loo bixin waxaa laga heli karaa taleefanada kuwa iibiyaa ama tukaamada yariiska (Kioski).

Si layn taleefan caadi ah loo furto, waa in la cadeeyaa in macaamilku uu aamin yahay oo macluumaadka deynta uu mid aan la habsamin yahay. Tani waxay ka dhigan tahay in aad bixisay qaansheegta waqtigeeda oo aadan haysan wax calaamad ah in deyn lagug leeyahay. Haddii macaamilka uusan cadeyn karin in macluumaadka deyntiisa ay tahay mid amar ah, waa inuu bixiyaa lacag celin ah boqolaal euro ah. Haddii qofku uu hadda u soo guuray Finland oo uusan cadeyn karin taariikhdaada deynta dibada, waa in uu bixiyaa lacag deebaaji. Lacagta waa loo soo celin doonaa marka uu xiro laynka. Qofka wuxuu dooran karaa layn uu lacagta u ku hadli uu horey u sii bixiyo (prepaid) markaa deebaaji looma baahna.

Qofka intuusan dibada wicin waxaa u fiican in uu iska hubiyo kharashka taleefanka. Shirkadaha kala duwan waxay bixiyaan khadad caalami ah oo loogu talagalay in lagu waco dibadda. Waxaa habboon in la ogaado calaamadaha aad u badan tahay inaad wacdo. Wicitaannada wadamo kala duwan kharashkooda wuu kala duwan yahay. Kumbuyutarrada iyo telefoonada gacanta, waxaad sidoo kale laga wici karaa taleefono lacag la'aan ah oo internetka ah, tusaale ahaan, isticmaalka Skype.

Laynka Internet

Finland dhexdeeda waxaa caadi ka ah, in arrimaha badankooda loo adeegsan karo internetka. Mas'uuliyiinta iyo shirkadaha waxay isticmaalaan internetka adeegyada xagooda. Waxay ku shaqeeyaan adeeg iskiis u shaqeynaya. Macaamiilku waa inuu helo macluumaadka lagama maarmaanka ah ee shabakadda ama hay'adda maamulka, waxaana laga yaabaa inaanay bixin lambar taleefan oo adeega laga wareysankaro ama la talin.

Haddii qofka uu rabo in uu guriisa u sameeyo layn internetka, waa in uu heshiis la sameyso shirkadaha iibyaan laynka internetka ee guriga. Waxaa jira shirkado badan oo laga iibsankaro laynka, sidaa darteed wey fiican tahay in aad isbarbardhigtaa qiimaha. Mararka qaar laynka internetka ayaa sidoo kale ku jira kirada guryaha. Si loo isticmaalo laynkaas waa in la la xiriyo bixiyaha adeeggaga xiriirka loo furo.

Internetka bilaash ayaa lagu isticmaali karaa makhaayado badan iyo maktabada. Maktabadaha waxaa kale oo ay leeyihiin kombiyuutaro loo isticmaali karo marka lahaanshaha kaarka Laybareeriga. Maktabadda ayaa kaarka makatabadda bilaash looga helaa. Finland gudeheeda magaalo walba way leedahay maktabad, kaas oo buugaagta laga amaahan karo ama lagu akhrin karo, sidoo joornaalada iyo isticmaalka kombiyuutarada. Maktabadaha waxbaa lagu baran karaa, dhacdooyin kala duwanna waa looga qayb qaadan karaa.

Heerka hore ee isdhexgalka iyo adeegyadeeda

Markaa Finland wadan kale looga soo guuro, caadi ahaan soo guuraha waxuu xaq u leeyahay adeegyada isku dhafan. Kuwani waa adeegyo dadweyne si loo fududeeyo gelitaanka dadka cusub ee soo galaya dalka, barashada luqadda iyo shaqada-ama waxbarasho si ay wadanka uga helaan.

Finland dagmooyinka ayaa saameyn culus ku leh dal dajinta dal u soo guuraha. Degmo waliba waxay leedahay barnaamijka isdhexgalka oo loogu sheegayo sida adeegga socdaalku ugu habeeyeen degmada.

Degmooyinka ayaa sidoo kale qaata qaxootiga wadanka la keeno iyo magangelyo-doонка waxayna siyyaan dhamaan adeegyada hore ee guriyeenta ilaa adeegyada bulshada iyo caafimaadka. Degmooyinku waxay kaloo leeyihiin adeegyo la-talin oo loogu talagalay soo-galayaasha. Kulanka latalinta, muhaajiriinta ayaa ku heli kara macluumaad ku saabsan, tusaale ahaan, tababarka, shaqada, ama shaqada hay'adaha. Meelaha qaarkood, adeegyada latalinta waxaa lagu heli karaa luqadda hooyo ee qaxootiga. Istimcaalka turjumaanka ayaa sidoo kale suuragal ah xaalado kala duwan. Hase yeeshe,

waxaa mar walba lagula taliyaa in la hubiyo in horey loo sii ogaado haddii uu turjubaanku bixinayo xafiiska ama haddii macaamilka bixinayo kharashka.

Adeegyada la qabsashada waddanku waxay taageeraan isdhexgalka Finland, laakiin waa lagama maarmaan in marka loo guuro waddan cusub, luuqada la barto. Xagga waxbarasho ama shaqo raadinta waa lagama maarmaan in qofku uu firfircoon yahay. Caawimaad iyo talo ayaa laga heli karaa xafiisyada iyo hay'adaha kala duwan. Ururada waxaad ka heli kartaa saaxiibo cusub, shabakadaha bulshada iyo hawlaha wakhtiga firaaqada ah iyo sidoo kale adeegyada muhaajiriinta. Ururadu sidoo kale si fudud ayaa loo heli karaa shaqo mutadawacnimo ah. Tabaruciddu waxay gacan ka geysan kartaa horumarinta xirfadaha luqadda waxayna sidoo kale noqon kartaa mid faa'iido leh xaga helitaanka shaqo.

Sahmin-horaadka iyo qorshaha laqabsashada

Adeegga muhimka ah ee loogu talagalay dadka dalka u soo guuray waa baarida baahida ee hore. Waa wareysi si loo ogaado haddii qofka cusub uu u baahan yahay qorsheynta isdhexgalka iyo adeegyo kale si uu u taageero isdhexgalkiisa. Baaridaa asaasiga ah waxay baari doontaa qofka shaqadiisa iyo tababarkiisa, xirfadaha luqadda, xaalada qoyska iyo xaaladda caafimaad. Baaritaanka waxaa sameeya xafiiska degmada ama xafiiska shaqada (TE-toimisto). Iyadoo lagu salaynayo baarida hore, qorshaha la dhixgelinta ayaa la diyaarin doonaa, halkaas oo adeegyada iyo talaabooyinka kor u qaadaya helitaanka xirfadaha luqadda iyo meesha shaqada ama daraasadda la diiwaan galin doono.

Qorshaha la dhixgelinta waddanka ee guud ahaan wuxuu socdaa muddo 1-3 sano ah. Qorshuhu wuxuu inta badan ku jiraa tababarka ama ka qaybgalka tijaabada shaqada. Inta lagu guda jiro nidaamka isdhexgalka, tusaale ahaan, inta lagu jiro xilliga tababarka isdhexgalka, ardaygu wuxuu inta badan suurtogal u yahay helitaanka lacagta shaqola'aanta, tusaale ahaan lacagta kaalmada dhaqaale ee xafiiska Kelada laga bixiyo.

Waxbarashada laqabsashada dalka

Mid ka mid ah adeegyada isdhexgalka ee ugu muhiimsan waa waxbarashada laqabsashada. Waa koorsa hal sano ah oo loogu talagalay barashada luqadaha iyo arimaha bulshada, kadibna helitaanka shaqo ama waxbarasho dheeraad ah. Ka hor koorsada, ardaygu wuxuu ka qaybqaataa imtixaanka xirfadaha luqadda iyo xirfadaha waxbarasho si uu isagu ama iyadu u hagaajin karo tababarka ku haboon. Marka lagu daro barashada luqadda, koorsada waxaa ku jira macluumaaad ku saabsan bulshada Finnishka iyo nolosha shaqada iyo sidoo kale hagid xirfadeed. Waxa kale oo ka mid ah tabobar markii ardaydu ka shaqeeyaan goob shaqo oo Finnish ah.

Arrimo aasaasi ah oo ku saabsan deganaashada(guriga)

Finland qofku waxuu degi karaa guri kiro ah, guri qayb uu ka iibsaday am guri uu isaga iibsaday. Magaalooyinka waa weyn guryaha way ka qaalsanyihiin marka la kireysan ama la iibsan.

Kaalmada ijaarka

Finland, waxaad heli kartaa kaalmada ijaarka guriga ee kharashka guriga, sida kirada ama tixgelinta guryaha. Kabitaanka guryeynta waxaa la bixiyaa haddii daqliga kale uu yar yahay. Kaalmada kirada

waxaa laga dalbadaa Kelada, qaddarka taageerada waxaa lagu xisaabtamaya caddadka iyo dakhliga qoyska. Taageerada Guryuhu badanaa ma dabooleyso qarashyada guryaha oo dhan, sida deganaha ayaa bixiya qayb ka mid ah kirada guryaha iyo tusaale ahaan, khidmadda korontada iyo internetka. Hawl-gabka iyo ardayda waxay sidoo kale ka heli karaan kaalmada kirada guriga ee Kelada.

Guryaha ijaarkooda waxay sii kordhayeen wakhti dheer, gaar ahaan magaalada Helsinki way adag tahay in laga helo guryaha ijaarka ah ee la awoodi karo. Goobaha yaryar, kireysiga guri dabakh ah badanaa way fudud yihiin, kirada way ka jaban tahay.

Daganaashada guryaha la ijaarto

Ogeysiisaya guryaha ijaarkaa ah si fudud ayaa looga heli karaa internetka. Guryaha waxaa ijaara magaaloo yinka iyo degmooyinka iyo shirkado kale oo gaar ah oo dhisaya oo ijaaraya guryaha. Ijaarjka gaarka ah, taas oo ah, shakhsiyadka gaarka ah ee guryaha leh, waxay raadinayaan qof ka ijaarta.

Guryaha la ijaarto oo ay leedahay magaalo ama degmo ayaa caadi ahaan ka rabiisan guryaha gaarka ah ee ay leeyihii shirkadaha gaarka ah ama shirkadaha. Si kastaba ha noqotee, waxaa jiri kara saf dheer. Codsiga degenaansho waxaa lagu sameyn karaa bogga magaalada, degmada ama shirkadda. Codsiga waxaa badanaa la cusbooneysiyyaa, tusaale ahaan, saddexdii biloodba mar ama sanad kasta.

Qofka degan guri ijaar ah wuxuu kaloo qaadan karaa qof qayb guriga isaga ka sii ijaarta(alivuokralainen). Waxay micnaheedu tahay in kireystaha uu qaato deggane kale si uu ugu noolaado qayb ka mid ah aqalka, tusaale ahaan hal qol. Qofkaas wuxuu heshiis la saxeeayaa qofka sida rasmiga ah u ijaartay guriga. Mas'uuliyadda guriga iyo bixinta ijaarka waxay saarrantahay kiraystaha koobaad. Guryuhu waa inay had iyo jeer noqdaan heshiis, looma oggola qof kale inuu ku noolaado isagoo aan u sheegin cidda guriga iska leh ama ku qoran.

Mar walba waxaa mudan in qofka guriga dagaayo uu galo caymiska guriga, inta badan waa khasab. Caymisku wuxuu daboolayaa magdhowga khasaare laga yaabo in uu dhaco, tusaale ahaan, waxyeelada biyaha ama dabka, alaab guri ama waxyaabo kale. Caymiska guriga waxaa laga iibsan karaa shirkadaha caymiska.

Guryaha Xuquuqda degitaanka

Guryaha Xuquuqda Degitaanka (Aso) waa nooc ka mid ah kireysiga iyo lahaanshaha. Deganuhu wuxuu xaq u leeyahay inuu dego guriga, laakiin gurigu wuxuu leeyahay shirkad horumarineed. Qiimaha guryaha kirada ee guryaha caawiya waxay ku jiraan xaaladaha qaarkood qiimaha isku midka ah ee guryaha kirada ah. Si kastaba ha ahaatee, waxaa jira shirkadaha Aso ee guryaha ay qaali tahay. Xaq u lahaanshaha degitaanka aqal kiro ah ayaa laga codsanayaa lambar feyl oo shakhsi ah.

Macluumaadka aasaasiga ah ee ku saabsan guryaha ijaarka ah

Guri cusub marka loo guuraayo heshiis ayaa lala saxeexaa hay'adda ama qofka kaa ijaaraaya guriga. Heshiiska ijaarku waxuu noqon karaa waqtii go'an, tusaale ahaan hal sano. Waxay sidoo kale noqon kartaa mid ansax ah muddada aan xad lahayn, taas oo macnaheedu yahay in heshiiska kiradu sii socon doono illaa qofka deggan ama mulkiiluhu uu joojiyo. Haddii uu degelku joojiyo heshiiska, muddada ogaysiinta waa hal bil. Haddii milkiilaha gurigu uu qeexayo qandaraaska, muddada ogaysiisku waa saddex illaa lix bilood iyadoo ku xiran inta uu le'eg yahay heshiiska kirada.

Ijaarku waa inay ku jiraan ugu yaraan macluumaadka soo socda:

- Guriga cidda iska leh iyo qofka kireeysanaya warbixintiisa, magaca iyo cinwaanka
- cinwaanka guriga, nooca, cabirka, heerka iyo qalabka yaal.
- goorma ayuu heshiiska ijarka bilaaban iyo goorma ayuu dhamaan.
- qiimaha ijarka iyo dibajiga waa imisa Yuuro ahaan.
- goorma ayaa kirada la bixin iyo akoonkee lagu shubi
- ijarka maxaa ku xisaabsan iyo maxaa kharash dheeraad ah oo u baahan in goobi loo bixiyo (biyaha, korontada, booska baabuurka)
- ijarka goorma ayaa la kicin karaa shuuudana waa maxay, tusaale ahaan sanadkii hal mar

Guud ahaan, dibajiga waa in la bixiyaa inta aan loo soo guurin guriga. Taas macnaheedu waa kiraystuhu wuxuu bixiyaa lacag dibaji ah oo qiyaastii ah bil ama dhawr bilood kiradeeda in u dhiganta. Lacagta waa la soo celiyaa marka guriga laga guuraayo haddii qofka uu kirada wakhtigeeda ku bixin jiray gurigana uu si fiican uga war hayey.

Finland guryaha kiradooda laguma daro kharashka korontada ama biyaha mar walba. Sidaa darteed kharashyadaas waa in la bixiyaa marka lagu daro kirada, sida qiimaha booska gaariga iyo inta badan dhar dhaqidda iyo qiimaha sawnada.

Markaad u guurto guri cusub, waa inaad gasho heshiiska korontada ee shirkadda korontada. Haddii kale, korontada ayaa la xirayaa marka heshiiskii hore ee lagu daganaa uu dhaco. Xafiiska diwaangelinta ee degmada iyo maamulaha dhismaha labadaba waa in la ogaysiiyaa isbeddelka oo ku dhawaqaqaya qofka beddelaya aqalka.

Qalabka caadiga ah ee aqalka waxaa ka mid ah armaajooyinka jikada, cunto kariyaha iyo qaboojiyaha, iyo mararka qaarkood mashiinka wax lagu dhaqo iyo kabadhada. Guryaha la kiraysto oo horay loo diyaariyey ayaa sidoo kale la heli karaa, laakiin inta badan deggenaha ayaa keena alaabta guriga.

Waxaa lagula talinaya qofka guriga ijhaaranyaa inuu guriga iska soo arko horey inta uusan u guurin oo qoro cilladaha ama dayactirka guriga. Sidaa qofka marka uu sameeyo ma bixin doono marka uu ka guurayo guriga cilladahaa horey uu u calaamaday wixii kharash oo ka soo baxo. Kiraystuhu waa inuu si taxadar leh u daryelaa guriga. Haddii isagu ama iyadu ay waxyeelo u geysato guriga, waa inuu bixiyaa dayactirka lagama maarmaanka ah. Kiraystuhu waa inuusan dib u cusboonaysiinin aqalka aan lahayn ogolaanshaha mulkiilaha.

Haddii gurigu jabo, tusaale ahaan, qaboojiyaha waa la jajabiyay, dab-demiyuhu ma shaqeynayo ama guriga geedka diiriya haduu shaqeyneyn, kiraystuhu waa inuu la xiriiraa shirkadda adeegga oo faahfaahinta xiriirka laga heli karo guddiga digniinta jarjanjarada. Qofka adeegaha ah ama xirfadle ayaa hagaajin doona khaladaadka. Kaaliyuhu wuxuu inta badan furan yahay albaabka haddii kireystuhu uu illoobo furayaasha gudaha.

Shuriucda shirkada guriga iyo ogolaan u lahaasnaha deriska

Shirkad kasta oo guriyeyn leh waxay leedahay sharciyo amar ah oo ay dadka deegaanka ku qasban yihiin inay raacaan. Ujeedada sharciyadu waa in la hubiyo in gurigu uu raaxo iyo ammaan u yahay dhammaan dadka deggan. Sharciyadu waxay kuu sheegi karaan marka banaanka dhismaha guriga uu

furan yahay iyo wakhtiga ay tahay in la aamusnaado. Waxay kaloo bixiyaan tilmaamo ku saabsan sida loo isticmaalo meelaha caadiga ah sida qasaalada dharka lagu dhaqo ama sawnada.

Haddii qof guriga degan uu jabiyo sharciyada marar badan, heshiiska kireysiga waa la burin karaa oo waa in laga saaraa guriga. Infopankki.fi waxaa ku jira maclumaad badan oo ku saabsan guriyeynta oo ku qoran luuqado kala duwan.

Way fiicantahay inaad isku daydo inaad ku noolaato hab aad ku xisaabtanto deriskaaga. Finland gudaheeda, gaar ahaan magaaloooyinka waaweyn, waxaa caadi ah in dadka qaarkood aysan aqoon u lahayn deriskooda oo aysan xataa is salaamin. Dad badan oo Finnish ah ayaa u qabaan in qof waliba uu sidaas nabad ku helayo. Si kastaba ha noqotee, waa wax fiican oo edeb leh in dariska la salaamo oo lala hadlo deriskaaga markaad ku aragtid dayrka ama jarjanjarada. Wuxa kale oo ay ammaan badan tahay in lagu noolaado guriga haddii aad taqaanid oo aqoonsatid dadka kale.

Haddii qofka uu rabo in uu boqdo deriskiisa, waa in uu horey ugu sii sheegaa. Finnishka ayaa laga yaabaa in ay la yaabaan booqashada kadiska ah. La socoshada deriska sidoo kale waxa loola jeedaa in mid waliba uu daryelayo goobaha dadweynaha, sida barxadda, jarjanjarooyinka, qasaalada iyo haanta qashinka. Waxaa jira xeerar loo isticmaalo isticmaalka qasaalada iyo goobaha kale ee dadweynaha waana in la raacaa.

Qaadista iyo dib u habaynta qashinka guryaha

Inta badan nolol maalmeedka, waxaa muhiim loo arkaa Finland in ay ka shaqeysyo habka kaydiya kheyraadka iyo ilaalinta deegaanka iyo dabeecadda. Sidaa darteed, qashinka ka yimaada guriga waxaa lagu xalliyaa qashinka kala duwan. Ujeedada kala soocidda waa in dib loo isticmaalo alaabta qashinka iyo in sidaas lagu dhaqaaleeyo bey'adda iyo lacagta.

Qalabka haraaga waxaa laga soo saaraa qashinka si uu u soo saaro alaab cusub iyo qashinka si looga yareeyo dhulka. Qashinka si khaldan loo maareeyay ayaa hoos u dhigaya maaraynta qashinka waxayna noqotaa mid qaali ku ah bulshada. Way fududahay in la kala sooco qashinka haddii jikadaada lagu isticmaalo weelal kala duwan oo loogu talagalay qashinka kala duwan.

Waxaa jira haamo qashinka oo yaala deyrka guriga, halkaa waxaa yaal weelalka qashinka oo noocyoo kala duwan.

- Qashinka raashinka: ilaha cuntada iyo qolofka, qaxwaha iyo caleenta shaaha, cuntada la burburiyay, qolofta ukunta, qashinka kalluunka, lafaha yaryar
- Kaarboonka: Baakadaha kartoonka ee raashinka lagu keydiyo, caanaha iyo casiirka oo kale.
- Warqadaha: wargeysyo iyo jadwal, waraaqo xayeysiin, baqshado, buugag aan lahayn dabool
- Dhalo: dhalooyinka iyo dhalooyinka aan tukaanka lagu celin karin
- Birta: gasacada, alamininiyim waxa laga sameeyey, alaabada guriga ee birta ah, qalabka yar yar ee guriga
- Qashinka isku jira:Dhamaan qashinka aan gaar loo sooci kareyn

Qashinka isku dhafan waa la gubaya, waxaa laga soo saarayaa tamar. Qashinka tamarta laga helo waxaa loo isticmaalaa kulaylka iyo korontada.

Waxa kale oo jira qashin khatar ah oo hadii lagu tuuro qashinka isku dhafan sun ay ka soo bixi karto oo deegaanka gasho. Sidaa darteed, kala soocida qashinkaas aad bay muhiim u tahay. Qashinka khatarta ah waxaa ka mid ah tusaale ahaan tubooyinka nalalka, batariyada, daawooyinka, rinjiga iyo sidoo kale kiimikooyin kala duwan. Waa in la geeyaa meelaha qashinka khatarta ah ama xarumaha qashinka.

Waxaa kale oo si gaar loo aruuriyaa, qashinka korontada iyo elektarooniga ah sida qalabkii hore ee guriga iyo kombiyuutarada. Dukaamada badanaa waxay leeyihiin goobo halkaasoo la geyn karo beteriyada la isticmaalay iyo nalalka enerjiga yar isticmaala. Qalabka korontada ee hore ayaa la geyn karaa dukaanka elektaroonikada, daawooyinka hore waa in la geeyo farmashiyaha. Ujeedadu waxay tahay in dib loo isticmaalo waxyaabaha ugu da'da weyn ee suurtagalka ah si loo badbaadiyo bey'ada. Maclumaad dheeraad ah oo ku saabsan meesha laga soo ururiyay goobaha ururinta, booqo www.kierratys.info iyo dib u cusboonaysiinta, tusaale, www.kierratyskeskus.fi.

Deegaanka iyo ilaha dhaqaalahayaa sidoo kale lagu badbaadin karaa in la bixiyo ama la iibiyod badeecad aan jabnay oo shaqeeynaya oo aan loo baahneyn. Tusaale ahaan, dharka, alaabta guriga iyo qalabka guryaha ayaa loo ururiyaa dib-u-warshadaynta. Waxyaabahaas waxaa lagu iibin karaa suuq yar ama boorsada internetka. Waxaa sidoo kale lagu dari karaa xarun dib-u-warshadeyn ah ama tusaale ahaan, loo hadiyeyn karaa suuqa Laanqeyrta Cas.

Inta badan dhalooyinka cabitaanka ee lagu iibiyod dukaanka waa kuwo marka laga cabotukaanka lagu celin karo oo lacag yar laga helaayo. Dhalooyinkaas dib ayaa loo isticmaalaa.

Dhaqaaleynta korontada ee guriga

Finland, qof walba waxaa la doonayaa in uu ilaaliyo deegaanka, si korontada iyo tamarta loo keydiyo guriga. Tamarta yar ee aan u adeegsano, gaasaska yaryar ee aqalka dhirta ayaa sii kobcaya, taas oo xoojinaysa isbeddelka cimilada - korodhka degdeggah ee kululaynta caalamiga ah.

Isbeddelka cimiladu wuxuu saameyn xun ku yeelan karaa nolosha iyo xaalandaha nololeed ee dadka iyo xayawaanka adduunka oo dhan. Marka kuleeylka aduunyada uu kor u kaco, beeraha waxaa cidhiidhi ku ah meelo badan. Cimilada ba'an ee cimiladu waxay sii xoojinaysaa oo u hanjabaysaa nolosha iyo degaannada dadka iyo xayawaanka. Cudurrada faafa way faafaayaan, isbeddelka noocyada cimiladu ku yaryihiin, qaarna wey ka dhammaanayaan aduunyada.

Marka laga soo tago korontada, waxaa wanaagsan in biyaha macal si mas'uuliyad ah loo isticmaalo. Waxay badbaadisaan degaanka, iyo sidoo kale lacagta ku jirta korontada iyo biilasha biyaha. Korontada waxaa lagu badbaadiyaa guriga iyadoo la ilaalinayo heerkulka guriga, ku dhawaad 20-22 digrii.

Guryaha si deg deg ah ayaa hawo loo siyyaa, waxaa la furaa dhammaan daaqadaha muddo dhowr daqiqiyo ah. Heerkulka qaboojiyaha ayaa si sax ah loo dejiyaa, barafeeyaha ayaa la dhalaaliyaa, tusaale ahaan, sanadkii mar. Lakabyada barafka weyn ee ku jira barafeeyaha wuxuu cunaa koronto aan loo baahnayn.

Weelka marka la dhaqayo biyo socda laguma hoos dhaqo ee meesha weelka lagu dhaqo ayaa biyo lagu shubaa, kadib biyahaas ayaa weelka lagu dhaqaa. Tani waxay badbaadineysaa biyo badan. Qubeyska si dhakhso ah ayaa loo qabeystaa, tuubada biyaha waa la xiraa inta saabuunta la isticmalayo. Guriga, qalabka korontada ama nalalka ayaa la xiraa marka aan loo baahneyn.

Finland, guryaha waxaa loo dhisay hab isu dhow si loogu diiriyo xilliga jiilaalka. Guryaha kama hor istaagi karaan qoyaanka, laakiin si deg-deg ah ayuu u keenaa waxyeello derbi iyo dabaqyo. Sidaa darteed, markaad tirtireyso dhulka ama derbiyada, waxaad isticmaashaa biyo yar ka dibna si fiican u qallaji sagxadaha. Guryuhu waxay leeyihiin hawo-mareeno hawo leh oo hawada qoyan ay ka soo baxdo. Tubbooyinka hawada waa in ay furnaadaa islamarkaasna nadiif ahaadaan sanadka oo dhan.

Ammaanka dabka

Sharciga Finland waxuu tilmaamayaan in guri walba lagu xiro qalabka digniinta dabka. Qalabkaas waa in qofka iskii uu u soo iibsadaa. Waxaa lagu iibiyaa tukaamada iyo suuqyada. Guriga wuxuu u baahanyahay hal qalab/60m² walba.

La talin khuseeysa ammaanka dabka:

- Qalabka digniinta dabka waxaad ku xirtaa saqafka oo si joogta ah u xaqijji in uu shaqeeynaayo.
- Waxaa guriga loo soo iibsan karaa qofkii rabo buste dabka lagu damin karo iyo geed gacanta lagu qabsankaro oo dab daminta loogu tala galay, kuwaas dab yar haduu shidmo waa lagu damin karaa.
- Guriga marka aad ka bixi, qalabka korontada dhammaan dami.
- Marna shamac daaran meel cidlo ah ha uuga tagin.
- Xasuuso foornada iyo cunto kariyaha si dag dag ayeey u kululaadaan. Cuntada marka aad kariso ka dib xaqijji in aad damiso dabka. Alaab ha ku keydsan meesha cuntada lagu kariyo.ella
- Xasuus in aad hubiso saunada korontada ku shaqeeysa in ay dansantahay. Dagaxa saunada alaab ha ku keydsan.
- Bateriga guriga lagu diiriyo waxba lama ogola in la kor saaro, maadama looga baqayo dab in uu ka shidmo.
- Hadii aad dagantahay guri dabaq ah oo dab uu shidmo, isla markiiba wac lambarka badbaadada.
- Dab haddii uu shitmo, ha ka bixin gurigaaga dabaqa ku yaallo hadii qiiq badan guriga hortiisa/jaranjarta uu ka jiro.
- Wiishka ha isticmaalin haddii uu dab kaco.

Waxqabashada marka lagu jiro xaalad degdeg ah sida shil oo kale ama qof xanuun uu gaarey

Nambarka xaaladaha deg-degga ah ee waa Finland 112. isla halkaa lambar ayaa ka shaqeeya Midowga Yurub oo dhan. Nambarka xaaladaha deg-degga ah waxaa la wacaa oo kaliya haddii xaaladda degdegga ah ay tahay mid khatar ah iyo marka qof naftiisa, caafimaadkiisa, hantida ama deegaanka uu halis ku jiro. Lambarkaa ayaa laga helaa booliis, dab-demis, ambalaas ama hay'ad amniga bulshada. Wicitaanka lambarka heeganku waa bilaash.

Haddii aysan jirin wax degdeg ah, tusaale ahaan jirro caadi ah, ha wicin lambarka xaaladaha degdegga ah. Wuxaan la xiriirtaa bixiyahaaga daryeelka caafimaadka, tusaale ahaan. Ha wicin lambarka xaaladaha degdegga ah haddii aad rabto inaad wax ka waydiiso wax ku saabsan daryeelka

caafimaadka, gaadiidka ama arrimaha ammaanka korontada ama dabka. Sidoo kale, korontada oo baxda ama jahawareerka gaadiidka ee aan cidina khatar ku jirin kuma jирто hawlaho xarunta gurmadka.

Markaad wacdo lambarka xaaladaha deg-degga ah, dhagayso talada, ka jawaab su'aalaha, ha xirin telefoonka adiga oo aan helin fasax. Waxaa muhiim u ah sarkaalka lambarka xaaladaha degdegga ah si uu u ogaado meesha laga soo wacayo. Saas ayaa kaalmo degdeg lagu diri karaa. Waddanka Finland, waxaad taleefankaaga gacanta ku soo dejisan kartaa codsiga 112-Suomi, kaas oo u ogolaanaya xarunta gargaarka degdegga ah inay arkaan meesha aad ku sugar tahay marka aad waceysyo. Xarunta Waxqabadka Degdegga ah ayaa go'aaminaysa hay'adda loo dirayo si ay uga caawiso xaaland kasta.

Sidan ayaad u qwici lambarka badbaadada:

- Magacaaga u sheeg
- U sheeg waxa dhacay
- U sheeg cinwaanka saxda ah iyo magaalada dhibka uu ka dhacay
- Ka jawaab su'aalaha lagu weydiyo
- Fuli talada lagu siiyo
- Taleefanka ha damin ilaa inta amar lagaa siinayo

Dhaqdhaqaqa

Magaalooyinka waaweyn ee Finland waxay qabaan adeegyo gaadiidka dadweynaha oo fiican, baabuurkana sida caadiga ah loogama baahna marka qofka uu u socdo shaqo ama dugsiyeed. Waxaad iibsan kartaa tigidh bille ah oo aad raaci kartaa safarada ganacsiga baska ama baabuurka magaalada. Magaalooyinka yaryar ama meelaha aan degenayn, gaarigaaga ayaa laga yaabaa in uu yahay lagama maarmaan.

Ku dhowaad meel kasta oo Finland ah waxaa la heli karaa bas, tareen, diyaarad ama markab, laakiin qaar ka mid ah gaadiidka dadwaynaha ayaa dhifanaya marar dhif ah. Baaskiiladu sidoo kale waa hab fiican oo dabiiciga ah ee isboortiga lagu safri karo haddii safarka uu gaaban yahay. Qaar ka mid ah dadka Finnishka ah macal wakhtiga barafka shaqada ama dugsiga baasakiil ayeey ku aadaan.

Gaadiidka, shidaalka, caymiska, canshuraha iyo dayactirka baabuurka waa qaali Fiinland. Xilliga jiilaalka, waa in baabuurtu lahaataa taayirrada barafka iyo taayirada xagaaga wakhtiga xagaaga. Sidaa daraadeed, taayirrada waa in la beddelo laba jeer sannadkii, guga iyo dayrta. Baabuurka wuxuu inta badan ka heli karaa meel baaburta la dhigto oo laga helo baarkinka ama garaashka.

Markaad baabuur wadid, waa muhiim inaad xasuusnaato in shuruucda gaadiidka ee Fiinland waa in si adag loo ilaaliyaa. Booliisku waxay kormeeraan sida ay u waafaqsan yihiin ganaaxyada haddii sharciyada la jabiyo. Ha kaxeynin baabuur hadii aad cabtay khamri. Xadka isticmaalka khamriga waa 0.5 boromiil, taas oo u dhiganta labo koob oo khamri ah ama 1-2 dhalo yar oo biir ah.

Laqabsashada wadanka cusub

Marka qofka uu u soo guuro wadan cusub, waxay qaadataa wakhti in uu la qabsado xaalada cusub, caadooyinka iyo dhaqanka. Dhaqanka iyo caadooyinka way ka duwanaan karaan waddanka asalka ahaa ee u ka soo guuray. Hawlaha bulshada, adeegyada iyo dhismayaasha waxay noqon karaan wax cusub.

Afka Finnishka, ereyga "isdhexgalka" waxaa loola jeedaa xaaladaha cusub ee qofka uu wadankiisa cusub kula qabsanayo. Is dhexgalka macnaheedu waa in qof cusubi uu barto luqada, uu helaa meal shaqo ama waxbarasho, ama wax kale oo macno leh, iyo booskiisa uu bulshada dhexdeeda ku leeyahay.

Ujeedada dawlada Finland waa in qofka wadanka u soo guuray uu noqodaa qayb ka mid ah bulshada Finland iyo in uu ku lug yeesho dhismaha. Isla mar ahaantaana, wuxuu haystaa fursad uu ku heysto luuqadiisa iyo dhaqankiisa iyo xiriirkiisa wadankiisa hooyo.

Waa maxay nooca isdhexgalku?

Dalka cusub, qaar ka mid ah habdhaqanka iyo nidaamyada ayaa u muuqda marka hore wax cajiib ah. Bulshada waxaa laga yaabaa in si ka duwan loo dhisay ama, tusaale ahaan, isdhexgalka dadka dhediisa waa ka duwan yahay waxa qofku uu la qabsaday. Way adkaan kartaa inaad noqoto qof qaangaar ah oo xaalada aan garanayn siyaabaha maxaliga ah mana fahamsana, sababta wax loo daaweyo hab gaar ah. In uu isku dayo iyo khaladka wuxuu noqon karaa mid niyadjab leh.

Si tartiib ah ayeey caadooyinka cusub iyo nidaamyadu u noqdaan kuwa la yaqaan iyo asalkoodu waxay bilaabaan inay fahmaan. Kadibna u hoggaansamiddu waxay noqotaa mid sahlan oo dabiici ah. Ugu dambeyntii, qofku wuxuu heli karaa xaalad u wanaagsan oo ah dheelitirka saxda ah ee labada dhaqan. Badanaa dadku waxay ilaaliyaan qaybo muhiim ah oo ka mid ah dhaqankoodii hore isla markaana waxay qaadaan habab cusub oo ah fekerka iyo ku shaqeysta qaababka dhaqanka cusub.

Is dhexgalka macnihiisu waa, in qofka uu ka barato luuqada wadanka in ku filan. Waxay markaas awood u yeelan doonaa in uu abuurto xiriiro bulsho iyo in qofka uu ku barto ama ku shaqeysto luuqadaas. Finland sidoo kale waxaa la adeegsankaraa iswidhishka iyo ingiriisiga, laakiin aqoonta luuqadda Finnishka faa'ido weyn ayeey leedahay.

Is-dhexgelintu waxay sidoo kale ka dhigantahay in qofka soo guurey uu yaqaano bulshada Finnishka iyo dhaqanka, sida caadooyinka, sharciyada iyo taariikhda. Waxuu u aqbalay Finland gurigiisi cusbaa ahaan oo mustaqbalkiisa halkan ayuu ku arkaa. Waxuu ka helay meelaheeda saaxiibo cusub iyo shabakadaha bulshada. Isaga ama iyada ayaa u dhaqmii doona muwaadin firfircoor bulshadooda maxalliga ah ama ka qeybqaataan, tusaale ahaan hawlaha siyaasadeed.

Waxyabaha saameeya isdhexgalka

Isdhexgalka iyo dagidda waddanka cusub waxaa saameyn ku leg tusaale ahaan sababta uu qofku u soo guuray. Way kala duwan tahay ka-baxsiga dagaal ama iska horimaad laga soo fakado iyo in loo soo guuro shaqo darteed ama xas raadis.

Aqoonta luuqadaha ee muhaajiriinta iyo shabakadaha bulshada ayaa sidoo kale saameynaya waqtiga la qabsashada. Haddii qof uusan cidna ka aqoon Finland oo uusan aqoon luqada wadanka ama ingiriiska, waxaa laga yaabaa inuu waqtii ku qaato si uu u helo saaxiibo cusub ama shaqo.

Xaaladda dhaqaale iyo bulsho ayaa sidoo kale leh saameyn. Haddii uu u yimid wadan cusub oo qaxooti ah waxaa laga yaabaa inuu ka lumo qoyskiisa iyo hantidiisa iyo gurigaba. Dhammaan nolosha waa in laga bilaabo billow. Waxaa laga yaabaa in ay adkaato, gaar ahaan haddii aad la kulantay dhacdooyin naxdin leh, tusaale ahaan, dagaal ama qaxa.

Waxaa sidoo kale jira xaalado caafimaad iyo qoys. Caafimaad xumo ama nolosha qoysku waxay adkeyn kartaa dhisidda nolosha cusub. Haddii aad dareentid in naftaada uu culeys saaranyahay, tusaale ahaan, taageero iyo caawinaad ayaa laga heli karaa. rugta caafimaadka, ururada ama xafiiska bulshada.

Caalamiyeynta iyo usoo guurista wadanka

Caalamiyeyntu waa isku xirka caalamiga ah ee arrimaha iyo dadka, taas oo ah, horumarinta bulshada ee gobollada iyo gobollada dhammaan qaybaha adduunka oo sii kordhaya oo ku tiirsan duruufaha iyo dhacdooyinka gobollada kale.

Dhacdooyinka bulshada ayaa hore xitaa u lahaa saameyn caalami ah. Tusaale ahaan waa ganacsiga caalamiga, dagaalada aduunka, iyo diimaha aduunka, tusaale ahaan, diimaha ayaa si ballaaran ugu faafay adduunka.

Ku-tiirsanaan iyo isku-xirnaansho ma aha wax cusub, laakiin waqtigayagii way ka sii ballaadheen. Caalamiyeynta, dadka iyo dadyawgu waxay isu dhowyihiin. siyaasadda, maamulka iyo ganacsiga, laakiin sidoo kale marka la eego socodka macluumaadka iyo macluumaadka, iyo sidoo kale arimaha deegaanka.

Maadaama dadka Finland u soo guuraan ay yaraayeen awal, waxay noqotay meel caadi ahaan ay dadka asalkooda, muuqaalkooda iyo caadooyinka ay isku mid yihiin. Maaddaama tirada muhaajiriinta ee halkan ay korartay, dadka iyo dhaqanka Finland waxay noqdaan kuwo kala duwan. Waa dabeecad dhaqameed oo isbeddel ku yimaada waqtiga dadka marka ay dadku is dhexgalaan iyo marka ay dhexgalaan dad kala duwan. Maanta, waxaa jira siyaabo isku mid ah oo siman oo ah luuqadda Finnishka oo ku nool Finland.

Mawqifka ku wajahan caalamiyeynta ayaa ku adkaaday qaar ka mid ah dadka Finnishka ah. Qaar waxay dareemayaan inay saameyn intii hore ka yar ay ku yeelanayaan go'aannada siyaasadeed iyo dhaqaalaha ee ay Finland ka sameeya. Qayb ka mid ah go'aaminta siyaasadeed iyo Midowga Yurub, dawladda Finland iyo hay'adaha kale ee caalamiga ah, oo ka fog dadka caadiga ah ee Finland

Saamaynta, faa'iidooyinka iyo faa'iido darrada caalamiyeynta

Caalamiyeynta Finland saameyn ayeey ku lahayd wanaag iyo xumaanba labadaba. Finland waxay ka faa'iideysatay dhaqaale ahaan caalamiyeynta iyo ganacsiga xorta ah, tusaale ahaan kor u qaadida ganacsiga caalamiga ah ee Finland. Tani waxay keentay fursado badan oo barwaqaq ah, xorriyadda doorashada iyo barwaqaqada Finland. Barwaqaqanimadu waxay keentay xasilooni bulsho iyo siyaasadeed.

Saameynta xun waxay ahayd tusaale ahaan, khasaaraha shaqada. Shaqooyinki Finland waxay u guureen waddamada ay shaqadu ka jaban tahay. Dhibaatooyinka dhaqaale ee caalamiga ah ayaa sidoo kale saameyn xooggan ku yeeshay dhaqaalaha iyo bulshada Finland.

Caalamiyeynta xilliyada dad badan ayaa si joogto ah uga guura waddan ka waddan. Dhaqdhaqaqa caalamiga ah ayaa saameyn ku leh arrimo badan: dhaqaalaha adduunka iyo kuwa caalamiga ah ee ganacsiyada, dadka u safraya dalxiisayaasha dalxiiska ama kala beddelashada ardayda, kobaca dadweynaha, guurka dhaqamada badan, dagaallo qaran iyo kuwo caalami ah iyo dagaallo, isbedelka cimilada iyo sharciyada oggolaanaya dhaqdhaqaqa xorta ah.

caalamiyeynta iyo sidoo kale kordhintaa xiriirkaa siyaasadeed ee dhinaca siyaasadda, dhaqaalaha iyo bulshada ayaa sii socon doona.

Maaddaama faa'iidooyinka iyo faa'iido darrada caalamiguna ay tahay in si siman loogu qaybiyo quruumaha adduunka, siyaasad horumarineed oo joogto ah ayaa lagu soo bandhigay Qaramada Midoobay, Qaramada Midoobay. Horumarka joogtada ah micnaheedu waa horumarinta heerarka maxalliga ah, heer gobol iyo heer caalamiba, iyada oo ujeedadu tahay xaqijinta xaaladaha nololeed ee ugu fiican ee jiilalka hadda iyo kuwa mustaqbalka. Waxaa ka mid ah yareynta saboolnimada iyo sinnaanta dhaqaalaha iyo weliba ilaalinta deegaanka deegaanka.

Su'aalaha laga doodayo

1. Sidee loo dalban karaa goormaase la dalban karaa dhalashada Fiinland?
2. Faa'ido nooceee ayeey leedahay in aad aadeegyada internetka ka isticmaashid, sida bangiga internerka, marka aad wax iibsaneyso ama marka aad la xiriireyso xafiis dawladeed?
3. Sideed Finland guri uga heli kartaa?
4. Sideed u tixgalin kartaa dariskaaga marka aad dabaq ama guryaha gaa'gaaban dagantahay?
5. Ra'yi nooceee ah ayaad ka qabtaa kala soocidda qashinka iyo aruurintooda?
6. Sideed ku dhaqaaleyn kartaa korontada iyo biyaha gurigaaga?
7. Maxay faa'ido u leedahay in aad dhaqaaleysuo tamarta?
8. Arrimaha kugu caawin karo dhixgalka Finland maxay yihiin?
9. Saameyn nooceee ayeey caalaminimada ku leedahay dhaqaalaha iyo bulshada Finland?

4. NOLASHA QOYSKA IYO CARRUURTA

Qoyska Finnishka ah markiisi hore iyo hadda

Guurka iyo xiriirkka isqabid la'aanta

Qoysas badan oo kale duwan

Daryeelka carruurta iyo adeegyada qoyska

Taageeridda qoysaska xaaladaha dhibaatooyinka leh ku jira

Adeegyada kale ee caafimaadka iyo bulshada

Marka qoysku uu usoo guuro Finland

Qoyska Finnishka ka hor iyo hadda

Qoyska finnishka ah markiisi hore iyo hadda

Finland waa mid ka mid ah dalalka ugu sinnaanta badan adduunka. Halkan ragga iyo dumarku waxay leeyihii xuquuq iyo waajibaad isku mid ah. Sinnaantu waxay ka muuqataa nolosha qoyska, si labada waalidba ay badanaa u shaqeeyaan iyo sidoo kale arrimaha qoyska ay iskula xaliyaan. Dawladda Finland iyo degmooyinka waxay taageeraan sinnaanta iyo nololwanaagga qoyska iyada oo qoysaska la siinaya faa'iidooyin iyo adeegyo kala duwan, oo ay ku jiraan taageerada dhaqaale iyo daryeelka carruurta oo aan qaali ahayn.

Cabirka qoyska wuu yaraaday

Qoysas waxaa loola jeedaa qoysaska carruurta leh ee heysta ugu yaraan hal ilmo oo aan wali gaarin 18 sano. Inta badan qoysaska Fiinland waxaa ka mid ah hooyada iyo aabaha iyo caruruooda ah. Fiinland waxaa kale oo jira qoysas badan oo kale. Maanta, awoowe / ayeeyo ama qaraabada kale looma tixgeliyo inay ka tirsan yihiin qoyska asaasiga ah, xitaa haddii ay dhow yihiin. Celcelis ahaan dadka Finnishka ah waxay la xiriiraan qaraabadooda marka loo eego dadka kale in yar. Xidhiidhka qoyskaska dhaxdooda si kastaba ha ahaatee, aad ayuu u kala duwan yahay qoys ka qoys. Dad badan, waalidkooda iyo walaalahood xiir dhow ayeey la leeyihii noloshaada oo dhan.

Qoysaska Finnishka ah wakhtiga socodkiisa in badan ayeey is baddaleen. Awal, waxaa jiray dad badan oo qoyska ka tirsan. Qoysaska carruur badan ayeey lahaayeen, inta badanna qoyska ilaa ayeeyo iyo awoowo ayeey isku aqal ayeey ku wadanoolaayeen, sidoo kale macal tusaale ahaan, ilma adeer ama carruur la korsanaayo ayaa qoyska la deganaa. Xubnaha qoysku waxay inta badan ka wada shaqeeyn jireen hawlaho beeraha, qaabka noloshu wuxuu ahaa mid wadajir ah. Hawsha qoyskooda iyo qoyska intiisa badani waxay ahayd inay hubiyaan wanaagga midba midka kale. Waxay wadaagi jireen guriga iyo cuntada, iyo waliba farxadda iyo murugada. Tani waxay caado u tahay dhaqanka wadajirka ah ama kan wadaaga ah. Maanta, dhaqanka Finland wuxuu ku saleysanyahay shakhsinimo, taas oo ah mid gaar ah. Waxay micnaheedu tahay in qof kastaa masuul ka yahay naftiisa iyo falalkiisa gaarka ah, qof kastana wuxuu xaq u leeyahay inuu go'aan ka gaaro naftiisa.

Tirada qoysaska ayaa hoos u dhacay tan iyo 1900 laga soo qaado. Maanta, Finland, qoysku badanaa wuxuu ka koobanyahay hooyo iyo aabe iyo hal ama laba carruur ah. Wali100 sano ka hor, dadka

Finnishka ah ee ugu badan waxay ku noolaayeen miyiga, dhumarkana ilaa 5 carruur ah ayey dhali jireen.

Ka guuristi bulshadi beeraleyda iyo xolo dhaqatada aheyd iyo usoo guurista magaalada

Way fududdahay in marka miyiga la joogo lagu xannaaneeyo ilmo badan sababtoo ah caruurtu waxay ku lug yeelan kareen shaqada beeraha guryuhuna cabirkooda wey ka weeynaayeen kuwa magaalada. Isbeddelka qoysaska waxaa saameyn weyn ku laayd u soo guurka magaaloyinka. Dad badan ayaa ka soo guuray miyiga iyagoo shaqo doon ku ah magaalooyinka 1900 oo dhan, hijradaas weli way socotaa.

U guurida magaalada ayaa saameyn ku leh xittaa nolosha qoyska. Isku xirnaanta reerka ayaa yaraatay magaalada marka la dagay, noloshuna waxay noqtey mid shaqsiyan ah. Magaaloooyinka, guryuhu way ka yar yihiin miyiga, sidaas darteed qoysaska carruurta ay korsanayaan tiradooda ayaa yaraatay. Carruurtu qayb weyn oo ka mid ah maalinta waxay jiraan xannaano, markay waalidkood shaqada tagaan. Awoowoyaasha iyo ayeyoyinka marar dhif ah ayey ku nool yihiin isla guriga ubadkoodu waxay dhaleen.

Ka sokow magaaleynta, isbeddelada dhaqameed ee qoysaska ayaa saameeyey xiriirka dhaqaale. Kuwa u soo guuray magaaloooyinka waxay u baxeen mushahar, inta badan warshadda ama qaybta adeegga. Marka dadku billaabaan inay helaan lacag, kuma ay tiirsaneeyn qaraabadooda. Dawlada Finland waxay billowday inay taageerto dadka xagga adeegyo bulsheed iyo faa'iidooyin lacageed. Markii hore, taageerada dhaqaale iyo bulsho waxaa mas'uul ka ahaa qoyska, laakin horumarinta magaaleynta iyo daryeelka bulshada masuuliyaddoodu waxay u wareegray dowladda. Hadafku wuxuu yahay in kabidda dhaqaale dhammaan dadka ay awoodi doonaan inay helaan xiitaa haddii aysan caawimo ka helin qaraabada ama saaxiibada.

Isbedelka derajada dumarka iyo saameynta ay ku leedahay qoyska

Finland, dumarka iyo raggu waxay leeyihii qiimo isku mid ah xagga xaaladda bulshada iyo sidoo kale isla xuquuqda iyo waajibaadka. Arrintu sidaan maysan aheeyn had iyo jeer, qarniyo badan, ragga ayaa xukumay nolosha haweenka. Xitaa boqol sano ka hor, ninku wuxuu xaq u lahaa in uu go'aan ka gaaro haweeneyda, haddii haweeneydu shaqeyn doonto oo ay ka qeyb qaadaneyso howlaha bulshada ama hawlaha kale ee ka baxsan qoyska.

Wadamada Yurub iyo Maraykanka, dhaqdhaqaqa haweenku wuxuu ka billowday qarnigii 19aad, kuwaas oo doonayay in ay kor u qaadaan xaaladda sinaanta ee dumarka. Finland, sannadkii 1864, sharci ayaa la ansixiyey in dumarka aan xaaska ahayn laga xoreeyo walnimada, taas oo ah, inay iskood go'aan uga gaari karaan arrimahooda. Hase yeeshie, haweenka xaaska ah waxay weli ku suganaayeen go'anka ninkooda.

Dumarka waxaa laga sugayey in ay kala doortaan guur ama shaqo. Inta badan suurogal maysan ahayn in dumarka ay nolosha shaqada iyo tan qoyska isku qaban karaan. Shaqaaleysiyyaha badanaa wuu shaqada ka ceyrin jiray qofka dumarka ah, hadii ay guursato. Dumarka in badan ayaa shaqada ka doortay guurka. Dumarka aan xaaska ahayn tiradooda waxay korodhay 1900 billowgeedii.

Finland sharci laga ansaxiyeyaya haweenka siiyey xuquuq dhaqaale iyo kuwo siyaasadeed. Kuwan waxaa ka mid ah:

- 1906 Xaqla in ay codeyn karaan iyo in ay isu sharixi karaan doorashada baarlamaanka
- 1919 xaqqa in ay ganacsan karaan iyaga oon u baahnayn amarka ninkooda

- 1922 xaqqa in ay saxeexi karaan heshiis shaqo ogolaanshaha nikooda la'aantiis
- 1922 sharciga waxbarashada qasabka, wuxuu hubiyey in gabdhaha iyo wiilashaba ay tacliin heli karaan.
- 1930 sharciga guurka, oo ragga iyo haweenka ka dhigay kuwa isu siman guurka

Dhaqdhaqaqyada haweenka iyo siyaasiyiinta haweenka ah ayaa muddo dheer raadinayay dib u habeynta sharciga guurka ee Finland. Markii sharciga cusub ee guurka la dhaqangeliyey 1930-kii, haweenku waxaa laga sii daayay wakiilka ninkooda. Dumarka Finland taas kaddib way la sinnaayeen ragga macal guurka dhaxdiisa. Qofta dumarka ah ee xuquuq buuxda haysata waxay la simantahay nimanka oo waxay go'aan ka gaari kartaa arrimaheeda.

Isku darka shaqada iyo nolosha qoyska

Dumar badan ma aysan shaqeeyin dagaalka ka hor, laakiin wax kastoo wuxuu isbeddelay markii dagaalku bilowday. Intii lagu jiray dagaalkii 1939-1944 raggu waxay dagaalka ayeey ku maqnaayeen, haweenkuna waxa ay ka shaqeeynaayeen shaqooyinka ragga ee warshadaha iyo beeraha. Dumar badan ayaa sii waday inay shaqeeyaan dagaalka ka dib.

Isku xiridda shaqada iyo nolosha qoyska

Wali sannadkii 1950-kii, haweenku waxay si weyn uga masuul ahaayeen daryeelka guriga iyo daryeelka ilmaha, qaar badanina ma aysan ka qayb qaadan shaqo ka baxsan guriga. Marka la eego magaaleynta, 1970-yadii, shaqaalaynta dumarku waxey noqotay wax wax caadi ah. Degmooyinku waxay bilaabeen inay bixiyaan xannaano maalmeedka carruurta, hawlihii haweenka ayaa sidaa kor ugu kacay.

Shaqada dumarku waxay saameeysey qoyska oo dhan maadama hooyadu aysan guriga la joogin carruurta marwalba. Shaqaalaynta dumarka waxay faa'iideysey xornimo dhaqaaleed. Maaddaama haweenka waxbarashada iyo shaqada ay noqdeen kuwo aad ugu badan, fursadaha ay saameyn ku yeelan karaan shaqadooda iyo arrimaha qoyska ayaa kordhay.

Isku-darka nolosha shaqada iyo nolosha qoyska ayaan muddo dheer suurogal ahayd Finland. Dumarka iyo ragga labadaba waxay go'aan ka gaari karaan sida laysugu keeno shaqada iyo nolosha qoyska.

Qorsheynta qoyska

Qorsheynta qoyska waxaa loola jeedaa in tirada llmaha dhalanaya saameyn lagu lahaan karo, marka ka hortaga uurka la isticmaalo. Xoogeysashada derajada haweenka waxaa xittaa laga arkaa qorsheynta qoyska oo badatay. Ka hortaga uurku wuxuu soo batay 1960-kii, sidaa darteed maanta ilmaha qoysaska lagu koriyo way ka yaryhiin tiro ahaan kuwii hore.

Dhaqanka iyo qoysaska gaarka ah ee Fiinland

Is-beddelada bulsheed ee ka dhacay 1900-kii dartood ayuu dhaqanka qoysasku ee Finland wuxuu noqdey mid shakhsii ah. Shakhsigu mar dambe uma uusan bahneyn qoyskiisa oo bulshada ayaa mas'uul ka ah inay daryeelaan dadka waayeelka ah iyo inay caawiyaan dhammaan kuwa u baahan caawimaadda. Qof kastaa wuxuu leeyahay fursad uu ku doorto cidda ay la dhaqmayaan. Dhaqanka shakhsiyadka ah ayaa caadeystey mas'uuliyadda qof walba inuu qaado masuuliyadda naftiisa iyo carruurtiisa ay da'doodu ka hooseyso 18 sano .

Xorriyadda doorashada shaqsiga

Dhaqanka shakhsii ahaaneed, dadku waxay isu arkaan shakhsii ahaan, ma aha sida xubno kooxeed. Finland waa noocaas. Shakhsigu waa in uu go'aamo noloshiisa khuseeya iskii u sameeyaa, waxaana sidoo kale laga filayaa inuu go'aan gaar ah ku yeesho noloshiisa. Sida uu qabo Dastuurka Finland, qof kastaa wuxuu xaq u leeyahay xorriyadda shakhsii ahaaneed.

Qof kasta oo Finland jooga wuxuu noqon karaa nooca uu rabo oo uu naftiisa ku qaato sida isaga ama iyadu rabto, ilaa inta uu isagu ama iyadu raacayo sharciga. Si kastaba ha noqotee, waxqabadka shaqsiyaadka waxaa saameyn ku leh caadooyinka dhaqanka. Qawaaniinta dhaqanku waxay ka dhigan tahay waxa caadi ahaan sax loo arko ama khalad xagga dadweynaha. Dhaqanka shakhsii ahaaneed, qofku wuxuu leeyahay xorriyad dheeraad ah si uu u go'aamiyo arimihiisa gaarka ah, sidaas awgeed xeerarka anshaxa ee bulshada guud ahaan ma ahan mid adag sida dhaqanka wadaaga ah. Tusaale ahaan, furiinka guud ahaan looma tixgeliyo arin xun.

Doorashada lamaanaha

Xorriyadda shakhsiga ah ee doorashadiisa u gaarka ah, sidoo kale waxay ka muuqata xiriirka dadka lala leeyahay. Dhaqanka shakhsii ahaaneed, rag iyo dumar labadaba waxay dooran karaan lamaanaha nolosha. Dhalinyarada waaweyn iskood ayeey u go'aansan karaan arrimaha ku saabsan noloshooda, ma u baahna inay waalidiinta ama qaraabada kale fasax weydiistaan. Dabcan, dad badan oo Finnish ah ayaa kala hadlaya go'aamada ay la leeyihiin qaraabododa, laakiin qarsoodiga qoyska iyo shakhsiga badanaa waa la ixtiraamaa.

Xuquuda shakhsiga iyo ka dambeynta jacaylka ayaa beddelay qoysaska. Dad badan ayaa laga yaabaa in ay yeeshaan dhowr qof oo ay shukaansadaan. Dadku inta badan mudo ayeey is-shukaansadaan inta aysan go'aansan inay isguursadaan ama isla degaan. Xiriir wanaagsan waxaa loo tixgeliyaa saldhig muhiim ah iyo farxad waxaana loo tixgeliyaa sidoo kale inuu yahay aasaaska qoyska.

shakhsiga xaq buu u leeyahay in aan la taaban

Sharci ahaan, qof kastaa wuxuu xaq u leeyahay in aan la taaban. Taas macnaheedu waa, tusaale ahaan, isxil-galinta naftiisa, taas oo ah, qof kastaa wuxuu xaq u leeyahay inuu go'aan ka gaaro jirkooda iyo jinsi ahaantiisa. Qof kasta ayaa dooran kara lammaanahooda, laakiin qof weyni waa inuusan galmo la yeelan qof ka yar da'da 16 sano. Qofna laguma khasbi karo galmo. Arrimaha jinsiyada waxaa si furan looga hadli karaa Finland, laakiin inta badan waxaa ka wadahadla saaxiibo isku dhow. Qof kastaa wuxuu xaq u leeyahay in uu ku jiro dadweynaha iyada ama isaga oo aan loo jebin jinsi. Taas macnaheedu waa in qofna uusan ka walwaleynin isaga oo aan ogolaanshihiisa caddayn in la taabto.

Carruurta, marka laga hadlayo lama taabashada waxaa ku jirta macal in ciqaabta jireed ee carruurta la mamnuuco. Waxaa intaa dheer, aragtida ilmaha ayaa si sharci ah loo maqlaa marka go'aamada noloshiisa la qaado. Sidaas awgeed ilmuhi wuxuu xaq u leeyahay inuu ka qayb qaato arrimaha ku saabsan isaga. Tani waxay taageertaa kobcinta ilmaha iyo dhismaha wanaagsan ee isku kalsoonida.

Guurka iyo isla daganaanshada

Guurku waa heshiis sharchiyeed oo labo qof ka dhexeeyaa. Labada lamaane ma is guursadaan mar walba, xitaa haddii ay ku jireen xiriir joogto ah. Xaaladda sharciga ah ee lamaanaha waxay qeexeysaan xaaladda qofka ee guurka. Xaaladda Marxaladdan waa macluumaad ku jira Nidaamka Macluumaadka Dadka ee Finland. Xaaladda guurka waxay sheegeysaa haddii qofku uu si rasmi ah

xiriir ama aan lahayn. Qof ayaa laga yaabaa in la qabay, in la qabo, isqaba, isfuray, laga dhintay, ama ka diiwaangashan xaalaad guur.

Guurka

Qiyaastii 2 milyan oo qof oo ku nool Finland ayaa guursaday. Taasi waxay ka dhigan tahay inay guursadeen. Guurku waa xiriir sharci oo u dhaxeeya laba qof. Markay laba qof sameeyaan guur, waxay noqdaan kuwo isqaba. Xaasasku waxay leeyihiin xuquuq iyo mas'uuliyado. Labada qof ee is qabaa waxay la mid yihiin guurka, taas oo ah, waxay leeyihiin xuquuq iyo waajibaad isku mid ah.

Guurka marki hore iyo hadda

Ujeedada wada-jooga labada qof hadda waa la tixgeliya dalalka reer galbeedka ee jacaylku uu horseedo guurka. Rabitaanka guurka jacelyka ku dhisan Finland saldhig ayuu ku leeyahay, laakiin taasi mar walba ma aysan aheyn.

Ujeedada ugu muhiimsan ee guurka dheer waxey mudho dheer ahayd in la abaabulo xiriirka bulsho iyo dhaqaale ee ka dhaxeeya bulshooyinka si ay tusaale ahaan ugu wanaagsan yihiin lahaanshaha dhulka. Guurka waxaa sidoo kale loo yaqaaney ganacsiga guurka. Kaa wuxuu muujiyaa qarnigii dhexe aragtida la qabay oo ahayd in labo qoys ay ka heshiiyaan guurka, kaas oo loogu talagalay in uu soo saaro carruur dhaxla reerahooda. Xaaladdaas, guurka qof dumar ah ayaa qoyska ninka guursada u wareegi jirtay. Qoyska ninkaas waa inuu qoyska naagta ay siiyaan meher, sida hadiyado ama lacag.

Finland kama jiro guur qoysaska ay ka tashtaan ama lagu heshiyo labada isguursanaayo oon la wareysan. Guurku waa ikhtiyaar, qofna laguma qasbi karo inuu qof kale quursado. Marka lagu jiro xiriirka guurka, lamaanaha naftooda ayaa go'aamin kara waxyaabaha ku jira doorarkooda qoyska. Markii hore, waxaa loo maleynayey in haweeney ay mas'uul ka tahay shaqada guriga iyo daryeelka ilmaha iyada oo ninku uu shaqeynayo oo uu ilaalinayo dhaqaalaha qoyska. Maanta, qoys walba waxay go'aansan karaan sida mas'uuliyadaha loo wadaagayo.

Wali 1980 meeyadii dumarku waxay guursan jireen ilaa 25 sano markey gaaraan. Maanta dadku waxay guursadaan ilaa 30 sano marka ay yihiin.

Sharciga guurka ee sinnaanta ku saleysan

Sharciga guurka ee Finland is badalo ayuu lagu sameeyey wakhiyada socodkooda. Sannadkii 2017 badalka la sameeyey ayaa ka dhigey sharciga guurka ee Finland mid siman. Taas waxay tilmaameysaa in Finland labo nin ama laba naag ay is guursan karaan. Tan kahor waxay xaq u lahaayeen in ay is diiwaangaliyan kaliya. Is diiwaangalinta waxay axayd heshiiska guurka oo kale ah, laakiin laba isqabtaa ma aysan lahayn xuquuqda sharciga guurkau uu tilmaamayo.

Xeerka sinaanta guurka ayaa la xiriira xaqiqda ah, in tobaneeyo sano, xuquuqda dadka ka tirsan ama loo yaqaan khanisiinta iyo xuquuqda aadanaha, waxay noqdeen kuwa xoogga la saaray dhammaan dalalka reer galbeedka. Tani had iyo jeer ma aha kiiska, laakiin Finland qaniisnimadu waxay ahayd dambi ilaa 1971. Takoorka, sida kan loogu saleeyo jihadha galmada, ayaa sharci darro ahayd ilaa 1995tii.

Qaabka guurka

Sida sharcigu qabo, qof kasta oo aan qabin wax guurka ka hor istaagi kara wuu guursan karaa. Kahor intaan la guursan, waxaa la baaraa in aysan jirin wax ka hor istaaga guurka. Haddii aysan jirin wax caqabad ku ah guurka, qofku wuxuu heli doonaa cadeyn in uu guursan karo.

Haddii qof ajnabi ah uu doonayo inuu guursado Finland, waxaa laga yaabaa inuu dalbado dokumentiyo dalkiisa hooyo. Sidaas awgeed waa lagama maarmaan in la kaydiyo wakhti si loo baaro guurka aan la heli karin.

Caqabadaha guurka

In hal qof ka badan la guursado isku wakhti, mammuuc ayey ka tahay sharciga Fnland. Qofku wuxuu qabi karaa hal xaas oo kaliya. Qofka horey u guursaday ama diiwaangashan ma awoodi karo inuu guur cusub galo, haddii uusan iska furin lamaanihiisa hore.

Ilmuu ma guursan karo. Da'da ugu yar ee guurka waa 18 sano. Waa suurtagal in laga dalbado fasax gaar ah wasaaradda caddaaladda. Qof ah qoys kuu dhaq lama guursan karo. Tusaale ahaan, waalidkaa, ilmahaaga, walaal ama nus-walaashiis lama guursan karo.

Doonid

Sida caadiga ah labada is rabta way is doonaan guurka kahor. Doonidu waa heshiis fasax ah oo loogu talagalay lammaane in la guursado. Doonida maaha heshiis sharci ah mana u baahna wax sharci ah. Doonida waa iskaa wax u qabso ah, sharcigana kuma xiro dadka in ay guursadaan qofka ay dooneen. Sida calaamad u ah doonida, faraanti aaya farta gacanta bidixda lagu wataa. Waxaa sidoo kale jira farantiga arooska oo isla fartaa la galiyo, taas oo calaamad u ah guurka.

Nikaaxa

Nikaaxa guurka waxaa lagu sameeyaa kaniisada ama bilaa kaniisad. Haddii labada is guursanaya ay kaniisada doortaan, waxaa nikaaxiya urur diimeed oo diiwaan gashan qof ka shaqeeya, kaas oo xaq u leh in uu dadka isku nikaaxiyo. Badanaa waa baadari kaniisada lutheranka ama orthodoksiga. Haddii ay doortaan nikaax kaniisadda ka baxsan, waxaa nikaaxiya sarkaal dowladeed oo sidoo kale xaq u leh in uu dadka isku nikaaxiyo, kaas oo loo yaqaan notaari. Nikaaxa kaniisada ka baxsan badanaa waxaa lagu oofiyaa xaafiska diiwaangelinta dadka. Labada qof marka la isku nikaaxiyo way is qabaan oo xaas ayeey isu yihiin.

Beddelista magaca

Dadku marka ay is guursadaan, badanaa haweenta aaya qaadata magaca qoyska ninka. Ninka xataa wuu dooran karaa magaca reerka haweenta. Ama haddii ay saas doortaan, magacyadooda ayeey haysanayaan. Waxaa kale oo suurogal ah in ay labada magacba isla qaataan. Markaa magaca qoyska waxaa ku xigga magaca qoyska xaaska.

Xuquuqda iyo mas'uuliyadda guurka

Xuquuqda iyo waajibaadka lamaanaha waxaa lagu dejiyey sharciga guurka. Sharcigu wuxuu dhigayaa in lamaanaha guurka ah ay tahay inay muujiyaan kalsoonni isku dhafan oo ay wadajir u wadaagaan faa'iidata qoyska. Sida sharcigu qabo, xaasaska waxaa waajib ku ah inay daryeelaan midba midka kale, carruurtooda, guryahooda, iyo dhakaalahaa guud. Lammaanayaashu waxay leeyihii waajibaad daryelitaan. Tusaale ahaan, haddii mid ka mid ah labada isqabta uu shaqo la'aan yahay ama uu ilmuu guriga joogo, qof kale waa inuu iibiyaa cunto iyo dhar.

Sharci ahaan, qof kastaa wuxuu leeyahay xornimada galmada guurka, sida xiriir kasta oo shukaansi ah. Ku qasbo galmo, ama kufsi, waa dembi xataa guurka dhaxdiisa, sida guurka dibadiisa. Sidoo kale, jirjabinta xaasaska waa dembi Finland.

Xaaladaha caafimaad, xaasku wuxuu xaq u leeyahay in uu ogado caafimaadka ku saabsan xaaska / seygeeda iyo inuu go'aan ka gaaro daaweynta marka xaaska isaga/iayad ay awoodin, tusaale ahaan, sababo caafimaad awgood.

Lammaanuhu waxay yeelan karaan hanti guud, laakiin waxay leeyihii hantidooda shakhsii ahaaneed. Tusaale ahaan, mid ma iibin karo hantida mid ka kale. Sidoo kale, hanti tiro badan oo ka mid ah hantida guud lama iibin karo iyadoon fasax laga haysan qofka kale. Haddii lammaanuhu wada qaataan deyn, waxay mas'uul ka noqon doonaan dib u bixinta amaaahdaas. Haddii lammaanaha kale uu qaato amaaahda kali ah, wuxuu kaligiis masuul ka yahay dib u bixinta.

Xaqqa guurka

Ujeedadu xaqqa guurka waa in la hubiyo xaalada dhaqaale ee lammaanada ee sharciga guurka uu dhigay. Xaqqa guurka waxay ka dhigan tahay in hantida lamaanaha ee isqaba la isku dhejiyo oo loo kala qaybiyo labadaba. Haddii xaasku dhinto, hantida xaaska ayaa loo wadaagaa inta u dhaxeysa labada isqaba ee nool iyo carruurta kan geeriyoodey. Xaqqa guurka laguma rogi dardaaranka.

heshiiska guurka ka hor ee hantida lagu ilaalinayo

Haddii lammaanuhu rabaan inay hantidooda iska dhaafaan, waxay sameyn karaan heshiiska guurka. Marka lamaanuhu saxiixaan heshiiska guurka ka hor, sharciga furiinka ma aha mid ansax ah. Heshiiska furiinka wuxuu qeexayaa sida hantida loo qaybin doono haddii qof kale dhinto ama uu furo. Waa mid aad u caadi ah in lammaanuhu gooyo heshiiska guurka. Haddii guurka la dhammeeyo, waxaa jira inta badan khilaafyada ku saabsan guriga oo laga fogaan karo heshiiska guurka.

Wada-noolaanshaha

Dadka israba oo dhan isma guursadaan. Haddii lammaanaha aysan isqabin, laakiin ay wada nool yihiin, waa wada noolaasho. Kadibna waxay yihiin lamaanayaal aan isqabin.

Wada noolashadu waa isla daganaasho oo heshiis qoraal ah lagama sameeyo. Sharciga hortooda, lammaanaha aan is qabin looma laha xuquuq iyo waajibaad isku mid ah lamaanaha is qabo. Lammaanaha aan isla nool uun, waajib kuma aha inay iska biilaan midba midka kale, iyaguna isma dhaxlaan marka ay dhintaan. Labada qof ee aan isqabin waxay isku raacsan yihiin sida ay u wadaagaan dakhliga iyo qarashka qoyska.

Wada noolaasha hadda kahor iyo hadda

Wada noolaashada way soo korodhay sannadihii la soo dhaafay. Saddexdii qoysba hal qoys,aabaha iyo hooyadu isma guursadaan. Intii ka horeysey 1980-tii, aabaha iyo hooyadu waxay guursadeen dhamaan qoysaska carruurta leh. Maalmahan, lamaanayaasha da 'yarta ah inta badan waa wada noolaan ama wada noolaadaan ka hor intaanay guursan. Waxa kale oo caadi ah in lammaanaha wada nool ay carruur yeeshaan. Inkastoo wada noolaashadu ay caadi tahay, dadka intooda badani waxay guursadaan noloshooda.

Jagada ilmaha looma eego haddii ay waalidkeed isqabaan iyo haddii kale. Ilmuu wuxuu heli karaa magaca qoyska waalidkiisa wuxuuna xaq u leeyahay in uu dhaxlo oo uu qaato hawlgabka badbaadada haddii uu waalidku dhinto. Labada waalidba waxay ku tiirsan yihiin carruurtooda xitaa haddii aysan isqabin.

Furiinka

Furiinka oo ah burburinta guurka waxaa loo dalban karaa si wadaag ah ama kali ah. Uma baahna ogolaanshaha labada dhinac iyo caddayn gaar ah. Furiinka waxaa qoraal ahaan looga xareeyaa Maxkamadda Degmada. Maxkamaddu ma baareyso xiriirka u dhexeeya labada isqabta ama sababta is-furista loo raadsaday.

Kadib markii codsiga furiinka la dhiibo waxaa bilaabmaya lix bilood oo ah ka fikir. Inta lagu jiro xilliga ka fikir ka ah, codsiga waa la soo celin karaa haddii uusan rabin furitaanka. Marka mudada dib-u-eegista uu dhammaado, codsi cusub ayaa la sameyn doonaa. Dabadeed furiinka ayaa saameynaya, guurkaasuna wuu dhamaanayaa. Mararka qaar furiinka waxaa ku jira muran ku saabsan hantida ama xaaladda ilmaha. Kadib markaa lamaanaha la furay waxaa laga yaabaa inay ubaahdaan caawimaad sharchiyaqaan.

Furiinka waxaa badanaa sababa xaalad guur oo adkaatay. Furiinka waxaa laga yaabaa inuu dhaco haddii labada is qabta ay khilaafyada aan la xallin karin. Sababta ayaa sidoo kale noqon karta in midkood uu qof kale jeclaado ama, tusaale, isticmaalka mukhaadaraadka ama dhibaatooyinka caafimaadka maskaxda. Badanaa, labada isqabaa waxay isku dayaan inay xalliyaa dhibaatooyinkooda iyaga oo hadlaya, tusaale ahaan, caawimaad ayaa laga heli karaa latalinta lamaanaha.

Maanta, furiinka Fiinland way ku badan tahay, dadkuna kuma qasbana inay ku sii nagaadaan guur aan faraxsaneyn. Furiinka ma aha arrin ceeb ah Finland. Waxa kale oo caadi ah in dadku mar kale guursadaan. Maanta, in kabadan nus ka mid ah labada lamaane waxay ku xiran yihiin guurka si wadajir ah u noolaadaan inta ka hadhay noloshooda.

Xaaladda ilmaha marka furiinka u dhaco

Haddii lammaanaha is furaya ay caruur leeyihiin, lamaanaha waa in ay ku heshiyaan sidii ay ula macaamili lahaayeen arrimaha carruurta ee mustaqbalka. Waalidiintu waa inay go'aan ka gaaraan qofka mas'uulka ka ah ilmaha. Shaqada masuulka waa inuu ilaaliyo ilmaha oo go'aan ka gaaro arrimaha cunugga. Si kastaba ha ahaatee, Finland, waa in carruurta lala tashado arrimaha ku saabsan isaga.

Badanaa labada waalidba wakiil ayeey ka yihiin ilmaha xitaa furiinka kadib. Waxay haystaan xannaaneyn wadajir ah, taas oo ah, waxay go'aan ka gaarayaan cunuggooda arrintiisa, xitaa haddii aysan sii wada nooleyn furiinka kadib. Waalidiintu waxay u baahan yihiin inay isku raacaan cidda ilmaha u la noolaan. Cinwaanka ilmuu hal meel uun ayuu ku jiri karaa, laakiin isagu / iyadu waxay la wadaagi karaan wakhti kale waalidka kale haddii qoyska qoysku ku haboon yahay. Waa wax caadi u ah carruurta in ay ku noolaadaan nus wakhtiga u dhexeeya waalidka kale iyo badhka kale. Kadibna waxaa muhiim ah in guryaha ay aad ugu dhow yihiin midba midka kale si ilmuu uga qeyb galolababaa.

Qaar badan oo ka mid ah carruurta qoysaska is furay waxay la kulmaan waalidkooda kali ah dhammaadka todobaadyada ama in ka yar. Ilmuu wuxuu xaq u leeyahay inuu la kulmo labada waalidba. Ilmaha da'diisu ka weyn tahay 12 sano wuxuu xaq u leeyahay in uu go'aan ka gaaro inuu isagu ama iyadu doonayo inay la kulmaan waalid kale. Adeegyada arrimaha bulshada ee degmada ayaa qabta arimaha daryeelka ilmaha ee furriinka iyo arimaha qandaraaska ee la xiriira kulamada, iyo waalidka ilmaha.

Waxa kale oo suurtogal ah in mid ka mid ah waalidiinta loo magacaabay inuu noqdo wakiilka rasmiga ah ee ilmaha. Tani waa la sameyn karaa, tusaale ahaan, haddii waalidku ka hadli kari waayo arimaha ilmaha ama haddii waalidka kale uu ku nool yahay dibadda. Tan waxaa lagu magacaabaa waalid kalgiis ah.

Waalidiintu waxay leeyihii mas'uuliyyad dhaqaale oo carruurtooda ah, sidaas darteed waa inay hubiyaan in ilmuuhu leeyahay cunto iyo dhar ku filan. Inkasta oo ay waalidku kala duwan yihii, masuuliyyada dhaqaaluhu waxay weli la tahay labada waalidba. Waalidka uu ilmuuhu ku noolyahay wuxuu lacag ka helayaa waalid kale sida lacagtiisa dayactirka si loo daboolo kharashyada la xiriira guryaha, cuntada, dharka iyo waxyaabaha kale.

Dhexdhedaadinta arrimaha qoyska

Sharciga guurka wuxuu dhigayaa in khilaafaadka iyo arrimaha sharciga ee qoysku ay tahay in lagu tijaabiyo gorgortanka dhinacyada. Khilaafaadka ayaa laga yaabaa inuu ka welwelsanaado, tusaale ahaan, arrimo isdabajoog ah ama xuquuqda helitaanka ilmo. Haddii khilaafaadka aan la xallin karin, caawimaad iyo taageero ayaa laga heli karaa dhexdhedaadiyaha qoyska. Dhexdhedaadinta arrimaha qoyska waa adeeg bulsho oo iskaa wax u qabso ah, qarsoodi ah oo bilaash ah oo ay qabanqaabiso degmada.

Qoysas kala duwan

Qaabka ugu caansan ee qoyska Finland waa qoyska aasaasiga ah, hooyo, aabe iyo carruurtooda. Marka laga reebo qoyska aasaasiga ah, waxaa jira siyaabo kale oo badan oo lagula noolaado nolosha qoyska ee Finland.

Lamaane aan ilmo laheyn

Marka laga hadlayo qoys, waxaa badanaa la tixgeliyaa qoyska carruurta leh. Hase yeeshi, waa wax caadi ah in qoysku haysto laba qof oo keliya oo qaan-gaar ah. Dhammaan labada isqabaa ma rabaan carruur, sidaa darteed waxay go'aansadaan inaanay helin carruur. Lamaanayaal badan ayaa ku faraxsan noloshooda iyaga oo aan carruur lahayn mana ahan inay doorashadooda u micneeyaan dadka kale.

Lammaanaha qaarkood ma dhalaan carruur, inkastoo ay doonayaan. Kuwa qaba xanuunka dhalmo la'aanta, waxaa la siiyaa si daaweynta madhaleysnimada si loo wanaajiyo suurtagalnimada in uur ay qaadaan. Lamaanayaashu waxay sidoo kale tixgelin karaan in ay qaataan ilmo ay korsadaan. Cunugga la korsanayo waa cunug ay dhalaan dadka kale laakiin iyada oo loo marayo korsashada, wuxuu helayaa waalid cusub. Waddanka Finland, ilmaha la korasado badanaa waxaa laga soo wataa dibedda.

Qoys waalid kaliya

Marka ay carruur ku jirta qoyska, laakiin kaliya hal qof qaangaar ah, waxaa laga hadalaa qoys waalid kaliya. Waalidka keligiis ah ayaa caadi ahaan is-furay ama waa mid laga dhintay. Qaar ka mid ah waalidiinta kelidii ah ayaa ku soo kordhay ilmaha keligiis, sida qoysku waligaa kuma lahan waalid kale.

Sababta ugu badan ee waalidnimada kelidii ah waa furriinka. Caadi ahaan, carruurtu waxay la joogaan hooyada, sidaas darteed inta badan waalidiinta kelidood waa haween. Fiinland waxaa kale oo jira hal waalid oo aabayaal ah.

Caadi ahaan, carruurta waalidka keliya ah, waqtii wey la qaataan waalidiinta kale. Waalid kale ayaa sidoo kale looga baahan yahay inuu ka soo qaybgalo daryeelka ilmaha, inta badanna cunugga wuxuu xaq u leeyahay inuu la kulmo. Xaaladaha qaarkood, waalid kelidiis ah ayaa masuul ka ah ilmaha.

Isku-darka daryeelka ilmaha ee shaqadu waxay ku adkaan kartaa qoys waalidka kaliya. Sidaa daraadeed, xaaladda dhaqaale ee qofka keliya ayaa laga yaabaa inay aad u adag tahay, iyo daryeelka carruurta keligood waxay noqon karaan maskax ahaan. Dawladad Finland waxay taageertaa

waalidiinta keligood ah si qoysaska keligood ah ee waalidku aanu ku jirin meel aan ku habboonayn. Kaalmooyinka qaarkood ee Kelada ka mid ah ayaa leh kordhinta kaalmada halka waalid ah, taas oo macnaheedu yahay in taageerada waalid kelidiis ah uu ka sarreeyo kan laba waalid.

Qoyska cusub

Waa wax caadi ka ah Finland in dadku dib ugu guursadaan ama u galaan wada noolsho kaddib. Qoyska cusubi macnaheedu waa qoys aan carruurta oo dhan wadaagin lamaanayaasha. Qoyska cusub ilmaha hooyadaaabaha wuxuu u yahay adeer(isäpuoli), kuwa aabahana, xaaska waxay u tahay eedo(äitipuoli). Marka caruurtu isku qoyska ah ay leeyihiin hal waalid kaliya oo ka dhexeeya, caruurtu waxay isku yihiin walaalo badh (sisarpuoli). Badanaa, carruurta qoyska cusub waxay yeelan karaan laba guri. Carruurtu waxay ku noolaan karaan qayb ka mid ah waqtiga waalidka kale gurigiisa.

Qoysaska cusubi way ku soo badteen Finland sannadihii la soo dhaafay. Hadda tobankiiba mid ilmaha waxay ka tirsan yihiin qoyska cusub.

Qoyska qaansoroobaadka

Finland, qoysaska lamaanaha isku jinsiga ah waxaa loogu yeedhaa qoysaska qaansoroobaad. Qaansoroobaad waa calaamadda dadka looga tirada badan yahaydhinaca galmada iyo jinsiga. Waxaa jira noocyoo kala duwan oo qoysaska qaansoroobaakda ah. Qoysaska qaansoroobaadka waxaa abuuri kara lamaane haween ah iyo carruurtooda, tusaale ahaan.

Dadka laga tirada badan yahay ee jinsiga ah iyo xuquuq isku mid ah ee qoysaska qaansoroobaadka muddo dheer ayaa loo doodaayey Fiinland, iyo dabeeecadaha ku aaddan dadka laga tirada badan yahay waxay noqdaan kuwa intaa is badalaya. Xeerka sinaanta qoyska, oo dhaqan galay sannadkii 2017, ayaa kor u qaaday xuquuqda qoysaska qaansoroobaadka iyo carruurta halkaas ku noolaanaya sharciga hortiisa.

Kuwa kaligood dagan

Dad tiradooda hal milyan ay dhaafeeyo ayaa Finland kaligood dagan. Xataa ayaga oo kaligood dagan waxay leeyihiin dad u dhow, sida waalidkood oo kale ama carruur qaan qaartey ama reer kale ama asxaab muhiim u ah. Dadka aan la socon qof ay damacsanyihiin waxaa la yiraa duub (sinkku).

Daryeelka carruurta iyo adeegyada qoyska

Isbarbardhigga caalamiga ah, Finland waa mid ka mid ah wadamada ugu fiican adduunka xagga hooyooyinka iyo carruurta. Waxay micnaheedu tahay in caruurtu helaan daryeel wanaagsan oo macquulna oo hooyooyinka in ay ku dhintaan uurka ama dhalashada ayaa aad u hooseeyso. Hooyooyinka iyo carruurta way fiicnaan karaan sababtoo ah Fiinland waxay leedahay adeeg caafimaad oo wanaagsan dhammaanba uurka iyo socod-baradka.

Dowladda Finland waxay muddo dheer maalgashatay daryeelka carruurta. Dhimashada carruurta iyo xaqiqida ah in carruurta diciifka ah ay ku koraan dadka qaangaarka ah ee diciifka ah waxay ka welwesanayd dhammaadkii qarnigii 19aad. Sababtan awgeed, ururrada ku haboon ee qoysaska carruurta leh, sida Ururka Mannerheim ee Ilaalinta Carruurta, ayaa la sameeyay, adeegyadana kor u qaadista caafimaadka carruurta. Ururada ayaa xoogga saarey muhiimadda ay leedahay caafimaadka iyo nadaafadda caafimaadka ee ku wajahan caafimaadka qaranka.

Si loo ilaaliyo carruurta, sharciyada waxaa loo diyaariyey carruurtaas xannibay shaqooyinka culus iyo caruruut loo qoro dugsiga. Daaweyn, nadaafadda iyo wacyigelinta dadweynaha ee caafimaadka ayaa si degdeg ah u soo baxday. Dhimashada dhallaanka ayaa hoos u dhacday taniyo 1940-yadii markii adeegga daryeelka caafimaadku bilawday ka dib Dagaalkii Labaad ee Adduunka. Maanta, waa dhif iyo naadir in Finland ilmuuhu uu dhinto dhalashada ama ka hor sannadka ugu horreeya ee nolosha.

Mas'uuliyadaha Waalidiinta

Carruurta da'doodu ka yar tahay 18 sano waxay leeyihiin wakiil. Caadi ahaan waalidiinta ilmaha ayaa ah wakiilkooda. Xaaladaha gaarka ah, qofka kale ayaa wakiilka noqon kara. Kuwa xabsiga ku jira waxay xaq u leeyihiin inay go'aan ka gaaraan daryeelka, korriinka, guriga iyo arrimaha kale ee muhiimka ah ee ilmaha. Sida uu dhigayo sharciga Fiinland, rabitaanka ilmaha waa in la dhageystaa oo waa inuu lahaadaa jawi nabdoon iyo xiriilo wanaagsan oo dhow. Daryeelayaasha khasabka ah waxay leeyihiin waajibaad ah inay ilaaliyaan fayoobaanta ilmaha iyo horumarka isku dheelitiran.

Markuu ilmuuhu gaaro da'da 18, isagu ama iyadu waxay noqotaa qof buuxa oo go'aan ka gaara dhammaan arrimaha uu isagu leeyahay. Dad badan oo dhallinyaro ah ayaa noqda madaxbannaan goor hore oo ay waalidkood ka guuraan wax yar ka dib da'da markey buuxiyaan. Dawlada Fiinland waxay taageertaa madax-bannaanida dhallinyarada iyo gurigeeda dhaqaale ahaan, sida Keladu bixiso tusaale ahaan kaalmo dhaqaale iyo kaalmo-kabka kirada guriga marka qofka dhalinta yar uusan sii joogin waalidka aqalkiisa.

Helista ilmaha

Maanta waalidiinta Finland waxay helayaan ilmahooda koowaad marka loo eego qiyaastii 30 sano. Dabcan, qaar ka mid ah waalidiintu da'daas kahor ayeey dhalaan, laakiin carruurtu in sodonka ka dib lagu dhalo ayaa sii badaneysa. Caadi ahaan, kuwa magaalooyinka dagan oo jaamacadaha wax ku barta waxay yeelan doonaan carruur wakhti ka dambeeya kuwa kale.

Uurka

Marka ay haweeney u aragto inay uur leedahay, waxay marka hore baaritaanka uurka ka sameyn kartaa farmashiyaha itaxaan laga helo oo guriga lagu isticmaalo. Haddii baaristu ay uur tusto waa inay la xiriirtaa xannaaneynta ilmaha iyo hooyoyinka ee xaafada (neuvola) oo ay balan ka qabsato kalkaalisada. La-taliyaha wuxuu sheegaa haddii qof dumar ah ay uur leedahay. Bilowga uurka, waqtii xisaabeed ayaa lagu qiyaasay, tusaale ahaan, saadaalinta marka ilmuuhu dhalanayo.

Rugta latalinta iyo daryeelka ilmaha iyo hooyoyinka

Lataliyaha waa adeeg caafimaad oo hooyada iyo qoysku loogu talagalay, tababar iyo la-talin. Latalinta iyo daryeelka ilmaha carruurtu ayuu kormeeraa oo baraa, koriinka iyo koritaanka wuxuuna kala hadlaa qoyska arrimaha ilmaha. La-taliyaha waa bilaash, qoysaska oo dhanna way tagi karaan.

Badankood dumarka uurka leh waxay la kulmaan kaalkaalisada caafimaadka ee latalinta, sidoo kale isbitaalka ay ku dhali doonto may soo barataa dhalmada kahor. Waqtigan xaadirka ah, waalidiinta ayaa sidoo kale ka qeybgalaya koorsooyinka tababarka hooyada ee xarumaha hooyada iyo umulisada uurjiifka si loo baaro koritaanka uur-jiifka. Ultrasound, sawirka uurjiifka ayaa laga arki karaa shaashada.

Baakada hooyada

Kela waxay si joogto ah u siisaa kaalmada hooyanimada dhammaan hooyoyinka ku nool Finland. Kaalmada hooyanimada waxaa ka mid ah sahayda carruurta ee loo baahan yahay bilaha ugu horreeya, sida dharka, bacaha hurdada iyo sahayda kalkaalinta. Sahayda waxaa lagu buuxiyaa sanduuq taas oo

sidoo kale loo isticmaali karo sida sariirta ugu horeysa ee ilmaha. Haddii hooyadu aysan rabin baakada hooyonimo, waxay qaadan kartaa lacagta kaalmada hooyanimada. Kelada ayaad ka codsan kartaa gunnada hooyanimada dhammaadka uurka.

Kaalmada hooyanimada waxaa loo qaybinjirey hooyooyinka faqriga ah 1930-kii. Kaalmada hooyooyinka iyo dhallaanka waxay saameyn ku laheyd daryeelka caafimaadka, iyo dhimashada carruurta oo bilaabay inuu hoos u dhacdo. Laga bilaabo 1949, dhammaan hooyooyinku waxay helayeen kaalmada.

Aqoonsiga aabanimada

Haddii waalidiinta ilmaha ay isqabaan, ninka si toos ah ayaa loo tixgeliya in uu yahayaabaha ilmaha. Marka lagu jiro wada noolaansho, xaaladdu way ka duwan tahay. Haddii ilmuu ku dhalanayo qoys aan waalidku is qabin, waa in la aqoonsado aabbanimadiisa, taasoo micnaheedu yahay inuu yahayaabaha ilmaha. Aabonimada waxaa lagu aqoonsan karaa rugta latalinta hooyada iy carruurta inta uu uurka ku jiro ama ama marka ilmuu ku dhasho ilaaliyaha danaha carruurta.. Ka dib aqoonsiga aabaha, aabuhu wuxuu noqon karaa qofka labaad ee ilmaha wakiilka ka ah.

Dhalmada iyo maalimaha ugu horeeya

Ku dhowaad dhammaan hooyooyinka Finland waxay ku dhalaan isbitaalka dhalmada Finland. Umulisadu waa xirfad daryeel caafimaad oo ka caawisa dhalmada. Guud ahaan,aabaha ilmaha ayaa garab jooga hooyada ilmaha marka uu dhalanayo.

Carruurta badankood caadi ayeey u dhashaan. Haddii ay jirto dhibaato xagga hoose ah, qaybta qaliinka waxaa la samayn karaa, tusaale ahaan ilmaha ayaa laga saaraya jeexitaanka caloosha hooyada. Caadi ahaan, hooyada iyo ilmuu waxay joogaan isbitaalka laba -saddex maalmood dhalashada ka dib.

Gudniinka haweenka iyo dhalmada

Haddii hooyada xubnaha taranka dumarka laga jarjaray, waxay keeni kartaa in ay sii adkaato oo sii kordhiso xanuunka dhalista. Inkasta oo ay yaryihii haweenka la guday oo la tolay tiradooda, umulisooyinka ayaa loo tababaray inay sameeyaan, haddii ay lagama maarmaan noqoto, gooyo furan. Waxaa habboon in la sameeyo furista, dhalista kahor si loo yareeyo xanuunka, laakiin qaliinka ayaa sidoo kale lagu samayn karaa qolka dhalista. In haweenka dib loo tolo sida gudniinka foosha kadib sharciga ayaa lagu mamnuucay.

Guditaanka xubnaha taranka ee gabdhaha iyo wiilasha

Fiinland, gudniinka gabdhaha waa mamnuuc. Jarjarinta xubnaha taranka gabdhaha waxaa loola jeedaa qiyaasta qaar ka mid ah xubnaha taranka ee dibada laga soo saaro ama ay waxyeelo u geystaan, gudniin fircooni ama sunni, labadaba waa mamnuuc. Marmarka qaarkood, habka is-goysyada, xubnaha taranka dibadda ayaa gebi ahaanba laga saaraa oo caloosha ayaa la qallajiyaa.

Gudniinka waxay sababi kartaa dhibaatooyin caafimaad oo qatar ah, sida infekshannada daran, dhibaatooyinka kaadida, iyo dhibaatooyinka dhiig-baxa wakhtiga caadada. Galmada waxay yeelan kartaa dhibaatooyin waxaana laga yaabaa inay ku adkaato dumarka inay ku raaxaystaan galmeda. Gudniinta waxay kaloo kordhisaa halista uurka iyo dhalida.

Gudida xubnaha taranka ee gabdhaha waxaa loo aqoonsanayaa inay tahay fara-xumo aad u culus oo Finland ka jirta waxaana lagu xukumi karaa dhowr sano oo xabsi ah, qofkii guda gabadh. Sidoo kale muwaadiniinta Fiinland ama dadka deganaanshaha rasmiga ah Fiinland ku haysta, waa mamnuuc in dibada lagu soo gudo.

Dhamaan dadka carruurta la shaqeeya oo dhan, waa khasab in ay sameeyaan warbixinta badbaadada carruurta, taas oo ah in ay wargaliyaan maamulka bulshada haddii ay ka shakiyaan in gudniinka gabdhaha la qorsheeyey. Warbixinta badbaadada carruurta ayaa sidoo kale la sameeyaa haddii la aaminsan yahay in gudniinka hore loo sameeyay.

Waddamada qaar ka mid ah labada jinsi ee wiilasha iyo gabdhaha ayaa la gudaa. Finland, gudniinka wiilasha sharciga laguma mammuucin, laakiin laguma sameeyo xarrunta caafimaadka bulshada haddii aysan jirin sabab caafimaad oo khasbeysa.

Dhallaanka iyo cunugga yar

La-taliyuhu wuxuu taageeraa caafimaadka hooyada iyo ilmaha. La-taliyaha ayaa siinaya ilmaha, tusaale ahaan, tallaalada, kuwaas oo ka ilaaliya cudurada faafa qofka noloshiisa oo dhan. Degmooyinka iyo hay'ado badan ayaa adeegyo kala duwan ku taageera qoysaska carruurta leh. Adeegyada waxaa laguu sharxayaalatalinta ilmaha iyo hooyoooyinka (neuvola) markii loo baahdo.

Nuunaha wuxuu u baahan yahay daryeel badan iyo xannaaneeyn. Nuunaha yar ayaa wanaagsan in naaska la nuujiyo haddii ay macquul tahay. Caanaha naasku waa cunnooyinka ugu caafimaadka badan nuunaha. Taageerada naas-nuujinta waxaa laga heli karaa isbitaal, guriga kalkaalinta ama tusaale ahaan Ururka taagerida naas nuujinta ee <https://imetys.fi>. Naas-nuujintu way adkaan kartaa marka ugu horeysa, laakiin waa xirfad wax tar u ah halka kale ee daryeelka ilmaha. Waa fikrad wanaagsan in la la hadlo nuunaha si fiican ilaa dhalashada, iyada oo kor u qaadeysa kobcinta ilmaha oo kordhiya xiriirka u dhexeeya waalidka iyo ilmaha.

Fasaxa waalidiinta iyo faa'iidooyinka

Dhalashada ilmaha kadib, waalidiinta waxaa loo oggol yahay inay guriga ku daryeelaan ilmaha. Lacagta waxaa bixisa wakhtigan xafiiska Kelada. Kaalmada dhaqaale ma aha mid toos ah, oo waa in laga dalbado Kelada. Lacagta waalidiinta waxaa loogu talagalay inuu magdhawo u noqdo mushaharka illaa iyo inta waalidku ka maqan yahay shaqada.

Faa'iidooyinka qoysaska carruurta leh waxaa loo horumariyey si ay carruurta oo dhan u inta ay nuunaha yihiin ay waalidkood u ag joogi karaan iyo in marxaladaha hore ee carruurta ee qoysaska ay u shaqeeyn doonaan sida ugu wanaagsan ee suurtogalka ah. Nuunayaasha maskaxdooda si dhakhso ah ayey u kobcisaa, sidaa daraadeed waa muhiim in ilmuhi si adag ula xiriiro dadka kale.

Waxaa caadi ah in hooyadu ay guriga la joogtaa ilmaheeda ilaa 9 bilood u ka gaaraayo, kadib ayeey ku noqdaan shaqada. Aabayaal badan ayaa markaa la joogaan ilmahooda muddo. Waalidiin badan ayaa sidoo kale sameeya maalin shaqo gaaban marka ay carruur yaryar guriga ku leeyihiin.

Fasaxa hooyanimada iyo lacagta hooyada

Hooyada uurka leh shaqada waxay ka hartaa illaa bil ka hor dhalashada ilmaha. Kadibna fasaxa umusha ayaa bilaabmaa, Keladu waxay bixisaa lacagta hooyanimada 4 bilood. Loo shaqeeyeha waa in la ogeysiyyaa fasaxa umusha muddo ka hor inta aan la bilaabin. Kaalmada hooyanimada waxaa la siiyaa dhammaan hooyoooyinka soo galay amniga bulshada Finland ugu yaraan sanad ka hor inta aan la gaarin taariikhda la filayo ilmaha in uu dhasho.

Fasaxa waalidnimada iyo lacagta waalidka

Fasaxa waalidku wuxuu billaabmaa isla markiiba, fasaxa umusha kadib, waxaana uu socdaa qiyaastii sanad barkiis. Fasaxa waaliddiinta waxaa qaadan karo hooyada ama aabaha. Guud ahaan, hooyada ayaa fasaxa waalidka qaadatoa isla markiiba fasaxa umusha kadib. Waalidiintu waxay sidoo kale

samayn karaan shaqo wakhti dhiman iyo xannaaneyn ilmo si kale. Haddii mataanaha ay ku dhashaan qoys, fasaxa waalidku wuu dheeraanaya xoogohoo.

Fasaxa aabanimada iyo lacagta aabanimada

Fasaxa aabanimada waa 9 toddobaad. Seddex wiig ayaa lagu qadaan karaa isla waqtiga hooyada. Badanaa, aabayaashu waxay ku jirtaa fasax waalid waqtii gaaban isla marka ilmuu dhasho oo sii wado fasaxa aabanimada marka hooyadu ku noqoto shaqada. Fasaxa aabanimada ee soo hartay waxaa loo qaadan karaa sidoo kale waqtii dambe, si kastaba ha ahaatee, kahor inta aanu ilmuu gaarin 2 sano.

Fasaxa daryeelka iyo kaalmada daryeelka guriga

Fasaxa waalidnimada kadib, mid ka mid ah waalidiinta waxay joogi karaan guriga si ay u xannaneystaan ilmaha, iyago oo fasax lacag la'aan shaqada ka qaatay ilaa ilmuu gaaro 3 sano. Inta lagu jiro fasaxyada xanaanada cunugga, waxaad heli kartaa kaalmada daryeelka guriga ama kaalmada dhaqaale ee Kelada (kotihoidontuki).

lacagta carruurta

Kelada waxay bixisaa lacagta kaalmada carruurta bil kasta. Ujeedada kaalmada carruurta waa in lagu taageero dhaqaalahaa qoyska. Kaalmada carruurta waxaa la bixiyaa illaa dhammaadka bisha uu ilmuu gaaro 17 sano.

Waxbarashada hore ee carruurta oo ah xannaano maalmeedka

Carruurta intooda badani waxay ku jiraan xannaano maalmeedka ka hor da'da iskuulka. Xannaano maalmeedka waa barashada ilmanimada hore oo xannaanooyinka lagu qabanqaabin, xannaano maalmeedka qoyska ama naadiyada qaarkood. Daryeelka xannaano maalmeedka qoyska (perhepäivähito) micnaheedu waa in kalkaaliyeha la tababaray uu carruurta gurigiisa u ku hayo. Waa inaad codsataa xannaano-maalmeed oo aad ka dalbato foomka bogagga shabakadda degmadaada. Foomka codsiga waxaa loo diri karaa elektaroonig ahaan ama boosteejo.

Ilmo kasta oo kayar da'da iskuulka wuxuu xaqq u leeyahay waxbarashada hore ee caruruurta, laakiin waajib kuma aha in uu ka soo qaybgalo. Waalidiinta ayaa go'aan ka gaaraya ka qaybgalka ilmahooda ee barashada ilmanimada hore. Cilmi-baaristu waxay muujinaysaa in ka-qaybgalka waxbarashada hore ee caruurnimada ay saameyn wanaagsan ku leedahay koritaanka ilmaha.

Kharashka xannaaneynta waxay ku xiran tahay dakhliga qoyska iyo tirada carruurta. Xannaano maalmeedka waxaa laga heli karaa degmada ama waxaa toos looga dalban karaa xannaano-maalmeedka gaarka ah. Caadi ahaan, xannaano maalmeedka waxaa la diyaariyaa, tusaale ahaan, laga bilaabo 6.30 ilaa 17.30, laakiin haddii waalidiintu leeyihiin saacado shaqo oo kala duwan, waxay isku dayi karaan inay qaabeeyaan wakhtiyoo kale ee xannaaneynta carruurtooda.

Maxaa laga qabtaa xanaanada caruuurta?

Xanaanada caruuurta iyo carruurta yaryar badanaa horey ayaa loo booqan karaa inta uusan ilmuu bilaabin xannaano maalmeedkooda. Iskaashiga u dhexeeya guriga iyo xanaanada waa muhiim sababtoo ah xiriir wanaagsan ayaa taageera koritaanka ilmaha. Waalidiinta waxay la kulmayaan shaqaale maalin kasta marka cunug loo qeeynaayo xanaanada iyo marka laga soo kaxeyn.

Xannaanada caruuurta, ilmuu wuxuu helaa waxbarasho, waxbarid iyo daryeel. Xirfadaha luqadda ee ilmaha ayaa si dhakhso ah u kora, wuxuuna bartaa xirfadaha bulshada. Carruurtu waxay ku cunaan

xannaano-maalmeed quraac, qado iyo cunto fudud, waxay ku ciyaaraan dibedda sidoo kalana waa nastaan.

Hadafku waa in carruurtu ay noqdaan kuwo firfircoo oo ay yeeshaan rabitaan ah inay wax bartaan. Ma jiro wax akhlaaq baris culus ah oo ku saabsan xannaanada carruurta, laakiin is-xakamaynta ilmaha ayaa la rumeesan yahay in ay si fiican u horumariyan hanuunin naxariis leh. Waxyaalaha muhiimka ah ee waxbarashada hore ee caruurnimada waa ciyaar, dhaqdhaqaaq, is-muujin, iyo la joogista carruurta kale.

Dhammaan carruurtu way kala duwan yihii sidaa daraadeed ilmo kastaa waxaa loo sameeyay qorshe waxbarasho oo loogu talagalay oo ah VASU ama qorshaha waxbarashada caruurnimada hore. Wada-hadalka VASU, waalidiinta iyo macallinka ayaa ka hadlaya ilmaha. Isla markaa, macallinku wuxuu qoraya qorshe sharraxaya koritaanka ilmaha, koriimada iyo barashada, iyo sida loo taageero.

Daryeelka xannaanada waxaa sidoo kale lagu qabanqaabiyyaa xannaano-maalmeedka degmooyinka, ururada iyo kaniisadaha. Waxaa sidoo kale jira jardiinooyin lagu ciyaaro oo degmada (leikkipuisto). Naadiyadu waxay badanaaba socdaan dhowr saacadood. Naadiyadu waxay ku hagayaan ciyaar, heeso, farshaxan iyo barnaamijyo kale.

Taageerida qoysaska marka lagu jiro xaaladaha dhibaatooyinka

Haddii ay jirto dhibaato qoyska ka jirta, taageero iyo caawimaad ayaa la heli karaa. Finland, bulshada waxay siisaa adeegyo loogu talagalay taageeridda samaqabka qoyska iyo kobaca isku dheelitiran ee ilmaha.

Shaqada qoyska iyo badbaadada carruurta

Waalidiinta ayaa mas'uul ka ah xannaanaynta ilmaha iyo barbaarinta. Si kastaba ha ahaatee, waxay xaq u leeyihiin inay caawimo ka helaan bulshada haddii ay u baahan yihii. Caawimaadda waxaa bixiya badbaadada carruurta ee degmada, oo bixuya adeega bulshada. Doorka daryeelka caruuerta ee degmadu waa inuu ilaaliyo xuquuqda carruurta iyo in waalidiinta lagu taageero korinta carruurta.

Finland badbaadada caruuerta waxaa maamula Xeerka Daryeelka Caruuerta. Himilada badbaadinta ilmaha waa in la hubiyo xaqqa u leeyahay ilmaha inuu helo jawi kobcin iyo horumar kobcin. Xeerka badbaadinta carruurtu wuxuu khuseeyaa dhammaan carruurta ku nool Finland. Hay'adaha daryeelka carruurta ayaa ah xirfadlayaasha shaqada bulshada iyo hagitaankooda iyo ficalooduba waxay ku saleysan yihii sharciga.

Finland shaqada qoysku waa ka hortag ah. Taas macnaheedu waa isku day in wax laga qabto dhibaatooyinka marxaladda hore. Si looga hortago xaaladaha adag, waxaa jira adeegyo badan oo kala duwan si loo fududeeyo nolol maalmeedka qoysaska. Tusaale ahaan, qoysaska leh carruurtu waxay heli karaan la-talin xagga waxbarashada iyo qoyska ah ama caawimaad xirfad-yaqaan ah oo loogu talagalay hawlaha guriga ee kala duwan sida nadiifinta, dhar dhaqashada ama dukaamaysiga.

Mararka qaarkood ilmaha ama qoysku waxay heli karaan qof taageero ah ama qoys taageero. Qofka taageraha ah wuxuu ka caawin karaa cunuga hiwaayadaha iyo casharka guriga. Qoyska taageeraha ah waa qoys caadi ah oo cunuggu u tagi karo fasaxyada, sida sabtida oo kale. nololwanaaggaa qoyska waxaa sidoo kale ilaaliya oo taageeraya adeegga bulshada ee iskuullada, xanaanada caruuerta iyo dugsiyada.

Haddii ay waalidku awoodi waayaan in ay xanaaneeyaan ilmahooda ama cunugga ay dhib u geystaan daryeelkiisa, badbaadada ilmaha ayaa looga baahan yahay inay wax ka qabato xaaladda qoyska. Haddii qoysku u baahan yahay caawimaad xaalad nololeed oo adag ama haddii uu qof si xun u waxyeelleeyo ilmaha, waxaa lagugula talinayaan inaad caawimaad ka raadsato xafiiska badbaadada caruurta ee degmada.

Warbixinta badabaadada carruurta

Haddii qoysku u muuqdo inuu qabo dhibaatooyin halis ah oo halis galinaya daryeelka ilmaha, qof ka baxsan qoyska wuxuu sidoo kale samayn karaa warbixinta badbaadada carruurta. Warbixinta taleefan, qoraal ama booqasho xafiiska ayaa lagu gudbinkaraa xagga xafiiska samafalka ee caruurta waxaa loo diraa Xafiiska sooshaalka ee degmada. Tusaale ahaan, xannaano maalmeedka iyo shaqaalaha iskuulka waxaa waajib ku ah in ay sameeyaan ogeysiis ilaalin ilmo haddii ay tuhunsan yihiin in ilmuu u baahan yahay caawimo ama in wax laga qabtaa. Qof kasta wuxuu samayn karaa wargelinta badbaadinta carruurta ee adeega bulshada, waxaana sidoo kale lagu sameyn karaa si qarsoodi ah.

Haddii qoyska laga bixiyey warbixinta badbaadada carruurta, maamulka amniga bulshada ayaa eegaya in ilmaha ama dhalinyaradu ay u baahan yihiin ilaalin, caawimaad ama taageero. Guud ahaan, xirfadlayaasha ayaa marka hore kala hadli doona qoyska. Wadahadalka waxaa loo isticmaali karaa turjubaan haddii loo baahdo. Badanaa, shaqaale bulsho ayaa la kulma xittaa waalidka. Iyadoo lagu saleynayo wadahadalka, xirfadlayaashu waxay qiimeyaan haddii loo baahdo taageero qoys. Waxay si wadajir ah u sameeyaan qorshe ilmo iyo qoys si loo diiwaangeliyo gargaarka loo baahan yahay iyo nooca gargaarka ee loo baahan yahay.

La wareega ilmaha

La wareegida ilmaha aan qaan gaarin ey dagmada sameyso waa tallaabada ugu dhambeysa ee badbaadinta carruurta, taas o ah in carruuta laga kaxeeyo waalidka. Tani waxay dhici kartaa haddii ilmuu halis uu ku jiro. Sababaha walwalka waxaa ka mid ah, tusaale ahaan, dareen xoogan oo halis ah oo ka yimaada waalidka, barbaarinta xad-dhaafka ah ama aad u liidata, dhibaatooyin dhaqaale oo daran, cudurro halis ah ama dhibaatooyinka caafimaadka maskaxda, isticmaalka mukhaadaraadka oo dhib noqda ama rabshada guriga. Degmada ayaa ka war heysa carruurta lagala wareego qoyskooda. Ilmaha waxaa lagu meeleyyaa qoyska xannaaneynta, guriga carruurta ama guriga dhallinyarada. Meeleynta ka baxsan gurigaaga waxay noqon kartaa waqtii gaaban, ilaa inta ay xaalada gurigiisu dageyso. Xaaladaha qaarkood, ilmaha si joogto ah ayaa loo daryeelaa, taas oo lamid ah in lagala wareego qoyskiisa.

Qoyska iyo rabshadda

Rabshaddu dembi ayeey ka tahay Finland. Si kastaba ha noqotee, qoysaska qaarkood waxaa laga isticmalaa rabshad. Rabshadda dhow ee qoyska waxaa loola jeedaa rabshadda qoyska dhaxdiisa ka dhacda. Waxay bartilmameed u tahay lamaanaha, wehelka nolosha, carruurta, qaraabada ama saaxiibo kale. Rabshadda khatarta ah waxaa badanaa ay taabataa haweenka iyo carruurta, laakiin mararka qaarkoodna ragga macal. Rabshaddu waxay noqon karaan dabeecad jidheed, galmo ama maskaxeed. Noocyada rabshadda marar dhif ah ayay dhacaan kaligood. Badanaa noocyada kala duwan oo rabshad ah ayaa isku mar dhaca.

Qeyb yar oo ka mid ah jirjabinta qoyska dhaxdiisa ka dhacada ayaa loo gudbiyaa booliska. Hase yeeshi, waa muhiim in la ogeysiyo booliska haddii ay yihiin dhibanayaasha jirjabinta qoyska ama rabshada guriga. Badanaa, rabshadaha qoyska dhaxdiisa ah ee qoyska dhaxdiisa ah waxaa loo tixgeliyaa arrin gaar ah oo la hakiyo. Jirjabinta, si kastaba ha ahaatee, had iyo goor waa fal ciqaabeed xitaa haddii ay ku dhacdo gudaha qoyska dhaxdiisa.

Rabshadda ka dhanka ah cunugga

Finland waxaa mamnuuca ciqaabta jireed ee carruurta. Carruurtu waa inaan la ciqaabin ama jidhka lagu ciqaabin tusaale ahaan garaacista ama ka jiidista timaha. Tani waxaa qeexaya Sharciga Xuquuqda Ilmaha, kaasoo dhaqan galay 1984. Dhammaan noocyada jirjabinta ka dhanka ah carruurta waa dembi.

Ciqaabta caruruut ee jireed iyo jirjabinta waxay dhalin kartaa dhaawac khatar ah, ilaa dhimasho. Ciqaabida jireed waxay keeni kartaa dhibaatoying nafeed oo horumarinta ilmaha dib u dhigaya. Carruurta la dilay iyaga oo yar waxay muujin karaan ciil iyo cabsi, waxayna wey karaan aaminka ay aaminaan dadka waalidka u ah. Ilmaha waalidkiis ayuu ka bartaa dhaqanka, taas oo dhibaatoyin weyn u keeni karta ilmaha noloshiisa oo dhan.

Isticmaalka galmaada ee carruurta

Hadii qof weyn uu galmo ku sameeyo ilma aan 16-sano gaarin waa isticmaal nooca galmaada ah, xataa ilmaha hadii uu yeelay waxa lagu sameeyynaayo. Isticmaalka isu taga wuxuu dhawaacaa ilmaha horumarkiisa maskaxeed iyo dareenka jirkiisa. Qoyska dhaxdiisa hadii ilmaha lagu isticmaalo si noocas waa inesti, kaas oo u keenayo dhibaatoyin culus horumarka iyo kormada ilmaha. Isticmaalka ciyaalka ee nooca galmaada waa dambi.

Saameynta ay rabshaddu ku leedahay carruurta

Ciqaabta carruurta ee jireed marwalba waxay saameeyaan carruurta, xitaa haddii rabshaddu aanay si toos ah u saameynin. Rabshadda waalidka dhaxdooda waxay keenaan dhib toos ah iyo mid aan toos ahayn oo saameeya carruurta. Dareenka amniga ayaa laga yaabaa in la waayo iyada oo ay sabab u tahay waayo-aragnimo rabshadeed oo uu sii damqi karta nolosha cunugga.

Carruurtu waxaa laga yaabaa, rabshadda hooyada gaarto in ay uga cabsi badantahay tan iyaga gaarto. Xataa haddii aysan carruurtu arkeynin rabshada, waxay dareemi karaan jiritaanka qoyska iyo jawiga kacsan ee qoyska. Carruurta waxaa sida caadiga ah lagu eedeyaa inay dhibaato ka haysato waalidkood. Rabshad iyo cabsidooda waxay sababi kartaa walaac, raaxo la'aan iyo dhibaatooyinka hurdada ee carruurta. Caafimaadka jidhka iyo maskaxda iyo horumarka ilmaha ayaa laga yaabaa in la yareeyo. Carruurta la nool jir jabin joogta ah, iskuulka inta badan waxa haysataa dhibaatooyin waxbarasho iyo xoojin.

Rabshadda ku dhisan sharaf ilaalin

Rabshadda ku dhisan sharaf ilaalin badanaaba waa arrin ka dhacda qoyska ama bulshada dhaxdooda. Waxay ku saabsan tahay difaacidda sharafta bulshada. Sharafta in la adkeysto waxaa loola jeedaa in qof walba xushmo helo oo aan la ceebeeyin. Sharaf waxaa loogu talagalay in lagu ilaaliyo qoyska, reerka ama caadooyinka iyo dhaqanka bulshada. Qoyska, reerka, ama jaaliyada waxay dareemayaan in sharafku uu yahay arrin qoys ama reereed. Marka ficolka shakhsiga uu ku xadgudbo xeerkanka iyo caadooyinka bulshada oo idil, dadaal ayaa loo sameeyaa si dib loogu soo celiyo sharaf ama rabshad iyada oo loo marayo cabsigelin.

Rabshad sharafeedku waxay noqon kartaa, tusaale ahaan, cadaadiska, xakamaynta, dhar xidhashada, isu-geynta iyo faragelinta hiwaayadaha, u dirista dalkii hore si loo cabsiyo iyo cabsigelin kale, gudniinka haweenka xubnaha taranka, ku qasbidda guurka, ama ka hortagga furiinka.

Rabshadda sharafeed waa dembi sharciga Finland, oo lagu ciqaabi karo ciqaab daran. Rabshadda sharafta leh waxay inta badan ku dhacaan dhaqamada bulshiga ah iyo bulshooyinka ay raggu leeyihii awood ka badan haweenka.

Guriga hore iyo guriga magangalinta (Ensi-ja turvakodit)

Guriga hore iyo guriga magangalintu waa meelo nabad ah oo muddo gaaban la dagi karo, haddii guriga aan la aadi karin tusaale ahaan rabshad, cabsi gelin ama cabsi darteed. Jirjabinta mar kasta waa dambi xitaa haddii ay ku dhacdo gudaha qoyska dhexdiisa.

Hoyga waxaa loogu talagalay dumarka iyo ragga iyo carruurtooda. Guriga nabadjelyadu waa meel guri camal ah oo leh shaqaalaha goobta 24 saacadood maalintii. Shaqaalaha nabadjelyadu waxay caawiyaan xalinta dhibaatada, iyo adeegyada hoyga ay bilaash u yihiin macaamiisha.

Guriga hore waa meel ay hooyada la imaan karto ilmaheeda haddii xaaland nololeed oo adag ay ku jirto ama ay kaligeed tahay. Guriga hore waxaa si gaar ah loogu talagalay hooyooyinka iyo kuwa leh ilmo yar. Marka ugu horeysa waxaad u baahan tahay gudbin Xafiiska Bulshada, sidaas darteed waa muhiim inaad la xiriirto marka hore.

Macluumaadka guryaha nabadjelyadu waxaa laga heli karaa www.turvakoti.net. Caawinta loogu talagalay dumarka soogalootiga ah ee rabshad la kulmay waxaa bixiya isbahaysiga Monika-Naiset iyo gurigooda nabada ee Mona oo ku yaal deegaanka magaalo madaxda Helsinki. Guriga nabada waxaad wici kartaa waqtii kasta, xataa habeenki.

Adeegyada kale ee caafimaadka iyo bulshada

Caafimaadka, ladnaanta iyo kartida shaqeyn ee xubin kasta oo qoyska ka mid ah ayaa saameeya qoyska. Adeegyada caafimaadka iyo adeega bulshada ee kala duwan ayaa laga helaa Finland, tusaale ahaan xaalandaha qofka naafada ah iyo qoyskiisa uu u baahan yahay caawimaad ama taageero si loogu saacido nolol maalmeedka. Caawimaad ayaa sidoo kale loo heli karaa dhibaatooyinka caafimaadka maskaxda iyo dhibaatooyinka mukhaadaraadka maandooriyaha.

adeegyada naafada

Naafo waa qof leh dhibaatooyin mudo dheer ah sababo la xiriira naafonimo ama jirro si uu ula qabsado nolol maalmeedka. Degmooyinka waxaa ku waajib ah inay bixiyaan adeegyo dadka curyaamiinta ah ee u baahan.

Adeegyada naafada waxaa ka mid ah, tusaale ahaan adeegyo gaadiid iyo caawiye. Adeegga gawaarida waa adeeg taksiyeed oo loogu talagalay dadka curyaamiinta ah ee aan awoodin inay isticmaalaan gaadiidka dadweynaha ama si madaxbannaan isu maamulaan. Gargaaraha gaarka ah wuxuu ka caawinayaan matalan cunto kariska, adeega suuqa, shaqada ama waxbarashada. Mushaharka kaalmada waxaa bixiya golaha deegaanka. Adeegyada naafada waxaa loogu talagalay in lagu caawiyo dadka curyaamiinta ah inay ka qaybqaataan bulshada iyo in ay fududeeyaan noloshooda naafada.

Sidee loo codsadan karaa adeegyada naafada?

Shahaadada caafimaad waxaa looga baahan yahay tusaale ahaan xarunta caafimaadka, si loo helo adeegga naafada. Wuxaa ka heli kartaa caawimaad iyo talo ku saabsan helitaanka adeegyada xafiiska sooshaalka ee degmada. Shaqaalaha bulshada ayaa og adeegyada naafada ee macaamiisha heli karaan. Degmadu waxay kaloo qabanqaabisaa guryo iyo guryo kabaden dadka naafada ah. Adeegyada guriyeynta waxaa lagu dalacayaa deganaha. Qalabka caawiya naafada, sida kursiga curyaamiinta, qalabka maqalka ama indhoolaha sawir-gacmeedka ah iyo eyga hagaha ah, waa bilaash xagga dadka isticmaala. Adeegyada naafada waxaa sidoo kale ku jira turjumaada iyo soo kobcida.

Finland waxaa ka jira ururo naafo ah oo raadinaya hagaajinta booska dadka naafada ah ee bulshada. Ururadani waxay kaa caawin karaan helitaanka adeegyada, tusaale ahaan. Ururadu sidoo kale waxay bixiyaan waxqabadyada firaaqada iyo taageerada asxaabta. Finland, Xarunta Taageerada Naafada ee Hilma waxay sidoo kale ka shaqeysaa Finland, oo bixisa taageero iyo waxqabadyo loogu talagalay muhaajiriinta naafada ah.

Adeegyada Caafimaadka Maskaxda

Caafimaadka maskaxda waa qeyb ka mid ah caafimaadka dadka. Marka caafimaadka maskaxdu uu yahay mid hagaagsan, dadku waxay arki karaan kartidooda oo ay kula qabsadaan xaaladaha adag ee nolosha, shaqada iyo ka qaybgalka hawla bulshada. Dhibaatooyinka caafimaadka maskaxda waxaa heli kara qof kasta mar uun noloshiisa. Finland waxaa laga helaa caawimaad.

Xaaladaha adag ee nolosha, caafimaadka maskaxda waa la ruxi kartaa, calaamaduhu waxay noqon karaan, tusaale ahaan, hurdo la'aan, cunto xumo, diiqad, daal ama walaac. Xaaladaha adeegyada caafimaadka maskaxda loo baahan karo waxaa ka mid ah dhibaatooyinka goobta shaqada, ka guurista waddan kale, cudur daran, furiinka, dhibaatooyinka qoyska ama geerida qof qaraabo ah. Hab-nololeedkaaga ayaa saameyn ku yeelan kara sida aad ula kulanto marxaladaha adag ee nolosha ama dhibaatooyin kala duwan. Haddii dhibaatadu ay sii socoto ama ay ku adkaato nolol maalmeedka iyo daryeelka, waxaa habboon in la raadsado caawimaad dibedda ah.

Talooyin ku saabsan ilaalinta caafimaadka maskaxda:

- Ka taxadar naftaada. Hab nololeed caafimaad leh, taas oo ah, cunto caafimaad leh, nasasho ku filan iyo hurdo ku filan, iyo sidoo kale jimicsi, kordhinti fayo-qabka iyo taageeridda maareynta culeyska xaaladaha nolosha adag.
- Waqtii la qaadashada qoyska iyo asxaabta. La xiriir dadka muhiimka ah ee noloshaada. La kulan oo dhagayso oo ka hadal nolosha.
- Ka feker waxa cusub ee aad rabto inaad barato. Samee hiwaayad cusub. Barashada cusub waxay dhiirigelisaa maskaxda waxayna dhalisaa waaya-aragnimo.
- Caawi dadka kale. U shaqeeya mutadawacnimo dad cusub. Caawinta iyo isdhexgalka bulsheed waxay kordhisaa dareenka nolosha.
- Aqoonso dareenkaaga. Ka feker sida ay hadda u dareemayso sidan hadda. Ha isku adkaan naftaada. Xasuusnow in dareenkaasi yahay mid ku-meel-gaar ah oo la oggol yahay.
- Weydiiso caawinaad hadaad u baahato. Kala hadal dhibaatooyinkaaga asxaabtaada oo raadso caawimo. Caawimada waxaa laga helaa daryeelka caafimaadka dadweynaha iyo internetka, tusaale ahaan Ururka Caafimaadka Maskaxda ee Finland.

Helitaanka adeegyada caafimaadka maskaxda

Finland gudeheeda, adeegyada caafimaadka maskaxda waxaa la heli karaa adoo la xiriiraya bixiyahaaga daryeelka caafimaadka iyo inaad kaydisid waqtiga kalkaaliyaha ama dhakhtarka. Dhakhtarkaagu wuxuu kuu gudbin karaa dhakhtar oo maskaxiyan ah ama adeegyo kale oo caafimaadka maskaxda ah sida loo baahdo. Daaweyntu badanaa waxaa ka mid ah wadahadal, tusaale ahaan, cilmu-nafsi yaqaan ama cilmu-nafsi iyo daaweynta. Dadku waxay sidoo kale waqtii u qabsan karaan dhakhtarka dhimirka ama dhakhtar nafsi iyo ka shaqeeya xarun caafimaad oo gaar ah. Daryeelka gaar ahaaneed, si kastaba ha ahaatee, badanaa wuu ka qaalsan yahay dadweynaha.

Haddii aad u baahan tahay daaweyn degdeg ah, waxaad wici kartaa rugta caafimaadka ama isbitaal. Cisbitaalada dhimirka ee maskaxda ayaa bixiya daryeel caafimaad oo degdeg ah. Marka laga hadlayo arrin ilmo ama dhalinyaro ah ee arrimaha caafimaadka maskaxda, la xiriir la-taliye qoys, dhakhtar cilmi-nafsiyed ama dhakhtarka dugsiga.

Adeegyada isticmaalka mukhaadaraadka

Mukhaadaraatka waxaa ka mid ah khamriga iyo daroogooyinka Finland. Daroogada ugu caamsan waa cannabis, heroin, amphetamine, ecstasy, kokain iyo qaadka. Dhammaan daroogooyinka Finland waa sharci darro, lahaanshahooda iyo iibintooda waxaa lagu qaadi karaa ganaaxyo waaweyn, ganaax ama xabsi. Badanaa, isticmaalkooda way adagtahay in la soo afjaro iyadoon taageero la siin.

Haddii isticmaalka mukhaadaraadka ay noqoto dhibaato, rugta caafimaadka ee ugu dhow ama A-klinikka ayaa caawisa dadka. A-klinikka waa jaaliyad soo saarta adeegyada daaweynta iyo baxnaaninta ee dadka qaba dhibaatooyinka mukhaadaraadka iyo dhibaatooyinka maandooriyaha iyo asxaabta ay isku dhow yihiin. Daaweynta bukaan-socodka waa bilaash waxaana ku jiri kara ballamo dhakhtareed iyo kulanno daaweyn iyo kooxeed. Carqaladeynta daaweynta, sida guud ahaan ka tagista maandooriyeyaasha daaweynta, waxaa ka mid ah daaweynta calaamadaha ka-noqoshada, daaweynta daroogada la xidhiidha, iyo wada sheekeysiga iyo nasashada.

Isticmaalka khamriga iyo daroogooyinka Finland

Finland khamriga looma arko sida daroogooyinka oo waa la isu ogolyahay. Sannadihii ugu danbeeyay, isticmaalka khamriga Finland hoos ayuu u dhacay, laakiin khamrigu wali in badan ayaa la cabaa. Sida laga soo xigtay cilmibaarista, khamrigu waa daroogada ugu caansom Finland, taas oo ah dhibaatada ugu weyn ee isticmaalayaasha iyo kuwa ay jecel yihiin.

Isticmaalka daroogada ee dhibka leh Finland waa arrin dhowaan dhacday. Badanaa, dadka isticmaala daroogada waa dad nolosha ka dhacay waxayna qabaan dhibaatooyin kale oo bulsho iyo caafimaad intaa kadib dhibaatooyinka maandooriyaha. Muddo shan sano ka hor waxaa la qiyaasay dadka isticmaala amphetamines iyo opioids ee Finland in ay ahaayeen qiyaastii 18,000-30,000. Isticmaalka maandooriyuhu inta badan la xidhiidha denbiyada sababtoo ah maandooriyuhu waa qaali waana adag tahay in la helo lacagta loo baahan yahay si daacad ah.

Qaybaha latalinta caafimaadka ee dadka isticmaala daroogada

Magaalooyin badan ayaa leh xarumo latalin caafimaad ah oo ay irbada loo isticmaalo daroogada mid cusub looga badalan karo iyo sidoo kale la talin xagga bulshada iyo caafimaadka ah iyo hagid adeegyada bulshada. Mas'uuliyiinta waxay bixiyaan irbado bilaash ah ee dadka isticmaala daroogooyinka, sababo nadaafadda iyo caafimaadka dartood. Haddii la isticmaalo irbad wasakhaysan, cudurada kala duwan ayaa ku fidi kara. La talinta, waxaad sidoo kale ka takhalusi kartaa daaweynta si loo joojiyo isticmaalka daroogada.

Marka qoysku u usoo guuro Finland

Qoysku si uu ula qabsado waddanka cusub, waa muhiim in waalidiintu ogaadaan dhaqanka Finnishka, caadooyinka iyo bulshada. Marka waalidiintu ogaadaan sida dadku u shaqeeyaan Finland, fahamka waxay taageeraan wanaaga iyo waalidnimadooda, iyo sidoo kale inay ka caawiyaaan barbaarinta carruurta.

Marka qoysku ay u soo guuraan Finland, carruurtu waxaa u fiican inay iskuul ama xanaano maalmeed u bilaabaan sida ugu dhakhsaha badan. Dugsiga ama xannaanada carruurtu, ilmuhi si dhakhso ah ayuu u baran karaa luqada Finnishka ama Iswidishka oo uu saaxiibo u helayaa da'diisa. In kasta oo

ay carruurtu joogaan xannaano maalmeedka ama dugsiga, waalidiintu waxay helayaan wakhti ay shaqeeyaan, tababaraan oo ay maamulaan shaqadooda iyo arrimaha qoyska.

Doorka kaalinta qoyska ayaa isbeddeli kara, marka wadan cusub loo guuro, tusaale ahaan, marka carruurtu ay bartaan luqad cusub si ka dhaqso badan waalidka ama hooyada qoysku ay markii ugu horreysay ey gasho nolosha shaqada. Qof ayaa laga yaabaa inuu ku soo horeeyey waddanka cusub oo kaliya, mana jirto qoyan iyo nabadgelyo iyo jinsi ku xeeran. Dhammaan arrimahan waxay u baahan yihiin isbeddel weyn labadiinaba maskaxdaada iyo qoyska, waxayna qaadan kartaa waqtii.

Xubin kasta oo qoyska ka mid ah ayaa sameeya waxyaabo isku mid ah oo ku saabsan degitaanka Finland, laakiin mid kastaaba wakhtigiisa.. Qoyska badanaa waxay daneeyaan dhaqankooda iyo inay la qabsadaan dhaqanka Finnishka. Badanaa, carruurtu waxay la qabsanayaan wadanka si ka dhakhso badan waalidiinta. Marka carruurtu ay qaataan qiimooyin cusub iyo caadooyin mar walba, waxay abuuri kartaa walwal qoyska dhaxdiisa. Way wanaagsan tahay in laga wada hadlo waalidiinta. Waqtii kadib, waxaa suurtagal ah in la helo hab ku haboon dhammaan xubnaha qoyska si ay ugu noolaadaan Finland.

Xittaa xiriirka lammaanayaasha ayaa la kulmi kara dib cusub, maadama qoyska oo dhan la kulmaan waxyaabo cusub. Doorka ragga iyo dumarku way ka duwanaan karaan Finland marka loo eego wadankii laga yimid. Waa caado ah in qoysaska soogalootigu ay dareemaan caadifado badan. Waa wax caadi ah in la kulmo niyadjab marka arrimuhu aanay u shaqeynin hab la yaqaan oo booskaagaagu ka duwan yahay ka hor. Haddii lamaane hore u yaqaan luqad cusub mid ka fiican mid, waa in ay isku daydo inay caawiso oo ay taageerto lammaanaheeda. Hase yeeshii, waxaa muhiim ah in labaduba ay firfircooni yihiin oo ay bartaan luuqad si aysan midba mid ku tiirsaneyn midba midka kale. Waxay kaloo xoojisaa xidhiidhka labada is qabta.

Su'aalah laga doodayo

1. Finland, qoysaska badanaa waa yar yihiin. Caadiyan qoyska waxaa ka mid ah aabaha, hooyada, iyo caruurta. Qoysaska wadankaagu ma sidaas baa?
2. Maxay yihiin sababaha ka dhigay dhaqanka Finnishka in uu noqdo mid shaqsiyan ah?
3. Finland guurka, nin iyo naagtu waxay leeyihiin xuquuq iyo waajibaad isku mid ah sharciga guurka. Wadankaaga ma yahay mid lamid ah?
4. Qoysas iyo cilaaqaadka nooceee ayeey Finnishku ku nool yihiin?
5. Finland, lamaanayaashu si fudud ayey isu furi karaan haddii ay rabaan. Maxay yihiin waxyaabaha ugu xun ee fudeydkaas ka dhasha? Ka waran wanaaga?
6. Marka loo eego isbarbardhig caalami ah, Finland waxay ka mid tahay wadamada ugu fican ee hooyooyinka iyo carruurta. Waa maxay faa'iidooyinka ay u leedahay qoyska oo dhan?
7. Waa maxay saameynta ay badbaadada carruurtu Finland ku leedahay?
8. Maxay yihiin saameynta xun ee rabshadda qoysku?
9. Maxay yihiin caqabadaha nolosha qoyska ee dalka cusub? Sidee aya looga guuleysan karaa?
10. Waa maxay faa'iidada ay ilmaha u leedahay inuu ku koro laba dhaqan oo kala duwan?

5. WAXBARASHADA

Horumarka nidaamka waxbarashada ee Finland

Nidaamka waxbarashada ee Finland maanta

Maalgalinta waxbarashada

Horumarka nidaamka waxbarashada ee Finland

Finland, waxbarashada waa la qiimeeyaa, dadka Finnishka ahina guud ahaan waa kuwo si fiican wax u bartay. Waxaa jira siyaabo badan oo kala duwan oo wax loo baran karo Finland, sidoo kale macal waxbarashada dadka waaweyn. Maanta, nidaamka waxbarashada ee Finland waxaa loo tixgeliyaa mid ka mid ah kuwa adduunka ugu fiican, laakiin xaaladdu sidaas ma ahayn waligeed. Nidaamka waxbarashadu waxaa la kobciyay muddo tobannaan sano ah, waxbarashaduna waxey noqotay mid shardi u ah gelitaanka suuqa shaqada iyo guusha. Finland gudaheeda, haweenku sidoo kale waxay leeyihiin aqoon heer sare ah marka loo eego wadamo badan oo kale.

Waxaa si weyn looga aaminsan yahay Finland in barashada iyo waxbarashadu ay kor u qaadi doonto awoodda ay ugu maareyn karto adduunka oo caalami ah. Waxbarashadu waxay kaloo kaa caawin kartaa inaad ku sii fiicnaato bulshada. Finland waxaa la aaminsan yahay in ay ku fiican tahay tartanka caalamiga ah haddii loo maalgeliyo waxbarashada. Tacliinta iyo shahaadooyinka xagga shaqo raadinta, sidoo kale, waa muhiim, sababtoo ah Finland waxaa ka jira shaqooyin aad u yar oo aan looga baahnayn waxbarasho ku habboon.

Waxbarashada joogtada ah

Nidaamka waxbarashada Finland waxaa ka dameysa fekerka ah in waxbarashada qofka noloshiisa oo dhan u ka qaybqaadan karo. Waxay ka dhigan tahay in qofku barto noloshiisa oo dhan inta u dhxeysa ilmaha ilaa da'da. Waxbarashada ma dhamaaneyso marka qofku dhamaysto tababarka qaarkood. Waxbarashadu ma aha oo kaliya xarumaha waxbarashada, laakiin sidoo kale deegaan aan rasmi ahayn. Waxay ka mid yihiin, tusaale ahaan dhaqdhaqaqyada maalin kasta, hiwaayadaha iyo isticmaalka warbaahinta iyo isgaarsiinta isgaarsiinta. Barashada joogtada ah waa wax aan lagama maarmaan ahayn, maxaa yeelay bulshada iyo nolosha shaqada ayaa si joogta ah isbeddelaya oo u kobcaya.

Abaabulka nidaamka waxbarashada

Isbedelada bulshadu had iyo jeer waxbaa sababa. Asalkoodu baahi ama fikrad ayaa ka horeysa. Sidoo kale abaabulka iyo horumarinta nidaamka waxbarashada Finland ayaa sidoo kale saameyn ku yeeshay baahiyoo kala duwan iyo fikrado kala duwan. Iskoolladi ugu horeeya waxaa laga furay Finland in ka badan 700 sano kahor oo way ku xirnaayeen kaniisadda Katooliga. Waqtigaas, dhammaan dadka Finnishka ah waxay ku noolaayeen meelaha miyiga ah oo helitaanka iskuulku waxay suurtogal u tahay in yar oo wiilal ah oo heer sare ah muddo dheer. Badanaa waxaa loo tababaray baadarinimo.

Dalal badan oo reer Yurub ah waxaa ka bilaabmay qarnigii 16aad waxa loo yaqaan daahireynta diinta. Noocyoo kala duwan oo cusub, sida Lutheranimo, ayaa laga soocay Kaniisadda Katooliga. Finland sidoo kale waxay ahayd waddan katooleg ah, oo daahireynta diinta kadib noqday Lutheran. Daahireynta diinta waxaa ka soo baxday in ay tartiib tartiib is badasho habka tacalliinta loo eegi jirey, sababta oo ah kaniisadda Lutheranka in ay xoojisay luuqada dadweynaha iyo akhris-qoraalka

muhiimadeeda. Fikir ka wuxuu ahaa in qof walba oo ka tirsan kaniisada uu awood u leeyahay inuu akhriyo kitaabkooda.

Saameynta Kaniisaddu ay ku lahayd diyaarinta waxbarashada

Daahirinta diinta waxaa sidoo kale ka so baxday in qarnigii 17aad ay kaniisaddu kordhiso mas'uuliyadda ay ka qaadatay in ay dadweynaha wax barto oo waxbarasha ay u diyaariso, aakhirkii taas oo ka mid noqotay waajibaadka kaniisada. Waalidka waajib waxaa ku ahaa in ay xaqiijiyan in ilmahooodu ay bartaan sida loo wax loo akhriyo iyo aasaasiga diinta masiixiga. Kaniisada ayaa se ku caawineysey ujeedadan in ay fuliyaan oo u soo saareysey wax barashooyin kala duwan. Sanadkii 1640 Finland waxaa laga furay jaamacadii uugu horeysey, akademiada Turku. Xaggaas waxaa lagu taba baraayey inta badan baadariyada kiniisada iyo shaqaale dawladeed. Wakhtigaas Finland waxay ka mid ahayd Iswiiden, agaaloyinka dhulka Finland ayaa tartiib tartiib baalaaranayaaye, maamulkana waxaa looga baahnaa shaqaale dheeraad ah.

1800 billowgeeda Finland waxay noqotay qayb madax bannaan oo ka mid ah Ruushka, isla markaasna doorka Finland ayaa isbaddalay. Waxbarasha dadweynaha waxaa se maamuleysey kiniisada ilaa iyo 1800 barameheeda. Taas ka dib bulshada Finland waxay bilowdey in ay si dag dag ah isku badasho.

Dhamaadka 1800 Finaland waxaa bilaabbeen warshaduhu in ay ka soo baxaan, dadkuna waxay u guureen magaaloyinka iyo agagaarkooda si ay warshadaha uga shaqeeyaan. Tartiib tartiib, dad tiro badan oo ka mid ah wakiillada gobolka iyo dadka waxbartay waxay billaabbeen inay ka fekeran in ay muhiim tahay in wax la baro dad badan. Macluumaadka iyo casharrada waxaa loo heystey in ay yihiin "nalka iyo aqliga" dadka. Waxaa la aaminsanayaa in isbedelka xaaladda Finland ee xuquuqda qaran ee dowlad-goboleedku ay tahay in la kordhiyo marxaladda kobcinta iyo hirgelinteeda waxay u baahan tahay waxbarasho guud oo ballaaran. Bixinta waxbarida dadka oo dhan ayaa sidoo kale muhiim u ah dabeeecadda iyo kalsoonidii dadka.

Mas'uuliyadda waxbarashada waxaa loo wareejiyay degmooyinka

Warshadeynta darteed iskoolka waxaa laga soocay kaniisadda. Waalidiinta shaqeeya ayaa mar dambe awoodi kari waayeen inay carruurtooda daryeelaan inta lagu jiro maalintii, sidaas darteed waxaa loo baahnaa in la horumariyo nidaamka waxbarashada.

Degmooyinku waxay bilaabbeen inay sameeyaan iskoolaadka kalkaalinta ee kali ah oo ka baxsan kaniisadda waxayna si tartiib ah ugu faafiyeen dhammaan dalka.

Ka sokow iskoollada shicibka waxaa jirey macal dugsiyo wax lagu baro, qaar badan oo iyaga ka mid ah si gaar ayaa loo maamulaayey. Waxay daraasad ku sameeyeen inta badan qoysaska ugu qanisan. Si kastaba ha noqotee, waxa ay ahayd tobaneeyo sano ka hor inta dadwaynaha oo dhan loo tababaray, maadaama ay jireen dad badan oo ku nool miyiga oo aan weli fahmin muhiimada waxbarashada iyo in ay diidaan in ay carruurtooda u diraan lskoolka.

Waxbarashada loogu talagalay dadka Finnishka ah oo dhan

Ma aha oo kaliya warshadeynta, laakiin sidoo kale fikirka qaranimada wuxuu saameeysay horumarinta iyo fidinta nidaamka waxbarashada. Dadka Finnishka ah ee ku hoos noolaa xukunka Ruushka waxay billaabbeen inay ku riyoodaan xornimo dhammaadkii qarnigii 19aad. Qeybaha kala duwan ee bulshada, gaar ahaan dhinaca dhaqanka, luuqada iyo farshaxanka, qarannimada ayaa la hormarinaayey, isagoo xoogga saaraya aqoonta finnishanimada.

Waxaa loo maleynayey in waxbarashadu ay dadka mideyn karto iyo in muwaadiniintu ay si firfircoo uga qayb qaataan wax ka qabashada arrimaha guud. Sidaa darteed, bulshada rayidka ah ayaa bilaabay inay horumariso, Finland waxay bilowday inay u dhaqaaqdo bulsho dimoqraadi ah.

Sannadkii 1906, Finland, xuquuqda codbixinta guud iyo kuwa isku midka ah ayaa dhaqan galay. Waxay ahayd in dhammaan muwaadiniinta Finnishka ah ee da'doodu ka weyn tahay 24 jir ay codeyn karaan doorashooyinka. Dumarka ayaa sidoo kale la siiyay xaqla loo leeyahay in ay codeeyaan oo ay istaagaan doorashada. Horumarinta nidaamka iskuulada ayaa si aad ah muhiim ugu ahaa si loo kobciyo dad mas'uul ah iyo codbixiyayaasha ka soo jeeda Finnishka.

Dadka intooda badan waxay billaabteen ineeey taageeraan iskuulka qaranka 1900 markii la soo gaaray. 1921 sharciga Finland ee waxbarashada aasaasiga ah ayaa la soo saaray. Waxay micnaheedu tahay in iskuulku uu noqday mid khasab ah qof walba. Iskoolka kalkaalinta ayaa la ballaariyay dhammaan da 'kooxeedyada si loo daboolo 1920kii iyo 1930kii.

Waxbarashada dugsiga sare iyo daraasaadka qalinjabinta ayaa noqotey mid aad u badan 1950kii iyo 1960-yadii. Finland waxay billowday inay ku dadaasho sinnaanta bulshada iyo horumarka dhaqaalaha iyada oo la dhisayo dawlad bulsho. Isla waqtigaas, fikradda waxay ahayd inay abuurto dugsi hoose oo 9 sano ah. Laga soo bilaabo dugsiyadii hore, iskuulada gaarka ah iyo nidaamka dugsi hoose-dhexe, nidaamka oo dhan ee iskuullada waxaa loo wareejiyey dugsi hoose oo dhamaystiran 1970-kii.

Boqolki sano ee la soo dhaafay, waxbarasha way ballaadhatay oo waxay dabooshaa dhammaan dadka reer Finland, fursadaha tababarka ayaa si aad ah u korodhay tan iyo 1950-dii. Waxbarashada farsamada, waxbarashada dadka waaweyn iyo tacliinta sare waxay kordhay kuna ballaaratay dalka oo dhan tan iyo 1960-kii. Horumarinta nidaamka waxbarashada ayaa horumariyey horumarinta dhaqaalaha iyo bulsho siman. Wuxuu kala oo ay ahayd qayb muhiim ah oo ka mid ah dhisidda bulshada samafalka. Maalmahan, waxbarashadu waxa sii kordheysa oo la filaya in ay ka faa'iideystaan bulshada iyo siyaasadda waxbarashada waxay xooga saaraysaa waxtarka iyo in waxbarashadu ay tahay in ay wax ka qabato baahida shakhsi ee qof kasta.

Nidaamka waxbarasha ee Finland maanta

Dhammaan carruurta ku nool Finland waxaa sharci ahaan waajib ku tahay inay dugsiga tagaan, taas oo ah, inay haystaan waxbarasho khasab ah. Waxay micnaheedu tahay in dhammaan carruurta ay tahay inay helaan aqoonta iyo xirfadaha lagu qeexay sharciga iyo manhajka waxbarashada aasaasiga ah.

Waxbarashada aasaasiga ah waxay bilaabmaysaa sanadka uu ilmuu gaaro toddobo sano wuxuuna ku dhamaanayaa dhammaadka sanad dugsiyeedka 17 jir. Waa mas'uuliyada ilaaliyaha masuu'lka si loo hubiyo in ilmuu uu fuliyo waxbarashada khasabka ah. Xannaaneeyuhu badanaa waa waalidka. Haddii qofka masuulka ah uusan bixin karin dhamaystirka waxbarashada khasabka ah ee ilmaha, maxkamada ayaa ciqaab ku xukumikarta waalidka.

waxbarashada hore

Caruurta inta aysan aadin dugsi hoose kahor, badankoodu waxay ka qayb galaan waxbarashada hore ee caruurnimada xannaano-maalmeedyada, xannaano-maalmeedka qoyska ama naadiyada. Dugsi-

horaadka wuxuu bilaabmaa hal sano kahor bilowga waxbarashada khasabka ah iyo bilowga dugsiga. Dhamaan caruurta da'doodu tahay lix sano waa inay tagaan dugsiga xannaanada ama hawlaho kale ee la midka ah. Dugsiga xannaanada iyo barbaarinta xannaanadu waxaa kale oo laga isticmaalaa magaca waxbarashada hore ama eskari. Carruurta da'doodu tahay ilaa shan sano jir xannaanada ayaa looga bilaabaa isku diyaarinta waxbarasha hore.

Waxbarashada hore ilmaha waxaa loo diyaariyey iskoolka. Hadafku waa in lagu hormariyo xaaladaha horumarinta iyo barashada carruurta iyo inay xoojiyaan xirfadahooda bulsho iyo kalsooni. Waxbarashada hore ee dugsiga hoose waxay ujeeddadeedu tahay inay bixiso waayo-aragnimo waxbarasho oo wanaagsan oo loogu talagalay carruurta iyo kor u qaadida horumarka luqadda ee carruurta iyo awoodda barashada waxyaabaha cusub. Waxbarashada hore, waxbaa lagu bartaa waxyaabo badan oo xiiso leh, oo ay weheliso cilmi baaris iyo fikrad guud, iyada oo la tixgelinayo heerka ilmaha. Waxbarashada hore ee dugsiga hoose waxay sidoo kale aqoonsan kartaa caqabadaha horukaca cunugga ama barashada.

Degmooyinka ayaa mas'uul ka ah qorshaha waxbarashada hore, dhammaan carruurta waa in la siiyaa boos waxbarasho oo loogu talagalay waxbarashada hore. Waxbarashada hore ee dugsiga hoose-dhexe waxaa caadi ahaan lagu qabanqaabiyyaa xanaanada caruurta ama dugsiyada hoose, laakiin waxaa sidoo kale lagu diyaarin karaa tusaale ahaan xanaanada caruurta ama iskuulada gaarka ah.

Waxbarashada hore waxaa la billaabaa sanad walba bisha sideedaad. Ilmaha waaliidkiis ayaa la rabaa in ay u dalbaan booska xanaanada sanadkaas billowgiisa. Abaabulayaasha waxbarashada hore waxay ku dhawaaqaan wakhti fiican kahor, in la furay dalabka. Waxbarashada hore waxaa maamula macallin leh macallin fasalka ama tababarka macallinka xanaanada. Wuxuu u hogaamiyaa kooxda dhammaan howlaha oo wuxuu qiimeeyaa horumarka cunuga ee ilmaha iyo daryelayaashiisa.

Waxbarashada hore ee dugsiga hoose waxaa lagu fuliyaa nidaamka barnaamishka waxbarashada. Waxbarashada hore ma lahan maaddooyin kala duwan ee waxaa loo dhigaa luuqada iyo isdhexgalka, xisaabta, anshaxa iyo aragtida nolosha, sayniska iyo dabeeecadda dabiiciga ah, caafimaadka, horumarinta jirka iyo koritaanka, farshaxanka iyo dhaqanka.

Caadi ahaan, maalin-dugsiyeedku waa afar saacadood, haddii waalidku shaqeeyip, ilmuu maalinta qayb ka mid ah xanaanada caadiga ah ayuu dhigananaa. Waxbarashada hore dhammaan ilmaha bilaash ayeey u tahay. Maalintana waxaa la siinaya cunto kulul oo bilaash ah carruurta. Dhammaan alaabooinka barashada waa lacag la'aan. Haddii ilmuu ku jiro xannaano maalmeedka, marka lagu daro xanaanada caruurta, waalidiinta waxay bixiyaan kharashka caadiga ah ee nus maalintii.

Waxbarashada aasaasiga ah

Sanadka uu ilmuu gaaro toddoba sano, waxbarashada aasaasiga ah ayaa u billaabmaysa iyada oo billowday waxbarashada aasaasiga ah. Inta badan ardayda dhigata dugsiyada hoose waxay wax ka bartaan dugsiyada hoose ee degmada, laakiin waxaa jira dugsiyo gaar ah iyo dugsiyada dawladda.

Waxbarashada aasaasiga ah waxay daboota fasalada 1-9. Xagga hadal maalmeedka, fasalada 1-6 waxaa loo yaqaan dugsiyada hoose iyo fasallada 7-9 ee dugsiyada dhexe. Dugsiga aasaasiga ah waxaa lagu kharash gareeyaa canshurta, waana bilaash. Sidoo kale dhammaan buugaagta wax laga barto, qalabka kale ee wax lagu baro iyo qalabkuba waa bilaash, maalin walbana iskuulka cunto kulul ayaa la siiyaa ardeyda oo bilaash ah. Ardayda waxay sidoo kale xaq u leeyihiin in ay helaan daryeel caafimaad oo ku saleysan daryeelka caafimaadka iyo daryeelka waxbarashada, sida cilmi-nafsiga iyo adeegyada hogaamiyaha. Adeegyada waxaa lagu bixiyaan dugsiga ama meel u dhow dugsiga inta lagu jiro maalmaha iskuulka.

Ujeedada waxbarashada aasaasiga ah waa in la baro ardayda oo dhan aqoonta iyo xirfadaha lagama maarmaanka ah, iyo in la taageero koritaanka ardayda iyaga oo kamin ah xubnaha bulshada demoqraadiga ah. Bariddu waxay kor u qaadaa qaab nololeedka oo dhan iyo waayeelimo waxayna sii kordhiyaan wacyi-gelinta iyo ixtiraamka xuquuqda aadanaha. Doorka waxbarashada aasaasiga ahi wuxuu sidoo kale dhiirigelinaya aqoonta dhaqameed ee kala duwan iyo taageerida aqoonsiga dhaqameed ee ardayga.

Shahaadada dhameystirka waxbarashada aasaasiga ahi waxay ardayda siinaysaa fursad ay ku dalbadaan waxbarasho sare sida dugsiyada sare iyo dugsiyada xirfadaha. Fasalka koowaad ilaa lixaad macallinka fasalka ayaa ardeyda maadooyinka oo dhan u dhiga. Fasalada 7-9, maaddo walba waxey leedahay macalin u gaar ah, macallin maadadaas ku takhasusay. Waxaa sidoo kale jira nooc 'fasalka tobnaad', waa hal sano oo dheeraad ah oo ah waxbarashada aasaasiga ah ee loogu talagalay ardayda doonaya in ay sii wataan horumarinta xirfadahooda waxbarasho ayna sii wanaajiyaa helitaanka waxbarashada sare.

Manhajka iyo maadooyinka waxbarashada aasaasiga ah

Finland gudaheeda, sharci-dejinta nidaamka waxbarashada aasaasiga ah iyo manhajka waxbarashada aasaasiga ah ee Finland oo dhan waxaa diyaariyay Guddiga Qaranka ee Waxbarashada. Waxay qeexayaan dhammaan arrimaha ku lugta leh barbaarinta iyo waxbarashada.

Marka la eego manhajka, ardaygu waa ka qaybqaate hawlaha geedi-socodka waxbarashadda wuxuuna sidoo kale ka qaybgeli karaa qorsheynta habka waxbarashada. Macalinku wuxuu hogamiyaa barashada, wuuna dhiirigeliyaa, wuxuuna bixiyaa jawaab celin dhiirigelin leh. Hadafku waa in barashadu ay ka dhacdo isdhexgalka ardayda kale iyo aduunyada ku xeeran.

Ujeedooyinka barashada waa hab shaqo oo ku dhisan aqoon raadinta iyo hal abuur. Tani waxay kaloo abuureysaa siyaabo cusub oo wax lagu baro. Xirfadaha aqoonta-iyo farriimaha taas oo ah, isticmaalka qalab farsamo oo kala duwan, sida kombiyuutarada, telefoonada gacanta iyo kamaradaha - waxaa lagu xoojinayaa bulshada maanta. Waa lagama maarmaan xagga hawlaha nolol maalmeedka iyo shaqada. Sababtan awgeed, aqoonta kombuterka iyo farriimaha lagu gudbiyo waxaa sidoo kale loo adeegsadaa dugsiga, fursadaha ay bixiso waxaa si ballaaran loogu isticmaalaa dhammaan maadooyinka.

Waxbarashada aasaasiga ahi waxaa dhamaan ardeyda la baraa maadooyin khasabka ah. Waxyaabahaas waxaa ka mid ah tusaale ahaan luqada hooyo iyo suugaanta, luqad ajnebi, saynis, taariikhda, cilmiga bulshada, xisaabta, kimistari, fiisikiska, biyolojiga, joqraafiyada, waxbarashada caafimaadka, diinta ama falsafada, muusikada, farsamada gacanta, isboortiga, farshaxanka aragga iyo guriga .

Maadoyinka khasabka ah kadib waxaa jira maadoyin ikhtiyaari ah, oo uu ardaygu dooran karo. Hadafkoodu waa in la xoojiyo aqoonta ardayga ee ku saabsan arrimaha daneynaya isaga ama iyada. Maaddooyinka la kala dooran karo gaar ahaan fasalada 7-9.

Marka laga hadlayo ardayda ka soo jeeda qoyasaka dal soo galootiga ku ah ee laba-luqadlaha ah, barashada afkooda hooyo waa qayb ka mid ah waxbarashada aasaasiga ah oo loo qabanqaabin karo. Ardaydu waxay kaloo xaq u leeyihin inay helaan waxbarashada diintooda haddii ay waalidiintu codsadaan oo ay jiraan ugu yaraan saddex ardey oo isku diin ah iyo isku iskool. Haddii kale, kuwa aan xubin ka ahayn kaniisadda Lutheranka ama Tan ortodoxka ah waxay baran karaan macluumaadka nololeed. Saacadaha shaqada sahaminta nolosha ayaa la maareyn doonaa tusaale ahaan. anshaxa, xuquuqda aadanaha, ra'yiga kala duwan, aqoonsiga dhaqameed iyo koritaanka anshaxa qofka.

Hagista ardayda iyo taageerada gaarka ah

Haddii ardaygu ay ku adkaado inuu la qabsado waxbarashada, dugsiyadu waxay diyaariyaan waxbarasho dheeraad ah, tusaale ahaan, barida barashada. Mararka qaarkood waxaa lagu abaabulaa luqadda hooyo ee ardayga. Marka lagu daro wax-barashada, dhammaan ardayda dhigata waxbarashada aasaasiga ah waxay xaq u leeyihii inay helaan hogaaminta ardayda. Tusaale ahaan, waxaa lagu taageeraa daraasadaha, waxaana loogu talagalay ka hortagga dhibaatooyinka la xiriira waxbarashada. Hagidda ardayda waxaa loo bixiyaa fasal iyo, hadday lagama maarmaan noqoto, kooxo yaryar iyo qof ahaanba. La-taliyaha ardaygu wuxuu mas'uul ka yahay la-taliyaha daraasadda ama opo, oo ah macallin ku takhasusay latalinta.

Sharciga waxuu dhigayaa in ardayda dhigata waxbarashada aasaasiga ah ay xaq u leeyihii, hadday lagama maarmaan noqoto, inay helaan taageero ku filan waxbarashada iyo iskoolka guud xilliga waxbarasha aasaasiga oo dhan. Baahida loo qabo taageerada waxay noqon kartaa mid la xidhiidha, tusaale ahaan, jirro, curyaanimo ama dhibaatooyin waxbarashada ku saabsan. Haddii ay jirto baahi taageero, xaaladda ardayga waxaa si taxadar loogu xalliyaa wada shaqeysta ardayga, mas'uulka, hay'adaha waxbarashada iyo khubarada.

Waxaa jira noocyoo badan oo kaalmo ah, waxaana marwalba la eegaa xaaladda ardayga si lo go'aamiyo habka loo caawin karo. Waxaa loogu talagalay in taageeradu ay noqoto mid si fiican loo qorsheeyey oo lagu taageeri karo ardeyga xataa marka ay baahida is bedesho. Marka si da daga adeega loo siyo, dhibaatooyinka in ay iskugu aruuraan ardeyga ayaa laga hortagi karaa.

Haddii ardayga loo sameeyo go'aan ku saabsan baahida gargaarka khaaska ah, isaga ama iyada ayaa loo diyaarin doonaa HOJKS, qorshaha waxbarida shakhsiyeed, kaas oo saldhig u noqon waxbarashada ardeygaa. Hawsha HOJKS waa inay ku taageeraan nidaamka waxbarashada shakhsiyeed ee ardayga muddo dheer. Waa muhiim in taageeradu sii socoto marka ilmuha u wareego dugsiga kale ama darajo kale.

Taageerida kobaca dhallinyarada

Dalka Finland, carruurta iyo dhallinyarada waxaa lagu dhiirigelinaya inay u koraan si madaxbannaan, dheelitiran oo tixgalineyo dadka kale si ay u noqdaan xubno ka mid ah bulshada. Dhalinyarada halkan waxay u baahan yihiin taageerka waalidkood iyo dadka kale. Dugsiga, dhalinyarada waxaa taageera macallimiinta, kalkaaliyayaasha, cilmu-nafsiga iskuulka iyo hogaamiyeyaasha.

Intaa kadib dhallinyaradu waxay heli karaan talo ama caawimo xaaladaha adag, tusaale ahaan, meelaha soo socda:

- Xarunta la talinta qoysaska iyo adeega dhalinyarta
- Väestöliitto - Jaaliyada qoysaska iyo bulshada
- Mannerheimin lastensuojeluliitto - Jaaliyada badbaadada carruurta ee Mannerheim
- Nuorten kriisipiste - taagerida dhalinyarada marka dhib culus uu haysto
- Nuorten turvatalot - Guriga badbaadada dhalinyarta
- Tytötjen Talot - Aqalada gabdhaha
- Poikien Talot ja Poikien Puhelin - Aqalada wiilasha iyo taleefanka wiilasha

U diyaarinta waxbarashada aasaasiga ah

Manhajka waxbarashada ee Finland wuxuu khuseeyaa barashada carruurta ka soo jeeda reeraha wadanka u soo guuray. Waxaa qorshaas lagu tixgelin asalka ardayga iyo astaamaha noloshiisa, sida luqadda hooyo iyo dhaqanka. Carruurta Finland meelo kale uga soo guureen waxaa xooga la saaraa in fasalka waxbarasha caadiga ah la fariisiyo iyada oo la eegi da'dooda iyo xirfadooda. Si kastaba ha noqotee, waxaa la siin karaa macal casharo loogu diyaariyo barashada aasaasiga ah, haddii loo baahdo.

Ujeedada waxbarashada diyaarinta ah waa inay bixiso xirfadaha lagama maarmaanka u ah u gudubista waxbarashada aasaasiga ah iyo taageeridda isdhxgalka ardayga ee Finland. Waxbarashada luuqadda waa qayb muhiim ah oo ka mid ah waxbarashada diyaarinta ah. Carruurtu waxay haystaan fursad ay ku bartaan luuqada Finnishka ama Iswidishka si waafaqsan heerarka takhasuska ee dadka asalkoodu ajnebiga yahay. Waxaa loogu talagalay ardayda aan aqoonta finnishka ama luuqada Iswiidhishku aysan ku filnayn waxbarashada caadiga ah ee Finnishka ama Iswidishka iyo suugaanta.

Qiimeynta ardeyga ku jira waxbarashada aasaasiga ah

Ardeyda waxbarashadooda iyo horumarkooda si joogta ah ayaa loo qiimeeyaa sanadka iskoolku uu socdo oo dhan. Ujeedada waa in waalidiinta la siiyo warbixin balaaran oo khuseysa habka ardeyga u howlaha iskoolka u qabto, horumarkiisa iyo dhaqankiisa, kuwaas oo la barbar dhigayo manhajka waxbarashada waxa ujeedada lagu qoray.

Sanad idugsiyeedka inta uu socdo imtixaano ayaa loo diyaariyaa ardeyda oo maadooyinka kala duwan ku saabsan. Imtixaanada waxaa lagula socdaa ardeyga inta uu ka fahmay casharka loo dhigay. Qiyaasida ma aha kaliya risaalada imtixaanada se, ee marwalba ayaa ardeyda la qiyaasi sida matalan casharka guriga looga soo shaqeeyo, firfircoonda fasalka dhaxdiisa, habka ardeyga u howsha u qabto.

Ugu yaraan sanadkii hal mar ardeyga waa in la siiyo shahaado islkoolka marka la xirayo. Shahaadadaas waxaa ku oollikara lambaro laga bilaabo afar (ka ugu xun) ilaa tobant (ka ugu fiican), qiyasid qoraal ah ama labadaba. Shahaadada ka dib ardeyga iyo waalidkiis waxaa la siinaya warbixin khuseysa qiyasida macallinka ama macallimada marka ay la hadlayaan. Macal dhaqanka ardeyga waa in ugu yaraan sanadkii hal mar la qiyasaa.

Haddii ardaygu maadooyinka mid ka mid ah uu ka helo lambar xun, waxaa laga yaabaa in uusan u gudbi karin fasalka ku xiga. Xaaladdan oo kale, waa inuu mar kale ku noqdaa fasalkaa. Hadii kale waxuu sameyn karaa shaqooyin dheeraad ah ama imtixaan si loogu oggolaado inuu u gudbo fasalka ku xiga. Xaaladahan, si kastaba ha ahaatee, macallimiinta ardayga iyo maamulaha ayaa had iyo jeer marka hore ka tashan xaaladda kadib ayaa la go'aamin waxa la sameyn doono.

Jadwalka waxbarashada aasaasiga ah iyo cuntooyinka dugsiga

Sanad-dusgiyeedku wuxuu billaabmaa badhtamaha bisha Agoosto wuxuuna dhamaanayaa Sabtida ugu horeysa bisha Juun. Sanadku wuxuu u qaybsan yahay dayrta iyo xilliga gu'ga. Xilliga dayrta wuxuu ku dhamaanayaa xaflada kirismaska(joulujuhla), kaas oo ka bilaabma fasaxa kirismaska. Dhamaadka xilliga gu'ga waxaa jiri doona xaflada gu'ga(kevätpuhla), halkaasoo fasaxa xagaaga loo dabaaldegayo. Marka laga reebo fasaxyada, inta lagu jiro sanad dugsiyeedka waxaa jira fasaxyo kale, sida fasaxa dayrta iyo jiilaalka bisha Febraayo-Maarso. Haddii maalintaa muhiimka ah ee dabaaldega, sida Easter, kowda may ama Maalinta Xoriyada, hadii ay ku aado maalin kamida maalmaha iskoolka, ardeyda iskoolka fasax ayeey ka helaan.

Dhererka maalinta iskoolka wey kala duwan yihii fasal ka fasal. Fasallada hoose, maalmaha way ka gaaban yihii fasalada sare. Fasalka 1-6, tirada ugu yar ee saacadaha waa 19-25 saacadood toddobaadkii iyo fasalada 7-9 waa 30 saacadood toddobaadkii. Waxaa jira nasasho u dhxeeyaa casharo ama casharo dhexe. Halka saac ee iskoolka waa 45 daqiiqo.

Bartamaha maalinta iskoolka, waxaa jira fasax qado oo dheer, ardayda makhaayadda iskoolka ayaa waxaa lagu siiyaa cunto diirran. Cunnada iskuulka waxaa laga bixiyaa iskuulada finnishka tan iyo 1948. Cuntada dugsigu waa cunto aasaasi ah oo caafimaad leh oo u hoggaansamaya talooyinka rasmiga ah ee nafaqada ee ku saabsan waxa lagula talinayo Finland si ay u noqdaan kuwo caafimaad qaba. Ardaydu waxay helaan nafaqooyin iyo enerji ku filan si ay u awoodaan maalmaha iskoolka. Waa muhiim in ardayda ay guriga quraac ku filan ay ku cunaan aysan dugsiga gelin.

Haddii ardaygu u cuno cunto gaar ah oo ku saabsan anshaxa, diinta ama caafimaadka, waa in la tixgeliyaa. Waalidiinta waa inay ka wada hadlaan cuntada gaarka ah ee macallinka iyo shaqaalahaa jikada dugsiga, dugsiga ayaana codsan kara dukumentiyo la xiriira carruurta sida warqad caafimaad.

Wadashaqeynta guriga iyo dugsiga

Finland, wadashaqeynta iskuulada iyo walidiinta ardayda waa mid aad muhiim u ah, maadaama daryeelayasha markasta masuul ay ka yihiin korinta carruurta oo dugsigana uu mas'uul ka yahay barista iyo wax barista ardayga inta lagu jiro maalmaha iskuulka. Si ardeyga waxbarashadiisa ay u guuleysato wada shaqeeynta iyo guriga waa lagama maarmaan.

Laga billaabo fasallada koowaad, ardaygu waa inuu qaataa masuuliyada waxbarashadiisa, wuxuuna u baahan yahay taageerid xaga guriga iyo dhiirigelin. Waxaa muhiim u ah waalidiinta inay la socdaan waxbarashada ilmaha, tusaale ahaan, in ay hubsadaan in casharka guriga ay ka shaqeeyaan.

Wadashaqeynta ka dhxeeyaa guriga iyo dugsiga waxaa loo qabtaa habab badan oo kala duwan. Iskolkada, tusaale ahaan, fiidadka waalidka iyo maalmaha albaabyada furan iyo xaflado iyo dalxiisyo yar yar oo reeraha ay ka qayb qaadan karaan. Ardayda shakhsii ahaaneed, macalimiintu waxay ku la xiriiraan waalidiinta tusaale ahaan fariimo, email, iyo telefoon.

Iskuulaad badan ayaa isticmaala nidaam elektroonig ah oo u oggolaanaya macalimiinta iyo waalidiinta in ay maalin kasta ka wada xiriiraan arrimaha ardayga. Macallimiinta iyo waalidiinta sida caadiga ah waxay sidoo kale la kulmaan shaqsiyan waxayna ka hadlaan xaaladda ardayga. Macalimiinta iyo waalidiinta ayaa si wadajir ah u go'aansan kara habka ugu fiican ee xiriirka iyo iskaashiga. Marka wadashaqeynta shaqayso, waxbarashada ardeyga ayaa sii fiicnaanaya. Kadib, dhibaatooyinka iman kara way sahlanaan karaan in la ogaado iyo in laga hor tago.

Haddii waalidiintu ku qanacsan yihiin waxqabadka dugsiga, waxaa wanaagsan in kowda la la hadlo macallinka ardayga, kadib hadii loo baahdo la xiriir maamulaha iskoolka. Waxaad sidoo kale la xiriiri kartaa degmada ama hay'ad goboleed haddii aad tuhunsan tahay in hawlaha dugsigu aysan u hoggaansanayn sharciyada iyo xeerarka.

Ammaanka iskoolka

Sida uu dhigayo Sharciga Waxbarashada aasaasiga ah, dhammaan ardayda waxay xaq u leeyihiin jawi waxbarasho oo ammaan ah. Mas'uuliyadda ardayga waa inuu si macquul ah ula dhaqmaa macallimiinta iyo ardayda kale. Safarka iskoolka waa inuu noqdaan mid ammaan ah intii suuragal ah. Dhammaan dugsiyadu waa inay leeyihiin qorshe loogu talagalay dhibaatooyinka saameeya bulshada oo dhan. Intaa waxaa dheer, waa in ay jiraan tilmaamo ku wajahan xaaladaha kala duwan ee dhibaatooyinka, sida rabshadaha, booc-boocsiga, dhibaataynta iyo isticmaalka maandooriyaha, aqoonsiga iyo daaweyntooda. Dhamaan dugsiyadu waxay leeyihiin sharcayo u gaar ah oo kor u qaadaya nidaamka dugsiga, waxbarashada ardayda, ammaanka bulshada dugsiga iyo raaxada dugsiga.

Iskoolada lagama aqbalo takoorid nooc walba oo ay tahay, dhib iskooleed, cagajugleyn, dhibaateyn ama rabshad. dhibiscooleedka micnaheedu waa rabshad jireed ama maskaxeed oo muddo dheer hal

qof ku socota. Dhibaha wuxuu caadi ahaan leeyahay awood kan uu dhibaayo ka badan. Kan dhibka wado waxaa laga yaabaa in uu ka weyn yahay, ka saaxiibo badanyahay oo uu ka faa'iideysanaayo booskiisa, tusaale ahaan, cabsi galin, ama nacayb. Haddii cagajuglayntu ka dhacdo iskuulka ama marka iskoolka loo socdo, waa in isla markiiba la la xiriiraa macalinka iyo maamulaha iskoolka. Iskoolka waajib ayeey ku tahay in ay wax ka qabtaan dhib iskooleedka.

Iskoolada dhexdooda waxa la hormariyaa amniga iyadoo loo marayo qaab barbaarin. Arrimaha amniga ku saabsan waxay ka mid yihiin manhajka iskoolka. Mawduucyada waxaa laga hadlaa marka casharada maadooyinka kala duwan iyo dhacdooyin kala duwan lagu jiro. Mawduucyada waxaa ka mid ah, tusaale ahaan, korniinka, amniga iyo gaadiidka, mas'uuliyadda jawiga, wanaagga iyo mustaqbal waara.

Waxqabadka subixi iyo gelinka dambe ee iskooleeyda iyo naadiyada

Degmadu waxay u diyaarin karaan ardeyda ku jira waxbarashada aasaasiga ah ee fasalka koowaad iyo labaad iyo ardeyda waxbarashada baahida gaarka ah maalmaha iskoolka shaqada (waalidiinta) ka hor ama ka dib galabta barnaamish.

Ujeedada hawlaha subaxdi iyo gelinka dambe waa in ay taageeraan shaqada tarbiyada guriga iyo iskoolka iyo in ay siiyan jawi ammaan ah oo ilmaha korriisa saacidi. Ilmaha waxaa loo diyaaritaa barnaamish waana la hogaamiyaa. Barnaamishka subaxa iyo galabta waxay si gaar ah muhiim ugu yihiin carruurta ay waalidkoodu shaqeeyaan maalmo dheer. Ilmaha waa in horey loogu dalbo boos, si uu uga qaybqaadan karo barnaamishka subaxda iyo galabnimada, degmooyinka ayaa laga yaabaa inay lacag ka qaadaan hawsha.

Iskoolaadka qaarkood waxay kaloo qabanqaabiyaan naadiyo kala duwa maalinta iskoolka ka dib. Naadiyada waxaa loogu talagalay inay bixiyaan fursad ilmaha ay ku tijaabiyaan hiwaayado ka la duwan, si gaar ahaan carruurta aan haysanin fursado hiwaayad oo kale. Hawlaha naadigu waa u ikhtiyaari ardayda.

Waxbarashada aasaasiga ee dadka waaweyn

Ardeyda waaweyn waxaa sidoo kale lagu siiyaa waxbarashada aasaasiga ah ee dadka waaweyn iyo dugsiyada bulshada. Waxaa loogu talagalay kuwa aan dhammeystirin dugsiga hoose markay yaraayeen. Waxbarashada aasaasiga ah ee dadka waaweyn, waxaad baran kartaa waxbarashada hoose ama koorsooyinka shakhsiga ah. Qaarkood waxay rabaan inay wax ka bartaan dugsiga hoose ee qof weyn sidaasi darteed waxay sii wadi karaan waxbarashada dugsiga sare ama dugsiga xirfadda.

Waxbarashada aasaasiga ah ee dadka waxaa la la socdaa manhajka waxbarashada dadka waaweyn iyadoo la tixgelinayo da'da ardeyda. Waxbarashada aasaasiga ah ee dadka waaweyn waa ardeyda bilaash ayeey u tahay. Ardaydu waxay codsan karaan kaalmo maaliyadeed oo laga helo Kelada.

dugsiga sare (Lukio)

Marka iskoolka aasaasiga la dhameystiro waxaa loo gudbi karaa dugsiga sare ama iskoolka xirfada. Dugsiga sare, xirfad laguma dhigo, laakiin barashada waxaa lagu xoojinayaa aqoonta guud. Dhammaystiridda waxbarashada dugsiga sare waxay u anaxaysaa qofka in uu dalbado heer jaamacadeed. Sida caadiga ah dugsiga sare waxaa lagu dhameeyaa saddex sano, laakiin waxay ku socon kartaa gaabis ama dhaqso haddii aad rabto. Si kastaba ha ahaatee, daraasadaha waa inaysan soconin in ka badan afar sano.

Dugsiga sare, waxbarashadu caadi ahaan waa bilaash haddii ujeedada ardaygu yahay inuu dhammeeyo casharada dugsiga sare oo dhan. Kharashka waxaa laga yaabaa in lagu soo dalaco koorsooyinka shakhsii ahaaneed, qaar ka mid ah dugsiyadu waxay leeyihii ruqsad khaas ah oo lagu

dalacsiiyado dhammaan waxbarashada. Ardayda dugsiga sare waa inay iibsadaan buugaag iyo qalab kale oo waxbarasho, laakiin waxay xaq u leeyihiin inay helaan cunto bilaash ah oo ay ka helaan dugsiga haddii ay daraasadduuhu buuxaan. Ardayda ka weyn 17 sano waxay codsan karaan kaalmo dhaqaale ee Kelada.

Maadooyinka dugsiga sare

Sanad-dugsiyeedku wuxuu caadi ahaan raacayaa jadwalka waxbarashada aasaasiga ah. Fasalka kama jiro dugsiga sare. Maaddooyinka ayaa loo qaybiyaa koorsooyin, ardaydu waxay qorsheyn karaan casharradooda iskood. Shahaadada dugsiga sare waxay u baahan tahay ugu yaraan 75 koorso in la dhameystiro, laakiin koorsooyin intaa ka badan ayaa la baran karaa. Koorasyada intooda badan waa qasab, kuwa intiisa kalena waxay dooran karaan naftooda.

Dugsiga sare, Mawduucyada soo socda ayaa laga dhigaa: luqada hooyo iyo suugaanta, luuqada labaad, luuqadaha ajnebiga, xisaabta, bayooloji, juqraafi, taariikhda, arrimaha bulshada, cilmi nafsi, falsafada, diinta ama falsafada, waxbarashada jirdhis, waxbarashada caafimaadka, muusikada, farshaxanka muuqaalka iyo la talinta ardayda.

Qiimeynta iyo imtixaanka sare

Dugsiga sare waxaa ardeyga wax barashadiisa lagula socdaa natijoyinka uu imtixaanada koorsoyinka ka helo. Darajada maaddada waxaa lagu go'aamiyaa qiimaha lambarka imtixaanka laga helay. Marka uu ardaygu dhamaysto dibloomada dugsiga sare, wuxuu helayaa shahaadada dugsiga sare.

Inta lagu jiro dugsiga sare, ardayda waxay dhameeyaan imtixaanka weyn ee dugsiga sare. Dhamaystirka imtixaanka qalin-jebinta ama shahaadada xirfadeed ee saddex-sano ah waa shardi u ah waxbarashada sare ee jaamacadaha. Imtixaanka qalinjabinta waa imtixaanno Finland oo dhan isku mid ka ah. Imtixaanka qalinjabinta waxaa la abaabulaa laba jeer sannadkii, guga iyo dayrta. Imtixaanka qalinjabinta waxaa ka mid ah ugu yaraan afar imtixaan, laakiin imtixaanka waxaa lagu dhameyn karaa maadooyin badan. Imtixaanka qalinjabinta waxaa lagu qiimeeyaa xarfan oo ka soo billaabanyaya kan ugu fiican ilaa ka ugu liita: L, E, M, C, B, A, iyo I oo ah in uu ardeyga imtixaanka ku dhacay. Ardaygu wuxuu helayaa shahaadada dugsiga sare markuu dhamaysto koorsoyinka dugsiga sare oo dhan iyo imtixaanka sare.

Waxbarasho xirfadeed

Waxbarashada xirfadeed, ujeedadeedu waa in ardeyga uu barto xirfad uu ku shaqeysto. Waxbarashada xirfadeed waxay ujeeddadeedu tahay oo kale in ay daboolaan baahida nolosha shaqada iyada oo ardeyda ku tababara xirfadleyaal kala duwan. Waxbarashada xirfadeed waxay saldhig ku leedahay howsha oo gacanta la la galaayo, daraasadaha asaasiga ah ee waxbarashada guud waa in aad u yar.

Waxbarashada xirfadaha waxaa lagu sameyn karaa siyaabo badan oo kala duwan waxaana jira fursado barashada ah oo loogu tala galay dhallinyarada iyo dadka waaweyn. Waxbarashada waxaa lagu samayn karaa dugsiyada xirfadaha, xarumaha waxbarashada dadka waaweyn iyo dugsiyada sare ee dadwaynaha. Waxaa sidoo kale jira dugsi farsamo oo gaar ah iyo waxbarashada gaarka ah ee xirfadaha loogu talagalay kuwa u baahan taageero joogto ah ee barashada, tusaale ahaan naafonimada darteed, dhaawac ama jirro.

Shahaadooyinka xirfadaha waxaa ka mid ah shahaadada xirfadeed ee aasaasiga, shahaadada xirfadeed iyo shahaadada xirfadeedka takhasuska. Waxaa lagu dhammaystiri karaa waxbarashada aasaasiga ah ee xirfadaha, soo bandhigista aqoonta xirfada ama shaqo-barashada. Soo bandhigista aqoonta xirfada waxaa loogu talagalay dadka waaweyn, taas oo macnaheedu yahay in xirfadaha iyo aqoonta loo

aqoonsado nolosha shaqada ey adeegyo asaasi ah ama xaaladaha saxda ah ay ku muujiyaan aqoontooda. Tababarka shaqo-barashada waxaa loola jeedaa wax barad lagu sameyn goobta shaqada.

Tababarka xirfadeed inta badan waa bilaash, laakiin ardaygu waa inuu iibsadaa buugta iyo inta badan qalabka kale. Waxbarashada aasaasiga ah sidoo kale waxaa ku jira cunto bilaash ah. Imtixaanka xirfadda ama xirfadda gaarka ah tababarkiisa waxaa laga yaabaa kharash dheerad in la iska qaado, sidoo kale tababarka ka horreyya ee la siin karo waxaa laga yaabaa in uusan bilaash ahayn.

Waxbarashada xirfadeed waxaa guud ahaan laga raadsadaa internetka iyadoo loo marayo website-ka daraasadda ama si toos ah iyada oo loo marayo bogga waxbarashada (waxbarashada dadka waaweyn). Codsadayaasha waxaa loo qaban qaabiyyaa imtixaan gelitaan, kuwaas oo ay ku jiri karaan imtixaanno qoran, wareysiyo, imtixaanno hore, imtixaannada waxqabadka, imtixaannada maskaxda, iwm. Haddii ardaygu uusan ka soo bixin waxbarashada aasaasiga ah ee Finland, isaga ama iyadu waa in ay sida caadiga ah u caddeeyaan xirfadaha luqadda ee ku filan adigoo dhiganaya imtixaanka luqada Finnishka ama Iswidishka.

Aqoon xirfadeed

Tababarka xirfadeed ee aasaasiga waxaa loogu talagalay dadka aan lahayn aqoon hore ee xirfadda taas oo u baahan in ay si joogta ah u xaadiraan waxbarashada. Hadafku waa in ardayda la siiyo xirfadaha looga baahan yahay oo inay u diyaargaroobaan xirfad madaxbannaan. Finland waxaa ka jira in ka badan 50 tabar aasaasi xirfadeed oo kala duwan waxaana lagu qabanqaabiyyaa meelaha soo socda:

- bani'aadamnimada iyo barbaarinta
- Dhaqanka
- cilmiga bulshada, dhaqaalaha ganacsiga iyo maamulka
- aqoonta dabiiciga ah
- farsamadaa iyo gaadiidka
- khayraadka dabiiciga ah iyo deegaanka
- bulshada, caafimaadka iyo isboortiska
- dalxiiska, nafaqada iyo dhaqaalaha

Tababarku wuxuu ku salaysan yahay aasaaska aqoonta xirfadeed ee ay soo diyaariiyay Guddiga Waxbarashadu. Aqoonta xirfadeed ee aasaasiga inta badan waxay qaadataa 2-3 sano. Waxbarashooyinka badankood waa waxbarasho xirfadeed, taas oo ah aqoonta iyo xirfadaha looga baahan yahay shaqada. Qaar ka mid ah daraasadaha waxay ka dhacaan goobta shaqada, waxbarashada xirfadaha ee aasaasiga waxaa ka mid ah shaqo barasho oo badan.

Marka lagu daro waxbarashada xirfadda aasaasiga, waxaa ka mid ah dhammaan heerarka caadiga ah ee daraasadda, kuwaas oo qaar ka mid ah ay yihiin khasab iyo qayb ka mid ah ardaygu wuxuu dooran karaa naftiisa. Aqoonta guud waxaa ka mid ah luuqada hooyo, luuqadaha ajnebiga ah, xisaabta farsamada kombyuuterka, xirfadaha bulshada, xirfadaha nolosha shaqada, ganacsiga, ilaalinta kartida shaqada, dhaqdhaqaqa jireed iyo waxbarashada caafimaadka, aqoonta dhaqanka, farshaxanka iyo dhaqanka, anshaxa, cilmi nafsiga iyo deegaanka. Waxbarashada aasaasiga ah ee dugsiga sare iyo xirfadaha aasaasiga ah waa suurogal in isku mar la sameeyo.

Arday walba waxaa loo diyaariyaa qorshe waxbarasho oo shakhsii ah kuna haboon baahidiisa. Ardaygu wuxuu helayaan la-talin hogaamin ah inta uu wado waxbarashada xirfadeed ee aasaasiga wuxuuna si firfircoona uga qaybqaataa naqshadeeynta waxbarashadiisa. Hagidda waxbarashada ayaa si gaar ah muhiim ugu ah ardayda leh dhibaatooyinka barashada adag ama maareynta nolosha. Ujeedada hagitaanku waa in la hubiyo koorasyada daraasadaha, taageerada iyo kor u qaadida horumarinta shaqsiyadeed iyo xoojinta kobcinta xirfadla. Ardayda dhigata waxbarashada gaarka ah waxay sidoo kale helayaan HOJKS, qorshe shakhsii ah oo loogu talagalay abaabulka barashada.

Aqoonta xirfadeed ee aasaasiga, aqoonta ardayga waxaa badanaa lagu qiimeeyaa xirfadaha baaritaanka goobta shaqada inta lagu gudajiro mudada tababarka shaqada. Waxay micnaheedu tahay in ardaygu uu muujinayo sida fiican ee uu uga soo baxo shuruudaha aqooneed ee lagu qeexay shuruudda aqoonta. Wuxuu helayaan shahaado gaar ah ee shaashad kasta wuxuuna qayb ka yahay dibloomada.

Shahaadada xirfadeed ee aasaasiga iyo takhasuska xirfadeed waxaa loogu talagalay dadka horay ugu jiray shaqada ama hiwaayadda xirfadaha ama doonaya inay horumariyaan xirfadahooda. Takhasuska waxaa lagu dhammeeyn karaa bandhig farsamo oo aan lahayn tababbarka, laakiin sidoo kale xarumaha tababarka ee tababarka aqoonta. Shahaadada xirfadeed, qofku wuxuu muujiyaa xirfadaha looga baahan yahay xirfadla goobta iyo shahaadada takhasuska sida kartida shaqooyinka ugu howsha badan ee goobta uu yaqaan.

Shaquo wax kubarashada wuxuu ardaydu ku bartaa xirfadda goobta shaqada. Ardaygu wuxuu la saxiixinayaan shaquo-bixiyaha heshiis wakhti go'an, heshiiskana waxaa ka mid ah in goobta shaqada ardeyga lagu siin tababarka xirfada. Marka lagu daro barashada goobta shaqada, daraasadaha waxaa ka mid ah daraasado qiyaali ah oo ku saabsan iskuul xirfadeed ama xarun tababar oo qaan-gaar ah maalmo go'an bishiiba. Ardey kasta waxaa la siiyaa qorshe waxbarasho shakhsiyeed oo ku salaysan aqoonta Guddiga Qaranka ee Waxbarashada.

Muddada tababarka shaquo wax kubarashadu waa kala duwan yahay hal sano illaa saddex sano iyadoo ku xiran waxbarashada hore ee ardayga iyo waayo-aragnimada xirfadeed. Ardaygu wuxuu leeyahay kormeere shaquo u go'an goobta shaqada oo hagaya oo qiimeynaya horumarka ardayga iyo ficillada sida qof xiriiriye ah oo ku socda jihada dugsiga. Ardaygu waa inuu helaa shaquo ku haboon. Inta lagu jiro maalmaha shaqada ardayga waxaa la siiyaa mushaarka caadiga ah ee heshiiska shaqada.

Taageerida luqada Finnishka ee waxbarashada xirfadda

Marka laga soo tago tababarka kor lagu soo xusay, dugsiyo farsamo oo badan ayaa hadda bixiya waxbarasho gaar ah oo loogu talagalay ardayda wadanka soo galootiga ah, kuwaasoo luuqada Finnishka lagu barto. Waxaa jira koorsooyin badan oo kala duwan oo laga heli karo goobo kala duwan. Qaar ka mid ah koorsooyinka waxay keenaan dhammaystirka shahaadada xirfadda iyo qeyb ka mid ah shahaadada qaybteed. Tababarradan, ardaydu waxay helayaan taageero gaar ah oo loogu talagalay barashada xirfadaha finnishka.

Waxbarashada-Valma wuxuu u diyaariyaa ardeyda waxbarashada xirfadeed. Waxaa loogu talagalay dadka doonaya inay horumariyaan aqoontooda barashada xirfadaha. Awoodahan waxaa ka mid ah xirfadaha helitaanka aqoonta, ardayga iyo xirfadaha maareynta nolosha, iyo helitaanka shaqada. Tababarka Valma wuxuu sidoo kale bixiyaa fursad uu ku barto luqada Finnishka. Ardey kasta waxaa la siiyaa qorshe waxbarasho oo shakhsii ah si waafaqsan baahidiisa.

Waxbarashadu waxay socotaa 6-10 bilood, kadibna ardaygu wuxuu codsan karaa waxbarasho xirfadeed. Waxbarashadu badanaa waa bilaash oo waxaa lagu bixiyaa dugsiyada xirfadaha iyo xarumaha waxbarashada dadka waaweyn.

Koorsooyinka tababarka ee Valma iyo hay'adaha kale ee xirfadaha lagu barto ayaa guud ahaan laga raadsadaa internetka adoo adeegsanaya website-ka daraasada opintopolku.fi ama toos u maraya bogga internetka. Imtixaanka gelitaanka waxaa loogu talagalay cadsadayaasha, kuwaas oo noqon kara wareysi, tusaale ahaan.

Waxbarashada sare (Jaamacadaha)

Finland gudaheeda, jaamacaduhu waxay u kala qaybsan yihii jaamacadaha xirfada iyo Jaamacadaha. Waxbarashada culuumta jaamacadaha xirfadaha waxay u dhigantaa heerka sare ee xirfadeed ee loogu baahan yahay nolosha shaqada. Jaamacadaha xirfadaha waxaa xooga la saaraa in tabarka lagu barto howsha jaamacadaha kalena xooga waxaa la saaraa waxbarashada casharka iyo cilmi baarista. Finland gudeheeda, hay'adaha tacliinta sare intooda badani waa kuwo dadweyne, waxaana inta badan lagu maalgaliyaa canshuurta. Sida caadiga lacag lagama qaato ardeyda ku nool Finland.

Jaamacadaha oo dhan waxaa la cadsan karaa wakhtiga cadsiga wadajirka ah. Cadsiga wadajirka ah micnaheedu waa in hal foom oo isku mar lagu cadsan karaa in badan oo ka mid ah machadyo waxbarasho oo kala duwan iyada oo loo marayo bogga daraasada ee opintopolku.fi. Tababarka badankood waxaa laga cadsan karaa codsi wadajir ah guga kaliya. Waxaa jira tababaro yar oo la heli karo cadsiga wadajirka ee dayrta. Tababbarka qaarkood ayaa sidoo kale si gaar ah wakhti ka duwan kan cadsiga wadajirka ah la dalbadaa. Waxaa laga heli karaa boggaga gaarka ah ee machadyada. Waaad cadsan kartaa waxbarashada sare ee jaamaceed haddii Aad dhammaysatay dugsi sare ama seddex sano oo waxbarasho xirfadeed ah. Shahaadada dibadda Aad kala timid sidoo kale wey kuu ansaxeysaa in Aad jaamac ku dalbato, hadii wadanka shahaadada Aad ka heshay ay sidoo kale aqoonsanyihiin in shahaadadaas jaamacad lagu gali karo.

Waxbarasho walba wuxuu leeyahay shuruudo gaar u ah oo ardeyda lagu doorto. Ardayda waxaa lagu doortaa shahaadooyinka iyo / ama imtixaanka gelitaanka. Dhammaan jaamacadaha waxay leeyihiin imtixaan gelitaan. Waa inaad horey u diyaarisid naftaada, maadaama ay jiraan tiro yar oo ka mid ah cadsadayaasha oo loo doorto tababarka ay raadinayaan.

Imtixaanka gelitaanka waxaa laga yaabaa in uu yahay qoraal ama howl. Codsiyada qaarkood tababareyaasha ayaa sidoo kale laga cadsanayaa hawlaho hore ee imtixaannada marka laga reebo imtixaanada gelitaanka. Heerka luuqadda ee looga baahan yahay waxbarashada sare ee Finland waa mid Aad u sareysa. Darajooyinka qaarkood ayaa sidoo kale lagu dhammaystiri karaa Ingiriis, kadibna ardaygu waa inuu muujiyaa xirfadaha luqadda Ingiriisiga oo ku filan.

Jaamacadaha xirfadaha

Jaamacadaha xirfaddu waxay bixiyaan tababaro la mid ah kuwa dugsiyada xirfadaha. Jaamacadaha xirfadaha waxay si firfircooni ula shaqeeyaan nolosha shaqada waxayna ku dadaalaan inay tababaraan xirfadlayaasha buuxiya baahida nolosha shaqada. Daraasaddan jaamacada xirfada ee waxay qaadataa ilaa 3-4,5 sano waxay ku xiran tahay baalarka tababarka. Daraasaddan waxaa ka mid ah meeleyn shaqo iyo ugu dambeyntii dood. Dooda ardaygu wuxuu bartaa mid ka mid ah qaybaha tababarka oo uu ku takhasusaa wuxuuna muujiyaa awoodda ay u leeyihiin in ay adeegsadaan aqoonta iyo xirfadaha lagu helo ficol ahaan. Meelaha qaarkood, waxaad sidoo kale buuxin kartaa hal ama laba sano oo shahaadooyin jaamacadaha xirfada ee sare.

Jaamacadaha xirfada waa suuragal in Aad adoo shaqeynisid Aad dameystiratid tababrka xirfadeed. Qaar ka mid ah barnaamijyada waxbarashada waxaa loogu talagalay in ay ku jiraan wax yar ama aan lahayn waxbarasho fasalka ama in ay jiraan tababaro fiidkii iyo koorsooyinka waxaa laga qaadi karaa meel fog, tusaale ahaan internetka.

Jaamacadaha

Inta badan jaamacadaha Finland waa jaamacado kala duwan oo aad ka baran kartid maadooyin badan. Jaamacadaha qaarkood ayaa diiradda saara barista gaar ahaaneed, sida fanka, farsamada, ama dhaqaalaha.

Jaamacadaha waxaa laga diyaarin karaa ilaa 15 qaybood oo kala duwan, kuwaas oo badankoodu yihiin bani'aadamnimada, sayniska iyo farsamada. Shahaadada jaamacada ee hoose dhammeystirkeeda waxey badanaa qaadataa seddex sano. Taas kadib, waxaad sii wadi kartaa waxbarashadaa shahaadada jaamacada ee sare, taas oo qaadan doonta qiyaastii 2 sano. Inta badan ardayda jaamacadaha ee Finland waxay leeyihiin shahaadada mastaradka, maaddaama shahaadada sare ee jaamicadda loo baahan yahay, tusaale ahaan, xafiisyada dawlada iyo shaqooyin badan oo khibrad shaqo leh. Waxbarashada jaamacadda ee qalin jabinta Finland waa bilaash.

Haddii aad xiiseyneyo cilmi baarista, waxaad dalban kartaa shahaadada darajada dhoktoreydkaa taas oo ka dambeeysa shahadaada sare ee jaamacada (maisteri).

Jaamacadda xirfadda iyo jaamacadda furan

Jaamacadaha oo dhan waxaa ka mid ah, jaamada furan, ha noqoto tan xirfadda ama tan kale. Kof kasta ayaa kuwaa wax ka baran kara, isaga oon imtixaan u galin, koorsooyin gaar ah iyo kuwa isku xiran labadaba wey bixiyaan. Waxbarashada jaamacada furan lacag ayaa lagu dhigtaa, kharashka wuxuu ku xiranyahay inta koorsa eed qaadan. Hadii aad koorsooyinka ilaa xad ka dhigato jaamacada furan, waxaad xaq u yeelan in aad dalbato jaamacada ama tan xirfada si aad u dhameystirado shahaadada.

Waxbarashada dadka waaweyn

Finland, dadka waaweyn waxay si joogto ah u bartaan waxyaabo ay ka mid yihiin in la cusbooneysiyo xirfadaha ay u baahan yihiin shaqadooda ama madadaalo. Dad badan ayaa u maleynaya in nolosha shaqada aysan shaqeeyn doonin haddii aysan wax badan ka baran. Dad badan, barashada ayaa sidoo kale u ahhiwaayad. Waxaa jira fursado waxbarasho oo badan oo la heli karo.

Dadka waaweyn waxay wax ka baran karaan dhammaan xarumaha waxbarasho ee kor ku xusan, sida waxbarashada hoose, dugsiga sare, dugsiyada xirfadaha, sayniska iyo jaamacadaha. Qaar badan oo ka mid ah waxay bixiyaan daraasado qaan-gaar ah, kuwaas oo la samayn karo marka lagu daro shaqada, tusaale ahaan, fiidkii ama barashada foganta. Finland waxaa kaloo jira xarumo farsamo oo khibrad weyn leh oo ku yaal Finland, halkaas oo dadka waaweyni ay awoodaan inay dhammaystiraan shahaadooyinka xirfadaha kala duwan.

Marka laga soo tago fursadahaas, waxbarashada kale ee dadka waaweyn waxaa sidoo kale la heli karaa, sida waxbarashada dadka waaweyn oo bilaash ah iyo tababar shaqo oo ay qabanqaabiso maamulka shaqada.

Waxbarashada banaan ee ilbaxnimada

Waxbarashada banaan ee ilbaxnimada waxaa loola jeedaa daraasad aan loo daneynenin in laga helo shahaado. Sidoo kale, mawduuca daraasaddan looma go'aamiyo si rasmi ah, laakiin dadka waxbarashada siiya ayaa si xor ah u qorsheyn kara maadooyinka koorsooyinkooda. Daraasaduhu waxay ka kooban yihiin dabeecad waxbarasho guud ama hiwaayadeed. Ujeedadoodu waa inay taageeraan horumarinta kala duwan iyo fayoobka shakhsiyadka. Isla markaa, waxay kor u qaadaan xaqiqada dimuqraadiyadda, sinnaanta iyo kala duwanaanshada bulshada Finnishka, sidaas awgeedna bulshada ayaa waxtar u leh.

Waxbarashada banaan ee ilbaxnimada ayaa la ballaariyay gaar ahaan tobanki sano ee ugu horreeya ee madax-bannaanida horraantii qarnigii 20-aad. Waqtigaas, ballaarinta waxay ku saabsanayd baahida dadka dhallinyarda ah ee madaxbannaan si looga gudbo khilaafyada iyo yaraanta waxbarashada oo loo kordhiyo ilbaxnimada iyo inay bixiyaan macluumaa cusub, waqtigeeda iyo muhiim u ah dadka waaweyn. Maanta, deegaan walba wuxuu leeyahay machadyada waxbarashada banaan ee ilbaxnimada. Waxed macluumaa ka heli kartaa hay'adaha waxbarashada www.kansalaisopistot.fi.

Hay'adaha waxbarashada banaan ee ilbaxnimada waxaa ka mid ah kulliyadaha bulshada iyo shicibka, dugsiyada sare ee dadweynaha iyo jaamacadaha xagaaga. Waxay bixiyaan koorsooyin kala duwan oo loogu talagalay qof kasta oo xiiseeynaya. Koorsooyinka waxaa badanaa la bixiyaa, waxaana la qabanqaabiyyaa fiidakii iyo sabtida iyo axadd.

Koorsooyinka waxaa ku jira luuqado kala duwan, jimicsi iyo ciyaaro, farsamada gacanta, farshaxanka muuqaalka, macluumaaadka tignoolajiyada, muyusik, tiyaatarka iyo cilmiga bulshada.

Machadyada qaarkood waxay bixiyaan tababar xirfadeed oo joogto ah, jaamacadha furan tababarkooda iyo muxaadarooyin dadweyne. Maanta, machadyo badan oo waxbarasho oo lacag la'aan ah ayaa qabanqaabiya waxbarasho badan oo luuqada Finnishka ah iyo waxbarashada aasaasiga ah ee dadka waaweyn.

Waxbarashada uu bixiyo maamulka xafiiska xoogga shaqada

Maamulka shaqada wuxuu siinaya tababar shaqo oo loogu talagalay dadka qaangaarka ah ee shaqo la'aanta ah ama khatar ugu jira inay noqodaan shaqo la'aan. Tababarka waxaa laga helaa xafiiska shaqo raadista, sidoo kale waxay doortaan ardayda inay tababar qaataan. Tababarku waa bilaash. Guud ahaan, ardaydu waxay xaq u leeyihiin gunnada shaqo la'aanta iyo magdhawga socdaalka iyo cuntooyinka inta lagu jiro tababarka.

Waxbarashada xafiiska xoogga shaqada waxaa inta badan lagu bartaa tababar xirfadeed, fulintiisana waxaa sida caadiga ah fuliya machadka waxbarashada xirfadaha ama xarunta waxbarashada dadka waaweyn. Qaar ka mid ah koorsooyinka ayaa ujeedadodoo tahay in ay dhammaystirto shahaadada xirfadeed ama qayb ka mid ah shahaadada, laakiin badankoodu waa xirfad dheeraad ah ama tababar dheeraad ah. Hadafkoodu waa in la kordhiyo aqoonta hore ee ardayga. Muddada tababarka way kala duwan tahay maalmo yar illaa dhowr bilood. Wuxuu qiiameeyaa habboonaanta shaqsiga tababarka.

Maalgalinta waxbarashada

Finland, waxaa jira fursado badan oo loo heli karo maaliyad waxbarasho. Ma jiro taageero maaliyadeed oo gaar ah oo loogu talagalay waxbarashada aasaasiga ah ee carruurta, laakiin heirarka tacliinta sare waa loo dalban karaa. Keladu waxay bixisaa kaalmo dhaqaale oo loogu talagalay waxbarashada dugsiga sare ee waqtiga buuxa, waxbarashada xirfadaha, tacliinta sare iyo waxbarashada jaamacadeed. Gargaarka dhaqaale ee ardaygu wuxuu ka kooban yahay lacagta ardayga iyo deynta ardayga. Gargaarka dhaqaale ee ardayga waxaa la siin karaa oo kaliya muddo cayiman oo wakhti ahna waxay ku xiran tahay heirka waxbarashada.

Lacagta kaalmada waxbarashadu waxay ku xiran tahay dhowr arrimood, sida hay'adda, da'da ardayga, haddii ardaygu uu si madaxbannaan u degan yahay, haddii uu xaas yahay iyo haddii uu leeyahay carruur. Tirada lacagta ardeyga ee ugu badan ee bishiiba waa qiyaastii 250 euro.

Amaahda waxbarashada waxaa laga dalbadaa bangiga, laakiin Kelada ayaa bixisa kaalmo dowlaadeed, sidaa darteed uma baahna ardaygu in reekiisa ama asxaabiisu ay bangiga ka damiintaan amaahda darteed. Amaahda waa in loo celiyaa bangiga waxbarashada kadib. Amaahda qofka Finland wax ku baranaayo waa ugu badnaan 400e/bishio.

Kaalmada kirada guryiga waxaa saameeya waxyaabo badan, sida qiyaasta qoyska, cabbirka guriga iyo qiimaha kirada. Haddii maalgalinta horey loo soo tilmaamay aysan ku filneyn kharashka lagama maarmaanka ah, Kelada ayaa codsan karta kaalmada guud ee gunnada. Wixii macluumaad dheeraad ah oo ku saabsan kaalmada Kelada, fiiri www.kela.fi.

Ardayda waaweyn ee leh taariikh dheer oo shaqo ah ayaa la siin karaa taageerada waxbarashada dadka waaweyn. Waxaa bixiya Sanduuqa Waxbarashada Dadka Waaweyn. Taageerada waxbarashada dadka waaweyn waxaa heli kara qofka leh taariikh shaqo oo ugu yaraan 8 sano ah oo shaqadiisa hadda fasaxa waxbarashada uga jira. Taageero ayaa loo heli karaa daraasado kala duwan oo buuxiya aqoonta qofka ama u horseedaya dhammaystirka shahaadada ama qeyb ka mid ah shahaadada. Sanduuqa Waxbarashada Dadka Waaweyn wuxuu qiimeeyaa codsade kasta, haddii shuruudaha helitaanka taageerada la daboolay. Ka-faa'iideystayaasha waxbarashada dadka waaweyni waxay sidoo kale dalban karaan amaah waxbarasho oo ay damaanad-qaadayso Keladu.

Qofka macaamilka ah ee hay'adda shaqa la'aanta ah wuxuu wax ku baran karaa lacagta shaqo la'aanta ee koorsada Tababarka Xirfadaha, kaas oo laga codsanayo xafiiska shaqo raadista. Gargaarka shaqo la'aanta waxaa sidoo kale lagu baran karaa shahaado kale oo keenaya shahaadooyinka haddii Xafiiska shaqada iyo xoogsashadu uu tixgeliyo fursadaha shaqo ee qofka hagaajiya waxbarashada.

Si aad ugu qalanto in aad waxbarashada aad adigu dooneyo ugu barato lacagta shaqola'aanta, waa in waxbarashadu ahaataa mid wakhti buuxa la qaato ardaygana ay da'diisu ahaataa ugu yaraan 25 sano. Gargaarka shaqo la'aanta waxaa la baran karaa ugu badnaan 24 bilood oo ah qeybta waxbarashada ama 48 bilood ee waxbarashada aasaasiga ah. Ardayda ku jirta tababarka suuqa shaqada waxay fursad u leeyihii helitaanka manfacyada shaqo la'aanta marka lagu daro kharashyada maalmaha waxbarasho.

Kaalmada dhaqaale ee la soo gudbiyey waxay khuseysaa dadka deganaanshaha joogtada ah ku leh Finland. Haddii qofku dibadda uga soo guuro Finland waxbarasho darteed badanaa waa inuu bixiyaa kharashka nolosha inta uu wax baranaayo.

Su'aalaha laga doodayo

1. Finland sidee loo arkaa waxbarashada iyo tacliinta? Wadankaaga hadaad barbar dhigto halkey ka siman yihiin ama ay ku kala duwan yihiin?
2. Qiimaha saameeya nidaamka waxbarashada Finland waa maxay? Fikraddee ayaad ka qabtaa qiimahaas?
3. Sidee ayaad u aragtaa fursadaha waxbarasho ee ay Finland ku heystaan dadka dalka u soo guuray?
4. Miyaad rabtaa in aad Finland wax ka barato? Maxaad baran lahayd iyo sababta?
5. Finland fursadaha lagu maalgaliyo waxbarashada maxay kala yihiin?

6. SHAQADA IYO KAALMADA NOLOSHA EE FINLAND

Suuqyada shaqada

Shaqaaloobista

Mushaarka iyo canshuuraha

Marka shaqo lala kulmo

Ganaci iyo xirfad ku shaqeysashada

Suuqyada shaqada

Suuqayada shaqada waxaa loolaa jeedaa suuqyada loo-shaqeeyaha iyo shaqaalaha oo, shaqaaluuhu ay ka raadinayaan shaqo, loo-shaqeeyayaashuna ay ka raadinayaan shaqaale. Marka loo-shaqeeyaha uu shaqogaliyo shaqaale, waxay dhaxdooda ka saxiixdaan heshiiska shaqada. Suuqa shaqada ayaa ah qayb muhiim ah oo bulshada ka mid ah oo dadaalkooda ay saameyn ku yeeshaan siyaasadda iyo go'aanada kale ee bulshada. Suuqa shaqada waxaa jira dad kala duwan oo leh jagooyin kala duwan iyo hay'ado badan oo kala duwan. Suuqa shaqada waxaa lagu maamulaa sharchiyo kala duwan, heshiisyo iyo xaaladaha nolosha dhaqaalaha iyo ganacsiga.

Waddanka Finland, suuqyada shaqadu isbeddelo badan ayeey soo mareen,. Isbeddelka qaabdhismeedka ganacsiga ayaa saameyn weyn ku yeeshay dhismaha suuqa shaqada. Xitaa qarnigii 20-aad, dadka Finnishka ah badankood waxay ka shaqeynayeen beeraha, laakiin tartiib tartiib shaqooyinka warshadaha ayaa kordhay. Gaar ahaan, warshadaha warqadaha diyaariya ayaa bixiyay shaqooyin badan. Maanta, shaqaalaha intooda badani waxay ka shaqeeyaan qaybta adeegga.

Suuqa shaqada ee Finland waxaa hogaminaya dhaqanka gorgortanka dimuqraadiyada iyo heshiisiinta. Hay'adaha matala shaqsiyaadka suuqa shaqada waa jaaliyado u daneeya shaqaalaha. Waxay ka wada xajoodaan oo ay ku heshiiyaan xeerarka iyo tallaabooyinka suuqa shaqada, sida heerarka mushaarka, waqtiga shaqada, tallaabooyinka lagu hagaajinayo shaqada, iwm. Nidaamkan waxaa loo yaqaan nidaamka suuqa shaqada oo si tartiib tartiib ayuuna qaabkan ku yeeshay.

Xoogga shaqada iyo kuwa aan shaqeyn

Marka laga eego aragtida suuqa shaqada, dadka waxaa lagu kala soocay shaqaale iyo dadka ka baxsan suuqa shaqada. Tirada dadka ku tirsan suuqa shaqada waxaa ku jira kuwa shaqeeyaa iyo kuwa shaqo raadiska ah. Waxay ka diiwaangashan yihiin xafiiska shaqada (TE-toimisto). Dadka ka baxsan xoogagga shaqaaluuhu laguma xisaabiyo suuqa shaqada. Waxay ka mid yihiin, tusaale ahaan kuwa bukaanka ah, daryeelka guriga kuwa ku jira, hawlgabka, ardayda iyo adeegga qaranka kuwa ku jiraan. Sanadka 2017, heerka shaqo la'aanta Finland wuxuu ahaa boqolkiiiba 10.

Qaybaha shaqooyinka iyo xirfadaha kala duwan

Finland, dadku waxay u shaqeeyaan shaqo-bixiyeyaa kala duwan oo matala qaybaha kala duwan ee bulshada. Waaxda gaarka loo leeyahay waxaa ka mid ah shirkadaha iyo ururrada, marka laga eego xagga suuqa shaqada. Qaybta dadweynaha waxaa ka mid ah dowladda iyo degmooyinka.

Shaqo-bixiyaha ugu weyn ee Finland waa qayb madax banana oo shaqeeya oo ku shaqeeya ilaa 72% dadka Finland shaqeeya. Waxaa jira qiyaastii 23% dadka shaqeeya degmooyinka iyo illaa 5% ee shaqaalaynta dowladda.

Xirfadaha waxaa loo kala soocaa kooxo kala duwan, iyadoo ku xiran nooca shaqada iyo meelaha shaqaaluhu ka shaqeeyo. Kooxahan waxaa lagu magacaabaa waaxyo xirfad ama xirfad leh. Mawduuca waxaa loo kala saari karaa iyadoo la raacayo shuruudo badan oo kala duwan.

Tusaale ahaan, xirfadaha kala duwan waa

- daryeelka bulshada iyo caafimaadka
- Waaxda ganacsiga
- Qaybta Adeegga
- qaybaha gaadiidka iyo gaadiidka
- farsamada
- dhaqanka iyo isgaarsiinta
- dhismaha
- waaxda waxbarashada
- waaxda hudheelka iyo makhaayadaha
- maamulka.

Shaqa bixiyayaasha ugu weyn ee Finland waa waaxda bulshada iyo caafimaadka, warshadaha iyo tiknoolajiyada, iyo qaybta ganacsiga iyo adeegga.

Xirfadahee shaqo lagu helaa?

Finland qaybaha qaar, way ka shaqo badanyihii kuwa kale. Waxaa jira xirfado ay ku filaneyn shaqaalaha iyo xirfado ay shaqaalaha ka badanyihii shaqada bannaan.

Tobankii sano ee la soo dhaafey, shaqooyinka Finland way lumeen, halkaas oo qaybaha shaqaalaha ay beddeleen tignoolajiyada cusub. Shaqooyinkan waxaa lagu yaqaanaa in ay ku jirto ku celcelis tiro badan. Shaqooyinka warshadaha iyo wax soo saarida iyo sidoo kale kuwa xafiiska ayaa aad u yaraaday. Sidoo kale, qaybta hawlaha khibradda iyo adeegyada laga helo suuqa shaqada ayaa kordhay.

Waqtigan hadda la joogo, shaqaale yaraanta ugu weyn waxay khuseysaa shaqooyinka bulshada, caafimaadka iyo dhismaha. Waxaa kale oo aad u yar tirada macalimiinta gaarka ah, macallimiinta xanaannoyinka iyo qaar xirfadlayaasha dhismaha.

Tirada shaqaalaha xoghayaha, kalkaaliyayaasha, kalkaaliyayaasha dugsiga, macalimiinta qaarkood (waxbarashada xirfadda, dugsiga sare), naqshadeeyayaasha garaafyada, farshaxanka iyo shaqaalaha dharka iyo shaqaalaha sayniska. Macluumaadka ku saabsan xaaladda suuqa shaqada ee mustaqbalka dhow waxaa laga heli karaa www.ammattibarometri.fi.

Kuwa ka qalinjabiyyay tacliinta sare waxay si fiican u helaan shaqooyinka bulshada iyo caafimaadka. Shaqaalaynta sidoo kale waxay ku fiican tahay dhinaca farsamada iyo waxbarashada. Booska afaraad waxaa ku jira kuwa ka qalin-jebiyey jaamacadda cilmiga ganacsiga iyo bulshada. Xagga shaqaaleynta waxaa ugu liita kuwa ka qalinjabiyeen bii'adamnimada iyo sayniska dabiiciga

ah. Doorashada iyo takhasuska qaybaha gaarka ah ayaa si weyn u saameeya sida qof aqoon sare leh shaqaaleyntiisa.

Shuruudaha suuqa shaqada

Xirfad kasta, shaqaalaha waxaa laga sugayaa aqoon iyo khibrad kala duwan. Guud ahaan, si kastaba ha ahaatee, waxaa la sheegi karaa in suuqa shaqada ee Finland lagu qiimeeyo tacalliiin wanaagsan. Waa mid ka mid ah arrimaha ugu saameynta badan ee shaqeysiinta. Qofka shaqaaleyntiisa waxaa sabab u ah taacallinta uu leeyahay heerkeeda.

Waxbarashada sare kuwa heysta ayaa sida ugu fiican u shaqaaleysan, laakiin macal kuwa tacallinta aasaasiga soo qaatax xataa waa la shaqeeleyaa xagga howlaha adeega ee biilka yar. Si kastaba ha ahaatee, shahaadada jaamacadu ma hubineyso shaqaaleyn, ee waxaa saameysa shuruud aasaasiga ah ee suuqa shaqada. Marka laga soo tago tababarka, shaqaaleyn ta waxaa saameynesa sifooyinka shakhsiyed ee qofka, sida dhaqdhaqaqa, dabeecada, shakhsiga, muuqaalka dibediisa, da'da iyo dhaqanka wanaagsan ee bulshadeed.

Shuruudaha la socda isbedelka nolosha shaqada

Nolosha shaqada ee Finland iyo dabeecada shaqada ayaa in badan is badashay tobannadii sano ee la soo dhaafay. Waagii hore, dadka intooda badan waxay ka shaqeyn jireen si waqtii buuxa hal shaqo sanado badan, ilaa noloshooda shaqeed oo dhan. Maanta, nolosha shaqada ayaa ah mid isdaba-joog ah oo kala-jaban. Dadka qaar waxay sameeyaan shaqooyin badan, waxayna u shaqeeyaan shaqaaleeyayaal kala duwan. Shaqooyin waqtii dhiman ah iyo shaqo gaaban, ayaa kordhay. Isbedelkan wuxuu u baahan yahay hal-abuurnimo, waxqabadka, dabacsanaanta, xirfadaha wanaagsan ee bulshada iyo shabakadaha ka yimaada shaqaalaha.

Mardambe kuma filna in dhalinyarada xirfad gaar ah loo tababaro. Aqoontooda u gaarka ah waxay u baahan yihin in si joogto ah loo cusbooneysiyo si ay u daboolaan baahida isbedeleysa ee suuqa shaqada waxayna u tartamaan shaqooyinka.

Aqoon dhinacyo badan le iyo diyaarsanaanta qabashada shaqooyin badan oo kala duwan ayaa lagu qiimeeyaa suuqa shaqada. Loo shaqeyyayaashu waxay ka filanayaan shaqaalaha inay si xoogan u gutaan ujeedooyinka shaqada iyo inay horumariyaan xirfadahooda. Waxa kale oo muhiim ah in la ogaado sida loo sharaxo loona suuq-geeyo xirfadahooda.

Horumarinta farsamada, xirfadaha komputereed in si fiican loo yaqaan ayaa muhiim si noqotay meel kasta. Shaqooyinka qaarkood waxay leeyihii xirfado aasaasi ah, laakiin xirfado kale waxay u baahan yihin maamulka maareynta barnaamijyada iyo teknoolojiyadda aadka u baahan. Aqoonta warbaahinta bulshada (LinkedIn, Facebook, Twitter, Instagram, iwm) waxay faa'iido u leedahay labadaba shaqo raadinta iyo shaqada.

Nidaamka suuqa shaqada

Nidaamka suuqa shaqada waxaa laga dhisay Finland sannado badan. Nidaamka waxuu ka koobanyahay wakiillo shaqaaleeye iyo wakiillo shaqaale, sida ururrada iyo wakiillada dowladda. Xubnaha ururada shaqaalaha waxaa ka tirsan shaqaale isla xirfad leh ama leh aqoon isku mid ah.

Ururada shaqaalaha iyo ururada qaybaha xirfadaha

Ururada shaqaalaha iyo loo shaqeeyaha waa ururo waaweyn. Waxay raadinayaan inay difaacaan danaha xubnahooda iyaga oo saameynaya bulshada iyo siyaasadda dhammaan arrimaha ku saabsan xubnahooda. Jaaliyadu waxay si firfircooni uga faa'iideysan karaan xubnahooda haddii qayb weyn oo ka mid ah shaqaalaha iyo loo shaqeeyayaashu ay yihiin xubno ka tirsan ururadan.

Shaqaalaha, sida mushaharka kuwa qaata, waxay leeyihiiin ururo shaqaale oo tiro badan, oo ka tirsan saddex urur dhixaad oo shaqaalaha ah. Ururada dhixi ee ururada shaqaalaha (SAK), ururuka dhixi ee shaqaalaha dagmada STTK iyo uruka dhixi ee shaqaalaha aqoonta sare leh AKAVA. Shaqaalaha Finland si wanaagsan ayeey isu qabanqaabiyeen. Waqtiga xaadirka, qiyastii 70% dhammaan shaqaaluhu xubno ayeey ka yihiin ururka shaqaalaha. Tiradan waa mid ka mid ah kuwa ugu sareeya adduunka.

Ururada shaqaaluhu waxay difaacayaan xuquuqda shaqaalaha waxayna ku dadaalayaan inay hagaajiyaan xaaladaha shaqada. Inta lagu jiro taariikhdooda, waxay ku guuleysteen inay ka wada xajoodaan faa'idooyin kala duwan ee shaqaalaha. Waxay ku jiraan, tusaale ahaan, 40 saacadood wakhtiga shaqada toddobaadkiiba, fasaxa sannadlaha ah, fasaxa umusha iyo fasaxyada qoyska, gunnada carruurta, caafimaadka shaqada iyo sharciga badbaadada shaqada.

Taariikhda dhaqdhaqaaqa ururada shaqaaluhu waxay ku gaaraan ilaa qarnigii 19-aad, markii bulshada rayidka ahi bilaabeen inay qaabeeyaan, Finlandna waxay bilowday inay abuurto ururo. Ururada shaqaalaha waxaa ka horeeyey ururada yar yar oo shaqaalaha dhaxdooda ah, kuwaas oo intooda badan xooga saaraayey waxbarashada iyo waxqabadka hiwaayadda. Ururada shaqaalaha ee rasimiga waxaa la aasaasay dhammaadka qarnigii 19aad.

Isbadalka qarniga dhaqdhaqaaqa shaqaaluhu wuxu billaabay inuu u taageero hantiwadaag si xad dhaaf ah. Illaa 1940-kii, saamaynta dhaqdhaqaaqa ururada shaqaalaha daciif ayeey ahayd, tirade xubnuhu wuu yaraa. Halkaa kadib, dhaqdhaqaaqa ururada shaqaaluhu wuxuu bilaabay inuu quwad yeesho wuxuuna noqday ciyaryahaan bulshada muhiim ka ah. Ururada shaqaalaha iyo wakiillada loo shaqeeyuhu waxay billaabean in ay ka shaqeeyaa heshiisyada wadajirka ah, tanina waxay noqtey mid caadi ah tan iyo bartamihii 1940-yadii.

Maanta, dhinaca loo shaqeeyaha waxaa matala ururo u kala qaybsan xirfadaha laga shaqeeyo. Waxay qayb ka yihiin ururada soo socda: Ururka nolosha ganacsiga ee Finland, EK, Ururka maamulka shaqooyinka dagmadeed KT, Adeegga Shaqada Gobolka Vtm iyo Maamulka shaqada kiniisadeed.

Iskaashiga saddexda dhinac

Finland waxaa ka hrigalsan wada-xaajood shaqo oo ku saleysan mabaadii'da Ururka Shaqaalaha Caalamiga ee ILO (International labour organization) taas oo ku saleysan wadatashi iyo nidaam heshiis oo madax bannaan. Taas micnaheedu waa in arrimaha muhiimka ah ee khuseeya suuqa shaqada iyo nolosha shaqada ay ka wada xajoodaan oo ay ka heshiifyaan saddexda dhinac oo ah Ururada shaqaalaha, ururada shaqaaleysayaasha iyo dawlada wadanka.

Nidaamkan waxaa loo yaqaan iskaashiga saddexda dhinac oo billaabmay 1940. Wakhtigaas Ururada shaqaalaha iyo kuwa shaqaaleysiyyaashuba waxay aqoonsadeen in arrimaha suuqa shaqada ay is qabanqaabiyaan ay tahay qeyb ka mid ah bulsho dimuqraadi ah. Iskaashiga saddexda dhinac waxay ka heshiifyaan mataan caymiska shilalka ee shaqaalaha, kaalmada shaqo la'aanta, faa'iidooyinka hawlgabka iyo fasaxa qoyska.

Heshiiska suuqa shaqada waxaa looga heshiifyaa oo lagu xalliyaa heerar kala duwan. Nadaamka oo dhan wuxuu ku salaysan yahay heshiis iyo dib-u-heshiisiin, sida iskaashiga dhinacyada kala duwan. Sharciga shaqada iyo xuquuqda iyo waajibaadka shaqaalaha waxaa maamula sharciyada shaqada iyo heshiisyada u dhixeeya ururada suuqa shaqada.

Wasaarada shaqada-oyo ganacsiga ayaa mas'uul ka ah diyaarinta iyo horumarinta sharciga shaqada shaqaalaha iyo dhaqaalaha, iyaga oo la kaashanaya loo shaqeeyaha iyo shaqaalaha ururadooda. Loo-shaqeeyayaasha iyo shaqaalaha ayaa ka xaajoota midow weyn xal aqbasho dhexe iyo heshiisyada midow guud halkaas oo ay uga heshiiyaan, tusaale ahaan, siyaasadda guud ee mushaarka.

Mararka qaar dawlada wadanka ayaa sidoo kale ku lug leh heshiisyadaas. Heshiiska ayaa loo yaqaan dejinta siyaasadda dakhliga, iyo isku raaceen arrimaha mushahar lagu daro suuqa shaqada, tusaale ahaan, la xiriira tallaabooyinka siyaasadda dhaqaalaha, maaliyadeed iyo arrimaha bulshada.

Urarada dhexe heshiisyada dhexe ay sameeyaan ay saldhig u ah urarada shaqaale xirfad ka xirfad heshiiyada shaqada iyo shuruudaha ay ku heshiinayaan. Mar kasta oo labada dhinac xitaa ma gaaraan heshiiyada ee urarada shaqaalaha ayaa toos uga heshiiyaan. Midowga Yurub macal waxaa laga diyaariyaa heshiyo khuseeya suuqa shaqada.

sharciga shaqada

Sharciga shaqada waxuu ka koobmaa sharcayo badan oo kala duwan. Tusaale ahaan

- Sharciga Heshiiska Shaqada
- Sharciga saacadaha shaqada
- Sharciga fasaxa sanadka
- Sharciga sinnaanta
- Sharciga gaarka ah ee ilaaliya gaar ahaanshaha nolosha shaqada
- Sharciga shuruudaha heshiiska shaqada
- Sharciga fasaxa shaqada (vuorotteluvapaa)
- Sharciga fasaxa waxbarashada
- Sharciga Ilaalinta Mushaharka
- Sharciga nidaamyada kaqeybgalka shaqaalaha (iskaashiga ganacsiga, ka qaybgalka maamulka iyo sanduuqa shaqaalaha)

Qodobka ugu horreyya ee sharciga shaqada waa inuu ilaaliyo qofka shaqaalaha ah. Shuruudaha shaqada oo ka fiican kuwa sharciga uu tilmaamayo si gaar ah ayaa looga heshiin karaa marka ururada shaqaalaha iyo loo-shaqeeyayaasha ay heshiinayaan ama heshiiska shaqaalaha ee gaarka.

Qaar ka mid ah qaybaha sharciga shaqadu waa qasab, sidaas awgeed lagama leexan karo xaaland kasta. Qaybo kale laakiin wa laga leexan karaa hadii shuruuda shaqada lagu qoro. Shuruudaha ugu hooseeya ee sharciyada shaqada waxuu khuseeyaa dhammaan shaqooyinka Finland iyo macal shaqaalaha ajnabiga ah. U hoggaansanaanta sharciga shaqada waxaa kormeera amniga shaqaalaha iyo maamulka caafimaadka ee u shaqeeya hay'adaha dawladda gobolka.

Qodobada muhiimka u ah shaqaalaha shakhsiga ah ee sharciga shaqada waa sharciga shaqada, sharciga saacadaha shaqada iyo sharciga fasaxyada ah.

Sharciga heshiiska Shaqada

Sharciga heshiiska shaqada wuxuu ku salaysan yahay sharciga aasaasiga ah ee shaqada ee khuseeya dhamaan xiriirada shaqada. Waxay kkuseysaa shaqo kasta.

Sharciga heshiiska shaqada wuxuu tilmaamayaa arrimahan soo socda:

- sameynta heshiiska shaqada
- waajibaadka loo-shaqeeyaha iyo shaqaalaha
- sinnaanta shaqaalaha
- Go'aaminta xaaladaha ugu hooseeya ee shaqada
- Xuquuqda shaqaalaha ee fasaxa qoyska
- fasaxa shaqada ee bilaa mushaarka ah ee shaqaalaha
- joojinta heshiiska shaqada
- mas'uuliyada magdhowga
- qandaraasyada shaqada ee caalamiga ah
- Xaaladda wakiilada shaqaalaha.

Sharciga saacadaha shaqada

Sharciga saacadaha shaqadu wuxuu tilmaamayaa saacadaha joogtada ah ee shaqaalaha uu shaqeeynaayo. Qaybo badan oo sharcigaas ku qoran waa in la oofiyaa, laakiin qaybo ka mid ah waxaa looga leexankaraa heshiiska shuruudaha shaqada. Wuxuu kala oo jira liiska shaqooyinka aan u baahnayn in loo isticmaalo wakhtiga shaqada.

Mabda'a, waqtiga shaqada ee ugu sarreyya ee Finland waa 8 saacadood maalinti iyo 40 saacadood toddobaadkii. Hase yeeshi, heshiisyada wadajirka ah ee qaybaha kala duwan waxay ku heshiin karaan mudo shaqo oo ka duwan wakhtiga shaqada. Tani waxay ka dhigan tahay, tusaale ahaan, in waqtii mararka qaar maalin shaqada laga yaabaa in ay ka badan tahay 8 saacadood, laakiin maalinta kale ay ka yartahay.

Sharciga waqtiga shaqada ayaa sidoo kale tilmaamaya wakhti dheeraadka. Waqtiga dheeraadka ah micnaheedu waa shaqo ka baxsan saacadaha shaqada ee caadiga ah. Waqtiga dheeraadka ah waxaa mar walba la siiyaa mushaarka kordhaya.

Sharciga fasax sannadeedka

Marka qof shaqaale ah uu ku shaqeeyo heshiiska shaqada, waxaa u aruuraya maalmo fasax oo go'an, oo shaqaalaha uu mushaar ku qaadan. Tan waxaa loo yaqaan fasax sannadeed. Sharciga fasax sanadeedka ayaa sheegaya dherarka fasaxa, mushaarka fasaxa, kabina fasaxa iyo bixinta fasaxa. Sharcigaani wuxuu khuseeyaa labadaba shaqaalaha u shaqeeyaa shakhsiga iyo kuwa gobolka u shaqeeyaa. Wakhtiga fasaxa uu aruursamayo waxaa lagu heshiifyey in uu yahay 1.4-31-3, maalmaha fasaxa wakhtigaas ayaa laga xisaabin. Dherarka fasaxa iyo biilkax waxay ku xiranyihii inta shaqaalaha u shaqeeynaayey iyo saacadaha u shaqeeynaayey.

Si guud, shaqaalaha markuu shaqeeyo bil buuxda waxaa u aruuri 2 maalmood oo fasax ah, hadii u sanad ka yar shaqeeynaayey. Muddo ka badan sanad, shaqaaluhu wuxuu helaa 2.5 maalmood oo fasax ah bishiiba. Shaqaalaha qaata bil kasta ama mushaharka todobaadlaha ah waxay helaan mushaharka caadiga ah inta ay fasaxa ku jiraan.

Mushaharka fasaxa ee shaqaalaha saacadaha ku shaqeeyaa waxaa loo xisaabiyyaa iyadoo lagu saleynayo isku dheelitirnaanta go'aaminta tirada maalmaha mushaharka celceliska iyo fasaxyada. Haddii kale, waxaa lagu go'aamiyaa boqolkiiba mushaarka sanadka fasaxa. Mushaharka fasaxa waa 9% mushaharka sanadka fasaxa ah haddii xiriirkha shaqadu uu socdo wax ka yar hal sano iyo 11.5% haddii xiriirkha shaqadu uu socday muddo ka badan hal sano.

Caadi ahaan, lacagta fasaxa sanadlaha ah waa in la bixiyaa ka hor billowga fasaxa. Haddii xiriirkha shaqadu dhammaado, maalmaha fasaxyada aan la bixin waxaa lagu bixinayaa lacag caddaan ah.

Maalmaha fasaxa ah ee 24-ka maalmood ah, waa inaad awoodaa inaad maalgashato xilliga kulaylah, tusaale ahaan 2.5 ilaa 30.9. Si kastaba ha noqotee, xadka u yaal sharcigu, shaqabixiyaha iyo shaqaalaha waxay ku heshiin karaan waqtiga kala duwan ee fasaxa sannadlaha ah.

Heshiisyada shuruudaha shaqada

Sharciga shaqada ayaa abuuraya saldhigga guud ee shuruudaha shaqada. Shuruudaha gaarka ah ee shaqada ayaa lagu heshiiyaa heshiisyada gorgortanka. Heshiisyada wadajirka waxaa sameeya wakiilada shaqaalaha matala iyo wakiillada loo shaqeeyaha. Ujeedada heshiisyada wadajirka ah waa in la hubiyo shaqaalaha in ay yihiin heer ugu hooseeya ee xaaladaha shaqada iyo, dhinaca kale, amniga shaqada.

Heshiisyada shuraadaha shaqada si wada-jir waxaa looga heshiiyaaa mushaarka iyo xaaladaha kale ee shaqada ee shaqada. Shuruudaha shaqada waxaa ka mid ah wakhtiga shaqeeynta, nasashada iyo fasax sannadeedka. Heshiiska shuruudaha shaqada waa khasab in la loo hoggaansom. Heshiiska shaqada shaqsiyeed waxaa suurtagal ah in lagu heshiyo xaaladaha shaqada oo ka fiican heshiiska gorgortanka kuwa lagu gaarey. Xaalad tan ka liidata laakiin laguma heshiin karo.

Ku dhowaad marwalba heshiisyada wadajirka ah waxaa lagu soo gabagabeynaya muddo go'an mudo dhowr sano ah. Heshiisyada shuruudaha shaqada waxaa laga heli karaa internetka bogaga urrada shaqaalaha. Haddii uu jiro muran ku saabsan fasiraadda ama u hoggaansomida heshiis ka shuruuda shaqada, arrinta waa la baari doonaa oo ay xalinaysaa Maxkamadda Shaqaalaha.

Shaqaalaha iyo loo-shaqeeyaha xuquudooda iyo waajibaadkooda

Nolosha shaqada shaqaalaha iyo loo shaqeeyaha waxay leeyihin xuquuq iyo waajibaad lagu tilmaamay sharciyada iyo heshiiska shuruuda shaqada. Markay labada dhinacba oofiyaan arimaha lagu heshiiyey oo la isku raacsan yahay, nolosha shaqada way ka sii fiicnaanaysaa.

Xuquuqda shaqaalaha ee ugu muhiimsan waa

- Mushaar ku saleysan heshiiska shuruudda shaqada
- Badbaadada uu bixiyo sharciga iyo qandaraasyada
- suurtogalmimada urur xirfadeed (sida xubin ka mid ah urur shaqaale)
- jawi shaqo oo ammaan ah oo caafimaad leh.

Xuquuqda loo shaqeeyaha waxaa ka mid ah

- Go'aanka in uu shaqaalaha doorto
- Kormeerka iyo hogaaminta shaqada
- Bixinta tilmaamaha iyo xeerarka
- joojinta heshiiska shaqada marka shuruudaha qaarkood ay buuxsamaan.

Shaqaaluhu wuxuu leeyahay mas'uuliyado badan, kuwaas oo hadii uusan ka soo bixin shaqada laga burin karo. Kuwaas waxaa ka mid ah: waajibaadka

- Si fiican u shaqeeynta
- raacista tilmaamaha loo shaqeeyaha iyo sharciyada goobta shaqada (Shaqaada iyadoo la cabsanyahay lama iman karo, hantida shaqa bixiyaha lama xadi karo ama lama jabin karo)
- Xajinta sirta ganacsiga iyo xirfada
- In ay tiixgeliyaan danaha loo-shaqeeyaha
- diiddista inaad la tartanto loo shaqeeyaha.

Xirfadaha qaarkood, sida xirfadlayaasha daryeelka caafimaadka, ayaa sidoo kale saaran waajibka ilaalinta sirta. Waxaa loola jeedaa in shaqaalaha uusan xaalandna u sheegin dadka kale oo ku saabsan shaqada ama warqadaha shaqada uu ku arkey. Waajibaadka ilaalinta sirta waa in si adag loo fiiriya.

Shaqo-bixiyuhu wuxuu kaloo leeyahay masuuliyado badan oo shaqaalaha ah. Loo-shaqeeyuhu wuxuu u baahan yahay

- in uu ixtiraamo sharciyada iyo heshiisyada
- si sinnaan ah uu ula dhaqmo shaqaalaha
- ka taxaddaro amniga shaqaalaha
- in uu siiyo shaqaale shuruudaha ugu muhiimsan ee shaqaaleynta qoraal ahaan
- Horumarinta jawi wanaagsan oo shaqeynaya, waxqabad shaqo iyo horumarin xirfadeed.

Xubinnimada urur xirfadeed

Xubnaha Ururka Shaqaalaha waxay bixiyaan lacagta xubinnimada bil kasta ama sanadkiiba. Lacagta xubinnimada waxay noqon kartaa khidmado sanadle ah ama boqolkiiwa mushaar yar, sida 1.5%. Xubinnimada Ururka Shaqaalaha karashkeeda waxaa laga jaraa canshurta. Taas macnaheedu waa in kharashka xubnimada ay hoos u dhigeyso canshurta biilka laga bixinaayo.

Xubnimada urur shaqaale waa mid faa'iido leh sababo badan dartood. Ururrada shaqaalaha waxay difaacaan danaha xubnahooda, iyo haddii ay jiraan dhibaatooyin nolosha shaqada, ururka shaqaaluhu wuxuu helayaa taageero iyo caawimaad. Khilaafaadka, ururada shaqaaluhu waxay xubnahooda siinayaan adeegyo sharci oo khibrad leh. Urur xirfad leh ayaa sidoo kale lagu taageeri karaa, tusaale ahaan, shaqo raadinta iyo shaqo la'aanta.

Ururada shaqaalaha ayaa sidoo kale waxay bixiyaan faa'iidooyinka xubinta, sida caymiska, qiimo dhimisyo, aqalada fasaxa, tababarka, tababarka mustaqbalkiisa iwm Maclumaad dheeraad ah oo ku saabsan faa'iidooyinka xubnimada ururada shaqaalaha waxaa laga heli karaa boggooda internetka.

Mid ka mid ah faa'iidoinka xubnaha ugu muhiimsan ee ururka shaqaaluhu waa lacagta shaqo la'aanta ee biilka ku xiran. Taas macnaheedu waa xubin ka mid ah ururada shaqaalaha ayaa badanaa xubin ka ah qasnadda shaqo la'aanta ee qaybta. Haddii qofka uu shaqo la'aantaa noqodo, waxuu xaq u leeyahay in ay uu helo dakhli la xiriira kaalmada shaqo la'aanta, oo qasnada shaqo la'aanta ay bixiyaan ugu badnaan 400 maalmood.

Lacagta shaqo la'aanta ee la xidhiidha mushaharka waxaa lagu saleynayaa mushaharka ka horeeyey shaqo la'aanta. Badanaa way ka badan tahay gunnada maalinlaha ee aasaasiga ah ee ay Kelada bixiso. Lacag maalmeedka aasaasiga ah waxaa la siiyaa dadka shaqo la'aanta ah ee aan xubin ka ahayn qasnada shaqola'aanta. Si lacaga kaalmada loo helo waa in marka hore la la xiriira xafiiska shaqo la'aanta oo la iska diiwaan galiyaa, iyo in ugu yaraan 26 usbuuc uu xubin ka ahaa qasnada shaqo la'aanta uuna buuxiyo shuruuda shaqeynta. Shuruuda shaqeynta waxaa loola jeedaa in qofka uu ka shaqaynayeen shaqo ugu yaraan 26 todobaad (ka shaqeeya ugu yaraan 18 saacadood / toddobaadkii) inta lagu guda jiro 28 bilood ee la soo dhaafay.

Wakiilka shaqaalaha

Goobaha shaqada waaweyn xubnaha ururka wakiil shaqaalaha ay doorteen ayaa jira, kuwaas oo uu kormeero waafaqsan heshiisyada shaqada iyo sharciyada shaqada ee goobta shaqada ka mid ah.

Shaqadiisu waa inay taageeraan oo caawiyaan shaqaalaha iyo inay wax ka qabtaan dhibaatooyinka. Wakiilka ayaa sidoo kale hubiya in shaqaalaha si cadaalad ah loola dhaqmo goobta shaqada.

Booska wakiilka ayaa ku saleysan sharciyada iyo heshiisyada kalsoonida. Dhammaan goobaha shaqadu ma laha shaqaale wakiil ah, oo markaa, shaqaalaha ayaa dooran kara shaqaale wakiilka matala ama si toos ah uga codsanaya ururka shaqaalaha mid. Wakiilka matalaya shaqaalaha ma laha waajibaad iyo awoodo badan sida wakiilka rasmiga ah.

Sinnaanta iyo sinnaanta nolosha shaqada

Finland, dadka oo dhan waxay xaq u leeyihiin in si siman loola dhaqmo. Dhammaan noocyada kala-takoorka, sida daaweynta iyo dhibaateyn la'aanta, waa mamnuuc. Tani waxay sidoo kale khuseysaa nolosha shaqada. Sharciga sinnaanta iyo xeerka sinnaanta ee sinnaanta dumarka iyo ragga ayaa xaqijiya xuquuqdan aasaasiga ah ee dhammaan dadka.

Ku dhaqanka Sharciga Sinnaanta ee Shaqada

Sharciga sinnaantu waxuu lagu xoogjiyaa in la hubiyo sinnaanta dadka oo dhan iyo in laga ilaaliyo takoorka. Goobta shaqada, Sharciga sinnaanta wuxuu khuseeyaa shaqeysiinta, shaqada iyo joojinta shaqada. Dhammaan shaqaalaha waxay ku xiran yihii isla xuquuqda iyo waajibaadka. Sharciga aan takoorka ahayn wuxuu mamnuucayaa nooc kasta oo takoorid ah, tusaale ahaan da ', dhalasho ama xaalad caafimaad.

Shaquo-bixiyuhu waxaa waajib ku ah inuu kor u qaado, tusaale ahaan, helitaanka shaqada iyo badbaadada dadka curyaamiinta ah iyada oo la samaynayo isbedelka lagama maarmaanka ah iyo macquulka ah. Haddii qalabka noocaas ah loo diido inuu sidaas sameeyo, waa takoorid qofka naafada ah.

Ku dhaqanka Sharciga Sinnaanta ragga iyo dumarka ee shaqada

Sharciga sinnaanta wuxuu xaqijiyyaa in loola dhaqmo labada jinsiba si sinnaan ah. Wuxuuna reebayaa nooc kasta oo takoor ku saleysan jinsi. Sharciga Sinnaanta ragga iyo dumarka wuxuu amrayaa shaqabixiyuhu kor u qaado sinnaanta dhammaan hawlaha uu ku shaqeeyo hab nidaamsan. Dumarka iyo raga waa in loo dhigaa si siman hawlaha kala duwan, waana in la siiyaa fursado isku mid ah si ay u horumariyan shaqadooda.

Hirgelinta sinnaanta ee nolosha shaqada

Daryeelka siman iyo sinnaanta Finland waa mid aad u muhiim ah guud ahaan iyo goobta shaqada. Maareeyayaasha, masuuliyiinta iyo ururada shaqaalaha waxay samaynayaan shaqooyin badan wakhti kasta si ay u hirgeliyaan. Si kastaba ha noqotee, bulshada sinnaanta ah weligeed diyaar ma ah.

Mid ka mid ah dhibaatooyinka sinnaanta ee nolosha shaqada waa mushaarka. Goobaha shaqada ay haweenka u badanyihiin, mushaharka inta badan waa ka yar yahay meelaha ay raggu ku badan yihiin. Inta badan haweenka iyo ragga kale oo aad raadsan jinsiga ah ee qaybaha kala duwan, ragga ee loo yaqaan iyo haweenka ee xirfadaha ah. Waxaa jira tiro badan oo ah hoggaamiyayaal dumar ah oo Finland jooga, inkastoo hoggaamiyayaasha haweenku aanay u badnayn sida kuwa ragga ah oo kale. Maanta, nolosha qoysku waxay saameyn wayn ku leedahay shaqada haweenka. Fasaxyada mudada dheer ee qoyska iyo isku-dhafka shaqada iyo nolosha qoysku waxay badanaa hoos u dhigaan horumarka nolosha shaqada ee dumarka. Fasaxa qoyska eyaabayaasha qaataan tartiib tartiib ayeey u kordheysaa. Haddii qof uu ku dhaco midabtakoor, dhibaateyn ama daaweyn sinaan

la'aan ah ee shaqo ama meel kale, isaga / iyadu waxay xaq u leedahay in ay dalbato magdhow shaqada amniga iyo caafimaadka shaqaalaha ama sinnaanta iyo maamulka sinnaanta.

Shaqaaleyn ta ajaaniga ee suuqa shaqada ee Finland

Shaqada dadka u soo guuray Finland waxay aad ay muhiim u tahay noloshooda, wanaagooda iyo isdhexgalka, iyo bulshada guud ahaanba. Haddii soogalootigu si wanaagsan loo dejijo, waxay bixiyaan canshuur dheeraad ah, ka faa'iideystaan dhaqaalaha iyo ka caawinta inay maalgaliyaan adeegyada dadweynaha. Wuxuu kala oo jira qadarin badan oo la xidhiidha hijrada shaqada, sababtoo ah waxay yihin dad dhalinyaro ah.

Marka qofku Finland u soo guuro, shaqo raadinta ayaa markii ugu horreysaba noqon karta mid adag, matalan luqadda darteed. Hase yeesh, inta qofku ku nool yahay Finland, waxa uu sii fiicnaanayaa shaqaaleyniisa.

Saamaynta waxbarashada iyo saameeynta xaalada bulshada ee shaqada

Dalka Finland waxbarashadu waxay saameyn weyn ku yeelanaysaa shaqada. Dadka xirfad sare leh waxay ka fiican yihin kuwa xirfad hooseeya. Waxaa sidoo kale muhiim ah meesha tababarka la dhammeeyey. Shaqo-bixiyeyasha Finland waxay inta badan qiimeyaan tababarka iyo khibradda shaqada ee Finland laga helay.

Xirfadda luqadda waxay saamayn ku yeelanaysaa shaqaalenya. Dadka si fiican ugu hadla finnishka si fiican ayaa loo shaqaaleeyaa, kuwa luqaddoda ay liidato way ku adag tahay. Goobaha qaarkood, Ingiris ayaa anfaca laakiin waxaa fursadaha shaqaaleyn ta noocaas aad ayey u yar tahay.

Xaaladda dhaqaale iyo bulsho waxay saameeyaa shaqooyinka qof walba. Haddii xaaladda dhaqaale ay tahay mid liidata, waxaa jira boosas yar.

Aqoonsiga iyo qiridda xirfada

Aqoonsiga xirfadda micnaheedu waa in qofka aqoontiisa hore, ee uu u lahaa khibrad marki uu wadankiisa joogay la qiimeeyo marka loo eego mid ka mid ah xirfadaha Finnishka ama shahaadooyinka. Xirfadaha waxaa lagu heli karaa si rasmi ah, sida tababarka, ama hab aan toos ahayn, sida nolol maalmeedka, waqtiga firaaqada ama shaqada.

Haddii qofku si aamin ah loo aqoonsan karo oo aqoonta ardaygu ay buuxiso shuruudaha shahaadooyinka xirfadeed, aqoonta waa la aqoonsan karaa. Xaaladdaas, qeybta ka mid ah shahaadada waxaa lagu aqbalaa qayb ahaan ama gebi ahaanba. Meelo badan oo kala duwan, sida wakaaladaha xafiiska shaqada iyo machadyo waxbarasho, waxay raadiyaan inay aqoonsadaan iyo, haday suurtagal tahay, qiraan guuritaanka muhaajiriinta.

Haddii qofku haysto diblooma uu ka soo qaataw waddanka hooyo, waxaa laga yaabaa inuu isku dayo inuu u dhigmo shahaadad ku habboon Finland. Finland waxaa ka jira dalabyo badan oo kala duwan. Sidaas daraadeed waa muhiim in la barbardhigo baaxadda iyo maaddooyinka darajooyinka la siiyay dalal kala duwan. Aqoonsiga shahaadooyinka ajnabiga waxaa laga dalbadaa Guddiga Waxbarashada Qaranka ama Valvira. Shahaadada la midka ah ee Finland waxay ka dhigeysaad mid fudud in la shaqeeyo ama sii wato waxbarashada. Tilmaamaha shahaadooyinka iswaafajinta waxaa laga heli karaa Guddiga Waxbarashada Qaranka iyo Valvira bogooda internetka.

Xirfadaha sharciyeysan iyo kuwa aan sharciyeysnayn

Finland xirfado badan iyo shaqooyinba waxay u baahan yihiin nooc waxbarasho oo u gaar ah. Shaqooyinka gaarka loo leeyahay, shaqabixiyaha ayaa sida caadiga go'aan ka gaarayaa shuruudaha shaqada, laakiin gobolada iyo degmooyinka shuruudo adag ayeey leeyihii, sidaas darteed shaqaale buuxin kara umbaa la shaqeysiin karaa.

Xirfadaha qaarkood, qofku waa inuu buuxiyaa shuruudaha sharciga ku qoran. Shuruudahaasi waxay la xiriiri karaan tababar iyo / ama khibrad shaqo ama imtixaan gaar ah. Xirfadahaas waxaa lagu magacaabaa xirfadaha sharciyeysan. Hirgelinta shuruudaha la xiriira waxaa kormeera hey'adda awoodda leh ee qaybta.

Dhammaan xirfadaha caafimaad iyo bulsho si adag ayeey u sharciyeysan yihiin Finland. Marka laga soo tago shahaado gaar ah, waxaa looga baahan yahay inay raacaan xirfadahooda, oo ay bixiso Hay'adda Valvira oo ah amarka-iyo kormeerida ee arrimaha bulshada iyo caafimaadka. Sidoo kale xirfadaha waxbarashada way sharciyeysan yihiin laakiin shahaadada ayaa ku filan, oo looma baaho ogolaansho gaar ah.

Xirfadaha kale ee sharciyaysan waxaa ka mid ah qareennada, xisaabiyeysaasha, macallimiinta taraafiga, baarayaasha gawaarida iyo ilaalada, xirfadaha kaniisadaha iyo xirfadaha badbaadinta. Liisaska xirfadaha sharciyaysan iyo maamulayaasha awoodda leh ayaa laga heli karaa bogga internetka ee Guddiga Waxbarashada Qaranka. Qofka dibadda waxabarashada ku soo dhameeyay waa inuu go'aan ka helaa xafiiska awooda u leh si ay xirfadahaa ugu shaqeysan karaan.

Cadeynta khibrada

Xirfadaha qaar iyo shaqooyinka qaarkood waxay u baahan yihiin shahaado cadeyn gaar ah. Tusaale ahaan, shaqaalaha cuntada aan la baakadeyn ka shaqeeya waa in ay heystaan baasaboorka nadaafada (hygieniapassi), shaqaalaha makhaayada khamriga ku iibiyana baasaboorka ibiista khamriga, shaqaalaha dabka la shaqeeya waxay u baahanyihiin baasaboorka howsha dabka. Shahaadooyinkan khibrada cadenaya, imtixaan ayaa loo gaali oo caadi ahaan qaataa dhowr saacadood ama hal maalin, laakiin imtixaanka ka hor qofku waa in uu si madax banaan u guriga ku barto arrimaha imtixaanka.

Shaqaaleynta

Shaqo raadista iyo heliddu waxay u baahan tahay firfircooni badan oo ka timaada shaqa raadiyaha. Xafiisyada shaqada iyo xoogsashada ayaa adeegyo u fidiya dadka shaqo doonka ah, laakiin masuuliyada ugu weyn ee shaqaalayntu waxay saarran tahay shaqa-raadiyaha. Mararka qaar sida shaqo lagu helo way adagtahay, marar badanna hal boos ayeey dad badan isla dalbanayaan. Sidaa daraadeed, hannaanka shaqo-raadinta wuxuu noqon karaa mid adag oo mararka qaar dheeraaday. Shaqo raadista waxaa fiican in aad ka faa'iideysatid fikradaha macquulka ah.

Shaqada raadinteeda

Habka caadiga ah ee lagu ogaanayo shaqooyinka banaan waa in laga baarro xayaysiinta shaqada ee wargeysyada iyo internetka. Xayeeysiinta shaqada ee internetka waxaa laga heli karaa bogag badan. Tusaale ahaan, bogga xafiiska shaqada oo kale (te-palvelut.fi) waxaa lagu daabacaa xayeesiiska shaqada. Guud ahaan, bogagga internetka waxaa lagu raadin karaa shaqooyinka shuruudo kala duwan oo raadinta waxaa lagu xaddidi karaa, tusaale ahaan, magaalada ama xirfadda.

Shaqooyinka sidoo kale si toos ah ayaa looga raadin karaa boggaga internetka ee shirkadaha. Shirkadaha waaweyn badankooda waxay leeyiihiin bogga internetka qayb gaar ah oo "shaqooyinka", halkaa oo lagu soo koobo dhammaan shaqooyinka furan ee shirkaddaas.

Guud ahaan, bogga shirkada waxaa sidoo kale laga buuxin karaa codsi furan. Taas macneheedu waxa weeye in shaqo-raadiye uu u reebo aqoontiisa shirkadda, haddii shirkada lacalla boos u ka firaaqoobo si ay ula xiriiri karaan shaqo-raadiyaha.

Shaqooyinka qarsoon iyo sida lagu helo

Dhibka shaqooyinka lagu xayeeysiyo internetka ama jaraaidyada waa in hal shaqo ay doonan karaan ilaa boqolaal qof, sidaa darteed tartanka ayaa adag.

Shaqooyinka furan oo dhan si furan looma naadiyo. Waxaa lagu qiyaasaa in ilaa boqolkiiba 80 shaqooyinka ay yihiin nooca kuwa qarsoon, lama naadiyo oo waxaa lagu buuxiyaa habab kale. Tani waxaa sababi karta, tusaale ahaan, shirkadahaas in aysan awood u lahayn in ay isku furaan howsha shaqaaleyn, taas oo keeni karta in ay boqolaal codsi akhriyaan si ay hal shaqaale u helaan.

Shaqa raadiyaha waa inuu si firfircooni u raadiyaa shaqooyinka qarsoon. Halkan waxaa muhiim ah shakbadaha shaqa raadiyaha uu leeyahay, micnaheeda dadka uu yaqaan. Shaqo raadiyaha waa in u faafiyaa in uu shaqo raadinaayo, saaxiibada iyo aqoonyahanka suurtagalka ah ee ku saabsan shaqo raadintaada, sababtoo ah qof ayaa laga yaabaa inuu maqlo shaqo furan iyada oo loo marayo xiriiradooda. Doorka xiriirka waa mid muhiim u ah shaqada Finland. Markaad shirkad ay shaqaaleyneso qof cusub, waxay inta badan isticmaalaan shabakadaha xiriirka ee shirkaddaada iyo shaqaalaheeda si ay u helaan shaqaale ku haboon.

Waxaa habboon in aad kor u qaadatid shabakada xiriirkaaga si aad u ogaan karto, ama inaad la xiriirto dadka aad wali aqoon. Tusaale ahaan, isku imaatinka shaqaaleyn (rekryointimessut) waa meel fiican oo lagu baran karo shirkado kala duwan oo laga helikaro xiriiro waxtar leh.

Waxaa sidoo kale muhiim ah in la raadiyo goobo shaqo oo qarsoodi ah si toos ah ula xiriiraan shirkadaha iyo ururrada qorista iyo bixinta xirfadahooda. Waa ina si cad loo sheegaa xirfadaha layaqaam, waana muhiim in laga fekerao waxa laga yaabo inay xiisebynayaan loo shaqeeyayaasha. Halkii email laga diri lahaa, waxaa dhaanta in la waco ama la isku dayo in ballan la la sameysto shaqaaleeyaha.

Waxaa fiican in laga faa'iideysto warbaahinta bulshada marka shaqo la raadin. Tusaale ahaan, Facebook ama Twitter ayaa lagu qori karaa in shaqo la raadiinaayo ama la isku xayeeysiin karaa in shaqaale wanaagsan la yahay.

Maanta, dadka shaqo doonka ah iyo shaqaaleeyayaasha labadaba waxay adeegsadaan LinkedIn si ay u abuuraan shabakadaha shaqada. Halkas waxaa fiican in profileka si fiican loo buuxiyo si shaqaaleeyaha uu u xiiseeyo in uu shaqaalaha la kulmo. Shaqaaleeyayaasha shirkadaha waa weeyn LinkedIn ayeey shaqaale ka raadsadaan. LinkedIn waxay sidoo kale korin kartaa shabakada xiriirka ee shaqo raadiyaha sidoo kale waxaa lagula xiriirikaraa si toos ah shaqaaleeyaha.

Codsashada shaqada

Markaad shaqo ka dalbaneysa Finland, waa in la diyaariyo codsi shaqada iyo CV. Waxaa loo diraa loo shaqeeyaha.

CV (Qof ka waran)

CV-ga waxaa ku jira maclumaad aasaasi ah oo ku saabsan shaqa-doonka, sida waxbarashada, khibradda shaqada, xirfadaha luqadda, xirfadaha isticmaalka kombuuterka iyo hiwaayadaha. CV wuxuu sidoo kale ku jiri karaa qoriile, horjooge hore ama shaqaale u shaqeyn kara waxyaabo fiican oo ku saabsan shaqo raadiyaha. CV fiican way gaaban tahay, ugu badnaan labo bog. Waa in ay ahaato mid cad oo sahlan in la akhriyo.

Xirfadaha tababarka iyo khibradda shaqada ee Finland waa qaybaha ugu muhiimsan ee shaqo raadinta. Waxa kale oo lagama maarmaan ah, tusaale ahaan, hiwaayadaha iyo iskaa wax u qabso, maadaama ay inta badan bartaan xirfadaha lagama maarmaanka u ah nolosha shaqada.

Maclumaadka xiriirkha shaqeeyaha waa in si cad loo arki karo. Waxaa sidoo kale lagu dari karaa sawir CV-gaaga. Tusaalooyinka wanaagsan ee sameynta CV-ga waxaa laga heli karaa internetka.

Codsiga shaqada

Dukumeentiga kale ee muhiimka ah marka shaqo la raadin waa codsifga shaqo. Waa warqad loo yaqaan "is xayeeysiin" taas oo shaqo raadiyaha uu isakaga sooci shaqo doonka kale. Codsiga shaqo ee wanaagsan waa mid cad, gaaban, iyo shakhsii ahaanba oo ku filan si aad uhesho dareenka qareenka. Dhererka codsiga wuxuu noqon karaa ilaa hal bog dheer.

Codsiga waxaa muhiim ah in lagu sheego sababta shaqo raadiyaha u u raadinayo shaqadaas iyo xirfadaha uu leeyahay. Sidoo kale waa muhiim in uu sharaxo sida codsaduhu uu u buuxiyo shuruudaha shaqada la raadinayo iyo nooca shaqaale ee uu yahay. Waa muhiim in la tilmaamo oo kaliya waxyaabaha ku habboon shaqada la raadineyo. Codsigu waa inuu raadiyaa inuu kiciyo xiisaha shaqaaleeyaha si uu isagu ama iyadu u doono inuu codsadaha wareysiga ugu yeero.

Wareysiga shaqada

Sida ku saleysan codsiga shaqada iyo CV:ga, loo-shaqeeyuhu qaar ka mid ah codsadayaasha ayuu wareysi ugu yeeri karaa. Haddii wareysiga loogu yeero, waa muhiim shaqo raadiyaha in uu si fiican iskugu diyaaryo, su'aalaha suurogalka inuu sii taba barto oo kale. Wareysigu waa qofka inuu si cad uga waramaa

- Naftiisa
- aqoontiisa
- awooddiisa iyo meelaha u ku liito
- sababta shaqadan ah in uu codsado shaqadan
- Qorshayaasha mustaqbalka.

Wareysiga kahor, waa muhiim in laga sii fakiro sida loo buuxin shuruudaha shaqada furan. Taas waxay caawin isku diyaarida wareysiga shaqada iyo su'aalaha la is weydiin doono.

Waxaa sidoo kale muhiim ah raadinta warbixinta asalka ah ee ku saabsan shaqada loo socdo wareysigeeda. Haddii shaqo raadiye uu yaqaano howsha shirkad ay qabato, isaga ama iyadu way sahlanaanaysaa in ay tilmaamaan sida ay ugu faa'iideynayaan shirkadda. Inta badan wareysiga, qofka shaqo doonka ah ayaa sidoo kale laga codsanayaa in uu wax ka waydiisto shirkada. Sidaa darteed, waxaa habboon inaad laga sii fekero su'aalaha ka horeya shaqada aad raadineyso ama ganacsiga shirkadda.

Sawir fiican in uu ka helo wareystaha shaqo raadiyaha waa muhiim. Waa fikrad wanaagsan in si fiican loogu labisto wareysiga. Finland gudeheeda shaqada si caadi ah ayaa loogu labistaa.

Qaado dhammaan shahaadoyinka shaqooyinka iyo shahaadooyinka iskuulka oo balanta wakhtigeeda aad. Isku day inaad si cad oo daacad ah u hadasho. Haddii wareysigu lagu weydiyo cillado ama waxyaabo aan wanaagsaneyn, isku day inaad u sharaxdid si ka dhigeysa arrimo aad rabtid inaad kobcisid.

Heshiiska shaqada

Inta uusan shaqaalaha bilaabin shaqo cusub, wuxuu saxiixaa heshiiska shaqada oo ka dhexeeyaa isaga iyo shaqaaleeyaha. Heshiiska shaqada guud ahaan waa la qoraa, laakiin heshiiska afka ah ayaa sidoo kale sharci ahaan la ansaxiyaa. Hase-yeshe, loo-shaqeeyuhu waa inuu had iyo jeer ku siiyaa shuruudaha shaqada ee qoraal ahaan haddii shaqaaluhu codsado. Waxaa lagugula talinayaa inaad heshiis qoraal ah ku samayso qoraal ahaan sababtoo ah arrimaha la isku raacay waxay ku sii jiri doonaan maskaxda labada dhinac iyo haddii ay dhacdo in dhibaato la soo gudbin karo qodobka heshiiska.

Heshiiska shaqada waa inuu waafaqsan yahay sharciyada iyo heshiisyada wadareed oo aan ku heshiin karin xaaladaha shaqada ee ka sii daraya. Heshiiska shaqadu wuxuu mar walba ka kooban yahay laba qaybood oo isku mid ah, mid ka mid ah shaqaalaha iyo hal loo shaqeeyaha. Labada dhinacba waxay saxiixaan heshiis shaqo. Heshiis shaqo waxaa laga heshiin ugu yaraan

- Billowga shaqada
- goobta shaqada
- foomka shaqada iyo mudada la shaqeeyo
- Saacadaha shaqada
- hawlaha
- Xilliga tijaabada (ma dhaafi karto 4 bilood)
- mushaarkiisa iyo muddada lacagbixinta
- Heshiiska shaqada khuseeya ee la isticmaali
- Fasax sanadeed iyo sida loo xisaabin
- Wakhtiga ka shaqada iyo sida loo xisaabinayo

Cilaqaadka xiriirada shaqooyinka kala duwan

Finland, dadka waxay ku shaqeeyaan xiriiryo shaqo oo kala duwan. Foomka shaqada waxaa lagu heshiiyaa heshiiska shaqada oo saameynaya, tusaale ahaan, mudada xiriirka shaqada iyo waqtiga shaqada. Heshiiska shaqaaluhu wuxuu noqon karaa mid aan xad lahayn (joogto ah) ama waqtig go'an.

Shaqada joogtada ah ee mudada dheer ah

Heshiiska shaqadu muddo dheer ayuu macnaheedu yahay in xiriirka shaqadu uu joogto yahay. Shaqaaleeyaha ama qofka shaqaalaha ah, haddii ay lu baahdaan wey joojin karaan heshiiska, hase yeeshi muddada ogaysiiska waa la ixtiraami doonaa. Haddii loo-shaqeeyuhu buriyo shaqaale, waa in uu jiraa sabab macquul ah, tusaale ahaan, xaaladda dhaqaale xumo ee shirkadda ama xaqiqda ah in shaqaaluhu uusan fulin waajibaadkiisa. Shaqaale ayaa laga yaabaa inuu iska casilo sabab la'aan. Haddii qof shaqaale iska casilayo, sida caadiga ah isagu ama iyadu ma helayaan lacagta shaqo la'aanta isla markiiba ee waxey helayaan muddo kadib.

Heshiiska shaqada mudada go'an waxay ku dhammaan doontaa taariikhda la isku raacay. Haddii heshiiska shaqadu yahay mudo go'an, waa in ay sabab fiican jirto, sida beddelaadda ama shaqada xilliyed, waana in lagu sheegaa heshiiska shaqada. Qandaraas shaqo oo waqtii go'an ah laguma joojin karo sida caadiga ah.

Shaqo waqtii buuxa ah iyo mid waqtii-dhiman ah

Waxay noqon kartaa waqtii buuxa ama wakhti dhiman. Shaqada waqtii buuxa ah, shaqada caadi ahaan waxay qaadataa shan maalmood usbuuciiba, wakhtiga shaqadu waa 37.5-40 saacadood toddobaadkii. Sida sharcigu qabo, saacadaha shaqada ee joogtada ahi waxay noqon karaan ilaa 8 saacadood maalintii iyo 40 saacadood toddobaadkii.

Shaqada saacadaha buuxa ah waxaa badanaa laga bixiyaa mushaar bille ah, tirada saacadaha shaqada ama mushaharku ma kala duwanaan karo bil kasta. Iyada oo ku xiran xirfaddaada, shaqo waqtii buuxa ah waxay noqon kartaa shaqo maalin, shaqo habeen, shaqo habeen ama shaqo wareegsan. Shaqada wakhtiga nuska waa ka yar yahay shaqada waqtiga buuxa. Saacadaha shaqada ee toddobaadlaha ah way kala duwanaan karaan. Xaaladdan oo kale, mushaharka waxaa badanaa lagu bixiyaa mushahar saacad ah, tusaale ahaan lacagta mushaharka bil kasta waxay ku xiran tahay tirada saacadaha shaqada.

shaqada tuurashada.

Shaqda la tuuranaayo waa mid ku soo badatay Finland. Macnaheedu waa in dadka dhowr shaqo oo tuur-tuurasho ay sameeyaan. Shaqada noocaa lo sameyn waa mid shaqaalaha uu go'aamin karo markuu shaqeyn. Shaqadaas laakiin mushaar joogto ah lagama helo badanaa, maadama shaqo kugu filan aysan mar walba jirin.

Xirfada qaarkood shaqooyinka oo dhan waa tuur-tuurasho. Matalan kuwa dalxiiska dalka tusa, turjumaanada, muusiga kuwa tumaan iyo joornaalisteyaasha ayaa in badan qaabkaas ku shaqeeyaan.

Iyadoo aan loo eegin qaabka shaqada, dhammaan shaqaalaha waa in si isku mid ah loola dhaqmaa. Waqtii-mar ama shaqaale wakhti dhiman ah waa in aysan lahaan xaalad shaqeed oo ka badan shaqaalaha caadiga ah ama wakhti buuxa. Si kastaba ha noqotee, qaar ka mid ah faa'iidooyinka shaqada, sida adeegyada caafimaadka shaqada ama qadada, waxay la xiriiri karaan tirada saacadaha ay shaqeeyaan.

Xeerarka ku saabsan nolosha shaqada

Waxaa jira sharchiyo badan oo ku saabsan nolosha shaqada, sidoo kale waxay ku kala duwanaan karaan goobaha shaqada. Si kastaba ha noqotee, arrimo badan ayaa lagu qeexayaa sharciga shaqada iyo heshiisyada wadareed. Xeerarkan waa in ay ixtiraamaan dhammaan loo shaqeeyayaasha.

Maqnaanshaha bukaanka

Shaqada marna bilaa sabab wanaagsan lagama maqnaan karo. Maqnaanshaha waa in mar walba la soo sheegaa. Haddii shaqaaluhu xanuunsado, isaga ama iyadu waa in ay isla markiiba u wargaliyaan

loo-shaqeeyaha iyaga oo wacaya ama raacaya dhaqdhaqaqyada goobta shaqada. Goob kasta oo shaqeed waxay leedahay sharciyadiisa ku saabsan inta maalmood ee ay ka maqnaan karto shaqada iyada oo aan la siin shahaadada caafimaad. Haddii shaqaalaha ilmahiisa oo da'diisu ka yar tahay 10 sano jir uu xanuunsanyahay wuxuu xaq u leeyahay inuu ilmuha guriga la joogo, ilaa muddo afar maalmood oo isla markaana uu helo mushahar xilligaas.

Haddii shaqaaluhu shaqeynayo ugu yaraan hal bil, loo-shaqeeyuhu waa inuu ku siiyaa mushaharka caadiga ah tobanka maalmood ee ugu horreeya ee jirrada. Haddii fasaxa jirrada uu sii socdo, Keladu waxay qofka masruufka u bixisaa lacagta bukaanka. Heshiiska wadajirka ah waxaa sidoo kale lagu heshiin karaa in loo-shaqeeyuhu uu bixiyo mushaharka caadiga ah ee ka badan 10 maalmood. Xaaladdan, Kelada ayaa magdhow loo-shaqeeyaha qayb ka mid ah kharashka bukaanka.

Bareygyada inta lagu jiro shaqada

Inta lagu jiro shaqada, shaqaalaha waxuu leeyahay bareeygyo. Tirada iyo dhererka bareeygyadaas waxay ku xiran tahay dhererka maalinta shaqada. Bareygyada macal waxaa looga heshiiyey heshiiska shuruudaha shaqada ee xirfad walba. Shaqalaaha ugu yaraan 6 saac shaqeynaaya wuxuu xaq u leeyahay bareyg nusa saac. Hadii uu shaqeynaayo 8 saacadood waxuu xaq u leeyahay bareyg raashin u cuno oo yara dheer iyo labo qaxwo lagu cabu oo gaaban.

Amniga iyo badbaadada Shaqada

Cidda loo shaqeeyo waa in ay daryeeshaa amniga shaqaalaheeda iyo fayaqabka iyo maskax ahaanba goobta shaqada. Tan waxaa lagu magacaabaa Badbaadada Shaqada. Qof kastaa wuxuu xaq u leeyahay in uu shaqo fiican qabto. Shaqabixiyuhu waa inuu hubiyaa in shaqadu ku jirto xaalandamaan ah iyo in dhammaan cudurada suurtagalka ah laga hortago. Hay'adaha caafimaadka iyo amniga shaqada ayaa mas'uul ka ah hubinta in shaqada caafimaadka iyo badbaadada shaqadu ay la kulmaan iyo in goobta shaqada ay u hoggaansanto xeerarka badbaadada shaqada ee sharciga.

Shaqabixiyaha waajibaadkiisa waa inuu si fiican u baro shaqaalaha howsha iyo siyaabaha saxda ah ee loo shaqeeyo iyo in loo maro arrimaha la xiriira ammaanka shaqada. Waa in uu jiraa tilmaamo cad oo khuseeya shil haduu goobta shaqada ka dhaco. Dhammaan shaqaalaha waa in ay ogaadaan sida ay u dhaqmayaan xaaladahaas oo kale. Shaqaaluhu waa inuu raacaa tilmaamaha loo-shaqeeyaha oo si ammaan ah u shaqeeyo. Shaqo halis ah waa la diidi karaa.

Shaqabixiyuhu waa in sida sharcigu tilmaamayo ka war hayo caymiska shilalka iyo shaqada oo shaqaalaha oo dhan khuseeya. Waxay kabaysaa kharashka shaqaalaha ee shilalka ama cudurada shaqada. Xaaladaha badankood, loo-shaqeeyuhu sidoo kale waxaa looga baahan yahay inuu qaato caymiska nolol kooxeed. Haddii shaqaaluhu uu ku dhinto shaqada ama waqtiga firaaqada, caymiska waxaa la siin doonaa qaraabada shaqaalaha.

Daryeelka caafimaadka ee shaqada

Sida uu dhigayo Sharciga Daryeelka Caafimaadka Shaqada, shaqabixiyaha waxaa waajib ku ah inuu shaqaalihiisa siiyo daryeel caafimaad. Adeegyada caafimaadka shaqada micnaheedu waa shaqaale, loo shaqeeyaha iyo caafimaadka dadweynaha kalkaalisooyinka, dhakhaatiirta, psychologists, dhakhaatiirta jimicsiga iyo kuwa kale ee xirfadlayaasha caafimaadka la shaqeyntooda is kaashiga ah. Iskaashiga ka hortagga xanuunka iyo shilalka, shaqo la xiriirta, caafimaadka shaqada iyo deegaanka shaqada iyo ammaanka iyo sidoo kale caafimaadka shaqaalaha iyo awoododa shaqo. Daryeelka caafimaadka shaqada guud ahaan waa daryeel caafimaad oo ka hortag ah, laakiin waxa ay inta badan ka mid ah adeegyada daryeelka caafimaad. Waxaa ka mid ah, tusaale ahaan, kalkaalisaada caafimaadka guud, dhakhtarka caafimaadka shaqaalaha, cilmi-nafsiga

yo adeegyada caafimaadka shaqaalaha. Adeegyada caafimaadka shaqada waxaa loogu tala galay shaqaalaha oo dhan, inkastoo ballaarkiisa ay ku xirantahay saacadaha shaqaalaha uu shqayen. Daryeelka caafimaadka shaqada waxaa lagu qabanqaabin karaa xarun caafimaad ama xarun caafimaad oo gaar ah. Adeegyada waxaa loogu talagalay oo kaliya in qofka shaqaalaha ah, oo reerkiisa ma isticmaali karaan.

Dhaqanka shaqada ee Finland

Dhaqanka shaqada ee Finnishka waxaa ka muuqata si guud ahaan shaqsiga iyo sifooinka dimuqoraaddiga ah. Tusaale ahaan, waxaa loola jeedaa in karti-xirfaddeedka iyo kartida shaqsigu ay muhiim u tahay ee asalka qoyskiisu uusan micno laheyn. Qoysnimo in lagu doorto shaqaaleysiinta lagama aqbalo Finland.

Dhaqanka shakhsii ahaaneed ayaa sidoo kale ka muuqda kala qaybsanaanta shaqada iyo waqtiga firaaqada. Waqtiga shaqada waa la shaqeeyaa wakhtiga firaaqadana shaqaalaha ayaa ikhtiyaar u leh. Shaqadu waxay bilaabmaysaa oo dhammaataa waqtii go'an, dadka lala shaqeeyo in aan wakhti la la qaadan shaqada dibadeeda waa caadi. Taas waxaa ka baxsan maalmaha shaqaalaha lo qabanqaabiyo si ay u nafsaan, sida xafladaha kristmaska oo kale, kuwaa oo loogu talagalay in ay wanaajiyaa qaabka wada shaqeeynta.

Goobaha shaqada ee Finland guud ahaan sinnaan ayaa ka jirta, qofka madaxda ah iyo shaqaala farqi weyn uma dhexeeya oo badanaa isku howlo ayeey sameeyaan. Badanaa madaxda sida shaqaalaha kale ayeey u labistaan oo magacooda hore ayaa loogu yeeraa. Madaxda ma aha lama canante oo sida caadiga ah shaqaale xor bey u yihiin in ay howshooda diyaariyaan ayna fikirkooda dhiibtaan. Sidan oo kale, ayaa dimuqraadiyadu uga muuqataa goobaha shaqada.

Madaxa waxay filayaan in shaqaalaha ay iskood u shaqeystaan ayna si fiican u fuliyaan hawlahaa la laga heshiiyey. Markasta lama kormeero, ee waa la aaminaa in ay howshooda ka soo baxayaan. Sidoo kale mushaarka madaxda iyo shaqaalaha ma kala fogaa.

Wakhtiga in lagu socdo, dadaalka, qaddarinta iyo iskaa-wax-u-qabsashada waxaa si aad ah loogu tixgeliyaa nolosha shaqada ee Finnishka. Haddii qofka shaqaalaha uu in badan soo daaho ama uusnan fulin howsha laga heshiiyey, waxaa loo heysan qof aan aamin ahayn. Taas oo sababi karta i shaqada laga buriyo.

Waqtiga shaqada waa in uu ahaado mid shaqeynaya isla markaasna shaqada u qabta sida ugu fiican ee macquulka ah. Markii mid ka mid ah shaqada la dhammeeyo, shaqaalaha si madax bannaan ayuu u bilaabi howsha kale, markuu arko wax u baahan in la sameeyo, wuu sameeyaa. Ma sugi doono madaxda inay amar ku bixiyaan shaqada. Haddii shaqaaluhu uusan garanayn waxa la samaynayo, isagu ama iyadu waxay waydiinayaan madaxda ama shaqaalaha kale.

Markaad shaqeyneyso, iskaashiga ka dhexeeya shaqaaluhu waa muhiim, waxaana jira shaqo badan oo is kaashis ah. Badanaa qof waliba wuxuu caawiyaa midba midka kale oo si jilicsan u qabta hawlo kala duwan markii loo baahdo. Dadku waa isku kalsoon yihiin oo mid kastaa wuxuu qabanayaa shaqada la isku raacay.

Finland gudaheeda, sharafkuna waa la qiimeeyaa, dadkuna caadiyan naftooda kama hadlaan. Waxa uu qofku sameyn ayaa ka muhiimsan waxa uu leeyahay. Tusaale ahaan, haddii nin uu yiraahdo inuu yahay shaqeyn adag laakiin ma shaqeynayo hawlahaa la isku raacay, kuwa kale ma aaminayaan.

Finland, dadku si toos ah ayey u hadlaan oo waxay yiraahdaan waxa ra'igooda ah. Dadka Finnishka ah sida caadiga ah waxay si toos ah u galaan arinta, iyagoon hadal badan ka hor marin. Sidoo kale, aamusnaanta iyo wakhtiyoo dheer oon la hadalin waxay ka mid yihiin dhaqanka hadalka Finnishka. Qofku hadii uusan wax badan hadlin, kama dhigna in uu careysan yahay ama wax ay ka khaldan

yahay. Markaad shaqeyneyso, arimo aan wanaagsaneyn ayaa sidoo kale si toos ah looga wada hadlaa. Markaa lagama xumaado haddii, tusaale ahaan, madaxda ama shaqaalaha kale hadey dhahaan in shaqadu si xun loo qabtay. Qof walbaa marmarka qaarkood wuu ku dhacaa, waana wax caadi ah nolosha shaqada.

Mushaarka iyo Canshuurta

Finland ma jiro mushaharka ugu yar oo khuseeya dhammaan xirfadaha. Mushaarka ugu yar ee qayb kasta waa lagu qeexay heshiiska gorgortanka. Mushaarka waxaa saldhig u noqon karaa billaha ah ama saacadle oo ku saleysan wakhti ama heshiis qaab ku salaysan in lagu bixiyo mashruuc gaar ah ama shaqaalaha howsha uu qabto.

Haddii uu shaqaalaha habeenkii, shaqeeyo, dhamaadka todobaadyada ama maalmaha fasaxa dadweynaha, mushaharka caadiga ayaa biil dheeraad loo raacin. Biilka dheeradka xisaabtiisa waxay ku xiran tahay xirfada iyo heshiiska gorgortanka wadajirka ah. Axadaha dhamaan meelaha waa in ay bixiyaan mushaharka labanlaab. Haddii shaqaaluhu wakhti dhaafsado saacadaha shaqada caadiga ah, magdhow waa in la bixiyaa.

Mushaarka waxaa badanaa la bixiyaa hal mar bishiiba taariikhda heshiiska shaqada lagu heshiiyey, laakiin waxaa jiri kara maalmo mushahar oo dheeraad ah. Mushaharka laguma siin karo waqtii dambe waxaana mar walba lagu shubaa koontada shaqaalaha. Mushaharka si toos ah ayaa looga jarayaa canshuur, lacagta hawlgabka iyo waxtarka caymiska shaqo la'aanta. Shaqabixiyuhu waa inuu siiyaa shaqaalaha xisaabinta mushaharka oo muujinaya dhammaan canshuuraha laga jaro mushaharka iyo lacagaha kale.

Mushaarka iyo Canshuurta mushaarka la koreysa

Finland qof kastaa waa inuu bixiyaa canshuurta. Daryeelka iyo adeegyo dadweyne oo ballaaran ayaa laga bixiyaa meelaha canshuurta ee la wadaago. Dakhliga waxaa laga bixiyaa canshuurta dakhliga. Dakhliga waa tusaale ahaan mushaharka, gunnada shaqo la'aanta, lacagta hawlgabka iyo kaalmada waxbarashada. Shaqaaleeyaha ama bixiyaha waxtarka, tusaale ahaan, Kela, waxay si toos ah ayeey u canshuuraysaa waxayna u gudbinayaan maamulka canshuuraha. Ka sokow canshuurta dakhliga, waxaa jira canshuuro kale oo badan. Alaabooyinka iyo adeegyada waxay ku xiran yihii canshuurta qiimaha dheeraadka (Alv), baabuurta waxaa laga bixiyaa canshuurta baabuurka, canshuurta dhaxalka, hantidana waxaa laga bixiyaa canshuurta guryaha iwm.

Finland, canshuurta dakhliga la kasbaday waa canshuur la koreysa daqliga. Taas macnaheedu waa dakhligaaga ayaa saldhig u ah cansguurta, in badan hadaad hesho canshuur badan baad bixin. Hadii aad dhakhli yar hesho sidoo kale canshuur yar ayaad bixin.

Kaarka canshuurta

Sannad walba maamulka canshuurtu wuxuu u diraa kaarka canshuurta guri kasta bisha Janaayo. Kaarka canshuurtu wuxuu muujinaya boqolkiiba imisa ayaa qofka canshuur u bixin. Haddii aad shaqeyneyso, waa inaad siisaa kaarka canshuurta loo shaqeeyaha sababtoo ah shaqo-bixiyuhu wuxuu arki karaa inta mushaharka shaqaalaha la canshuurayo. Haddii aadan siin cidda aad u shaqeyso kaarka canshuurta, waxaad bixin doontaa 60% canshuurta. Qiyaasta canshuurta saxda ah ee kaarka leh waxay u badan tahay inay noqoto mid aad uga hooseeya 60%. Qiyaasta canshuurta waxaa lagu xisaabiyyaa dakhliga sanadka hore.

Haddii uu dakhligaagu isbeddelay iyo haddii boqolkiiba inta kaarka canshuurta ku qoran uu khalad yahay, waxaad ka codsan kartaa kaarka canshuurta oo cusub xafiiska canshuuraha internetka, telefoonka ama booqashada goobta. Kaarka canshuurta cusub, waxaad u baahan doontaa qiyaasta dakhligaaga sanadka oo idil.

Wargelinta canshuurta

Sannad walba bisha Abriil, warbixinta canshuurta oo horay loo buuxiyey ayaa loo diri doonaa guri kasta. Waxay muujinaysa dakhliga sanadkii hore. Warbixinta canshuur celinta waa in la hubiyaa, haddii ay jiraan wax khalad ah, waa in la saxo. Haddii canshuurta waa in la iska hubiyaa, hadii khalad uu ku jiro, waa in la saxaa. Hadii aad saxdo warbixinta canshuurta maamulma canshuurta ayaa warbixin cusub kuu soo diri bisha sekteember ilaa oktoober.

Haddii ay dhacdo dakhliyo canshuur aad u badan sannadkii hore in aad bixisey, maamulka canshuuraha ayaa bixin doona canshuur celinta bisha December. Sidoo kale, haddii canshuurtu ay aad u yartahay sannadkii hore, waxay bixin doontaa canshuurta haray canshuurta hadhaaga ah. Tani waa sababta ay u fiicantahay in la hubiyo in heerka canshuurtu uu yahay sax.

Faa'iidata iyo canshuurtooda

Marmar shaqaaleeyaha wuxuu siiyaa shaqaalaha faa'iidooyinka kale oo lacag u dhigma. Haddii loo shaqeeyuhu uu bixiyo ama siiyo shaqaalaha alaab ama adeeg waxaa lagu magacaabaa nooc faa'iido leh. Faa'iidooyinka caadiga ah ee noocan ah tusaale ahaan, faa'iidata taleefanka, faa'idada nafaqada, lacagta kirada, faa'idada baabuurka iyo tigidh jojin.

Faa'iidooyinka noocaas ah sidoo kale waa dakhli la canshuuri karo. Wuxtarrada noocan ah waxaa lagu canshuuraya mabda'a si la mid ah mushaharka caadiga ah. Maamulka canshuurtu wuxuu go'aamiyaa qiimaha canshuurta ee mid kasta oo ka mid ah manfacyada nooc kasta ah. Waa qiimaha lacageed ee faa'iidooyinka marka loo rogo euro ahaan waxayna saameeyaan heerka canshuurta. Macluumaadka ku saabsan canshuuraha nacfiga ah iyo qiimaha canshuurta ee nooc kasta oo caydh ah ayaa laga heli karaa shabakadda Maamulka Canshuuraha www.vero.fi.

Shaqada suuqa madow

Shaqada suuqa madhow waa shaqo lagu sameeyo bilaa kaarka canshuurta oo canshuur aan laga bixin. Adeegyada ay bixiyaan bulshada waxay ku shaqeeyaan canshuur. Haddii canshuur aan la bixinin, wanaagsanaada iyo xasloonida bulshada ayaa halis geli karta. Sidoo kale shaqada suuqa madhow lagama helo hawlgab, shaqaalahana ma laha caymiska shilka. Haddii qof doonayo inuu mushaarka gacanta ku bixiyo, waxaa laga yaabaa inay tahay shaqo suuq madhow. Shaqada suuqa madhow waa dembi ka jira Finland. Labadaba shaqaalaha iyo shaqaaleeyaha ayaa heli kara ciqaab daran.

Qofka sameeya shaqada suuqa mugdiga waxuu ku jiraa boos liita marka la barbar dhigo kuwa sameeyaan shaqooyinka sharciga waafaqsan. Hadii shaqaaleeyaha uusan biilkiisa bixin oo kale cidna ma caawin karto, hadii shil uu ku galo goobta shaqada caymiska ma kabayo kharashkiisa.

Macaashka la xiriira faa'iido la'aanta, sida gunnada shaqo la'aanta, lacagta hooyanimada ama lacagta aabbanimada ama lacagta waalidnimada, laguma siinayo shaqada suuqa madhow. Lacagta hawlgabka ah kuuma aruureyso, hadii lacalla aad shaqo awoodiweydo xaallad caafimaad dartiis. Shaqada suuqa madhow marna faa'iido ma lahan.

Shaqo la'aan markey kugu dhacdo

Qof kastaa wuxuu noqon karaa shaqo la'aan mar uun noloshiisa. Markaas waxaad taageero ka heli kartaa hay'adaha kala duwan iyo ururada shaqaalaha. Haddii aad shaqo la'aan tahay, marka hore waxaad iska diiwaan galineysaa xafiiska shaqada iyo xoogsashada (TE). Ogeysiinta waxaa la sameyn karaa maalinta ugu horreysa ee shaqo la'aanta kahor, internetka ama adoo booqanaya xafiiska shaqada.

Xafiiska shaqada ayaa go'aamiya, isagoo ku salaynaya isdiiwaangalinta codsadaha, haddii uu xaq u leeyahay lacagta shaqola'aanta. Xafiisku wuxuu u soo diraa ra'yiga Kelada ama, haddii kale, lacagta shaqo la'aanta haddii codsadaha uu xubin ka yahay urur shaqaale. Haddii ay lagama maarmaan tahay, waxay weydiisan doontaa faahfaahin dheeraad ah haddii ay jirto wax aan caddayn ogeysiiska. Xafiiska shaqada waa in mar walba la ogeysiyyaa isbeddelka xaaladda codsadaha, sida helitaanka shaqo ama meel waxbarasho, ama bedelida cinwaanka ama telefoonka.

Xafiiska shaqada ayaa qiimeynaya, si ku salaysan is diiwaangalinta shaqo la'aanta, nooca taageerada qofka u baahan yahay. Haddii loo baahdo, shaqo raadiye ayaa lagu martiqaadayaan wareysi shaqsiyed. Wareysigu wuxuu ka hadlayaa tallaabooyin kala duwan oo lagu fududeynayo shaqada iyo sida loola shaqeeyo xafiiska mustaqbalka.

Kaalmada shaqo la'aanta

Qofka shaqo la'aanta ah wuxuu badanaa xaq u leeyahay lacagta shaqo la'aanta. Taas macneeedu waa kaalmada shaqo la'aanta. Macaashka shaqo la'aanta waxaa la bixin karaa oo keliya inta qofka uu yahay shaqo raadis xafiiska shaqada ka diiwangashan. Lacag kaalmada lama bixiyo 7 bari ee shaqo la'aanta ugu horeysa. Kaalmada shaqalo la'aanta xataa waa in cashuur laga bixiyaa. Lacagta si gaar ah ayaa looga dalbadaa Kelada ama xafiiska ururka shaqaalaha qasnadda. Faahfaahin dheeraad ah oo ku saabsan sida loo codsado lacagta shaqo la'aanta, waxaa laga helaa qasnadda shaqo la'aanta ururka shaqaalaha iyo Kelada.

Kaalmada shaqo la'aanta ee dakhliga waxaa bixiya qasnadda ururka shaqaalaha

Qasnadda shaqo la'aanta waxay bixisaa lacagta kaalmada ee qofka xubin ka ahaa qasnada oo in ku filan shaqeynaayey. Qasnada shaqo la'aanta waa bulsho, ujeedadooda ay tahay in ay xubnahooda in ay ka bixiso guno maalmeedka ku salaysan dakhliga sida waafaqsan sharciga. Marka xubin laga noqdo qasnadda waxaa la helayaa caymis oo kale hadiil lacalla shaqo la'aan ay dhacdo, si markaas kaalmada nolosha looga helo qasnadda. Kaalmada gunada maalmeedka ee ku salaysan mushaarka waxaa lagu maalgeliyaa laba hab, canshuur laga jarayo iyo caymiska shaqo la'aanta khasabka ah oo ay soo uruuriyaan shaqobixiyeyaasha iyo shaqaalaha. Heerkeeda wuu ka sareeyaa kaalmada Kelada ay bixiso.

Kaalmada shaqo la'aanta iyo gargaarka suuqa shaqada waxaa bixisa Kela

Kuwa aan xubin ka ahayn qasnada, kaalmada shaqo la'aanta waxaa siisa Kela. Lacagta aasaasiga maalinta waxaa xaq u leh, kuwa soo shaqeeyey ugu yaraan 6 bilood, 28di bilood ee ugu dambeysey. Shaqadu waa inay ahayd ugu yaraan 18 saacadood toddobaadkii. Haddii codsadaha uusan oofin shuruuda shaqada, tusaale ahaan uusan soo shaqeyn inta loo baahanyahay, ama haddii uu hore u heslay muddada ugu badan ee lacagta aasaasiga ah maalin kasta, isaga ama iyada waxaa la siin karaa, lacagta taageriida suuqa shaqada.

Lacagta kalkaalmada shaqo la'aanta ujeedadoodu waa in la hubiyo hab-nololeedka ah oo suurad qurxoon dhaqaale ee dhammaan shaqo la'aanta. Xaqiiqdii, heerka gargaarka aad ayuu u hooseeyaa waana adag tahay in lagu noolaado iyaga keligood. Wuxaa intaa dheer, oo qofka aan shaqayn uu heli karaa kaalmada kirada guriga ama kaalmada nolosha.

Lacagta kaalmada nolosha waxaa laga dalbadaa Kelada ama xafiiska arrimaha bulshada

Lacagta kaalmada nolosha waa kaalmo dhaqaale, oo ah kaalmada ugu dambeysa si loo hubiyo in hab-nololeedka suurro gal ah. Waxaa la bixiyaa oo kaliya haddii dakhligaaga ama faa'iidooyinka kale, sida gunnada maalinlaha ah, lacagta hawlgabka ama kaalmada kirada guryaha, ayan ku filneyn inay daboolaan kharashka lagama maarmaanka ah. Kharashka qasabka ah, tusaale ahaan, kharashka cuntada, dharka, daryeelka caafimaadka iyo guryaha.

Dhaqliga kaalmada nolosha waxuu ka kooban yahay taageero aasaasi ah iyo kabitaanyo dheeraad ah iyo mid kahortag ah. Marka xaddiga taageerada dakhliga la xisaabiyo, dhammaan kharashyada lagama maarmaanka ah iyo dhammaan dakhliga macmiilka ayaa la tixgeliyaa. Kaalmooyinka kale, sida kaalmada kirada guriga, waxay yareeyaan xaddiga dakhliga kaalmada.

Kaalmada nolosha ee aasaasiga waxaa bixiya Kelada waxaana badanaa la siiyaa hal bil markiiba. Sidaa darteed waa lagama maarmaan in la codsado taageerada dakhliga bil kasta. Sababtoo ah gargaarka waxaa loogu talagalay inuu kuu caawiyo si kumeelgaadh ah, marka xaaland dhaqaale ay adagtahay.

Kaalmada heeraadka ah ama ka hortagga ah waxaa laga codsadaa xafiiska afaaraha bulshada ee degmada. Kaalmada dheeraadka ah ka waxaa loo heli karaa kharash dheeraad ah oo gaar ah, sida cudurrada muddada dheer socda ama hiwaayadaha carruurta.

Kaalmada ka hor taga waxaa loogu tala galay in looga hortago ka saarida bulshada iyo gacan ka madax banaan qofka ku nool bulshada.

Waxaa la bixin karaa haddii xaaland dhaqaale ee qofku si lama filaan ah u sii xumaanayo, tusaale ahaan sababtoo ah deen badan. Taageerada dakhliga waxaa laga maalgeliyaa canshuuraha.

Adeegyada loogu talagalay dadka shaqo doonka ah ee xafiisyada shaqada

Xafiisyada shaqadu waxay isku dayaan inay u sheegaan dadka shaqo doonka ah shaqooyinka bannaan iyo inay siiyaan shaqooyinka ku habboon shaqaalaha. Si kastaba ha noqotee, Xafiisyada Shaqada iyo Horumarinta Dhaqaalaha si toos ah uma siin karaan shaqooyin, laakiin waxay bixiyaan adeegyo kala duwan oo doonaya in ay kor u qaadaan shaqaaleyn. Inkasta oo ay firfircoonda shaqo raadiyaha ay muhiim u tahay shaqaaleyn, talada waa in la la xiriirto xafiiska shaqada haddii qofka uu is leeyahay in u baahan yahay hagitaan ama la-talin ku saabsan arrimaha shaqada.

Adeegga xafiiska shaqada ee dadka shaqo la'aanta ah waxaa ka mid ah, tusaale ahaan, la-talin uu bixiyo tababaraha shaqada. Tababaruuhu wuxuu ka caawiyyaa inuu si fiican u muujiyo xirfadaha shaqo raadsadaha iyo xoogga qofka xagga suuqa shaqada.

Adeeg kale oo ay bixiso xafiiska shaqada ee lagu horumarinayo shaqaalaysiinta waa shaqo tijaabo. Taas oo ah tababarka shaqada oo kale laakiin ujeedadeedu waa in la qiyaaso xirfadaha qofka. Qofka shaqada raadinayaa ayaa u muujin kara shaqo-bixiyuhu kartidiisa iyo xirfadiisa. Inta lagu jiro shaqada tijaabinta inta uu ku jiro, qofka waxaa la siiyaa lacagta shaqo la'aanta caadiga ah. Mararka qaarkood tijaabada waxay u horseedi kartaa shaqo rasmi ah ama mid mushahar kabit ah.

Mushaar kabiddu waa kaalmo dawladeed oo ay dowladdu bixiso si kor loogu qaado shaqaaleyn shaqo la'aanta. Qofka shaqaalaha ah caadi ayuu u shaqeyn, oo kabitaanka mushaarka waxaa loo shubayaa shaqeeyaha si kharashka mushaharka shaqaalaha uu ugu kabo. Waxaad waydiisan kartaa suurtagalnimada kaalmada mushaharka xafiiska shaqada. Cabbirka iyo muddada mushaharka waxay kuxirantahay xalaada gaarka. Mushaar kabida ayaa sidoo kale lagu codsan karaa marka xirfad shaqada lagu baranayo (oppisopimuskoulutus), oo qofka baranaya uu yahay shoqo la'aan.

Xafiiska shaqada iyo degmooyinka dadka muddo dheer shaqo la'aanta ahaa waxay siiyaan adeegyo kala duwan, sida shaqada dayactirka, iskaashiga. Adeegyada xafiiska shaqada waxaad ka heli kartaa maclumaad ku qoran luqado kala duwan, tusaale ahaan, boggan:
<http://www.infopankki.fi/fi/elama-suomessa/tyo-ja-yrittajyys/mista-tyota/tyo-ja-elinkeinopalvelut>.

Tababarka shaqaalaha

Xafiiska shaqada waxaa la weydiisan karaa adeeg, macal marka qofka uu rabo in uu tababar helo ama shaqada iska bedddalo. Mid ka mid ah adeegyada ugu muhiimsan ee xafiiska Shaqada waa tababar xirfadeed ee shaqaalah. Tababarka Shaqadu wuxuu horumarin karaa xirfadaha iyo fursadaha shaqaaleyn. Tababarka waxaa laga heli karaa meelo badan oo kala duwan. Tababarka shaqaalah waxaa laga codsadaa xafiiska shaqada.

Tabarka shaqaalah ee xirfadeed kadib, xafiiska shaqada waxuu u ogolaan karaa qofka tabar uu iskii u soo helay, haddii ay hagaajinaysaa fursadaha shaqada ee qofka, marka uusan tababarka shaqaalah ka helin tababar ku haboon. Tababarka ka baxsan kuwa xafiiska shaqada ay diyaariyaan mar walba waa in horey loogala heshiiyo xafiiska shaqada.

Ganacsi iyo xirfadlenimada

Shaqaaleyn waxaa ka mid ah in qofka uu isku shaqaaleyo xirfadiisa, bilaa hoy adah ama uu ganacsi bilaabo. Is-shaqsiyadu waxay noqon kartaa, tusaale, turjumaan, saxafiga, muusikada, xisaabiye ama naqshadeeyaha garaafka. Qodobka ugu horreeya ee waxqabashada waa wax fikrad ganacsi oo wanaagsan, inta badanna waxaa loo baahan yahay lacag ku filan. Mar walba waxaa jira halis dhaqaale marka ganacsi la galo. Haddii shirkadu aysan haysan macaamil ku filan, ma heli doonto wax dakhli ah. Qofka si waqtiga buuxa iskii u shaqeysta ah uma laha lxaq acagta shaqo la'aanta.

Aasaasidda shirkad

Aasaasidda shirkaddu waxay u baahan tahay khibrad iyo aqoon khuseysa bulshada Finnishka, tusaale ahaan cashuurta iyo xisaabinta. Haddii aad ka fekereyo aasaasidda shirkadeed, waa inaad marka hore diyaariso qorshe ganacsi bilow ah, tusaale ahaan xisaabinta haddii shirkadu faa'iido u yeelan karto. Qorshaha ganacsiga wuxuu ku salaysan yahay fikrada ganacsi oo wanaagsan.

Qorshaha ganacsiga sameytiisa iyo dhammaan arrimaha la xiriira aasaasidda shirkad ah waxaa laga heli karaa xarumaha ganacsiga cusub ee dagmada. Waxay sidoo kale bixiyaan tababbar loogu talagalay ganacsatada. Sidoo kale xafiiska shaqada macal waxuu bixiyaa adeegyo ku saabsan ganacsiga.

Marka ganacsiga la bilaabay, ganacsigu waa inuu mar walba u wargeliyaa Diiwaanka Ganacsiga iyo Maamulka Canshuraha. Markaas shirkadu wuxuu helayaa lambarka aqoonsiga shirkadda, ee Y- (y-tunnus). Waa lambarka aqoonsiga halkaasoo shirkadda laga heli karo diiwaanno kala duwan.

Maalgalinta iyo xisaabinta

Marka shirkad la aasaasayo waxaa inta badan loo baahan yahay lacag, gaar ahaan haddii la kireysan meel ganacsi iyo qalabka loo baahan yahay. Bangiyada waxay bixin karaan deyn ganacsi. Sidoo kale, hay'adda dawladdu leedahay ee dhaqaale, Finnvera ayaa caawin kartaa maalgelinta shirkadda iyaga oo bixinya amaahdama hubiya amaaahda bangiga.

Waxaad ka codsan kartaa xafiiska shaqada lacagta bilowga ee shirkadda. Lacagta bilawga ah waxaa loogu talagalay nolosha shakhsiyadeed ee ganacsadaha, ee maaha hawlaha shirkada. Kaalmada bilowga ah waxaa la siin karaa ilaa 12 bilood.

Masuuliyadaha ganacsadaha waxaa ka mid ah xisaabinta. Xisaabtu waxay liis garaysaa dakhliga iyo kharashka shirkadda. Ganacsaduhu wuxuu sameyn karaa xisaabinta ama wuxuu shaqaaleysiyya shirkad xisaabeed oo dibadda ah si uu u sameeyo. Xisaabinta waa in si sax ah loo sameeyaa si sharci ah, waana inaysan jirin wax qalad ah.

Ogolaanshada iyo caymiska

Qaybaha qaarkood marka laga ganacsanayo waxey ku xiran yihiin ogolaanshada dagmada. Shuruudaha ogolaanshaha wuxuu khuseeyaa tusaa ahaan. makhaayadaha, dukaamada, wakaaladaha socdaalka, adeegyada bulshada iyo caafimaadka, gaadiidka shakhsiyeed, alaabada iyo dhedhexaadinta guryaha. Sida sharcigu qabo, ganacsaduhu waa inuu qaataa caymiska hawlgabka ganacsadaha, YEL ama MYEL. Haddii shirkadu shaqaaleysyo shaqaale, waa inay sidoo kale leedahay caymiska hawlgabka shaqaalahaa Tyel iyo caymiska shilalka. Wixii macluumaa dheeraad ah oo ku saabsan ogolaanshaha ganacsiga, caymiska iyo arrimaha kale ee la xiriira ganacsiga, booqo bogga internetka ee yrityssuomi.fi.

Foomamka Ganacsiga

Waxaa jira Finland ganacsiyo badan oo kala duwan, kuwaas oo ganacsatadu ay u maleynayaan in ay doortaan qaabka ugu haboon ee naftooda iyo hawlhooda. Tirada aasaasayaasha ayaa aad muhiim ugu ah xulashada qaab ganacsi.

noocyada kala duwan ee ganacsiga waa:

- ganacsade gaar ah (magac ganacsade)
- Shirkad dadeed (shirkad furan ama kommandiitti)
- Shirkad saamiyeed (osakeyhtiö).
- Iskaashato

magac ganacsiga

Ganacsade gaar ah ama magac ganacsi waa foomka Ganacsiga ugu fudud. Ganacsiyada badanaa waa kuwa yar yar ee shirkadaha ah, sida turjubaanada ama timo-jaraha. Ganacsadaha ayaa shakhsii ahaan mas'uul ka ah hawlaha shirkadda, oo ay ku jiraan deynta. Sameynta shirkad waa mid sahlan oo degdeg ah.

Shirkadda qof

Nooc kale oo ganacsi waa shuraako oo ah laba nooc: shirkad furan iyo iskaashato xaddidan. Ugu yaraan laba qof ayaa looga baahan yahay inay sameeyaan shirkad furan. Iskaashatada xaddidan waa inay lahaadaan ugu yaraan hal mas'uul ah iyo mid ka mid ah lammaane, inta badan maalgashi. Guud ahaan, shirkadaha ayaa shakhsiyen mas'uul ka ah dhammaan hawlaha iyo deymaha shirkadda, laakiin shuraakada xaddidan ayaa lammaanaha aamusnuhu kaliya masuul ka yahay hantida ay maalgeliyeen. Dakhliga shirkadda waxaa loo qaybiyaa inta u dhaxaysa lammaanayaasha qaybta la isku raacay.

Shirkada saamileyda ah

Nooca ugu caansan ee shirkadku waa shirkad xaddidan, sida Oy. Waxaa sameeyn kara hal ama dhowr shakhsii ama ururo. Shirkadaha ayaa leh shirkad. Si loo abuuro shirkad xaddidan, waxaa loo baahanyahay ugu yaraan 2,500 euro oo raasamaal ah, taas oo loo qaybiyay saamiyo. Awoodda go'aanka shirkadda, masuuliyaadka iyo faa'iidata waxay u qaybsan yihiin tirada saamiyada ay leedahay saamilaha kasta. Taas oo ah, khatarta shakhsiyeed ee saamileyaal kasta waxay ku xiran tahay inta uu ku maalgeliyay shirkadda. Shirkadda xaddidan ee xadidan waxay leedahay shir guud iyo guddi maamul, taas oo ka dhigaysa maamulkeeda mid culus. Shirkadaha waaweyn waxay ku dhow yihiin shirkado badan, laakiin shirkad yar ayaa sidoo kale noqon karta shirkad xaddidan oo xadidan.

Iskaashato

Iskaashatada waxaa sameeyn kara hal ama dhowr qof. Xubnaha ayaa leh iskaashi iyo go'aan qaadasho waa dimuqraadi. Xubin kasta oo ka mid ah wadashaqeyntu waxay leedahay hal cod oo ka mid ah Kulanka Wadashaqaynta. Xubnaha waxay mas'uul kaga yihiin deymaha iskaashiga inta ay ku maalgeliyeen kaliya. Caadi ahaan iskaashatada looguma talagelin inay soo saarto faa'iidada ugu badan ee suurtogalka ah, laakiin siinta adeegyadeeda xubnooda. Haddii faa'iido la abuuro, waxaa loo qaybin karaa sida ay xubnaha ay u isticmaalaan adeegga iskaashiga, ama waxay ku xiran tahay inta ay maalgalinayaan iskaashiga. Shuruudaha waxaa lagu heshiin karaa shuruucda iskaashatada.

Sua'aalaha laga doodayo

1. Maxaad ka fekereysaa suuqa shaqada ee Finland? Waa maxay waxyaabaha ay ku kala duwan yihiin iyo waxyaabaha ay isaga midka yihiin ee u dhexeeya Finland dalkaada?
2. Waa maxay qiimaha muhiimka ah ee nolosha shaqada ee Finnishka?
3. Maxaad u maleyneysaa ka tirsananshaha urur shaqaale?
4. Maxay yihiin siyaabaha ugu wanaagsan ee shaqo looga raadin karo Finland?
5. Xirfad nooce ah ayaad leedahay oo aad uga faa'iideysan karto nolosha shaqada ee Finnishka?
6. Maxaad u maleyneysaa bixinta cashuurta? Maxaa dhacaya haddii canshuur aan la bixin?
7. Maxaad samayn kartaa haddii loo-shaqeeyahaagu aanu mushaharkaaga ku bixin waqtigii loogu talagalay ama kuula dhaqmo si aan sax ahayn?
8. Waa maxay cawaaqibta shaqada aan la xaqijjin?
9. Sidee ayaad mudada shaqo la'aanta u noqon kartaa mid firfircooni shaqaloobistu ay u fududaato?
10. Maxaad u baahan tahay inaad ogaato oo aad ka fiirsatid haddii aad rabto inaad ganacsi ka sameyso Finland?

7. CAAFIMAADKA IYO WAAYEELNIMADA FINLAND

Caafimaadka iyo jirada

Adeegyada caafimaadka Finland

Caafimaadka iyo ladnaanta waayelka Finland

Hawlgabka

Adeegyada daryeelka waayeeelka

Dhimashada iyo aaska

Dhaxalka

Caafimaadku waa liddiga jirrada, macnaheedu waa qof aan wax cudur ah qabin. Caafimaadku waa sidoo kale, qofku in uu ladanyahay. Waa in uu awoodo in uu la qabsado oo uu fuliyo marxalado kala duwan ee nolosha iyo qofka xaaladiisa nololeed in uu ku qanacsanahay. Qof caafimaad qaba wuxuu sameyn karaa waxyaabo uu isagu doonayo noloshiisa, sida waxbarashada, waxqabashada, ka shaqeynta ama ka qaybgalka nolosha bulshada. Haddii qofku juu irrado ama uu si xun u dhaawacmo, wuxuu badanaa ku khasbanaadaa inuu ka samro waxyaabo muhiim u ah isaga. Si kastaba ha noqotee, bani'aadamku waxay dareemi karaan inay caafimaad qabaan oo si wanaagsan u dhaqmaan xitaa marka ay heystaan, tusaale ahaan, jirro muddo dheer ah oo la daaweynayo, haddana wuxuu ku noolaan karaa nolol wanaagsan.

Caafimaadka iyo jirrada

Caafimaadka shakhsi ahaaneed waxaa saameeya dhaxalka iyo qaab nololeedka. In la dhawro caafimaadku ma ahan oo kaliya in laga ilaaliyo jirrada, laakiin sidoo kale waa dhaqanka hab nololeed caafimaad leh iyo inaad habab kala duwan naftaada uga warheyso. Finland waxaa la qabaa in qof waliba masuul ka yahay caafimaadkiisa iyo ilaaliintiisa.

Talooyinka lagu ilaaliyo caafimaadka wanaagsan:

- Ha sameyn shaqo badan. Maalinta shaqadu caadi ahaan waxay socotaa 8 saacadood. Haddii aad shaqeyso saacado dheeraad ah, hubso inaad sidoo kale leedahay wakhti aad ku nasato inta u dhaxeysa maalmaha shaqada.
- In kugu filan naso oo seexo marka aad shaqada ama diiqad kale ku daashid. Hurdada wanaagsan waxay awood kuu siinaysaa maalinta shaqada ee xigta. Qofka weyn wuxuu u baahan yahay 6 ilaa 10 saacadood oo hurdo ah habeenkii. Haddii aad daalantahay mar kasta, way adagtahay in aad xoogga saartid wax ka qabashada waxyaabaha ama shaqada oo niyadda ayaa laga yaabaa inay dansantahay.
- Si caafimaad leh raashinka u cun. Wuxaa cuntaa khudrad badan iyo qamadiga buuxa. Cuntada caanaha leh iyo hilibka si macquul ah ayaa loo cuni karaa. Cun kalluun dhowr jeer toddobaadkii. Iska ilaali isticmaalka xad-dhaafka ah ee cusbo, sonkorta iyo dufanka. Cab biyo ku filan.

- Samee jimicsiyo kala duwan si joogto ah. Jimicsigu wuxuu kaa caawinayaa nasashada iyo hagaajinta tayada hurdadaa iyo streska maamulidiisa. Waxay sidoo kale ku siinaysaa tamar badan nolol maalmeedka.
- Ku labisto cimilada si waafaqsan. Ku labiso dhar kugu filan jiilaalka si aad caafimaadkaaga u sii wado. Dharka hadaad isku yareyso, waad ku xanuunsan kartaa.
- Sigaarka jooji. Sigaarku wuxuu keenaa kansar iyo noocyoo kala duwan oo ah xanuunada neefsashada iyo sambabka. Sigaarka wuxuu dacifiyaa waxqabadka jirka oo waxuu hoos u dhigaa bogsashada dhaawaca. Wuxtarka jirka ee qofka sigaarka caboo ayaa hoos u dhaca iyo dib u soo kabashada cadaadiska ayaa hoos u dhacaya.

Finland, way fududahay in la helo warbixinin ku saabsan kor u qaadida caafimaadka shaqsiyed, tusaale ahaan, internetka, maktabadaha, dhakhtarka, ama ururada caafimaadka ee kala duwan. Labada degmada iyo ururada, iyo sidoo kale shirkadaha gaarka loo leeyahay, waxay bixiyaan adeegyo daryeel caafimaad oo badan, hawlo isboorti, latalin caafimaad iyo nafaqo iyo adeegyo dhaqan oo kala duwan

Ka qaybqaadashada hawlaha kala duwan waxay kor u qaadaa ladnaanta iyo caafimaadka. Degmooyinku waxay qabtaan xarumo isboorti oo kala duwan, sida dabaasha, jimicsiyada, xeebaha, garoomada isboortiga iyo ciyaaraha barafka. Intaa waxa dheer, xarumaha madaniga ee degmada iyo kuwa gaarka loo leeyahay waxay bixiyaan noocyoo kala duwan oo isboorti iyo dhaqameed ku saabsan iyo waxbarasho kala duwan. Degmooyinka waxay sidoo kale qabanqaabiyaan dhacdooyin kala duwan, bandhigyo, munaasabado, iyo bandhigyo, labadaba laftooda iyo wadashaqeyn kala dhexeeya dhaqdhaqaaqyada dhaqameedyada iyo goobta farshaxanka, waxayna ku hayaan maktabadaha, matxafyada iyo farshaxanka.

Qofku muxuu u jirradaa?

Xanuunku waa cillad ka timaadda shaqeynta jidhka qofka. Jirku si caadi uma shaqeynayo, jirradana qofka uma saamaxeyso hawlaha bini'adamka ama nolosha kale. Cudurro badan dhalashadooda arrimo badan ayaa saameeta. Calaamadaha cudurku way kala duwan yihin shakhsiyadka, tayada ama sababta cudurku marwalba ma fududa in la helo.

Finland fikradaha ku saabsan sababta ay dadku u xanuunsadaan si wayn ayeey isu badaleen. Waayihii hore dadka waxay rumaysnaayeen in dadka ay is habaari karaan, taas oo ah, wuxuu ka codsaday jinniyadooda ama ilaahyada shakhsiyadka in ay waxyeelaan qof kale ama ay xanuunsiyaan. Cudurka si loo daaweyyo waxaa la isku dayi jirey in sixirka laga qaado. Si sixirka looga bixiyo dhaqan caadeys ayaa la adeegsan jirey.

Axdiga hore ee kitaabka injiilka ah, waxaa ku jirta Ilaalay uu dadka xanuun iyo jirro ku ciqaabo camalkiisa xun darteed. Qofka si uu u bogsado waxay ahayd in uu toobad keeno oo uu ilaahay baryo. Alle barigaas waxaa loo duceysan jirey in Ilaalay uu si mucjiso leh cudurka ku bixiyo.

Maanta Finland dudurrada waa la baraa oo waxaa lagu daweeyaa si waafaqsan aragtida sayniska. Aragtidaas oo tilmaameysa in xanuunyada qofka gudaha ama didbada ka haya ay ku cag leeyihiin isbadalyo jireed iyo kuwa kiimikada ku saabsan. Bani'aadanka waa orgasm nool oo ka kooban xubno, unugyo iyo molekules.

Dhaawaca dibedda ama gudaha jirka ayaa keena cuduro. Dhawacaasna waxaa keeni kara tusaale ahaan, waxaa sabab u ah dhaxalka, hab nololeedka, deegaanka ama shilalka. Dhakhaatiirtu waxay ku kabaan dhaawacaas siyaabo kala duwan oo xannaaneyn sida galliin ama daawo.

Caafimaadka bulshada daryeelka

Caafimaadku waxuu saameyn ku leeyahay nolosha qaybo badan oo ka mid ah, waxaana saameeya dhowr arrimood. Way fududahay in caafimaadka la daryeelo haddii adeegyo caafimaad oo wanaagsani la heli karo. Adeegyadu waxay dadka ka caawiyaan inay ku noolaadaan nolol caafimaad leh waxayna u surrogaliyaan in cudurada markay billowdaan la helo.

Sidoo kale nafaqo, biil iyo dagmo ku filan iyo cilaqaad wanaagsan oo bulshadeed ayaa horumariya caafimaadka. Bulsho ku dhisan nabad, caddaalad iyo dimoqraadiyad ayaa gacan ka geysanaysa in caafimaadka la daryeelo. Macal waxbarashada iyo fursadda shaqo ama waxqabadyo waxtar leh oo bulshada dhexdeeda ah ayaa sidoo kale kordhin doonta fayoobka iyo caafimaadka dadka

Horumarinta caafimaadka dadka finnishka ah

Bulshada daryeelka ee finnishka saameyn muhiim ah ayeey ku leedahay horumarinta caafimaadka finnishka iyo ilaaliintiisa. Ujeedada ugu weyn ee siyaasadda caafimaadka ee Finland waa in lagu horumariyo caafimaadka aadanaha guud ahaan Finland. Finland meel kasta waa in ay ku noolaato bulsho caafimaad qabta ila intii macquul ah. Siyaasadda caafimaadka waxaa lagu hirgeliyaa tusaale ahaan iyada oo la dajinayo sharciyada kor u qaadista caafimaadka, sida sharciga sigarka. Sharcigu wuxuu xaddidaa sigarcabka meelaha dadweynaha.

Caafimaadka iyo cudurada finnishka intaa waxaa lagula socdaa cilmi-baarlis iyo tirakoob. Macluumaadkan waxaa loo isticmaali karaa in lagu qaabeeyo loona hirgeliyo barnaamijyo siyaasadeed oo kala duwan, sida kuwo ku saabsan cudurrada wadnaha iyo kansarka. Caafimaadka dadka deggan Finland waxaa sidoo kale lagula socdaa baaritaano (seula). Baaritaanku waa cilmi-baarlis loogu talagalay koox dad ah oo gaar ah oo loo adeegsanayo in cudurada marxaladda ugu horreysa lagu helo.

Ururo badan ayaa sidoo kale ka qaybqaataan shaqada caafimaadka bulshada iyo fulinta go'aamo siyaasadeed Finland. Ururadani waxay ku leeyihiiin saameyn muhiim ah xaga soo saarista adeegyada iyo horumarinta adeegayada caafimaadka. Intaa waxaa dheer, dhacdooyin waaweyn oo ay abaabulaan, kuwaas oo lagu taageero nolol caafimaad leh.

Adeegyada caafimaadka ee Finland

Adeegyada caafimaadka dadweynaha waxaa laga helaa rugta caafimaadka iyo dugsiyada. Waxaa ka mid ah, dhakhtarka ama kalkaalisada, daryeelka ilkaha, la-talin iyo daryeel caafimaad dugsi. Daryeelka caafimaadka dugsiga waxaa ka mid ah daryeelka ilkaha, caafimaad iyo baaritaan ka caafimaadka ardayda, iyo sidoo kale la talinta caafimaadka shakhsi ahaaneed. Qaar ka mid ah adeegyadani waa bilaash, qaarkoodna waxay leeyihiiin khidmadda macaamiisha. Adeegyada, si kastaba ha ahaatee, guud ahaan waa rakhis maadaama ay maalgeliyaan canshuur.

Xaqqa adeegga caafimaadka

Finland, adeegyada bulshada iyo caafimaadka dadweynaha waxaa isticmaali kara dadka si joogto ah ugu nool dalka. Qofka si rasmi ah Finland u dagan Finland wuxuu ku leeyahay dagmo Finland. Dagmada waa magaalada uu qofku ku nool yahay iyo meesha uu ku qoran yahay.

Sida sharcigu uu dhigayo, degmada ayaa ku waajib ah inay u fidiso adeega caafimaadka dadweynaha deganayaasheeda. Degmadu waa inay sidoo kale la socota horumarinta caafimaadka dadka degan iyo arrimaha saameynaya, iyo in la hubiyo in tixgelinta caafimaadka la tixgeliyo dhammaan hawlaho degmada oo dhan.

Marka qofka Finland u soo guuray uu xaq u leeyahay adeegyada afaaraha bulshada ee Finland, wuxuu helayaa kaarka caymiska caafimaadka ee Finland, kaarka Kelada. Kaarka Kelada waa in markasta la soo bandhigaa marka la isticmaalayo adeegyada caafimaadka dadweynaha ama kuwa gaarka loo

leeyahay ama farmasiyada. Magdhow ayaa lagu heli karaa xagga adeegada caafimaad ka iyo daawooyin badan. Taas macnaheedu waa Kelada ayaa qofkaas ka bixin doonta qeyb ka mid ah kharashka.

Daryeelka caafimaadka ardayga

Qofka Finland u yimid inuu wax ka barto waxaa badanaa loo tixgeliyaa in uu si ku meel gaar ah dalka u joogo. Sidaa darteed, kuma biirayo daryeelka adeega afaaraha bulshada, sida caafimaadka dadweynaha. Hadii qokaa uu jirrado waa in uu isticmaalaa dhakhtar gaar, waana in uu iibsadaa caymiska caafimaadka si uu sharci u helo. Haddii waxbarashada ay labo sano dhaafsto, waxaa loo loo fiirankaraa in joogidiisa ay tahay mid rasmi ah. Markaas qofka ayaa sidoo kale xaq u leh adeegyada caafimaadka dadweynaha. Caafimaadka ardayda jaamacadda iyo ardayda jaamacadda waxaa mas'uul ka ah YTHS ururka daryeelka caafimaadka ardeyda, xafiisyo waxay ku leeyihin magaaloooyin kala duwan.

Booqashada dhakhtarka xarrunta caafimaadka ama kalkaalisada

Markaad xanuunsato, waa inaad la xiriirtaa xarunta caafimaadka ee kuugu dhow. Halkaas ayaa laga qabsan karaa ballan dhakhtar guud ama kalkaliyaha caafimaadka dadweynaha. Rugaha caafimaadku badanaa waxay furan yihiin isniinta ilaa jimcaha laga bilaabo 8 subaxnimo ilaa 4 galabnimo. Waxaa fiican in subaxda la waco markay saas u furaan. ayaa Haddii jirradu u baahan tahay daaweyn deg-deg ah, waqtii ayaa si degdeg ah loo heli karaa. Haddii kiisku aanu degdeg ahayn, waxaa laga yaabaa inaad sugto muddo dheer.

Kuwa ballama bixiya ayaa kuu sheegi doona goorta ballanta la heli karo. Markaad wacdo xarrunta caafimaadka, waa in aad u sheegtaa sababta aad ballanta u raadineyso. Taleefanka ayaa lagu qiyaasayaa in loo baahanyahay ballan dhakhtareed ama kalkaaliyiso. Finland, kalkaaliyeasha waxay qabtaan cuduro badan oo mar walba looma baahna ballan dhakhtareed. Kalkaalisada ayaa badanaa la gaari karaa si ka dhakhso badan dhakhtarka. Kalkaalisada ayaa bukaanka u diri doonta xafiiska dhakhtarka haddii loo baahdo.

Haddii dakhtar khaas ah loo baahdo inuu daaweyyo cudurka, marka hore waxaa loo ballamin dhakhtar guud. Dhaqtarka guud wuxuu qiimeeyaa xaaladda bukaanka wuxuuna u gudbin dhakhtarka takhasuska haddii loo baahdo. Dhakhtarka takhasuska badanaa waxaa lagula kulmaa isbitaalada ama xarumaha caafimaadka.

Adeegyada gargaarka degdegga ah waxay caawiyaan xaaladaha degdegga ah ee jirrada

Haddii qofka uu xanuunsato habeenkii ama dhammaadka todobaadka marka xarumaha caafimaadka la xiro, waa in uu tagaa waaxyada gargaarka degdegga ah. Gargaarka degdegga ah waxaa la aadaa marka cudurku u baahan yahay daaweyn degdeg ah oo maalinta ku xigta aan la la sugi karin. Gaar ahaan degaannada waaweyn, gargaarka degdegga ah, waxaa laga yaabaa inaad sugto muddo dheer, daryeelka bukaanka wuxuu ku xiranyahay xaaladooda oo ma ahan sida lagu soo kala hor maray.

Sidaa daraadeed, xannuunyada sida ay u kala daran yihiin ayaa loo kala hor marin oo dhakhtarka uu baari. Dhakhtarka ayaa go'aamiyaa sida loo kala hormarayo.

Adeegga deg-dega ah badanaa wuxuu ku xiran yahay isbitaal, magaaloooyin yaryar waxay xittaa ku ooli karaan magaalada deriska ah. Adeegyada deg-dega ah ee carruurta iyo dhallinyaradu waxay ahaan karaan meel ka duwan adeegyada qaangaarka. Xarunta caafimaadka ama boggooda internetka, waxaad ka heli kartaa warbixin ku saabsan sida adeega telefoonada loo wici karo degmada.

Daryeelka caafimaadka ee gaarka

Finland, waxaad sidoo kale tagi kartaa rugta caafimaadka gaarka ah oo lagu daweyyo cudur kasta. Dhakhaatiirta gaarka ah ee goobaha kala duwan waxay leeyihii dhakhaatiirta iyo takhasuska guud, iyo macluumaadka xiriirka oo saldhigyaadaas waxaa laga heli karaa internetka. Dhahktarka gaarka ah si kuwa dadweynaha ka degdeg badan ayaa ballan looga helaa. Adeegyada caafimaadka ee gaarka loo leeyahay laakiin aad ayey uga qaalsan yihiin kuwa dadweynaha. Qaar ka mid ah dhakhaatiirta khaaska ah ayaa sidoo kale sameeya booqashooyinka guriga, laakiin qiimaha ayaa noqon kara mid sareeya. Haddii lagu jiro amniga bulshada Finnishka, kaarka Kelada ayaa lagu siinaya qayb yar oo ka mid ah kharashka caafimaadka gaarka ah.

Xannaaneynta ilkaha

Caafimaadka afka waa qayb muhiim ah oo ka mid ah caafimaadka bini'adamka. Bakteeriyada la xidhiidha infakshan afka ah waxay ku faafi kartaa jirka oo dhan waxayna sababayaan cuduro kala duwan. Xitaa xanuunka la xiriiriyo qaniinyada waxay saameyn kartaa caafimaadka siyaabo badan. Daryeelka ilkaha ee dadweynaha ee Finland waxaa ka mid ah daryeelka caafimaad ee ka hortagga iyo saxitaanka, sida daaweynta cudurada hadda jira.

Xannaaneynta ilkaha ee dadweynaha

Xarunta caafimaadka dadweynaha waxay kaloo bixisaa ballamaha nadaafada iyo dhaktarka ilkaha. Degmooyinka qaarkood waxay yeelan karaan xannaanada ilkaha oo ka baxsan xarrunta caafimaadka. Daryeelka ilkaha ee degmadu badanaa saf u dheer ayaa jira. Haddii aanay degdeg ahayn, dhakhtarka ilkaha waxaa la helaa lix bilood gudahood. Ilkenadiifinta waa ka hortaga, koormeeriid iyo xannaaneynta ilkaha. Dhakhtarka ilkaha wuxuu hagaajinaya duleelada, jabka iyo dhaawaca kale ee ilkaha iyo xanuunada kale.

Dagmada ballamada adeega degdeggah ah ee daryeelka ilkaha waxaa logu talagalay kuwii u baahan gargaar degdeg ah. Si degdeg ah ayaa ballan looga helaa. Waqtiga jadwalaha ayaa taleefanka ku qiyaasaya baahida ballanta degdeggah ah. Haddii daryeelka ilkaha loo baahan yahay qalliinka ilkaha, marka hore waxaa la ballansadaa dhakharka ilkaha ee caadiga ah, kaas ayaa kuu gudbin daryeel ilkood oo khaas ah haddii loo baahdo.

Xannaaneynta ilkaha ee gaarka

Xannaaneynta ilkaha waxaa loo aadi karaa macal meel gaar loo leeyahay. Kuwa gaarka loo leeyahay way ka qaalsan yihiin kuwa dadweynaha. Kelada ayaa kabta kharashka qaar, hadii qofka uu leeyhay kaarka Kelada oo uu ku biirsanyahay adeega afaaraha bulshada ee Finland.

Xannaaneynta ilkaha ee carruurta

Daryeelka ilkaha ee carruurta ka yar 18 sano waa bilassh xarumaha caafimaadka dadweynaha. Baaritaanka ilkaha ee joogtada ah carruurta xanaanada iyo dugsiga ayaa loo qorsheeyaa. Hadafka daryeelka ilkaha ee carruurta iyo dhallinyaradu waa in la hubiyo caafimaadka afka iyo ilkaha ilaa bilawga.

Dammaana qaadka daryeelka iyo xaqqa bukaanka ee khuseeya in daryeel wanaagsan ay waqt macquul ah ku helaan

Qofka ka tirsan amniga bulshada Finland, oo ah qof deggan Finland, wuxuu xaq u leeyahay in uu helo daryeelka caafimaadka dadweynaha wakhti macquul ah gudihiis. Tan waxaa lagu magacaabaa damaanada daaweynaha. Taas oo qabta in qofka uu xaq u leeyahay in uu wakhti macquul ah gudihiis ku helo adeeg caafimaad. Daaweynta degdeg ah markasta isla markiiba ayaa la qabanqaabiyyaa.

Dammaanadda daryeelka caafimaadka, waxay tilmaameysaa in xarunta caafimaadka ay ka jawaabto wicitaanada taleefanka ama in ay furan tahay si dadweynaha ay u booqashooyinka guriga, laakiin qiimaha ayaa noqon kara mid sareeya.

inta u dhixeyso 8 subaxnimo iyo 4 galabnimo. Bukaanku wuxuu xaq u leeyahay inuu helo wakhtiga rugta caafimaadka 3 maalmood gudahood. Xarunta xannaanada caafimaadku waa inay bilowdaa daryeelka aan degdegga ahayn saddex bilood gudahood.

Isbitaalku waa in uu qiimeeyo baahida loo qabo daaweynta muddo saddex toddobaad ah gudaheed laga bilaabo marka dhakhtarka uu qofka u gudbiyey cusbitaalka. Haddii bukaanku u baahan yahay isbitaal dhigis, daaweyntu waa in la bilaabo ugu dambeyn lix bilood ka dib marka daaweynta loo arko muhiim.

Xuquuqda bukaanka

Xuquuqda bukaana waxaa ka mid ah, xaqqa in la siiyo daryeel wanaagsan oo baniaadannimo, daaweyn wanaagsan xagga adeegyada caafimaadka dadweynaha. Wawa kale oo ka mid ah in la weeydiyo ogolaansho bukaanka inta aan la bilaabin daaweynta. Bukaanku wuu diidi karaa daaweynta haddii uu rabo. Wawa kale oo uu baari karaa diiwaankiisa / asluubiisa diiwaanka bukaan socodka wuuna saxi karaa maclummaadka hadii loo baahan yahay. Dhammaan dadku waxay xaq u leeyihin si sinnaan in ay ku helaan deegyada daryeelka caafimaad ee dadweynaha ama kuwa gaarka ah Finland.

Wakiilka bukaanka ayaa kaa caawin doona

Haddii si khalad ah ama aan caddaalad ahayn loola dhaqmo adeegyada caafimaadka, waxaad la xiriiri kartaa wakiilka bukaanka. Adeegyada wakiilka bukaanka waa bilaash, isaga ama iyadu way caawiyaan wayna la taliyaan hadii bukaanku uu rabo in uu ka dacwoodo ama mag raadsado daaweyn xun ama qalad ah darteed.

Marka la isticmaali adeegga caafimaadka waxaa la adeegsan karaa turjumaan hadii qofka uusan ku hadlin Finnish ama Iswidish. Xaaladaha qaarkood, maamulku ayaa dalban kara turjubaan oo kharashka turjumaanka bixinaya. Tani inta badan waxey khuseysaa qaxootiga ee soo galootiga ah marka ay soogalootigu ku nool yihin Finland illaa 3-5 sano.

Caafimaadka iyo daryeelka waayeelka

Finland dadka wey cimri dheer yihin. Cimriga dhaxdhaxaad ee skhakhsiga Finland billowgii 1900 wuxuu axaa 50 sano. Gabdhaha dhashay sannadka 2016 waxay leeyihin rajo nololeed qiyastii ilaa 84 iyo wiilasha 78 sano. Dadka marka waxay noolaadaan ilaa 30 sano in ka dheer intii 100 sano ka hor. Heerarka nolosha iyo horumarka daryeelka caafimaadka ayaa saameeyey xaqiqida ah in dadku ay cimri dheeraadaan oo ay caafimaad qabaan.

Dadka waayeelka ah ee Finland

Awal dadka waayeelka ah Finland waxay la noolaan jireen qoysaskooda oo dhowr jiilaalba isku aqal ku wada noolaa. Carruurta, waalidiinta iyo awoowe / ayeyada ayaa wada noolaa, qoyskana iyo xubnaha qoyska ayaa iska warhayay midba midka kale. Haddii qof waayeel ah uusan laheyn qoys daryeli kara, wuxuu ku qasbanaa inuu ku noolaado guriga xannaaneynta waayeelka, kaas oo xaaladiisa ay iska hooseyso.

Markii ay haweenku bilaabeen inay ka shaqeeyaan guriga dibaddiisa oo tirada qoysaska ay yaraatay, waayeelka in guriga lagu daryeelo way sii adkaatay. Isla markaas, kor u kaca heerarka nolosha ayaa suurtogeliyay in dadka waayeelka macal ay si madaxbanaan u noolaadaan.

Maanta, dadka waayeelka ah inta badan xaas ayeey la nool yihin ama kalikood. Sharciga Hawlgabka Qaranka oo la soo dajiyey 1957 ayaa taas surrogaliyey. Sharciga hawlgabka qaranka waa lacag hawlgabka loogu talagalay, xataa hadii aysan horey u soo shaqeyn. Lacagta hawlgabku waa kaalmo

lacageed oo hubiya in baahida aasaasiga ah ee qof kasta oo waayeel ah la kulmey xitaa wakhtiga nolosha shaqada kadib.

Koritaanka cimriga, heerka nolosha iyo daryeelka caafimaadka ayaa badalay qaabka dadka ee Finland. Dadka waayeelka ah ayaa ka soo badanaya kuwa dhallinyarada. Tirada dadka shaqeeyaa ayaa hoos u dhacaya tirada dadka hawlgabka ahna waa ay kordheysaa. Mustaqbal, adeegyo badan oo dheeraad ah ayaa loogu baahan yahay dadka waayeelka ah, laakiin adeeg bixiyeyaasha ayaa intaa yaraanaya.

Daryeelka caafimaadka waayeelka

Qofka da wayn gaarey, waxaa muhiim in uu ilaaliyaa caafimaadkiisa. Muhiimadda caafimaadku waxay kordhieysaa da 'ahaan. Da'da waxey keeneysa jirka in uu isbeddelo. Dhaq-dhaqaaqa ayaa noqon kara mid adag oo cuduro kala duwan ayaa xataa beddeli kara jirka.

Qofka caafimaadkiisa wuxuu ku saameyn kara dooroshoo yinkiisa nololeed cimrigiisa oo dhan. In si kala duwan oo nafaqo leh uu u cuno, in uu iska ilaaliyo culeys dheeraad ah, sigaar cabista iyo isticmaalida khamriga xad dhaafka ah, iyo in uu si firfircoон uga qaybgalka nolosha iyo la kulmida dadka ayaa kor u qaada oo wanaajiya awooda nololeed. Qofka awoodiisa nololeed marka ay wanaagsan tahay, waayeelka nolol maalmeedka ayaa u fududaan wuxuuna awoodaa in uu ka warhayo naftiisa iyo aqalkiisa.

Ciyaaraha jimicsiga waxay leeyihiin saameyn badan oo wanaagsan. Jimicsigu wuxuu xoojiyaa lafaha iyo awooda murqaha. Jimicsigu sidoo kale wuxuu kor u hayaa dheelitirnaanta jirka, wuxuuna wanaajiyya goysyada, dhaqdhaqaanana wuu fududeeyaa. Jimicsi habboon ayaa sidoo kale hagaajin kara shaqada wadnaha iyo sambabada iyo tayada hurdada. Intaa waxaa dheer, jimicsigu wuxuu soo saaraa dareen wanaagsan.

Xaaladda niyada waayeelka waxaa saameeya dhibaatooyin badan, isbeddel iyo khasaaro nololeed. Nolol maalmeedka wanaagsan wuxuu taageeraa fiicnaanta niyada waayeelka. Qofku marka uu duqoobo, xasuustiisa ayaa badanaa liidata wuuna illow bataa. Waa muhiim in nolosha lagu raaxeystaa oo la da' walba la raadiyaa wax faraxad keena.

Nolosha firfircoон iyo kulanka dadka kale farxad bey galiyaan nolol maalmeedka. Degmooyinka waxay qabanqaabiyaan hawlo firfircoон oo loogu talagalay waayeelka. Jaaliyado iyo ururo badan ayaa sidoo kale qabanqaabiya hawlo kala duwan iyo naadiyo. Finland, dad badan oo waayeel ah waxay sameeyaan hawlo ikhiyaari ah, kuwaas oo iyaga oo siinaya dareen fiican. Howsha ikhiyaarka waxay noqon kartaa, tusaale ahaan, caawinta qoysaska caruurta leh ama dadka kaleba.

Dhimista hawlgabka

Dalka Finland, dadka ka weyn 65 sano waxay heli karaan 10-50% oo ah dhimista hawlgabka marka ay raacayaan bas, tareen ama doon. Dhimista waxaa sidoo kale laga heli karaa dhaqdhaqaqyada cayaaraha iyo dhaqanka sida helitaanka hoolka dabaasha ama tiyaatarka ama tikidhada riwaayadaha.

Xitaa dadka hawlgabka ah ee da'doodu ka yar tahay 65 jir waxay heli karaan dhimista hawlgabka, laakiin waa inay caddeeyaan in ay hawlgab yihiin, tusaale ahaan iyagoo tusaya kaararka dakhliga la xiriira ama kaarka hawlgabka qaranka.

Lacagta hawlgabka ee kala duwan

Qofka marka uu shaqada ka fadhiisto waa hawlgab. Dadka hawlgabka ah waxaa la siiyaa lacag hawlgab ah oo sugaya noloshooda marka ay shaqada ka fariistaan. Finland, da'da hawlgabka wuxuu

noqon karaa 63-68 sano. Intaa ka hor xataa shaqada waa laga fariisan karaa, hadii qofka uu jiranyahay ama sabab kale ay ka reebto nolosha shaqada.

Howlgabka shaqada iyo hawlgabka qaranka

Finland waa ka jira labo nidaam oo hawlgabka ah: Nidaamka hawlgabka shaqada oo ku salaysan dakhli iyo nidaamka hawlgabka qaranka. Lacagta hawlgabka canshuurta ayaa laga bixiyaa sida dakhli oo kale. Nidaamka hawlgabka waxaa lagu maalgeliyaa canshuur. Qof kasta oo canshuur bixiya wuu ku lug leeyahay bixinta lacagta hawlgabka. Caadi ahaan, hawlgabka shaqsigu wuxuu ka kooban yahay noocyoo badan oo hawlgab ah, tusaale ahaan, labadaba hawlgabka shaqada iyo hawlgabka qaranka qaybtiiis.

Lacagaha hawlgabka intooda badan waa lacagta hawlgabka ee ku salaysan dakhliga. Qadarka lacagta hawlgabka ee ku salaysan dakhliga waxaa saameeya mushaharka qofka uu heli jirey iyo inta uu soo shaqeeyey. Loo shaqeeyaha ayaa u qaada shaqaale walba oo da'diisa ay tahay 17-68 sano caymiska hawlgabka. Qayb ka mid ah caymiska waxaa bixiyo shaqaalaha, qaybna loo shaqeeyaha. Macal ganacsadaha wuu heli karaa lacagta hawlgabka ee ku salaysan dakhliga. Markaas ganacsaduhu waa inuu iska bixiyaa caymiska hawlgabka naftiisa.

Hawlgabka qaranka wuxuu damaanad qaadayaa nolol-maalmeedka aasaasiga ah ee dadka aan helin hawlgab ku salaysan dakhliga ama macaashka ku salaysan dakhliga uu aad u yaryahay. Lacagta hawlgabka ee ku salaysan dakhliga lama siiyo qof aan soo shaqeyn. Hawlgab qaranka waxaa la heli karaa marka 65 sano la gaaro.

Hawlgabka kale

Haddii qofku uusan awoodin inuu shaqeeyo sababo jirro ama dhaawac ah dartood, isaga ama iyadu waxay heli karaan lacagta hawlgabka ee kuwa aan shaqo awoodin in uusan gaarin da'da hawlgabka ee rasmiga ah. Hawlgabka naafada wuxuu noqon karaa mid buuxa ama waqtii dhiman. Xaaska dhimashadiisa kaddib, lammaanaha nool iyo carruurta ka yar tahay 18 jir waxay xaq u leeyihiin hawlgabka qoyska. Lacagta hawlgabka qoyska waxaa lagu xisaabiyyaa iyadoo la eegayo dakhliga qofka dhintay.

Caymiska hawlgabka ee gaarka ah

Qofka caymiska hawlgabka gaarka ah ayuu ku kordhin karaa lacagiisa hawlgabka. Markaa qofka ama loo shaqeeyeha ayaa bixinaya lacago dheeraad ah oo hawlgab ah. Marka qofka uu shaqada ka fariisto, shirkadda hawlgabka waxay soo celisaa kharashkii hawlgabka lagu bixiyey iyada oo dano gaar ah leh. Caymiska hawlgabka ee gaarka ahi ma saameynayo xaddiga lacagta hawlgabka la xiriira. Lacagta hawlgabka gaarka loo bixiyo canshuurta ayaa laga goyn karaa. Canshuurta kharashka laga gooyo waxay hoos u dhigayaan canshuurta qofka uu bixyo.

Shaqada dibedda lagu soo qabtay

Dhamaan shaqooyinka la qabtay waxay saameynayaan lacagta hawlgabka. Shaqada dibedda lagu sameeyo waxay kaloo saameysaa hawlgabka Finland. Shaqada dibedda lacagteeda hawlgabka waxaa la codsan karaa isla marka la codsanayo lacagta hawlgabka ee Finland haddii wadanka laga soo shaqeeyey uu ka mid yahay Midowga Yurub ama Eeriyada Dhaqaalaha ee Yurub ama wadamada Finland ay heshiiyeen la leeyihiin xagga waxtarka badbaadada bulshada iyo manfacyada. Dalalka kale waa in si gaar looga dalbadaa hawlgabka.

Hawlgabka dibadda

Lacagta hawlgabka ee Finland ku salaysan waxaa sidoo kale lagu bixin karaa dibadda haddii qofka qaata lacagta hawlgabku uu ka baxo Finland, shaqada marka uu ka fariisto kadib. Wuxuu Finland ka codsan kartaa hawlgab markaad dal kale hawlgab ku tahay. Lacagta hawlgabka qaranka ee Finland waxaa sidoo kale marmar dibadda qof joogo waa loo shubaa. Caadi ahaan, Kelada waxay bixisaa lacag hawlgab oo dibadda ah haddii guriyeyntu ay ku meelgaar tahay oo ay sanad ka yartahay. Si kastaba ha noqotee, dibadda marka loo guuraayo waa in markasta Kelada loo sii sheegaa.

Mararka qaar lacagta qoyska- iyo hawlgabka waayeeleka waxaa lagu bixin karaa waddamo gaar ah, xitaa haddii guriyadu socoto wax ka badan hal sano. Dalalkaasi waa wadamada Midnimada Yurub iyo Eeriyyada Dhaqaalaha Yurub iyo waddamo kale oo leh heshiiska daryeelka bulshada Finland ay la leedahay.

Sida loo helo hawlgab

Waa inaad mar walba codsataa lacagta hawlgabka adoo buuxinaya warqada codsiga. Waxaad ku codsan kartaa lacagta hawlgabka iyadoo la adeegsanaya warqad ama internetka ayaa laga buuxiyaa. Codsiga waxaa loo diraa shirkad hawlgab ama Kela. Nooc kasta oo hawlgab ah wuxuu leeyahay foomka dalabka u gaar ah. Lacagaha hawlgabka ee dibdda waxaa lagu codsan karaa foomka codsiga hawlgabka ee Finland.

Canshuurta iyo shaqada qofka hawlgabka ah

Lacagta hawlgabka canshuur ayaa laga bixiyaa sida dhakhliga kale camal. Xittaa dibadda lacagta hawlgabka ee laga helo waa in marka canshuurta laga warbixinayo la cadeeyaa, xataa hadii aan canshuur laga bixineyn Filand. Qofka hawlgabka ah wuu shaqeysan karaa. Marka qofka uu yahay da'da hawlgabka ah, shaqada uu qabto waxay u kordhineysaa lacagta hawlgabka ee shaqada ku saleysan. Qofka hawlgabka wuxuu u shaqeyn karaa si bar ah ama si buuxda.

Hawlgabka qaar ka mid ah shaqeeyntooda way xadidan tahay. Tusaale ahaan qofka hawlgabka naafada qaato waxuu shaqeeynsan karaa ilaa dhakhli xad ah. Qofka da'da hawlgabka ee rasmiga ah gaarey intuu rabo ayuu shaqeysan karaa, taas ma saameeyneyso lacagiisa hawlgabka ee uu qaato.

Adeegga daryeelka waayeelka

Degmooyinka ayaa inta badan masuul ka ah daryeelka waayeelka. Adeegyada degmada waxaa ka mid ah adeegyada guriyeenta iyo adeegyada bulshada iyo caafimaadka. Degmooyinka ayaa bixin kara adeegyo ama waxay qaban karaan adeegyo iyaga oo la kaashanaya degmooyinka kale. Mararka qaarkood degmooyinka waxay ka iibsadaan adeegyada shirkadaha gaarka loo leeyahay. Warbixin ku saabsan adeegyada bulshada iyo daryeelka waayeelka waxaa bixiya afaaraha bulshada iyo caafimaadka ee degmadda.

Hadii loo baahdo qiayaasida adeega wayeelja waxaa sameeya maamulka degmadda. Waxaa la qiyaasi adeegyada waayeelka uu u baahan yahay. Degmada adeegyada baahida ayeey ku bixisaa.

Dagaanasha guriga oo la taagero

Gurigu qof kasta muhiim ayuu u yahay. Finland waayelka gurigooda ayeey la daganyihin xaaskooda ama kaligood. Dadka inta badan waxay jecelyihin in ay guridooda joogaan xataa markay duqoobaan. Da'da ayaa laakin se keenta isbeddelo badan, tusaale ahaan dhaqdhqa ayaa adkaan kara. Maqalka, araga ama xasuusta arrimaha ayaa adkaan karo.

Waa muhiim in uu qof kasta dareemi karo in uu gurigiisa nabad ku yahay. Hadii guriga uusan nabad ku ahayn qofka mar dambe, dadka waayeelka waxay dagi karaan guryaha adeega leh. Waxaa loogu talagalay waayeelka oo waxay helayaan caawinaad nolol maalmoodkooda.

Qofka degmada uu daganyahay ayaa u qorsheyn aqaleeynta. Adeega aqaleeynta qof kasta si gaar ayaa go'aan looga gaarayaa, qof kasta waxaa la isku dayaa in loo helo xal xaaladiisa ku habboon.

Degmoyinka waxay taageeraan waayelkaa sidii ay gurigooda u joogi lahaayeen. Guriga ama agagaarkiisa waxaa laga sameyn karaa isbeddel hadii loo baahdo, hadii ay jiraan wax dhibaya daganaashada ama nolosha maalmeed. Guriga tusaale ahaan albaabyada ayaa la balaarin karaa ama waxaa laga saari karaa dhulka qolalka kuwa kala qeybiya ama baafka qabeyska. Ujeeda oo ah in la sahlo dagnaashada guriga oo la taageero.

Daryeelka guriga iyo kalkaalinta bukaanka guriga

Degmadu waxay kaloo qabanqaabin kartaa daryeelka guriga ama kalkaalinta bukaanka guriga. Adeegyada daryeelka gurigu waxay ka caawiyaan dadka waayeeelka waxa iyagu iskood ay u qaban karin, tusaale ahaan cunista, musqusha, qubeyska ama labiska. Adeegyada daryeelka guriga waxaa qabanqaabiya xafiiska afaaresha bulshada ee degmada. Kalkaalinta bukaanka guriga ahaan waxaa loo diri karaa kalkaalisaada caafimaadka hadii loo baahdo.

Adeegyada daryeelka caafimaadka guriga waxaa loo mari karaa rugta caafimaadkaa. Marka laga soo tago degmooyinka, caawimada guriga iyo daryeelka guriga waxaa bixiya adeeg bixiyeyasha gaarka loo leeyahay. Degmada ayaa bixin karta warqad dadka waayeeelka ah ay ku iibsan karaan adeegyada daryeelka ay soo saaraan shirkadaha gaarka loo leeyahay. Adeegga warqada degmadda ay bixiso lagu iibsado wuxuu badalaa adeega ay degmadda soo saari lahayd.

Adeegga raashinka

Daganaashada guriga waxaa lagu taageri karaa in loo dalbo raashin guriga loogu geeyo. Adeega raashinka waxay geeyaan raashin diiran maalin walba ama dhowr jeer isbuucii.

Adeegga amniga

Adeega amniga ama taleefanka amniga waxaa loogu talagalay dadka ay ku adag tahay in ay iskood nolol maalmoodkooda uga badbaadaan ama kuwa jirro qaba. Taleefanka amniga wuxuu noqon karaa geed gacanta lagu xiraayo oo marka la riixo la xiriiri karo adeega dhegdegha habeen iyo maalin.

Xigto daryeelistaa

Mararka qaarkood qofka waayeeelka ah qoyskiisa ayaa doonayaa in ay guriga ku daryeelaan. Xubin ka mid ah qoysku ayaa markaas daryeelaaya qofka waayeeelka ah, degmadana waxay bixin karta lacaga daryeelaha. Lacagta daryeelka qoyska waxaa la heli karaa haddii loo baahdo caawimaad joogto ah, xannaanayntu waa mid adag oo qofka xidheysa . Daryeel bixiyuhu wuxuu kaloo xaq u leeyahay maalmo fasax ah.

Xarumaha maalinta

Degmooyinku xarumaha maalinta waxay ku abaabulaan waxqabadyo loogu talagalay waayeeelka. Xarumaha maalinta waxaa lagu taageeraan daryeelka guriga ku salaysan, badbaadinta dadka waayeeelka ah iyo adkaysiga daryeellayaasha. Xarumaha maalinta wakhti ayaa lagu qaadan karaa, dadka ayaa lagula kulmi karaa, waxaaana laga qaybgali karaa jimicsiga, madadaalada ama dhaqanka, sida bandhigiyada masraxa. Degmadu waxay qabanqaabisaa gaadiidka xarunta maalinta oo badanaa waxay bixisaa cunto maalintii.

Guryaha adeegga leh iyo xerada dadka waayeeelka ah

Qofka waayeeelka ah marka uusan awoodin in uu gurigiisaku noolaado, degmada ayaa u qabanqaabin karta in uu dago guryaha adeegga ama xarunta. Guryaha adeega waxaa diyaarin kara macal shirkadaha gaarka loo leeyahay. Taas waxaa lagu raadinayaa in loo badiyo doorashada waayeeelka ay

leeyihiiin xagga habka ay rabaan in ay ku noolaadaan. Ujeedada adeegga degenaanshuu waa in la hubiyo in qofka waayeelka ah uu leeyahay nolol badbaado iyo qiimo leh. Kharashka guriyeynta adeegga waxaa badanaa bixiya qofka deggan.

Daganaashada guriga adeegga leh

Guriga adeega leh waxaa lagu noolaan karaa marka loo baahan yahay caawimaad iyo daryeel habeen iyo maalin. Guriga adeega leh, qof walba oo deggan wuxuu leeyahay qol iskiis ah waxaana jira meelo badan oo la wadaago. Qofka qolkiisa siduu doono ayuu u qalabeysan karaa. Guriga adeega leh, shaqaaluhu had iyo jeer way joogaan si ay u caawiyaan dadka xagga hawlahaa maalmeed. Finland waxaa ku yaalo guryo adeeg leh oo degmo iyo kuwo gaar loo leeyahay.

Ku xannaaneynta xerada

Haddii qofku uusan awoodin inuu ku noolaado guri ama guri adeeg leh, isaga ama iyada ayaa loo wareejin doonaa xerada duqooshinka. Daryeelka xerada waxaa loogu talagalay dadka waayeelka ah ee u baahan daryeel joogto ah oo aan si ammaan ah aan meel kale loogu abaabuli karin. Badanaa, dadka degan waxay qabaan jirroyin waxayna ubaahan yihiin caawimaad ka timaada kalkaalisooyinka maalin kasta. Qoyska haddii ay rabaan way ka qaybqaataan daryeelka waayeelka ee xeradda duqooshinka. Hadafka daryeelka xerada waa in la ilaaliyo kartida dadka deggan, la xoojiyo awoodooda iyo heer nololoodkooda.

Adeegyo kale

Xarrunta caafimaadka waxaa laga deensan karaa qalabyada la adeegsado. Soc socodka oo kale waxaa loo deensan karaa bikoorad ama geed la qabsado oo la riixo (rollaattori), kaas oo socodka taageero. Degmadda waxaa sidoo kale laga helaa la talin kala duwan. Intaa ka dib degmadda waxay siin kartaa waayeelka kaar baaburka la saarto oo u ansaxay in ay bilaash baabuurka barkin u gashtaan markey adeeganayaan ama gargaar gaadidka oo u sahla dhaqdhaqaaqa. Adeegayada waxaa laga dalbadaa xafiiska afaaraha bulshada iyo caafimaadka ee degmadda.

Dhimashada iyo aasidda

Nolosho marka ay dhamaato iyo marka qof kuu dhow uu dhinto, qoyska murug walba oo heysata waa in arrimo badan ay xalliyaan. Hadii qofka uu guriga ku dhinto waa in la waca dhakhar ama booliska. Dhakhtarka ayaa cadeynaya dhimashada oo go'aaminaya in ay caddahay sababta qofka uu u dhintey iyo in loo baahanyahay in meydka la la furo. Hadii dhimashada ay kadis tahay, ama ay dhacdo habeenkii ama wiigendiga, badanaa booliska ayaa loo sheegaa.

Ogolaanshada aasidda

Dhimashada mar walba dhakhtar ayaa hubiya, oo kadib ogaaalnshada aasida qoyska siinaya. Dhaktarka warbixinta dhimashada wuxuu u gudbinayaa hayado kala duwan: Xaafiska diiwaanka, Kelada, Canshuuraha xisaabinta bulshada. Xafiiska diiwaanka ayaa u sii gudbinaya dhimashada bangiyada iyo xafiisyada hawlhabka iyo caymiska.

Shahaadada dhimashada

Shahaadada dhimashada waxaa ku jira sababta uu qofka u dhintay. Mar mar dhaktarka waxuu qoraa shahaadada bilo ka dib dhimashada. Shahaadada dhimashada looma baahana marka xafiisyada dawladeed la la xiriiraayo, waxaa ku filan warqada xafiiska diiwaanka. Shahaadada dhimashada waxaa badanaa loogu baahanyahay si loo xalliyo arrimaha caymiska ku saabsan.

Baaritaanka meydka

Haddii sababta qofka uu u dhintay aysan caddeyn waa in meydka la furaa si loo ogaado sababta. Meydka lama aasi karo ilaa inta laga ogaanaayo waxa dilay. Baaritaanka meydku wuxuu ahaan karaa mid ku salaysan daaweynta ama mid ku saleysan maxkamada.

Furitaanka meydka ee ku salaysan daawenynta waxaa mas'uul ka ah dhakhtar. Waxaa la sameeyaa marka dhimashada cudur uu u sabab ahaa oo baaritaanka uu faa'iideynaayo daryeelka caafimaadka dadweynaha. Furitaanka ku saleysan daaweynta marwalba waxaa loo baahanyahay ogaolaanshaha qoyska.

Furitaanka meydka ee ku saleysan maxkamada waxaa mas'uul ka ah booliska. Booliska ayaa amri kara furitaanka meydka ee maxkamadeed, hadii dhimashada cudur uusan keenin oo si kadis ay ku dhacday ama hadii shil, dambi ama qofka uu is diley. Booliska uma baahna ogolaanshada qoyska, oo qoyska ma diidi karaan furitaanka meydka.

Dardaaranka bixidda xubnaha jirka

Meydka xubnihiisa iyo jirka waxaa loo haadiyeyn karaa in la siiyo si dad kale naftooda lagu badbaadiyo ama caafimaadkooda lagu kobciyo. Hadii qofka uu rabo in uu hadieysto xubnihiisa dhimashada ka dib waxuu sameynaya dardaaranka xubnaha. Dardaaranka xubnaha waxaa lagu sameyn karaa internetka oo laga dalbanayo kaarka bixista xubnaha. Kaarkas way fiicantahay qofka in uu wato mar kasta.

Qoyska ma diidi karaan bixista xubnaha, hadii qofka uu isaga doortay in uu bixiyo xubnihiisa dhimashada ka dib. Sharciga wuxuu qabaa in qof kasta uu yahay bixiyey, hadii intuu noolaa uusan ka soo hor jeedin.

Qofka meydkiiisa wuuxuu dardaaran ku siin karaa macal baaritaan daaweyn. Markaas waa in uu saxeexaa buuga bixida meydka, isaga oo halkaas ku saxeeya in jirkiisa dhimashada ka dib loo isticmaali karo wacbarashada dhakhtarnimada.

Aasida

Waa caadi Finland in aaska la qabto laba ama seddex todobaad dhimashada kaddib. Diyaarinta aaska sida caadiga wakhti ayaa galo, meelaha ducada lagu qabtana way buuxi karaan. Si kastaba ha noqotee, qofka dhintay sidaa si ka degdeg badan waa lagu aasi karaa haddii sababta geerida la xaliyay oo dhakhtarku ogolaanshada aaska bixiyey.

Qof kastaa wuxuu qaraabadiisa aasid nooca uu rabo ayuu u diyaarin karaa. Diimaha kala duwan waxay leeyihiin dhaqanno kala duwan oo khuseeya aasida. Finland waxaa ku yaal xafiisyo badan oo aasa dadka. Aasida si gaar ayaa macal loo sameyn karaa.

Caadooyinka aasidd ee finnishka

Finland aasidda badanaa waxaa loo yeeraa kaliya dadka ugu dhaw qofka dhintay iyo qaraabada. Badanaa qoyska qofka geeriyoodey jaraaidka ayeey ku dhigaan in uu dhintay, oo halkaas ayeey ku sheegaan meesha lagu aasi iyo wakhtiga aasida.

Finnishka badankooda waxay ka mid yihiin kaniisada luteranka. Aasidda luteranka baadariga ayaa u duceeyaa meydka. Qaraabada iyo asxaabta ubax ayeey saaraan sanduuqa, salaanta ugu dambeysana way siiyaan hadey rabaan. Qofka dhintay hadii uusan ka mid ahayn diin, waxaa loo diyaarin karaa aasid bilaa diin ah.

Ducada ama sii dhaweynta ka dib meydka waxaa la geeyaa dhulka aasida ee kiniisada, sanduuqa dhulka god ku yaal ayaa lagu ridaa. Aasida ka dib waxaa la qabqaabiyyaa xus. Xuska cunto ayaa la

cunaa, qacwo ayaa la cabaa waxaana la xasuustaa qofka geeriyoodey. Finland waa caadi in sawiraan xuska laga qaado.

Aasid sanduuq mise gubitaan

Dhaqanka luteranka waxuu qabaa in qofka geeriyoodey iskiis ama qaraabadiisa ay go'amin karaan waxa meydka lagu sameyn doono dhimashada ka dib: Ma sanduuq ayaa lagu aasi mise waa la gubi. Sanduuq in lagu aaso Finland caadi ayeey ka tahay, sanduuqana waxaa lagu aasi karaa kaliya dhulka qabriga ee aasida loo ogolyahay.

Gubida ayaa aad u soo badatahay tobonaanka sano ee dambe waana sida ugu rakhisan ee loo aaso. Gubida ka dib ashka ayaa xabaalaha la geeyaa si loo aaso. Hoos u dajinta weelka ashka ku jiro badanaa labo wiig ducada ka dib ayaa la sameeyaa, waxaana ka qayb qaata qoyska kaliya. Ashka waxaa lagu fidin karaa macal dhulka ama bada. Hadii dhulka aan la lahayn, qofka leh waa in kowda la weydiyyaa fasax. Ashka waa in hal meel la dhigaa oo lama kala qeybin karo.

Qabuuraha

Inta badan qabuuraha Finland, waxaa iska leh kiniisadda injiilka luteranka. Si kastaba ha ahaatee, waxaa sidoo kale lagu aasi karaa meydka diimaha kale xataa. Dhowr xabaalo ayaa leh meelo kala duwan oo loogu talagalay diimaha kala duwan iyo kuwa aan diin lahayn. Degmooyinka iyo magaaloooyinka ayaa sidoo kale laga yaabaa in ay leeyihiin qaburahoodii u gaar ah diimaha kala duwan, sida Yuhuud, Ortodokus ama qaburah Islaamka.

Jaaliyado diimeed oo kala duwan ama ururo aan diin ahayn ayaa sidoo kale yeelan kara qaburahoodii gaarka ah. Laga soo bilaabo bulshadaadaada diineed waxaad ka heli kartaa maclumaad ku saabsan meelaha aasidda iyo tallaabooyin wax ku ool ah xaaladaha kala duwan.

Dhimashada qofka ajnabiga ah ee Finland jooga

Haddii ehelka qofka dhintay ay rabaan in ay meydka wadan kale ku aasaan, waxay la xiriiri karaan safaaradda wadankaas ee Finland ku taal. Qaar ka mid ah safaaradaha qofka dhintay doofidiisa way ka caawiyaan ehelkiisa. Ehelka ayaa mas'uul ka ah kharashka gaadiidka naftooda. Gaadiidka, meydka waxaa loo baahanyahay, oggolaanshaha ruqsadaha iyo marmarka qaarkood shahaadada in qofka geeriyoodey uusan lahayn cudurada faafa ee laga helo qalliinka. Meydka waa in loo wareejiyaa dibedda isaga oo sanduuq ku jira mar walba.

Dhaxalka

Marka qofka uu dhinto, inta badan wuxuu leeyahay hanti, tusaale ahaan lacag ama guri. Maalka qofka geeriyoodey waxaa loogu yeeraa dhaxalka. Dhaxalka sida sharciga uu qabo waxaa loo qaybiyaa inta badan xubnaha qoyska. Haddii qofka dhintay uusan laheyn hel, ama uusan ka tagin dardaaran rabitaankiisa, hantidiisa gobolka ayaa la wareegi. Dardaarkanka waa rabitaankii ugu dambeeyay ee qofka dhintay, taas oo ah, wuxuu kuu qori karaa sida hantida loo qeybin doono dhimashadiisa ka dib. Si kastaba ha noqotee, sida uu dhigayo sharciga, carruurtu waxay mar walba leeyihiin qayb sharci ah, xataa hadii qofka dardaarkankiisa uu hantidiisa qof kale uga tago. Qaybta sharciga waa dhaxalka barkiis.

Qoraalka liiska dhaxalka

Si loo qeybiyo canshurta waxaa la qabanqaabiyyaa qoraalka dambe. Qoraalka dambe waxaa lagu baarayaan qofka geeriyoodey maalkiisa iyo deenta lagu leeyahay. Sida caadiga ah qoraalka dambe waxaa diyaariya xaaska ama carruurta qofka geeriyoodey. Waa in saddex bilood gudaheed lagu qabanqaabiyyaa waana in loo yeeraa dhammaan inta dhaxleysa qofka dhintay. Qoraalka dambe waxaa la qorayaan qofka dhintay waxa uu leeyahay oo dhan. Liiskaas waxaa loogu yeeraa buuga qoraalka

dambe. Buugaas waxaa sameyn kara qofka maamulaya hantida laga dhintay, oo ah sida caadiga ah ehelka qofka dhintay ama looyar. Waxaa lagu qorayaa hantida iyo deenta, dadka dhaxlaya iyo dardaaran hadii qofka uu qoray waxa ku yaal.

Canshuurta dhaxalka

Qofka geeriyoodey hantidiisa oo ah dhaxalkiisa waa in laga bixiyaa canshuurta dhaxalka hadii dhaxalka uu dhaafso 20 000 euro. Finland waxaa ka jirta labo nidaam oo khuseeya canshuurta dhaxalka. Qofba qofka uu uga dhoq yahay qofka uu dhaxlayo canshuurta uu bixin ayaa ka yar. Hadii dhaxalka qof qaraabo fog ah uu ka tagay, canshuurta way ka weyntahay markaas. o

Su'aalaha laga doodayo

1. Ra'yigaaga daryeelka caafimaadka Finland waa maxay?
2. Sideed u daryeeshaa caafimaadkaaga?
3. Maxaa dhaca marka uu qofka duqoobo?
4. Ka wadahadla daryeelka dadka waayeelka iyo adeegyada la xiriira ee Finland.
5. Faa'iido nocee ah ayeey leedahay shaqada marka aad howlgab tahay?
6. Yaa bixiya lacagta howlgabka?
7. Sideed u saameyn kartaa waayeelnimadaada?
8. Is barbardhig dhaqamada iyo caadooyinka kala duduwan ee ku saabsan aasidda wadama kala duwan.
9. Finland dhaxalka see loo qaybiyaa?

8. SHARCIYADA IYO HABKA CADDAALADA EE FINLAND

Nidaamka sharciga ee Finland

Bulsho sinnaan ku dhisan oo isku xuquuq ah

Xuquuda iyo waajibaadka shakhsiga

Dambiyada

Nidaamka caddaalada iyo caawimada maxkamada

Sharchiyadu waa xeerar ka dhaxeeya bulshada. Dhammaan dadka deggan Finland waa inay u hoggaansamaan sharciga Finland. Isla markaa, Finland waxaa kale oo khuseeya heshiisyo caalami ah - sida Baaqa bani'aadanimada ee QM, Heshiiska Qaxootiga iyo Baaqa Xuquuqda Ilmaha - iyo tilmaamaha iyo xeerarka Midowga Yurub. U hoggaansanaanta sharchiyada waxaa kormeera maamulayaasha kala duwan iyo booliska. Finland in sharchiyada la barto oo lagu dhaqmo waa muhiim. Sharcigu wuxuu raadiyaa ilaalinta qiyamka guud ee bulshada iyo sinnaanta iyo xuquuqda dadka oo dhan.

Sharchiyadu waxay ku saleysan yihiin qiyamka iyo caadooyinka bulshada. Qiyaamka macnaheedu waa waxyaabo aan tixgelineyno oo ujeedadooda muhiim loo arko. Dhaqamada iyo diimaha kala duwan waxay leeyihiin qiimo kala duwan, laakiin dhinaca kale dadka isku dhaqanka ah xataa waxay leeyihiin qiimo shakhsiyeed oo kala duwan. Jaangooyoooyinka waa fikrado fiican, nidaam, ama amarro ku saabsan dabeeecadda. Jaangooyoooyinka ayaa go'aamiya dabeeecada la aqbali karo, wixa loo arkaa mid sax ama khalad ah, iyo sida ay dadku u noolaadaan.

Qiyamka asaasiga ah ee bulshada Finland waa fekerka guud ee xorriyadda iyo xuquuqaha aadanaha iyo sinnaanta, sida sinnaanta dadka oo dhan. Qof kasta waa inuu awoodaa inuu wax barto, helo shaqo, oo uu ku guuleysto noloshiisa. Qiyaamkani wuxuu aasaas adag u yahay bulsho wanaagsan oo is kaashata. Qiyamka bulshada Finnishku sidoo kale waa qiyamka caadiga ah ee dimoqraadiyada Waqooyiga. Qiyamka wadamada waqooyiga waxaa ka mid ah tusaale ahaan, xorriyadda, sinnaanta iyo sharciga.

Nidaamka sharciga ee Finland

Nidaamka sharciga ee Finland waxaa loola jeedaa habka loo adeegsan karo loona xukumo Finland. Finland waa waddan maamul wanaagsan leh. Tani waxay ka dhigan tahay in bulshada ay tahay mid shaqeyneysa isla markaana siman marka loo eego awoodda ay dadku u leeyihiin inay ku dhaqmaan xuquuqdooda iyo waajibaadkooda, iyo in ay jiraan musuqmaasuq yar.

Dadka Finnishka ah waa dad sharciga ku nool. Xaq u yeelashada sharciga waxaa guud ahaan loo tixgeliyaa muhiimad iyo wax sharaf leh. Ku xad-gudubka sharciga waa mid aan la aqbali karin oo aan la aqbalin marna. Dadka Finnishka ah intooda badan waxay aamminsan yihiin in shuruucda la ixtiraamo, xitaa haddii ay mararka qaar ka horimaanayaan xaaladdooda sharchiyeed.

Finland gudaheeda, dowladdu waxay doonaysaa in ay abuurto bulsho siman oo ay ku siman yihiin kala duwanaanshada dakhliga iyada oo loo marayo canshuur. Dakhliga dadka marka uu isku dhawayahay waxay kordhisaa kalsoonida dadka ee bulshada waxayna yareyneysaa musuqmaasuqa. Finland waxay ka mid tahay dalalka ugu musuqmaasuqa yar adduunka.

Mabaadiida sharciga

Finland waa dawlad sharci. Quwadda dawladda sharciga ah waxay ku saleysantahay sharciga. Awooddu waxay u qaybsan tahay meelo kala duwan si ay hal meel ugu aruurin. Awoodda sharcidejinta, awooda xukunka iyo awoodda fulinta ayaa la kala qaaday. Kala qaadka awoodda ujeedadeeda loo leeyahay waa in la hubiyo in si isku mid ah oo sinnaan ku dhisan dadka loo dhaqo.

Dawaladda sharciga waxaa la ixtiraamaa sharciyada iyo xuquuqda aasaasiga iyo kuwa baniaadamiga. Qof kasta waxuu xaq u leeyahay deelitirka aasaasiga iyo waxbarashada. Muwadin walba wuxuu xaq u leeyahay in uu ka qayb qaato oo uu saameeyo arrima dawladiisa.

Dawlada sharciga waxay hrigaleysaa oo kaliya, haddii xuquuqda caalamiga ah la ixtiraamo iyo ilaalinhaa sharciga muwaadin kasta. Finland waxay aqbashay Baaqii QM ee 1948 ee Xuquuqda Aadanaha waxaana ka go'an ilaalinhaa mabaadii'da lagu xusay. Mabaadiidaas waxaa ka mid ah amniga, taas oo ah, in muwaadiniinta ay ku noolaan karaan nabad, iyaga oon caafimaadkooda ama noloshooda u baqeyn. Sidooye kale dadku waxay xaq u leeyihii in hantidooda loo ammaan galiyo oo ay xor u yihiin in ay ganacsadaan. Qof kasta wuxuu xaq u leeyahay in uu ra'iijiisa dhiibto, dhammaan inta 18-sano buuxisey waxay leeyihii xuquuq siyaasadeed oo buuxda.

Mid ka mid ah howlaha dawlada sharciga waa in ay ilaalinso kuwa dhexdeggan ee ugu daciifsan. Sharcayo badan ayaa la dajiyey oo loogu talagalay in lagu ilaaliyo xuquuda muwaddinka oo la hubiyo in si caddaalad ah loola dhamqo dadka oo dhan.

Dawlada sharciga waxaa kor u haya maxkamada. Maxkamada waxay baaraan dambiyada waxayna hubiyaan in muwadinku ay si nabad ah u noolaan karaan iyaga oo dareemaya ammaan. Dambiga waa camal sharciga Finland ciqaab loo qoray. Finland dhamaan inta 15 sano buuxisay oo dhan mas'uul ayey ka yihiin camalkooda dhinaca maxkamada. Tan waxaa loola jeedaa in maxkamad la saari karo oo dambiga lagu xukumi karo.

Nidaamka heerka sharciga

Heerka sharciga ee Finland, hirgalinta sharciga waxaa mas'uul ka ah baarlamaanka. Sharcigaa in lagu dhaqmo waxaa ilaaliya booliska iyo shaqaalahaa dagmada iyo dawlada. Awooda xukunka waxaa iska leh maxkamadaha oo ka madax bannaan siyaasada.

Finland nidaamka maxkamadeed saddex jarjanjar ayuu ku dhisan yahay: Maxkamada hoose, tan maamulka iyo maxkamada ugu sareysa. Intan kadib waxaa jirta maxkamad maamuleed oo si gaar ah u baarto arrimaha ku saabsan shaqaalahaa dawladeed iyo waxa ay sameeyaan. Intan kadib waxaa macal jirta maxkamado gaar ah, sida maxkamada shaqada, maxkamada caymiska iyo maxkamada ganacsiga.

Finland garsoorayaasha ayaa maxkamada ku qiyaasaan markhaatiga iyo caddeyn ta in la aaminikaro oo xukun ka dhiibtaan arrimaha la baarayo. Waddamada qaar kood markhaatiga waxaa qiyaasaan dad la soo koobey oo loo yaqaan jury ama nidaamka sharciga waxuu ku dhisanyahay diinta. Finland macal maxkamada marka la fariisanayo waxaa joogi kara gudi ka koobaan garsooreyaal shicib ah, hadii la xallinayo arrin dambi foolxun ama qatar ah ku saabsan. Garsooraha shicibka way codeyn karaan, laakiin kaligood go'aan xukunka kama gaari karaan.

Finland waa dal aan diin ku dhisneyn. Dawlada iyo diinta waa lakala saaray, sharciyada Finland sidaa darteed diin kuma dhisna. Sharciyada dalalka Yurubeed ilaa 1500-1600 wali waxay ku dhisnaayeen kitaabka injiilka. Sanadkii 1734 Iswiidin, oo Finland wali ay ka qayb ahayd waxaa laga sameeyey sharci badal weyn, markaa ayaa loo guurey sharciga aan diinta ku dhisneyn.

Shaqaalahaa dawladeed oo sharciga ilaaliya

Sharciga in lagu dhaqmo Finland shaqaale dawladeed oo kala duwan ayaa ilaaliya. Maxal shaqaalahaa dawladeed waa in ay sharciga ku dhaqmaan. Hadii laga shakiyo in shaqaalahaa dawladeed ay sharciga jabinayaan waa laga dhax gali karaa. Muwadin walba wuu ka dacwoon karaa, shaqaalahaa dawldadeed, waxaa loo dacwoodaa oikeusasiamies ama oikeuskansleri.

Amniga waddanka waxaa koormeera qaybta badbaadada, booliska iyo cidaanka. Booliska waxay kor u hayaan amniga guud iyo nidaamka. Booliska waxay macal baaraan dambiyada waxayna isku dayaan in ay ka hortagaan dambiyada. Booliska waa shaqaale dawladeed oo la qiimeeyo Finland. Booliska iyo shaqaalahaa kale ee dawladeed ma aqbalaan laaluush. Laaluush waxaa loola jeedaa haadiyaad ama faa'iido kale in la siiyo qof, iyada oo laga sugayo in ay dhaqankooda ama wax qabadkooda wax ka badasho. Finland laaluushka waa dambi.

Sharciga Finland waxuu tilmaamayaa in dadka loola dhaqmo in ay bilaa dambi yihiin, ilaa maxkamad ay ka xukumeyso. Muwaadinka mas'uuliyadooda waa in ay booliska war galiyaan hadii wax dambi ah ay arkaan. Wargalinta dambiga waxaa lagu sameyn karaa xafiiska booliska, taleefan ama internetka, waxay noqon kartaa hadal ama qoraal.

Sharci ilaaliyaha baarlamaanka iyo xafiiska dawladda

Finland in si caddaalad ah dadka loola dhaqmo iyo in sharciga la ilaaliyo waxaa kormeera hormuudka cadaaladda oo uu madaxweynuhu magacaabay iyo wakiilka cadaaladda ee baarlamaanka. Hormuudka cadaaladda iyo wakiilka cadaaladdabaarlaamka waxay koormeeraan in dawlada, wasaaradaha, madaxweynaha, maxkamadaha, shaqaalahaa dawladeed iyo xil dhibaanka kale ay howshooda sida sharciga uu tilmaamayo ay u qabtaan iyo in ay mas'uuliyadooda ka soo baxaan. Howlahooda qayb ahaan waa isku mid laakiin wakiilka cadaaladda baarlamaanka wuxuu macal koormeeraa abuukateyaasha waxa ay sameeyaan. Howshiisa waa in uu hubiyo in xuquuqda aasaasiga iyo kuwa baniaadanimo ay hir galaan iyo in dhaqan maamul oo wanaagsan la adeegsado.

Horumuudka cadaaladda ama wakiilka cadaaladdabaarlaamka waxaa looga dacwoon karaa shaqaalahaa dawladeed iyo dadka kale ee shaqoyin bulshood haystaan. Dacwada mar walba waa in ay qoraal noqoto. Waxay ahaan kartaa mid si bannaan u qoran ama waxaa la buuxin karaa foom gaar ah oo loogu talagalay. Foomka waxaa laga helaa internetka bogga hormuudka cadaaladda ama wakiilka cadaaladda baarlamaanka xafiiskooda.

Dacwada waxaa macal lagu buuxin karaa bogga horumuudka cadaaladda ama iimail oo la ilaaliyey oo ku socota wakiilka cadaaladdabaarlaanka. Wakiilka cadaaladda baarlamaanka iyo horumuudka cadaaladda way baaraan dacwooyinka iyo shaqaalahaa ama xafiiska dawladeed ee laga dacwoonaayo. Dacwada waa bilaash.

Bulsho sinnaan ku dhisan oo isku xuquuq ah

Sinnaanta iyo isku xuquuda muwaadinka waa saldhiga bulshada finnishka. Qof walba oo bulshada ka mid ah mas'uul ayuu xagiisa ka yahay in sinnaanta iyo isku xuquuq nimada la hirgaliyo, wuxuuna ku saameyn karaa dhaqankiisa. Qiimayaashan in ay hirgalan waxaa lagu hubiyaa macal sharchiyo kala duwan.

Sharciga Finland dadka oo dhan isku mid ayuu u yahay. Awal sidaas maysan ahayn. Wali 1800 dadka maalka leh sida kuwa magaca leh iyo baadariyada waxay lahaayeen xuquuuyo ka duwan kuwa aan maal lahayn ama reer sare aan ka dhalan. Kuwa qoysaska sare ka dhashay tusaale ahaan lagama aruurin jirin canshuur, baadariyadana sida shicibka oo kale looma xukumi karin.

Sinnaanta Finland

Sharciga hortiisa Finland ragga iyo dumarku waa ay ku siman yihiin. Sinnaanta waxaa loola jeedaa in dumarka iyo ragga ay isku xuquuq iyo waajibaad leeyihin, iyo in si isku mid ah loola dhaqmo.

Finland dumarka iyo ragga nolosha shaqada si is le'eg ayeey uga qayb qaataan. Nadaafada, raashin karista, xannaaneynta carruurta iyo howlaga kale ee qoyska inta badan waa la isla sameeyaa.

Finland waxay ka mid tahay dalalka ugu sinnaanta badan aduunyada. Sinnaanta marka laga hadlayo badanaa waxaa loola jeedaa in dumarka iyo ragga shaqsi ahaan loo qiimeeyo iyo xubno bulshada ka mid ahaan, si balaaran marka loo fiiriyo sinnaanta waxaa laga wadaa macal dadka laga tira badanyahay bulshada, sida khaniisiinta iyo vammaiset in ay la siman yihiin dadka kale ee bulshada. Khaniis waxaa loola jeedaa dadka aan hetero ahayn.

Waayahan dambe looma fikiro in sinnaanta ay marka hore tahay arrin dumarka uun khuseeysa, ee waxaa la fahmay in sinnaanta ay dadka oodhan faa'iideyneys - ragga iyo dumarka. Sinnaanta waxay hormarisaa shaqaaleyn taageertaa korriinka dhaqaalaha. Wadama qaar kood waxaa la gartay in dumarka marka ay go'aamada iyo siyaasada ka qayb qaataan ay kordhiso investointi iyo in musuq maasuqa uu yaraado.

Sharciyada caallamiga ka dib Finland waxaa ka hirgalsan sharcayo qarameed, kuwaas oo hubinaya sinnaanta iyo isku xuquuqnimada in ay hir galaan. Sharciyadan waa sharciga sinnaanta iyo sharciga xuquuq isku midnimada.

Sharciga sinnaanta

Sida sharciga sinnaanta ee 1987 ragga iyo dumarka way siman yihiin, cidna lama takoori karo si ku salaysan jinsiga. Sharciga sinnaantu wuxuu ilaaliyaa sinnaanta jinsiga wuxuuna raadiyaa inuu hagaajiyo booska haweenka, gaar ahaan nolosha shaqada. Sida sharcigu qabo, shaqaale looma diidi karo shaqada uur dartiis. Marka shaqaalaha cusub la shaqaaleynayo looma eegi karo jinsigiisa ee xirfadiisa kaliya.

Sharciga sinnaanta takoorka waxaa loola jeedaa in raga iyo dumarka loo kala sareeysiyo, sabab jinsiga, aqoonsiga jinsiga, jinsiga ra'yii dhiibashada, uurka, dhalmada, waalidnimada ama masuuliyada qoyska ama iyada oo ku saleysan sababo la xiriira jinsiga oo kale. Aqoonsiga jinsiga waxaa loola jeedaa qofka waayo-aragnimo u gaar ah galmeda, oo waxaa la muujiyay, tusaale ahaan, dhaqanka ama labiska.

Shaqada sidoo kale waa in aan ragga mushaar ka badan dumarka la siin, inkasta oo ay tani nasiib daro weli ay dhacdo ilaa xad.

Sharciga sinnaanta wuxuu hubiyaa sinnaanta haweenka ee bulshada marka lagu daro sharciyada kale. Finland qof walba oo dumar ah waxay dooran kartaa xirfadeeda ama waxa ay rabto inay barato. Qofta dumarka way guursan kartaa ama furi kartaa oo carruurta ay dhali kartaa haddii ay rabto. Qofna xaq uma laha in uu go'aan ka gaaro arrimahan dhinaceeda. Sharciga sinnaanta ayaa si gaar ah u khuseeysa hawlahaa bulshada iyo nolosha shaqada

Sharciga isku xuquuqda

Isku xuquuqda waxaa loola jeedaa dadka oo dhan in ay isku qiimo leeyihiin. Sharciga isku xuquuqda wuxuu tilmaamayaa in Finland dhammaan dadka ay leeyihiin fursado isku mid xagga waxbarashada, shaqada iyo adeegyada. Sharciga wuxuu dhigayaa in shaqaalaha dawladeed ay waajib ku tahay in ay horumariyan hirgal ka sharcigaas qayb walba oo howshooda ka mid ah.

Sharciga isku xuquuqsa ujeedadiisu waa in la hubiyo xaqijinta cadaaladda bulshada, oo waxa uu mammuucayaa takoorka ku salaysan da'da, asal, dhalasho, luqad, diin, aaminsan yahay, fikrad, waxqabad siyaasadeed, xarakaadka ururka shaqaalaha, nolosha qoyska, caafimaadka, naafanimada, lab ama dhedig ama sabab kale oo qofka. Mihnad-jinsi-beelka bini-aadanka wuxuu ka

sheekeynayaa jinsiga uu dareenkiisa gal moodka iyo jacaylka u yahay - jinsigiisa, jinsigiisa ama labadaba. Qofna waa inuu ku galin boos dadka kale ka liita sababahan dartood.

Sharciga isku xuquuqda xididdadiisa waa dastuurka Finland, oo ujeedada Sharciga waa in la horumariyo sinaanta iyo hagaajinta dadka la kulma takoor si wax looga qabto takoorka.

Takoorka

Sharciga Finland waxuu dhigayaa in dadka oo dhan loola dhaqmo si siman. Qof ama koox ma ahan in lagu takooro ama loola dhaqmo si ka xun sida kuwa kale oo isla xaaladdaa ku jira. Takooriddu waa dembi Finland. Dawlada waa inay dadka deegaanka ka ilaalisaa takoorka.

Si kastaba ha noqotee, in si ka duwan dadka kale qofka loola dhaqmo ma ahan mar walba takoor., haddii ay ku saleysan tahay sharciga ama uu leeyahay saldhig la aqbali karo. Dhaqan bositif ah oo macquul ah macnaheedu waa in qof ama koox ay taageerto ficilo gaar ah. Dhaqanka bostiifka wuxuu noqon kara, tusaale ahaan tababarka kor u qaadista la qabsashada waddanka ama taageerada shaqada dhalinyarada. Ujeedadu waa in qof kastaa helo fursado isku mid ah waxbarashada, shaqada iyo nolosha bulshada kale.

Takoorka cunsurinimada iyo dambiga nacaybka

Haddii koox la takoro ama loo heysto in ay dadka kale ka liitaan midabkooda, asalkooda, diintooda, luqadooda hooye ama jinsiyadooda darteed waa cunsurinimo. Cunsurinimada waxay hoos u dhiftaa qiimaha baniaadanka waana dhaqan ciqaab ansaxa. Waa in booliska loo sheego mar walba. Cunsurinimada qodka kaliya ma taabato ee kooxda qofka uu ka mid yahay.

Hadii dambiga qofka laga galay uu ku saleysanyahay in qofkas kooxda uu ka midyahay midabkooda, jinsiyadooda ama diintooda waxaa laga hadlaa dambi nacayb. Dambiga nacayba badanaa waxaa keena tuhum ama nacayb koox gaar ah loo qabo. Hadii dambiga nacayb koox la necebyahay ay ka dambeyso, waxuu kordhiyaa ciqaabta lagu xukumayo dambiilaha.

Hayadaha koormeeraan sinnaanta

Finland sinnaanta in ay hirgasho waa muhiim oo in lagu xad gudbo xuquuqda aadanaha waa wax culus. Sidaas daraadeed masuuliyadaha qaarkood waa inay ilaaliyaan hirgelinta sinnaanta iyo sinnaanta dhabta ah.

- **Wakiilka sinnaanta:** Ilaalinta sharciga khuseeya sinnaanta dumarka iyo ragga waa howsha wakiilka sinnaanta ee dawlada ay magaabatay. Sidoo kale waxay ilaaliyaan xuquuqda dadka jinsiyada laga tirabadanyahay . Latalin ku saabsan takoorka jinsiga waxaa laga helaa iyo caawin wakiilka sinnaanta.
- **Wakiilka isku xuquuqnimida:** Wakiilka isku xuquuq nimida howshiisa waa in ay horumariyaan sinnaanta iyo isku xuquuq nimada iyo sidoo kale in ay ka hor tagaan takoorida. Xafiiska wakiilka isku xuquuq nimada waxay bixiyaan la talin hadii loo baahdo waxay taageraan arrinta sidi loogu gudbin lahaa maxkamada ama gudiga sinnaanta. Xafiiska wakiilka isku xuquuqn nimada waxaa la la xiriiri karaa qof dhinaciisa ama koox.
- **Shaqaalahaa dawladeed ee ilaalinta shaqada:** Shaqaalahaa dawladeed ee ilaalinta shaqada howshooda waa in ay kor u hayaan oo ay ilaaliyaan shaqaalahaa awoodooda shaqo, iyaga oo wanaajinaya booska shaqada iyo xaaladaha shaqada. Hadii takoorida ay ka dhacdo booska shaqada ama marka shaqada la dalbanaayo, waxaa la la xiriiri karaa shaqaalahaa dawladeed ee ilaalinta shaqada.

- **Ururada shaqaalah:** Macal ururada shaqaalahay ayaa bixiya latalin sharciga ku sabsan marka ay arrinta xiriirka shaqada ay khuseyso. Booska shaqada urarada shaqada waxaa wakiil ka ah shaqaale la aaminay. Shaqaalahay la aaminay waxuu ilaaliyaa in sharciga la oofiyoo iyo in shaqaalahay si sinnaan iyo cadaalad ah loola dhaqmo.
- **Wasaarada maamulka eeriyada:** Wasaarada maamulka eeriyada waxaa loo gudbin karaa dacwo khuseysa camalka shaqaale dawladeed, tusale ahaan adeegyada qoysaska iyo afaaraha bulshada, caafimaadka, waxbarashada ama hadii khalad ama takoorid ay ka dhacdo qayb kale oo ka mid adeegyada dagmada.

Xuquuqda iyo waajibaadka shahsiga

Bulshada waxay ka koobantahay shahsigo. Dadka oo dhan way kala duwanyihiin laakiin waxay wadaagaan xuquuqda isku mid ah. Bulsho walba waxay qabtaa waajibaad laga rabo muwadiinta in ay fuliyaan. Marka xuquuqda iyo waajibaadka muwadiinta ay dheeli tiranyihiin bulshada way shaqaysaa oo dadka ku nool na way nabad qabaan.

Sharciga aasaasiga ee Finland

Finland sharciga ugu muhiimsan waa dastuurka. Sharci kale oo khilaafi karo ma jiro. Finland dastuurkeeda waxaa la cusbooneeyey 2000.

Dastuurka ayaa lagu dhigay habka dawlada Finland ay u shaqeyn iyo xuquuqda aasaasiga ee dadka Finland deggan. Dastuurka wuu ka sareeyaa shariyada kale. Tan waxaa loola jeedaa, in hadii lacalla sharci kale uu dastuurka khilaafsanyahay, sharcigaas lama hir galinaayo.

Dastuurka wuxuu dhigayaa in Finland ay tahay jamhuuriyad iyo in awooda in arrimaha wadanka go'aan laga kaaro ay muwaadiinta leeyihiin. Dadka waxay doortaan kuwa baarlamaanka loo dooranaayo, kuwaas oo shariyada maamula bulshada xakamayo. Maxkamadaha ayaa koormeri in shariyada la fuliyo. Finland baarlamaanka ayaa doorta dawlada, kuwaas oo diyaarinaya oo fulisa go'aamada baarlamaanka ay sameeyaan.

Shariyada Finland waxay xoojinayaan xuquuqda aadanaha iyo xuquuqda aasaasiga ah ee muwaadiniinta. Baaqa Qaramada Midoobay ee Xuquuqda Aadanaha ee 1948 wuxuu ahaa saldhigga dastuurka Finland. Dastuurku wuxuu raadinaya ilaalinta xuquuqda aadanaha ee Finland. Dhamaan shariyada hadda jira Finnish waxaa laga heli karaa www.finlex.fi.

Xuquuqda aasaasiga iyo waajibaadka

Dastuurku wuxuu qeexayaa qaabka dawladda, laakiin sidoo kale xuquuqda aasaasiga ah ee muwaadinka. Xuquuqda aasaasiga ah waxay khuseeyaan dhammaan dadka ku nool iyo kuwa jooga Finland, ma ahan kaliya muwaadiniinta Finland.

Xuquuqda aasaasiga ah ee lagu qeexay sharciga waa:

- Finland, sharcigu qof walba isku mid ayuu u yahay, qof walbana waa uu siman yahay sharciga hortiisa. Qofna looma takoori doono jinsi, da ', diin, naafonimo ama arrin kale oo qofla ku saabsan darteed.
- Qof kastaa wuxuu xaq u leeyahay nolol badbaado iyo xaqqa inuu ku noolaado nabadgeleyo iyo xorna ahaado. Qofna looma ciqaabi karo dhimasho, mana jirdilin, loona xadgudbo si xun.
- Finland waxaa jira xoriyada hadalka. Dadku ra'igooda si xor ah ayeeey u dhiiban karaan.

- Dadka waxay diyaarin karaan shirar iyo bannaanbaxyo oo sidoo kale way ka qayb qaadab karaan.
- Qof kasta si xor ah ayuu u dooran karaa meesha uu deggaayo Finland, wuuna dhaqdhaqaaci karaa.
- Qof kastaa wuxuu xaq u leeyahay asturnaanta. Dastuurku wuxuu ilaaliyaa nolol kasta oo gaar ah, qof kastana wuxuu xaq u leeyahay inuu naftiisa ku noolaado nabad. Qofna gurigiisa bilaa fasax lama tagi karo. Waraaqaha qofkana lama ogola in la akhristo ama in taleefankiisa la dhagaysto.
- Finland waxaa ka jira xoriyad diineed. Qof kastaa wuxuu xaq u leeyahay inuu rumaysto sida ay doonayaan iyo inuu ka tirsan yahay kaniisadda ama bulshada kale. Qofna laguma qasbi karo inuu ka tirsanaado xeer diineed.
- Luqadaha qaranka ama rasmiga ah ee Finland waa Finnish iyo Iswidhish. Arrimaha rasmiga ah, qof walbaa wuxuu xaq u leeyahay inuu isticmaalo iswidhishka ama luuqadda Finnishka oo dhan. Luqadaha Sámi waxay kaloo leeyihiiin gobol rasmi ah oo ku yaal dhulka saamiga ee Waqooyiga Finland.
- Qof kastaa wuxuu xaq u leeyahay inuu wax ka barto dugsiga hoose si bilaash ah. Qof waliba wuxuu xaq u leeyahay, sida uu qabo kartidiisa iyo baahidiisa, in uu helo tacliinta ka dib waxbarashada aasaasiga ah.
- Dawladdu waa inay qof walba u abaabushaa shaqoo iyo in ay ilaalso shaqaalahaa.
- Qof kasta oo Finland jooga wuxuu xaq u leeyahay nolol-maalmeedka iyo daryeelka. Sharcigu wuxuu damaanad qaadayaa qof walba xaqa uu u leeyahay nolol-maalmeedka xitaa haddii qofku shaqo la'aan yahay, bukaanno ama da '. Markaasaa dadkii oo dhammu waxay xaq u leeyihiiin adeegyada bulshada iyo caafimaadka.
- Dadka waxay xaq u leeyihiiin in ay ku noolaadaan deegaan caafimaad qaba oo ay saamayn ku leeyihiiin go'aamada khuseyaa meesha ay deggan yihiin.

Waajibaadka sharciga lagu dhigay:

- Dhammaan dadka Finland dagan waajibaadkooda ugu muhiimsan waa in ay sharciga Finland fuliyaan.
- Muwaadiniintiu waa in ay bixiyaan noocyoo kala duwan oo dakhli ah, sida hantida iyo dhaxalka canshuurta gobolka. Canshuurta waxaa kaloo loo bixiyo adeegyada iyo waxyaabaha la iibsado.
- Dhammaan carruurta 7-16 sano jir waa ku khasab, in ay dhigtaan manhajka dugsiga hoose casharkiisa.
- Waalidiinta waajib ayeey ku tahay in ay carruuta aan qaan gaarin ay daryeelaan.
- Qof kasta waajib ayeey ku tahay in uu caawiyo, matalan hadii uu shil dhaco oo kale.
- Qof kasta waajib ayeey ku tahay in ay maxakamad markhaati ka noqdaan hadii loogu yeero markhaati ahaan.

Xuquuda iyo waajibaadka ku saabsan muwadinimada Finland

Muwadiniinta Finland, dadka dhalashada Finland haysta waxay leeyihiin xuquuq iyo waajibaad dadka wadanka dagan, laakiin dhalasho kale haysta aysanlahayn.

- Muwaadiniinta Finland waxay xaq u leeyihiin in ay helaan baasaboor Finnish.
- Dadka Finnishka ah waxay xaq u leeyihiin inay u codeeyaan doorashooyinka baarlamaanka, madaxweynaha iyo Midowga Yurub. Doorashooyinka Dawladda Hoose ayaa sidoo kale codeyn karaan ajnabiga si joogto ah Finland u deggan, xataa haddii aanay muwaadiniinta Finland ahayn.
- Muwadiniinta Finland waxay leeyihiin macal xuquuqda muwadiniinta Midowga Yurub, oo si fasax ah ayeey u soc socon karaan ugana shaqeysan karaan Midowga Yurub.
- Muwadiniinta Finland waxaa waajib ku ah in ay fuliyaan sharciga Finland, macal markay Finland ka baxaan.
- Dhammaan ragga Finnishka oo da'doodu tahay 18-60 sano waxaa waajib ku ah adeeg a ciidanka, taas oo macnaheedu yahay in nimanka Finnishka ay ku lug leeyihiin difaaca dalka, ayagoo booqanaya ciidanka ama fulinaya adeega dadka rayidka ah. Adeegga dadweynaha ayaa ah ikhtiyaarka kuwa aan rabin ciidanka. Adeegga dadwaynaha wuxuu ka kooban yahay hal bil oo ah tababar iyo hal sano oo shaqo ah. Adeegga milatariga, ama tababarka milatari, wuxuu ku saabsan yahay hal sano hadda. Sidoo kale ajnabiyaasha haysta dhalashada Finland ee da'doodu ka yar tahay 30 sano waa inay qabtaan adeegga milatariga. Haweenka waajib kuma aha adeega ciidanka laakiin hadii ay rabaan way sameyn karaan.

Xuquuqda carruurta Finland

Bulshadu xeerar iyo sharchiyo kala duwan ayeey ku ilaalisaa booska carruurta, sida sharciga badbaadada carruurta. Caruruutu daryeelkooda marka hore waa mas'uuliyad waalidka ama wakiilka saarran. Dadka waaweeyn oo dhan waa in ay isla ilaaliyan carruurta oo ay hubiyan in xuquuqda carruurta la fuliyo. Mustaqbalka bulshada waa carruurta.

Booska carruurta ay bulshada ku leeyihiin in badan ayuu isbadalay boqolkii sano ee ugu dambeeysay Finland. 1900 billowgeedii waxaa la mamnuucay shaqada carruurta aan 12 sano gaarin, waxaana la dajiyey sharciga wax barashada carruurta ee waajibka ah. Sharciga wax barashada carruurta ee waajibka ah waxuu hubiyeey ilmo kasta xaqooda in ay iskool dhigtaan.

Xuquuqda carruurta

Carruurtu waxay leeyihiin xuquuq isku mid ah dadka waaweyn. Carruurtu waxay kaloo leeyihiin xuquuqhooda u gaarka ah sida ku qeexan Heshiiska Qaramada Midoobay ee Xuquuqda Carruurta. Heshiiskaas sidoo kale Finland waa laga fuliyaa. Hadafkeedu waa inuu hubiyo xuquuqda aasaasiga ah ee ilmo kasta, oo ah caafimaadka, waxbarashada, sinnaanta iyo nabadjelyada. Sida ku cad heshiiska, caruruutu oo dhan waxay xaq u leeyihiin carruurnimo wanaagsan oo aamin ah, xaqqaa in ay koraan iyo tagaan dugsiga, xaqqaa in ay ciyaaan oo ay ka qayb qaataan bulshada, iyo sidoo kale xaqqaa badbaadinta iyo daryeelka. Dastuurka wuxuu bixiyaa in carruurta si siman loola dhaqmo sida shakhsiyad iyo carruurta in loo oggolaado in ay saameyn arrimaha iyaga khuseeya.

Fulinta xuquuqda carruurta waxaa koormeera Gudiga Qaramada Midoobay ee xuquuda carruurta. Wasaarada caddaalada waxaa hoos imaada lapsiasiavaltuutettu, oo ah shaqaale dawladeed oo madax bannaan. Howshiisa waa in uu qiyaso oo uu horumariyo hirgelinta heshiiska Qaramada Midoobey Finland gudaheed.

Dambiyada

Dambi waxaa laga wadaa camal sharciga ciqaab loo qoray. Macal in arrin aan la sameyn ama in qof dambi lagu diiri galiyo waxay noqon kartaa dambi. Mar mar dambi in la isku dayo in la sameeyo ayaa ah dambi oo ciqaab laga heli karaa.

Finland qof kasta waajib ayeey ku tahay in uu booliska u sheego hadii uu ogyahay qof dambi inuu qorsheynaayo in uu sameeyo, hadii laga hortagi karo. Warbixintaas waxay waajib ku tahay dambiyada khatarta ah, sida qof in la dilo ama la kufsado ama jir jabin lagu sameeyo ama la dhaco. Warbixinta waajib kuma aha xaaska, carruurta, walaalaha ama waalidka qofka dambiga qorsheynaayo.

Dambiyada caadi ka ah Finland

- **Xadista** Xadista waxaa laga wadaa, in alaab qof kale uu leeyhay la qaato bilaa fasax. Tukaan marka wax laga xado, mar kasta booliska ayaa loo sheegaa.
- **Dambiyada gaadiidka** Shuruucda gaadiidka waa in la fuliyaa. Baabuur marka la wado waa in kow liisanka la haystaa. Baabuur, mooto ama dugdugley lama wadi karo hadii qofka uu khamri ama daroogo qaatay.
- **Dambiyada hantida:** Qof kale hantidiisa lama dhaawici karo lamana jabin karo. Dhawaaca la gaarsiiyo waa qofka mas'uulka ah in uu kharashkeeda bixiyaa. Qofkaa hadii uusan bixin kharashka, mushaarkiisa ayaa laga goyn karaa toos.
- **Dambiyada ku saabsan khamriga, sigaarka iyo daroogada:** Finland khamri iyo sigaar waxaa istic maali kara kaliya inta 18 sano gaartay. Qof aan qaan gaarin in sigaar ama khamri loo iibiyo ama laga iibiyo waa dambi. Waxaa lagu xukumikaraa dambiiilaha noocaas ganaax ama xabsi. Daroogo nooc walba diyaarintooda, iibintooda, wadidooda, in la heysto iyo in la isticmaalo dhamaan waa dambi Finland, waxaana laga helaa ciqaab culus.
- **Dambiyada rabshadda iyo- dilida qofka:** Rabshad waa dambi Finland. Waxay noqon kartaa mid jireed ama kufsasho ama mid maskaxeed ama hanjabaad kuwaan ku saabsan. Qof kale in la dilo, in kow laga siiyo waa dambi - ciqaab ayaana laga diibaa.

Rabshad

Jirjabinta waxay dhaawacdaa xuquuqda aadane waxayna saameysaa dhamaan inta k lug leh caafimaadkooda iyo daryeelkooda. Jukda jirka gaareysa kadib waxay keeni kartaa dhibaatooyin maskaxeed sida niyad jabka ookale, walaac, khalkhal cunto cunida iyo hurdo la'aan. Qofka daryeelkiisa maskaxeed inuu xumaado waxay saameysaa nolosha oo dhan. Saameynta wakhti dheer waxaa ka soo bixi kara qofkii oo is dhaawaca ama khamri iyo darooga si khalada u isticmaala.

- Jirjabinta waxaa ka mid ah garaaca, riixa, timaha oo la jiido, haraati ama dhaqdhaqaaqa oo la hor istaago. Garaaca waxaa loola jeedaa tusaale ahaan qof kale oo dhaawac la gaarsiiyo ama la isku dayo in la dhaawaco. Jirjabinta waa dambi, xataa hadii jirka wax calaamada aysan ku reebin.
- Rabshad maskaxeed waa qof kale in loo hanjabo, baadida, ceysta, dadka kale in laga xadido, si xun loola dhaqmo, taleefanka ama iimailka la baaro. Jirjabinta maskaxeed raad kama haro la arki karo oo sidaa darteed ayeey marmar u adagtahay in la garto.
- Rabshadda galmaada waa matalan kadeedka, taabasho, dhibka ama in qofka la kufsado ama lagu khasbo galmaada. Qof kasta xaq ayuu u leeyahay in uu jirkiisa go'aan ka gaaro xataa marka uu qof shukaansanaayo ama uu guursado.

Rabshaddu nooc walba oo ay ahaataba waxey Finland ka tahay arrin maxakamadeed. Waxaa loola jeedaa in qofka maxkamad la saari karo, xataa hadii qofka jirjabinta lagu sameeyey uusan rabin.

Warbixinta dambiga

Hadii aad ogtahay ama aad tuhunsantahay in dambi la sameeyey booliska ayaa loo gudbin karaa. Warbixinta dambiga waxaa lagu sameyn karaa xafiis walba oo boolis, internetka, in loo sheego booliska jidka maraya, ama marmar macal taleefan ahaan. Booliska waajib ayeey ku tahay in ay warbixinta qabtaan.

Dambiga booliska waxaa la ogeysiin karaa macal si qarsooni ah, taas oo ah in la waco lambarka loogu talagalay ama iyada oo iimail loo qorayo. Markaa qofka dambiiлаha ma ogaanayo qofka warbixinta ka dhibay.

Halkee caawimaad laga helaa

Marka xaalada ay dagdag tahay oo gargaар isla markaa loo baahanyahay waa in la wacaa lambarka dagdaga. Xaalada dagdaga waxaa loola jeedaa marka qof naftiisa ay halis ku jirto, ama maalkiisa ama dhirta.

Waa muhiim qofka dambiga laga galay in uu caawimaad raadsado. Qofka dambiga laga galay way ku adagtahay in uu iskii uga badbaado xaalada. Caawimaad waxaa bixiya hayadahan:

- **Gargaarka degdeggaa ah ee qofka dambiga laga galay(rikosuhripäivystys):** Gargaarka degdeggaa ee qofka dambiga laga galay RIKU waa adeeg bilaash u aha dhamaan dadka dambiga laga galay, qoyskooda iyo markhaatiyaasha. Waxay bixiyaan taloooyin ama qof taageraa inta kiiska uu socdo iyo qaybihiisa kala duwan www.riku.fi
- **Guryaha ammaanka:** Magaalooyin badan waxay leeyihiin guryo magangal ah oo qofka uu kaligees ama isaga/iyada oo carruurta wataan ay aadi karaan hadii guriga ay nabad ku ahayn. Guriga maganta waxaa la daganaan karaa si ku meel gaar ah, waxaana laga helaa caawimaad sidii looga badbaadi lahaa jirjabinta. Warbixin waxaa laga helaa Ensi- ja turvakotien liitto iyo xafiiska afaaraha bulshada ee dagmada <https://ensjaturvakotienliitto.fi/>
- **Guriga ammaanka ee Mona:** Helsinki waxaa ka shaqeeya macal guriga maganta ee Mona. Waxaa loogu talagalay si gaar ah dumarka wadanka u soo guuray. Cinwaanka gurigaas waa sir. <https://monikanaiset.fi/apua-vakivaltaan/turvakoti-mona/>
- **Jaaliyadaha:** Jaaliyado badan ayaa caawiya dadka la kulmay jirjabin ama khatar ugu jira in ay la kulmaan. Waxaa ka mid ah Monika-Naiset xeradooda awooda ee Monika iyo Naisten linja.
<https://monikanaiset.fi/apua-vakivaltaan/voimavarakeskus-monika/>
<https://www.naistenlinja.fi/>
- **Kaniisada iyo degmada:** Caawimaad waxaa laga heli karaa macal dagmada qofka uu daganyahay ama cafiiska bulshada ee magaalada, xarunta caafimaadka ama la talinta qoysaska iyo kiniisada qaybta latalista qoysaska.

Nidaamka cadaaladda iyo caawimada maxkameed

Finland awooda xukunka waxaa isticmaala maxkamadaha. Waxay hirgaliyaan cadaaladda iyo sharuucda la dhigay. Sharciga dambiga ayaa tilmaama waxayaabaha ciqaabta istaahila. Xuquuda aasaasiga ee dadka waxaa ka mid ah xaqqa amniga cadaaladda. Muwaddin kasta wuxuu xaq u

leeyahay in arrintiisa maxakamada si fiican oo ugu dhaqso badan lagu xaliyo. Maxkamadaha shaqaqooyinkooda waxaa ka mid ah in ay bixiyaan amniga cadaaladda. Finaland dawlada taa waxay ku taagertaa in ay bixiso caawimaad maxkamadeed.

Baaritaanka hore

Haddii booliska uu aaminasanyahay in uu dambi dhacay waxay bilaabaanbaaritaanka hore. Baaritaanka inta uu socdo, boliska wuxuu baaraa waxa dhacay. Booliska baaritaanka hore kadib waxay qoraan warbixin khuseysa baaritaanka waxayna go'aamiyaan in ay u gudbinayaan warbixintaas dambi saaraha dawladda. Booliska waxay soo jeedin karaan macal in ay heshiisiyaan dadka arrinta ay khuseyso, waxayna u qori karaan dambiilaha ganaax. Heshiisiinta waxaa laga wadaa in arrinta la xaliyo iyada oon maxkamada loo gudbin.

Xeer ilaaliyaha

Nidaamka cadaaladda waxuu ka billowdaa marka booliska ay warbixinta baaritaanka hor eu gudbiyaan dambi saaraha. Dambi saaraha ayaa markaa baari arrinta oo go'aamin in uu maxkamada geyn iyo in kale. Marmar dambisaaraha waxuu go'aamiyaa in arrinta aan maxkamada loo gudbin hadii dambiga uu yaryahay ama hadii laga heshiiyey.

Dambi saaraha ayaa sidoo kale ku soo rogi kara ganaaxyo dembiilaha. Marka laga hadlayo dembiga garsoorka ee hoos imaanaya dambisaarka rasmiga ah, boolisku wuxuu baari doonaa dembiga, xitaa haddii qofka dambiga laga galay uusan rabin. Dembiyada noocan oo kale ah ee lagu soo oogay dacwadaha rasmiga ah waxaa ka mid ah, tusaale ahaan, dil ama jirjabin. Xaalada hadii ay tahay qofka arrinta ay khuseyso mid uu wato, booliska wuxuu baarayaa dembiga haddii qofka daneeyaa uu weydiisto. Tusaale ahaan, aflagaado ama xadgudub ku ah nabadda guriga. Mararka qaarkood xeerilaaliyaha ayaa soo jeediya dhexdhedaad.

Maxkamad uga baaraandegista arrinta

Haddii xeer ilaaliyuhu uu arrinta maxkamada u gudbiyo, arrinka waxaa lagu xalliyaa maxkamada. Maxkamada waxay dejisaa khilaafka udhaxeeya dhinacyada kala duwan waxayna go'aaminayaan waxa sharci ah. Marka ugu horeysa waa maxkamadda degmada, taas oo soo saarta xukunka arrintan. Hawlaha maxkamadda dagmada waxay noqon kartaa hadal ama qoraal. Qaybta afka ah ee xisbigu wuxuu sheegi karaa aragtidiisa gaarka ah.

Khabiro kala duwan iyo markhaatiyaasha ayaa sidoo kale laga dhagaysan karaa maxkamad. Labada dhinacba waxay xaq u leeyihii inay isticmaalaan kaaliye inta lagu jiro fadhiga maxkamadda. Markhaatiga markasta waxaa laga yaabaa in lagu maqlo telefoonka ama fiidiyowga. Haddii markhaatigu ka baqo, waxaa laga yaabaa in sidoo kale laga maqlo wakhti ka duwan eedaysanaha. Xaaladdan, markhaatiga ma wajahayaan eedaysanaha maxkamad.

Haddii aan lagu qanacsanayn go'aanka maxkamadda degmada, waxaa loo dacwoon karaa maxkamadda ku xigta, sida maxkamada dhaxe. Maxkamadda dhaxey waxaa lagu xalliyaa go'aannada maxkamadda degmada. Maxkamadda dhexe waxay beddeli kartaa go'aanka Maxkamadda Degmada. Haddii dhinacyadu aysan ku qanacsanayn go'aanka Maxkamadda dhaxe, waxay u dacwoon karaan Maxkamadda Sare in arrinta wali lagu xalliyo.

Maxkamadda Sare waa maxkamad kama dambeys ah oo ugu sareysa Finland. Maxkamadda Sare waxay kaliya ay xallisaa arrimaha fasaxa helay oo dacwadahana had iyo jeer waa qoraal. Fasaxa dacwada waxaa la dhiibaa mar mar dhif ah, Maxkamadda Sare waxay kaliya wax ka qabataa arrimaha muhimadda bulshada, sida kiisaska aan horey loo soo xalin, taas oo marka dambe u adeegi karta maxkamad hoose.

Ilaalinta markhaatiga

Haddii marqaatiga uu ka cabsanaayo dambiilaha in uu ka aargoosto, oo taas darteed uu ka baqanaayo in uu ku markhaati furo, wuxuu gali karaa barnaamijka ilaalin markhaatiga. Waxaa kaliya oo la bilaabi karaa haddii markhaatiga aan lagu ilaalin karin hab kale oo markhaatigu uu ku jiro khatar caafimaad ama halis nolosha halis galinaya. Dabadeed khatarta waxaa lagu xalliyaa maasjarada ku-meel-gaadhka ah, degaan cusub oo caadi ah iyo habab kale oo lagu ilaaliyo.

Nidaamyada ciqaabta ee Finland

Mas'uuliyiinta kala duwan, bilayska, dambi saaraha iyo maxkamadaha ayaa laga yaabaa inay ku soo rogaan ganaaxyo kala duwan dembiileyaasha. Finland, dembiilaha kaliya ayaa la ciqaabaa, maaha qoyska dembilaha.

Haddii dembigu uusan ahayn mid aad u culus, ciqaabtu waxay noqon kartaa ganaax, ama magdhow dhaqaale ee gobolka. Ciqaabyada kale ee Finland ku yaalla waxaa ka mid ah ganaaxyo, xabsi, adeeg bulsho, ama ganaax lacageed. Marka laga hadlayo dembiga, waxaa laga yaabaa inaad ka baxdo xafiiskaaga ama aad hesho digniin ah ciqaab dheeraad ah. Finland kama jirto ciqaab dil. Ciqaabta dilka nabadda waxaa laga saarey sharciga Finland 1949.

Diiwangelinta dambiga

Dhammaan denbiyada, marka laga reebo ganaaxyada, gundhig u geli diiwaan galka dembiga ayaa la sameeyaa. Diiwaanka Dembiyada waa xog booliis oo uu hayo booliska, kaas oo ku jira maclumaaad ku saabsan kuwa mas'uulka ka ah denbiyada. Diiwaangelinta diiwaanka denbi-falka waxaa laga yaabaa inay ka hortagto ogolaanshaha joogitaanka ama shaqooyinka qaarkood, ama ugu yaraan inay sii adkeeyaan si ay u helaan.

Dambiyada ay carruurta iyo dhalinyartu sameeyaan

Carruurta ay da'doodu ka yar tahay 15 jir ma xambaaraan mas'uuliyadda dambiga Finland. Laakiin waxay leeyihiin masuuliyad ah magdhow. Haddii qof da'diisu ka yar tahay 15 jir uu yahay dembi fal dambiyeed, isaga ama iyadu waxaa lagu xukumay ogeysiis badbaadada carruurta oo aan laheyn xukun sharci. Ogeysiiska badbaadada caruruut waxaa loola jeedaa ogaysiinta adeegyada bulshada.

Haddii dembiiluhu yahay da'yar u dhaxeeya da'da 15 iyo 17, isaga ama iyadu waxaa laga yaabaa in lagu qaado ciqaab dhalinyaro ah. Waxay raadinaysaa inay ka hortagto dembiileyaasha dhallinyarada ah iyo ka saarida bulshada. Ciqaabta dhalinyarada xero laguma guto. Ciqaab dhalinyaradu waxaa laga yaabaa in la kormeero shaqo aan la bixin oo la kashifo ama ka qaybqaato barnaamijyada shaqada kuwaas oo kor u qaadaaya heer bulsho.

Caawinta caddaalada

Qofkasta oo Finland jooga ah wuxuu xaq u leeyahay caawimo caddaalad oo khuseya dhibaatooyinka sharciga ah. Gargaarka sharciga waxaa laga heli karaa abukaate maxkamada ku saacida ama latalin. Caawimaad ayaa sidoo kale laga heli karaa wadahadaladda dejinta iyo noocyada kala duwan ee dokumantiyada, heshiisyada ama cabashooyinka. Gobolka ayaa ka caawiya dadka dakhligoodu yar yahay ee dakhligooda gaarka ah aysan ku filneyn inay bixiyaan kabitaan dhaqaale. Gargaarka sharciga ee dowladda taageera waxaa laga dalbadaa Xafiiska Caawimada Sharciga.

Eedaysanuhu wuxuu xaq u leeyahay qareen difaaca. Mararka qaarkood maxkamadda ayaa ku amraya difaacaha eedaysanaha inuu isagu ama iyadu ujeeddo haddii eedaysanuhu uu yahay mid aan qaangaarin ama aan awoodin inuu is difaaco. Dhibbanaha dembiga wuxuu heli karaa kaaliye ama qof taageero ah maxkamad.

Su'aalaha laga doodayo

1. Waa maxey ujeedada sharciyadu?
2. Sinnaanta iyo isku qiimo ahaanshuu mijeeey kula tahay qayimyo muhiim ah? Sabab ?
3. Xaqa ugu muhiimsan ee uu muwaadinka leeyahay muxuu kula yahay?
4. Maxaad sameyn kartaa hadii dambi lagaa galo?
5. Bulsho fiican waa nooceee?
6. Sharciyo nooceee ah ayaa la dajin karaa oo la badali karaa Finland?
7. Caadooyinka wadamada kale ama dhaqanada kale laga adeegsado oo Finland mamnuuca ka ah maxaa ka mid ah?

9. SIYAASADA IYO SAAMEYN KU YEELASHADA FINLAND

Waa maxay dimuqraadiyaddu?

Horumarinta dimuqraadiyada Finland

Doorashooyinka Finland

Ururo siyaasadeedka Finland

Saameynta muwadinka

Waa maxay dimuqraadiyaddu?

Finland waa jamhuuriyad dastuur dimuqraadi ah leh. Dastuurka waxaa laga wadaa, in Finland dastuurka uu amro dalka saldhigga caddaalada iyo nidaamka bulshada. Waa dalka sharciga ugu sareeya, oo sharciyada kale oo dhan ay ku dhisan yihiin. Jamhuuriyad dimuqraadiyeed waxaa laga wadaa in muwadiniinta awoodda la siiyey, oo aysan matalan boqor uun xukumin. Jamhuuriyad waa dawlad quwadda ay isticmaalaan baarlamaan iyo madax weyne doorosho xor ah lagu doortey.

Dimuqraadiyad waa nidaam dawladeed oo dalka shicibkiisa ay leeyihii quwad khuseysa go'aamada laga gaaraayo arrimaha la wadaago, yaa go'aamada gaaraayo iyo sidee maalka dawlada loo isticmaali doonaa. Dimuqraadiyada waa macal qaab loo doorto kuwa wax go'aamin doono iyo hab go'aamada loo gaaro. Go'aamiyeyaasha waxaa lagu doortaa doorashada, go'aamadana waxaa lagu gaaraa wadahadal iyo tanaasul in la aqbaloo.

Xididata dimoqraadiyaddu waxay ku yaalaan magaalada Athens 300 oo ka hor inta aan la bilaabin tirinta waqtigeena. Markaa Athens, arrimaha guud waxaa lagu go'aamin jirey golaha qaranka. Si kastaba ha noqotee, go'aaminta waxaa loo ogolaa waagaas raga xorta ah ee da'doodu ka weyn tahay 20 sano. Dimoqraadiyadaha hadda jira, awooda go'aan qaadashada guud ahaan waxaa lagu arkaa dhammaan muwaadiniinta da'da ah, iyada oo aan loo eegin jinsiga ama xaaladda bulshada. Finland gudeheeda, qaan gaar waxaa loo arkaa qofka 18 jira ama ka weyn.

Dimuqraadiyaddu waxey dawladaha ka dhigtaa kuwa deggan

Nidaamka dimuqraadiga ah ee dawliga ah wuxuu gacan ka geystaa nabadvigelyada gudaha iyo xasilloonida wadanka, maadaama awoodda si nabad ah iyo joogto loo baddalo xilliga doorashada. Sidoo kale, dawladaha dimoqraadiga ah dagaalo uma bilaabaan sida kuwa kali taliyaha, maadaama dagaalka loo baahanyahay taagerida muwadiniinta, si loo hubiyo nabada bulshada. Xitaa haddii qaar ka mid ah go'aamiyeyaashu ay ku suganyihii meel ka mid ah dagaalka, waa inay tixgeliyaan ra'yiga dadka intiisa badan.

Marka la eego isbarbardhigga caalamiga ah ee 2016, Finland waxay ahayd wadanka ugu xasilloon dunida. Afarta soo socota waxay ahaayeen Norway, Switzerland, Denmark iyo Iswiiden. Bulshooyinka dimuqraadiga ah iyo kuwa furan, oo ay ku jiraan xuquuqda aadanaha iyo xorriyadda shakhsii ahaaneed, aaya ugu habboon. Si loo ilaaliyo xuquuqda aasaasiga ah ee xuquuqda aadanaha, Finland iyo Danmark waxay ahaayeen kuwa ugu horreeya ee qaybta dawladda ee sannadka 2016.

Nidaamyo kale oo dawladeed

Dimuqraadiyadda waxaa ka soo horjeeda kali talisnimo iyada oo ay awoodda ku aruurto hal qof ama koox yar. Qofka ama kooxda awooda heysata kali-talisnimada ma tix galiyaan aragtida dadweynaha marka ay go'aaminayaan. Kali taliyaha aaya amarada bixiya, kuwaa oo khuseeya dhaqamada ay bulshada dhexdeeda ku socoto, awooddiisa oo aan xad lahayn. Xuquuqda dimuqraadiyadda ee

muwaadiniintu waxay noqon kartaa mid aad u kooban. Hadda aduunka waxaa ka jira dhowr kali-taliyaal.

Sidoo kale boqortooyada macal wey ka duwan tahay dimuqraadiyada, maadama quwada ugu sareysa uu isticmaalo boqor ama boqorad. Boqortooyada ka maamula, booskaa looma dooran ee waa mid uu dhaxlay markuu reer boqor u dhashay. Boqortooyada ka xukuma badanaa noloshiisa oo dhan ayuu xukunka haystaa. Wadamo aduunyada ka mid a, boqorka quwadiisa ayaa ugu sareysa, oo isaga iyo dawladiisa ayaa dalka haystaan, dalalkaas ma qabaan baarlamaan la doortay.

Boqortooyinka qaarkood waxay u gudbeen dimuqraadiyad, taas oo ah in dalka uu baarlamaan iyo rasal wasaare hogaamiyaan. Boqorka waa uun magac, oo quwad rasmi ah ma laha. Tusaale ahaa dalalka yurubeed maanta, boqorka ama boqorada quwad ma lahan xagga arrimaha dawlada.

Dimuqraadiyada tooska ah

Dimuqraadiyada waxay noqon kartaa mid toos ah ama mid la wakiilan qof kale. Dimuqraadiyada tooska ah waxaa laga wadaa matalan, marka go'aan toos loo dajiyu, isaga oo ku salyssan ra'ga iyo habka muwadiniinta ya codka u dhiibteen. Ra'iga u cod bato ayaa raayo. Sidaas marka, muwadiniinta codka dhiibteen saameyn toos ah ayeey go'aanka soo baxo ku leeyihiin.

Quwadda muwadiniinta ee tooska way adagtay in dhinaca arrimaha dawladeed lagu fuliyo, maadma shicibka ay tiradooda badan tahay. Quwadda muwadiniinta ee tooska waxaa laga rabaa muwadin walba in uu arrimaha iskii u barto, shirarka ka qayb qaato oo doorashada uu la socdo si uu u fahmi karo arrinta go'aanka laga gaaraayo. Sidaas darteed dawlada dimuqraadiyed badan kooda arrimaha toos go'aanka looga gaaro waya xadida yihiin. Matalan Finland markii la rabay in la go'aamiyo Midowga Yurub miyeey ku biiri, waxaa la qaban qaabihey codeyn toos ah o arrintaas khuseysa.

Dimuqraadiyada wakiilka leh

Dawlada dimuqraadiyed badanaa waxay adeegsadaan dimuqraadiyad wakiil leh. Finland waa noocas. Wadankeena waxaa laga qaban qaabiyyaa doorashooyin si joogto ah, halkaas ayeey muwadiniinta ku dooran karaan dadka iyaga matalaya. Marka qofka u sharaxan doorashada uu helo cod in ku filan, wuxuu noqon qof loo doortay in uu matalo shicibka oo lagu aaminay in uu go'aamo ka gaarno arimmaha bulshada. Dadka codeynaaya quwadooda qaar ka mid ah ayeey sidaa ugu gudbinayaan kuwa la doortay.

Doorashada waxaa lagu doortaa matalan kuwa ka midka ah baarlamaanka Finland iyo kuwa galaya gudiga dagmada, kuwaas oo go'aan ka gaaraya arrimaha degmada. Dimuqraadiyada wakiil leh, shicibka dadka ay doorteen ayaa si buuxda ama si qayb maalmeed u shaqeynaya bulshada oo go'aaminaya arrimaha dadka oo dhan khuseeya, markaa shicibka intiisa kale shaqooyinkooda ayeey ku toosi karaan. Saas oy tahay Finnish badan ayaa la socda waxa siyaasada ka dhacaya.

Siyaasiga la doortay waxuu xaq u leeyahay in uu si madax bannaan go'aamo ku gaaro, oo khasab kuma aha in uu oofiyo waxa ay rabaan dadka doortay. Kuwa codeynaaya laakiin waxay xiiseeyaan, habka qofka ay codkooda siiyeen uu arrimaha u qabanaayo iyo go'aamada uu sameeyo nooceee weeye. Matalan barlamaanka kuwa fadhiya iyo madaxweynaha wadanka badanaa go'aamadooda ayaa telefishinka am jaraa'idka looga wareystaa, waxaa laga sugayaan in ay faafaahiyaan sababaha ay go'aamada ku gaareen. Muwadiniinta waxay sugayaan in kuwa go'aamada gaara ay si fiican oo balaaran ula socdaan afaraha bulshada.

Shaqada siyaasiga waa mid adag, waxaa laga rabaa qofka hawshaa haya in arrimo adag oo kala duwan u wakhti gaaban gudaheed si fiican u fahmo. Maalka dawlada wuu xadidan yahay. Waa in la awoodaa in go'aamo dheeli tiran laga gaaro habka lacagta loo isticmaali iyo intee in la'eg. Arrimaha la

maalgaliyo waxaa ka mid ah waxbarashada, nabada, xannaaneynta waayeelka, shqooyinka, xannaaneynta carruurta iyo horumarinta caafimaadka. Hadii siyaasiga uu rabo in uu shaqadiisa heysto, taas oo in mar kale la doorto waa in uu fuliyaa waxa uu dadka u ballan qaaday markey dooranayeen oo u gaaro go'aamo ay raali kayhiin.

Doorasho madax bannaan

Dimuqraadiyadda waxaa ka mid ah doorasho xor iyo xaq ah daacad. Cod lama iibsan karo lamana iibinkaro, qofna lagu khasbi karo in uu codkiisa si gaar ah u isticmaalo. Doorashado in si aan daacad ahayn lagu xado suurogal ma ahan. Codka dadka ay bixiyeen iyo risaalada doorashada lama khaldi karo.

Dimoqraadiyadda marka laga hadlayo, dadka waxay u baahan yihiin inay kala doortaan ikhtiyaaraadka kala duwan ee doorashooyinka ama go'aan qaadashada kale. Waa in ay jiraan ugu yaraan laba hab oo kala duwan. Sida laga soo xigtay baadhitaan caalami ah oo lagu sameeyay sannadka 2015, doorashooyinka ugu madax bannaan oo lagu kalsoonaan karo ee caalamka waxaa lagu qabtaa Finland iyo Danmark.

Kuwa helay codadka ugu badan ayaa la dooran doonaa, Taas macnaheedu ma ahan in, ilaa inta doorashooyinka soo socda, kuwa tirada badan in ay xaq u leeyihiin inay takooraan ama cadaadiyaan dadka laga tirada badan yahay, sida kuwa aan ku raacsaneyn ra'igooda oo kale. Bulshada dimoqraadiga ah, awooda waa in la fuliyaa si xuquuqda aadanaha tixgelineysa. Markaasaa dadkii oo dhan waa in si siman loola dhaqmo iyo sida xuquuqda asaasiga ah ee muwaadiniinta ee dastuurka uu tilmaamaayo.

Dimuqraadiyada saldhigeedu waa xuquuqda aasaasiga ee muwadiniinta

Xuquuqda asaasiga ee muwadiniinta iyo ilaaliintooda bulshadeed waxay si culus ugu duubanyihiin hirgalinta dimuqraadiyada. Xuquuqda aasaasiga ah ee dimuqraadiyadda la xidhiidha waxay yihiin, xorriyada hadalka, xaqqan shirka iyo urur dhisida, isku xaquuq nimada sharciga hortiisa iyo sinnaanta.

Xoriyadda hadalka ayaa micnaheedu yahay, in muwaadiniinta ay ku dhaleecayn karaan go'aanada siyaasadeed iyo hoggaamiyeeyaasha haddii aysan ku qanacsanayn camalkooda. Tusaale ahaan, joornaalada iyo warbaahinta bulshada, waxaa jira dood ka turjumaysa wakhti kasta oo muwaadiniinu qori karaan waxa uu u arko arimaha bulshada ama go'aamiyaha. Waxaa sidoo kale si toos ah loo la xiriiri karaa siyaasiyiinta iyo go'aan gaareyaasha kale iyaga oo loo sheegi ra'iga laga qabo. Siyaasiyiinta ayaa lagu dhaleeceeyn karaa iyada oo aan laga walwalin dhib ama hanjabid xaggooda.

Dood waa arrin muhiim u ah go'aaminta dimuqraadiyadeed. Siyaasiyiin ka socda qaybaha xisbiyada ayaa ka wadahadla oo wadaxaajooda midba midka kale iyo shaqaalaha dawladeed. Si kastaba ha ahaatee, dooddu waxay u baahan tahay inay ku lug yeeshaan dhammaan muwaadiniinta danaynaya arrimaha guud iyo kuwa la socda waxa ka dhacaya siyaasadda iyo bulshada. Siyaasiyiinta waxay ka helaan codeeyeyeasha macluumaaq qimo leh oo ku saabsan faa'iido darrada bulshada iyo talooyin si ay u xalliyan.

Ka qaybqaadashada dooddha bulshadu waxay keenaysaa dareenka muwaadiniinta inuu yahay qayb ka mid ah bulshada oo sidoo kale wuxuu rabaa in uu saameyn ku yeesho sida caadiga ah ee la xidhiidha nolol maalmeedkiisa halkan.

Xoriyadda isu imaatinka iyo isbahaysigu waxay xaqijinaysaa in muwaadiniintu ay awoodaan, haddii ay sidaas rabaan, in ay abaabulaan ururo horey u wada arrimaha muhiim u ah iyaga. Ururadu waxay noqon karaan ururo siyaasadeed ama ururrada latalinta kuwaas oo kor u qaada koox gaar ah oo bulshada ka mid ah.

Dalka dimoqoraadiga ah, muwaadiniintu way siman yihiin sharciga hortiisa. Mas'uuliyiinta iyo loo-shaqeeyayaashu waa inay si siman ula dhaqmaan dadka. Dawlada dimuqraadiga ah ayaa sidoo kale ah dawlad sharciveed, oo sharciga ayaa maamula arrimaha dadweynaha. Waa suurtagal in aad ka dacwooto go'aamada ay gaadheen hey'addaha haddii ay dareensan yihiin in qalad uu ka dhacay geeddi-socodka go'aan-qaadashada.

Doorka warbaahinta ee bulshada iyo siyaasada finnishka ah

Finland, dastuurku wuxuu damaanad-qaadayaa xorriyadda hadalka iyo xorriyadda ra'yiga. Xorriyadu ma khuseyso dadka kaliya, laakiin sidoo kale warbaahinta. Finland waxay ka mid ahayd saddexda ugu sareysa ee isbarbardhigga caalamiga ah marka ay timaado xorriyadda saxaafadda. Wariyeyaashu Finland lama kulmaan rabshad ama cabsigelin. Waxay samayn karaan is-faafreed, ie ikhtiyaari ahaan, iyada oo aan si rasmi ah u daabycin waxyaabo xasaasi ah. Taas oo ah in aysan daabacin sirta dawladeed.

Warbaahinta, sida telefishanka, raadiyaha, wargeesyada, internetka iyo warbaahinta kale, waa shaqo muhiim u ah hirgelinta demoqraadiyadda. Warbaahintu waxay soo saartaa iyo dhexdhexasadinta macluumaadka la isku halleyn karo. Iyada oo la adeegsanayo warbaahinta, muwaadiniinta waxaa la siiyaa macluumaad ku saabsan go'aankooda iyo doodaha bulshada. Intaas waxaa sii dheer, warbaahintu way socotaa oo waxay dhaleeceyneysaa siyaasiyiinta iyo dadaalka kale ee adag.

Warbaahintu waxay sidoo kale adeegsataa awood aad u fara badan marka ay dooraneyso waxa ay u gudbinayaan dadweynaha iyo sida ay wax u xalliso. Taasina waa sababta warbaahinta loo yiraahdo qaybta afraad ee dawlada. Waxay kor u qaadaysaa malaha iyo khaladaadka oo waxay siisaa aragtiyo badan.

Horumarinta dimuqraadiyadda Finland

Horumarinta iyo sii jiritaanka dimuqraadiyadda waxaa guud ahaan caawiyey horumarinta dhaqaalahaa dawlada, qaybinta khayraadka dhaqaale ee muwaadiniinta, iyo warshadaynta iyo heerka tacliinta sare ee muwaadiniinta.

Dimuqraadiyada Yurub ee wakhtigi dhexe ilaa 1800

Finland waxay qayb ka ahayd dawlada iswiidhishka ilaa 600 sano. Muddadaa, Iswiidhan ayaa si tartiib tartiib ah u dhaqaajisay nidaamka dimuqraadiga ah ee bulshada. Horumarinta Isweden iyo Finland isla wakhtigaas waxay saameyn ku yeelatay isbeddel bulsheed oo casriyaysan oo la mid ah sida dalalka kale ee yurub.

Dimoqraadiyadu waxay waxay horumar gaartay Yurub markii kiniisada iyo bulshada qaybahadeeha kala duwan lagu soo baraarugay in laga hor jeesto siyaabaha kala duwan ay awooda si caddalaad xumo ugu kala qaybsantahay. a tarjumeysaa. Dad tiro yar ayaa heystay awood badan, dadka badankoodna ma aysan haysan wax awood ah. Dadka intiisa badan saamayn kuma ay lahayn horumarinta bulshada iyo go'aan qaadashada.

Wakhtigi dhexe (1100-1500), kaniisaddu waxay laheyd awoodo badan oo diimeed, siyaasadeed iyo dhaqaale Yurub. Boqorrada kali taliyeyaasha waxay aaminsanaayeen in ay awooddooda ka heleen Ilah, ee ma aha dadka. Awoodda kaniisadda ayaa hoos u dhacday qarnigii 16aad iyadoo dib-u-habayn iyo awood loo wareejiyey boqorrada iyo awoodda gobolka. Iswiidhan iyo sidoo kale Finland waxay ka guureen katolik ilaa protestantimo markii diinta la nadifinaayey.

1700 bulshada waxaa xoog loo rabay in bulshada si dimuqraadi ah loo baddalo. Ujeedooyinkii ugu muhiimsanaa waa dimuqraadiyad, xuquuqda aadanaha iyo abuurista xukunka sharciga. Faransiiska, kacaankii ayaa dhacay 1789kii, taas oo si weyn u saameeyay horumarka dimuqraadiyadda ee Yurub.

Kacaanka Faransiiska wuxuu ka yimaadaa fikradda xoriyada, walaalaha iyo sinnaanta. Dhamaan dadkii waxay ahaayeen kuwo qimo leh isla markaana awoodda taliyuhu ka yimid dadka, oo aan ahayn Ilaah. Xuquuqda codbixinta guud, xorriyadda hadalka, xorriyadda diinta iyo xukunka sharciga ayaa sidoo kale ahaa fikrado muhiim ah.

Hantiwadaaga wuxuu ku dhashay qarnigii 19aad ee Yurub inta lagu guda jiray kacaanka warshadeynta. Hantiwadaaga wuxuu ahaa falcelin garsoore ah oo ku saabsan xaaladda saboolka ah ee dadka ka shaqeynaya shaqada muruq-maalka ah, waxayna noqotay ajax saameyn leh. Kuwa hantiwadaaga waday ayaa ka soo horjeeday nidaamka dhaqaale ee shuuciga kaas oo warshadaha iyo mashiinnada si gaar ah loo leeyahay. Hantiwadaaga waxay raadinayeen inay abuuraan nidaam dhaqaale halkaas oo mashiinka iyo warshadaha ay wadaagaan. Sinnaanta iyo caddaaladda bulshada ee muwaadiniinta ayaa sidoo kale hantiwadaaga muhiim loo arkayay. Haweenku waxay rabeen inay yeeshaan xuquuq guud oo siman. Ururrada shaqaalaha iyo xisbiyo hantiwadaag ku dhisan ayaa la aasaasay guud ahaan Yurubta.

Dhalashada bulshada dabaqadda ku saleysan ee Finland

Markii Finland ay noqday qeyb ka tirsan Ruushkii horaantii 1800-meeyadii, waxay heshay madax-bannaani. Waqtigaas Finland, waxaa ahayd maalin weyn oo shirar, säätypäivät oo isugu yimid si ay go'aan uga gaaraan arrimaha Finnishka. 'Säädyt' waxay ahaayeen qaybo bulshada ka mid ah, kuwa magaca dhaxlay, baadariyada, kuwa maalka leh iyo kuwa aqalada leh, intaa ayaa wakiilka ka ahayd qayb yar oo muwaadiniinta mudnaanta leh. Shirarka maalmaahaas ee säätyvaltiopäivät loo yaqaan waxay ahaayeen tallaabo ku wajahan go'aamo dimuqraadi ah. Hase yeeshiee, tani ma ahan mid dimuqraadiyad ah oo nooc kasta oo muwaadin kasta saameyn ku yeelan kara arrimaha bulshada, haddii ay tahay mid taajir ah ama fakri.

Dhamaadkii 1800-kii, Finland waxay bilowday inay isbeddesho. Warshadeynta waxay soo saartay tirada sii kordhaysa ee dadka shaqeeya ee leh xaalado nololeed oo liita. Waxaa sidoo kale jiray dadka saboolka ah ee baadiyaha ah ee aan wax laheyn. Dadka intooda badani waxay gebi ahaan ka baxeen kaydka. Qaranimadu waxay ku faafcaa dadka Finnishka ah waxay bilaabeen inay u malaynayaan inay yihiin qaran ka tirsan dowladooda. Mar dambe ma dareemeen in ay qayb ka ahaayeen bulsho tuulo qaunuuni ah ama mid yar.

Iskuulo badan ayaa Finland laga aasaasay, caruurta saboolka ahna waxay yimaadeen dugsiyada. Dadku waxay barteen inay wax akhriyaan iyo qoraan, dugsiyada dhigtaan oo bilaabaan inay is abaabulaan. Dadka caadiga ah waxay barteen inay ka hadlaan siyaasadda oo ay sameeyaan ururo iyo jaaliyado, waxayna sidoo kale isku dayeen inay saameyn ku yeeshaan arrimaha bulshada. Khilaafka siyaasadeed wuxuu la xiriiraa sinnaan la'aanta dhaqaale ee dadka, taas oo ah in la sheego in dadka kale leeyihiin hanti iyo kuwo kale oo aan lahayn. Bulshada fasalka ayaa dhalatay.

U kala qaybsamiddi siyaadda bidix iyo midig ku saleysan ee Finland

Dib-u-habeeeynta baarlamaanka ee 1906-ka, baarlamaan ballaaran oo baarlamaani ah ayaa laga helay Finland oo madax bannaaneyd. Sannadkii 1907, doorashadii ugu horreysay ee baarlamaanka ayaa lagu qabtay Finland, halkaas oo dhammaan dadka Finnishka ah ee da'doodu ka yartahay 24 jir loo oggolaaday inay u codeeyaan musharrixiintooda. Finland waxay ahayd caalamka saddexaad ee adduunka iyo waddanka ugu horreyya ee Yurub oo haweenka ay xaqqa coddeynata ay heleen. Waxay sidoo kale ahayd dalkii ugu horeeyay ee adduunka ah oo dumarka ay macal is sharaxi kareen doorashada. 1907, 19 haween ah ayaa loo doortey baarlamaanka Finland waxaana ay ahaayeen haweenkii ugu horeeyay ee baarlamaan loo doorto aduunka.

Markii ugu horreysay, shaqaalaha, saboolka reer miyiga ah iyo haweenku waxay saameyn ku yeeshieen siyaasadda Finland. Guuleystaha ugu wayn ee doorashada ayaa ahaa xisbiga Sooshal dimuqraadiga ee Finland (SDP). Siyaasadda Finland waxay u qaybsantay dhinaca bidix iyo midig,

SDP waxay ahayd xisbigii bidix ama bulsho ahaaneed. Midigta waxaa ka mid ahaa kua maalka leh, oo ka soo hor jeeday hantiwadaaga, sida uruka baadiyaha ee Maalaislitiit.

Markii Finland ay Ruushka ka xorowdey 1917kii, bidixda iyo midigta ayaa kala go'oodo uu sii dheeraaday. Hantiwadaagga ku aaminsan waxay rabeen inay sameeyaan dib-u-habeyn ballaaran oo bulsheed oo lagu hagaajiyo xaaladaha shaqaalaha iyo dadka saboolka ah iyo horumarinta dimuqraadiyada ee degmooyinka. Waqtigaas doorashooyinka dawladaha hoose oo keliya ayaa helay kuwa haysta lacagta ama hantida kale loo oggolaaday inay codeeyaan. Midigta way ka soo hor jeedeen is baddalkaas oo waxay ka cabsanayen saameynta hantiwadaaga uu Finland ku yeelan karo.

Xaaladaha bulshadu waxay ahaayeen kuwo aan degganeyn, labada dhinacba waxay aruursanayeen ciidamo hubeysan, Finland wakhtigaas ciidan wadani ma aysan lahayn. Dagaal sokeeye ayaa billowdey oo ka dhexeeye kuwa cas iyo kuwa cad bishii Janaayo 1918, wuxuu dhammaadey bishii Abriil iyada oo guushii ay ka gaareen caddaanka ama kuwa maalka leh.

Baaqa madaxbanaanida ee 1917, waxaa lagu sheegay in Finland ay noqon doonto jamuuriyad. Sannadkii 1919 kadib dagaalkii sokeeye, baarlamaanka wuxuu ansaxiyay dastuurka Finland. Sida laga soo xigtay Finland, Finland waxay noqotay jamhuuriyad.

Dimuqraadiyada Finland ayaa xoogsaney

Dagaalkii sokeeye kadib, siyaasada Finnishka waxaa lagu sameeyey dib u habeyn badan oo bulsheed, oo ay ku jiraan qodobbo ku saabsan waxbarashada guud iyo adeega ciidanka iyo sidoo kale sharcigelinta saboolka miyiga ah si ay u helaan dhul beereed. Ujeedada sharciyadu waxay ahayd in la casaanka iyo cadaanka midba midka kale uu u soo dhawaado, si loola mideeyo dadka oo loo hagaajiyo xaaladda saboolka. Natijada dib-u-habaynta, bulshadu waxay noqotay mid xasilloon, islamarkaana la kordhiyay kalsoonida ah in la sameeyo isbedel dimuqraadi ah. Si kastaba ha ahaatee, dadka Finnishka ah, ayaa weli si weyn ugu qaybsan shaqaale iyo kuwa maalka leh. Wadashaqaynta siyaasadeed ma aysan fududeen.

Khatarta soo socota ee dimuqraadiyadda iyo amniga bulshada ayaa ahaa kor u kaca midiga fog 1920-kii iyo 1930-yadii Yurub. Taageerayaasha midigta fog waxay ahaayeen dad wadani ah. Waxay ka soo horjeedeen dimuqraadiyadda waxayna rabeen hoggaamiye xooggan oo dawlad-goboleedka. Midigta fog ee 1920 iyo 1930-kii waxay sidoo kale necbaydeen hantiwadaaga. 1930kii, waxaa jiray burbur dhaqaale weyn oo caalami ah. Wakhtigaas baahida ayaa badneyd, waxaa jiray cunto yaraan. Midigta fog waxay ballanqaadeen in ay kor u qaadayaan dhaqaalaha Yurub haddii ay dadku taageeraan.

Finland waxaa jiray midigta fog iyo bidixda fog labadaba. Cadaadis ka timid midigta fog darteed ururada hantiwadaaga sharciga ayaa lagu mamnuucay sannadkii 1930-kii. Taas ayaa sababtay in ay kuwa hantiwadaaga raadinaya si qarsoodi ah u shaqeyn Finland. Qaar ka mid ah waxay doonayeen inay isu abaabulaan si ay isbedel cusub ee shaqaalaha ay u sameeyaan.

Sanadkii 1932, midigta fog ayaa qabanqaabiyyey kacdi, iyaga oo doonaya dawlada in ay ridaan. Aragtidooda waxay ahayd in dawladdu ay sahlaneysey hantiwadaaga kuwa wada. Jabhada ma aysan guuleysan, shaqeynta midigta fog waa la mamnuucay Finland. Labada koxood micnahooda ayaa Finland ka daciifay. Finland waxay ku hadhay dimuqraadiyad iyo bulshaduna way deggenayd.

Dhibaataada dhaqaale ka dib, dhaqaalaha Finland wuxuu bilaabay inuu koro, dadkuna si tartiib tartiib ah ayey u noqdeen bulshonimo. Markii ugu horreysey dhammaadkii 1930-yadii, xisbiyada matalaya dhinacyada kala duwan ee dagaalka sokeeye waxay ka mid ahaayeen isku dawladi. Dimoqraadiyada ayaa xoogsatay, siyaasadda ayaa sameeyay dib u habeyn si loo fududeeyo nolosha dadka saboolka ah.

Horumarka nabdoon ee bulshada ayaa la joojiyey markii Midowga Soofiyeti uu Finland ku soo galay iyada oo qayb ka ahayd Dagaalkii Labaad ee Adduunka 1939-kii. Shaqaalaha iyo kuwa maalka leh, kuwaas oo ahaa cadowgoodii hore waxay isku kaashanayeen in ay Sofiyetka la dagaalaan. Cadowga iyo rabitaanka in ay hasytaan xorriyadooda ayaa saameysey in ay ka gudbaan ikhtilaafkii soo dhax maray. Intii lagu jiray dagaalkii iyo wixii ka dambeeya, warbaahinta iyo dacaayada dagaalku waxay xoogga saareen midnimada dadka Finnishka ah. Waxaa la rumaysnaa in midnimada ay siisey finishka awood ay dagaalka uga badbaadaan.

Finland oo la daris ah dawlad weynti Soofiyetka iyadoo aan dhexdhetaad ah

Dagaaladii kadib, waxaa bilowday koritaan xoog leh. Sababtoo ah magta militariga ee Finland lagu xukumay ayaa sababtay in ganacsigu uu horumaro, dhaqaaluhuna wuu koray. Dib-u-dhiska ayaa sidoo kale soo saaray shaqooyin badan oo cusub. Intaa waxaa dheer, rabitaanka siyaasadeed ee ka dhasha waddanka Finland ka wanaagsan dhammaan dhinacyadu waxay aqbaleen hadafka siyaasadeed ee lagu dhisayo dawlad-goboleed bulsho, waxayna arkeen in shuruudda aasaasiga ah ee dhismaha ay tahay koboc dhaqaale oo ku filan.

Dagaaladii ka dib, siyaasada waxaa markii hore lagu calaamadiyay taxatar iyo walwal ah in Midowga Soofiyeti uu soo weerari karo wadanka. Dhaqdhaqaaqyadii siyaasiyiinta ee hantiwadaaga waa la ogolaaday hadana oo sidoo kale kacis hantiwadaag xataa waa laga cabsanaayey. Si kastaba ha ahaatee, xiisadda ayaa si tartiib tartiib ah loo yareeyey iyada oo xaalandhu xasilan yihiin.

Markii xiriirka Midawga Soofiyeedka uu saldhigay, xasiloonda Finland, waxay barteen sidii ay u dhaqmi lahaayeen wadan deris ah oo awood leh. Sanadkii 1948, Finland waxay saxiixday YYA (Heshiiska Saaxiibka, Iskaashiga iyo Gargaarka) ee Midowga Soofiyeti. Heshiisku wuxuu damaanad qaadayaa faa'iidooyinka dhaqaale ee Finland, laakiin dhaqanka Finland waa inuu ku dhaqmaa siyaasadda gudaha iyo siyaasadda shisheeye, sidaas darteed ma aheyn mid ku dhibaateeynaya Ururka Soofiyeti ficalkiisa iyo doorashadiisa. Finland waxay si rasmi ah u madax bannaanaatay, waana mid dhexdhetaad ah, laakiin dhab ahaantii waxay ahayd inay tixgeliso danaha reer Soofiyeti ee siyaasadeed.

Waddamada kale Finland waxaa lagu dhaleeceeyay in ay si aad ah ugu fikiraan fikradaha Soofiyetiga ee go'aanka gaar ahaaneed. Si kastaba ha ahaatee, taxadarnimadu waxay ahayd mid siyaasadeed iyo mid dhaqaale ahaanba taageersan. Nabadjelyo ayaa ku hadhay Finland. Finland sidoo kale waxay ka faa'iideysatay dhaqaale ahaan ganacsiga Bariga Yurub, Midowga Soofiyeti.

Finland xubin ka noqotay Midowga Yurub

Finland ayaa sii waday khatka dhax dhaxaadka iyo tartiibnimada ilaa iyo intii Midowga Soofiyeedku burburay. Marka Midowga Soofiyeti uu burburay 1991, khadkaa ayaa laga tegi karay. Finland waxay si deg deg ah u doonaysay in ay xoojiso xiriirka ay la leedahay Yurubta galbeed iyo Bulshada Yurub. Sanadkii 1995, Finland wuxuu noqday xubin ka mid ah Midowga Yurub oo si rasmi ah uga baxay siyaasaddiisa dhexdhetaadnimada.

Maanta, Finland waxay si furan u difaaceysaa danaha iyo qiimaha Yurubta dhaqaalaha iyo siyaasadda. Ruushka, oo qayb ka ah Midowga Soofiyeti hore, ayaa weli ah lamaane muhiim ah ganacsiga iyo deriska xuduudaha ee Finland. Finland waxay isticmaashaa lacagta yuurada caadiga ah laga soo bilaabo 2002. Finland waa in ay tixgelisaa siyaasadda guud ee Midowga Yurub sharcigeda.

Dareenka qaranimada iyo midnimada bulshada ee Finland

Finland waa qayb ka mid ah bulshada Yurubta iyo siyaasadeeda guud ee dibadda iyo dhaqaalaha. Si kastaba ha noqotee, qaranimada Finnishka ayaa wali xooggan, sidaas darteed dad badan ayaa u maleynaya in dadka Finnishka ah ay yihiin kuwo asalkoodu madaxbannaan oo dawlad xor ah leh.

Fikradda ah midnimada iyo gaar ahaanta qaranku waxay udub-dhexaad u ahayd Finland tan iyo dagaalkii. Midnimada ayaa lagu xoojiyyay, iyada oo kala duwanaanshada hoos loo dhigayo micnaheeda. Dadka Finnishka ah waxay rabeen inay isku arkaan dad isku mid ah, kuwaas oo sameeya waddan qaran oo Finland ah. Waxaa loo tixgeliyey in ay ka duwan tahay dadka kale sababtoo ah taariikhdooda, luqad ahaan iyo qaababka Finnishka ah, sida hal'adeyg iyo daacadnimada.

Fikradda ah midnimada waxaa loo adeegsatay dagaalka iyo dhibaatooyinka marka ay adag tahay in la sameeyo go'aano siyaasadeed iyo mid dhaqaale. Maanta, si kastaba ha ahaatee, waxa kale oo suurtagal ah in la arko in dadka Finnishku ay kala duwan yihiin asalka, aragtida iyo qaab nololeedka.

Doorashooyinka Finland

Finland waxaa laga qabanqaabiyyaa doorashooyinka hoos ku taxan ee guud oo dalka oo dhan khuseeya:

- Doorashada baarlamaanka afartii sano mar
- Doorashada degmada afartii sano mar
- Doorashada gobolka afartii sano mar
- Doorashada madaxweeynaha lixdii sano mar
- Doorashada baarlamaanka Midwoga Yurub shantii sano mar.

Doorashooyinka ka dib, waxaa la qaban qaabin karaa macal doorasho toos ah oo ku saabsan afaaraha dawlada ama degmada.

Xaqqa codeyninta Finland

- Badanaa Finland waxaa codeyn kara qofka 18 sano gaaray ee muwadinka ah
- Doorasha degmada iyo tan Midwoga yurub, shuruudo ayey leeyihiin ansaxaya qof aan muwadin Finland ku ahayn, laakiin wadanka dagan in uu codeyn karo.
- Doorashooyinka baarlamaanka Yurub waxaa ka codeyn kara xittaa muwaadiniinta wadamada kale ee Midowga Yurub ee Finland ka diiwaangashaday xuquuqdooda codbixineed.
- Doorashada degmada waxaa codeyn kara dhamaan inta Finland muddo labo sano in dhaafeysyo daganaa.

Doorashooyinka ka hor, qof kasta oo cod-bixiye wuxuu helayaa ogeysiis ku saabsan xuquuqda cod bixinta oo boostada loogu diraayo. Warqaddan waxay sidoo kale qeexeysa waqtiga saxda ah ee doorashooyinka iyo goobaha doorashada. Doorashooyinka waxaa loo codeyn karaa maalinta doorashada caadiga ah ama horeyba.

Haddii aad horay u codeyneysyo, waxaad ka codeyn kartaa goobaha codeyninta guud ee Finland ama dibadda. Codbixiyayaashu waxay noqon karaan meelo dadweyne oo kala duwan sida dugsiyada, maktabadaha, hoolalka magaalada, xafiisyada boostada ama suuqyada dukaamada. Dibadda ku joogaa ayaa codkooda ku dhiibanaya safaaradda ama qunsuliyadda. Haddii aad maalinta codbixinta ku codeyneysyo, waxaad codkaaga ku dhiiban kartaa oo kaliya meesha lagu calaamadeeyay kaarka ogeysiiska. Kaarka aqoonsiga sawirka, sida baasaboor, waa in lagu dhejiyaa goobta codbixinta.

Sirta doorashada

Finland, waxaa jira sirta doorashada, sidaas darteed cidna uma baahna in loo sheego cida uu u codeeyay. Meesha codbixinta marka lagu jiro, aqoonsiga cod-bixiyaha ayaa la baari doonaa. Codbixintu waxay u aadeysaa Koobka Doorashooyinka, kuwaas oo aan isla joogi karin dadka kale oo aan cidna arki karin. Tirada musharraxa waxaa lagu qoraya warqadda codbixinta. Warqadda codbixinta waa la shaabadeeyey ka hor inta aan lagu ridin sanduuq haraag ah ama sanduuq la xiray, oo kaliya tigidhada calanka ayaa lagu xisaabinaya. Marka codadka la tiriyo, cidna ma ogaan karto cidda u codeysay musharax kasta. Ujeedada cod-bixinta qarsoodi waa inay ka hortagto iibashada ama iibinta codadka iyo hanjabaadda cod-bixiyaha ama inay ku qasbaan inuu u codeeyo musharax gaar ah.

Firfircoonda codbixinta ee Finland

Firfircoonda odbixinta waxay sharraxaysaa inta qof ee codka ka dhiibanaya doorashada. Cod bixintu waa ikhtiyaar. Finland gudaheeda dhaqdhaqaqa codka ma aha mid aad u sareeya. Doorashooyinka dawladaha ee 2017, waxqabadka codbixintu wuxuu ku dhawaaday 60 boqolkiiba dalka oo dhan.

Sababtoo ah dad badan lama socdaan siyaasadda, mana daneynayaan go'aan qaadashada bulshada. Waxay u maleyn karaan in musharax ku habboon ay ku adag tahay in la helo ama siyaasiyayaashu ay ka fogaadaan noloshooda maalin walba. Qof ayaa laga yaabaa in uu is weydiyo haddii xitaa hal cod uu doorashada saameyn. Mararka qaarkood, si kastaba ha ahaatee, hal cod ayaa xalin kara. Haddii aadan cod bixin oo aadan u sheegin ra'yigaaga ku saabsan cidda la doorto, si ikhtiyaari ah u diidayo go'aamo dimuqraadi ah.

Doorashada baarlamaanka

Xildhibaanada waxaa loo doortaa baarlamaanka muddo afar sano ah. Musharaxa waa inuu noqdaa muwaadin Finnish ah oo 18 sano buuxiyey oo xaq u leh inuu u codeeyo doorashooyinka baarlamaanka. Guud ahaan, musharrixiintu waxay qayb ka yihiin xisbi. Ma jiraan xayiraad ku saabsan inta jeer ee isla musharax la mid ah lagu doorto baarlamaan doorasho isdaba joog ah.

Doorashada baarlamaanka, codbixiyuhu wuxuu kaliya u codeyn karaa goob degaankiisa ah. Tusaale ahaan, codbixiyayaasha Helsinki waxay u codeyn doonaan qof ka socda deegaanka Helsinki. Nidaamkan waxaa loogu talagalay inuu hubiyo in xubnaha baarlamaanka laga soo doorto dalka oo idil.

Doorashada degmada

Arrimaha degmada waxaa go'aaminaya golaha degmada. Xubnaha golaha degmada ayaa lagu doortaa doorashooyinka degmooyinka. Doorashooyinka degmooyinka waxaa lagu qabtaa dalka oo dhan, laakiin degmo kastaa waxay dooraneysaa goleha degmada. Xubnaha degmadaada kaliya ayaa codeyn kara. Cabbirka golaha degmada wuxuu ku xiran yahay dadweynaha degmada. Dadweynaha degmada ayaa sii ballaaranaya, waxay awood u leeyihiin inay ka mid noqdaan golaha degmada.

Doorashooyinka degmooyinka ayaa laga noqon karaa musharax haddii ay yihiin degane degmada oo xaq u leh inay u codeeyaan doorashooyinka degmooyinka. Sidaas darteed maaha inaad noqoto muwaadin Finnish ah. Musharaxa waa inuu caadiyan ka tirsan yahay xisbi.

Doorashada gobolka

Doorashada gobolka waxaa lagu dooranayaa golaha gobolka xildhibaano iyo kuwa ku xigeenkooda ah. Golayaasha waa ilaa 18 Finland. Gobolka waa eeriyo maamul ah oo cusub. Hadda mas'uuliyadda diyaarinta adeegyada bulshada iyo caafimaadka waxaa leh degmooyinka Finland. Sanadada soo socda waxay u mareegi mas'uuliyada gobolada.

Doorashada madaxweeynaha

Madaxweynaha waxaa lagu doortaa cod bixin toos ah. Doorashada madaxweynaha waxaa Finland laga qabtaa lixdii sanoba hal mar. Isla qof ayaa loo dooran karaa Madaxweyne laba jeer oo isku xigta, taas oo macnaheedu yahay inuu noqon karo Madaxweynaha Finland ugu badnaan 12 sano markiiba.

Doorashooyinka madaxweynaha waxay inta badan leeyihii laba wareeg oo doorasho. Haddii hal musharax uu helo badh ka mid ah codadka wareegga koowaad, wuxuu noqonayaa madaxweynaha Finland. Badanaa, midkoodna ma helo codadka ku filan wareegga koowaad. Kadibna waxaa jiri doona wareeg labaad oo codbixin ah oo ka mid ah labadii wareeg ee ugu horreeyay ee musharaxiinta ugu codka badnaa ayaa reyn.

Madaxweynaha Jamhuuriyaddu waa inuu noqdaa muwaadin Finnish ah dhalashadiisa asalka. Musharaxa waxaa badanaa loo magacaabaa xisbi leh ugu yaraan hal xildhibaan Baarlamaanka.

Doorashada Midowga Yurub

Baarlamaanka Midowga Yurub wuxuu si wadajir ah golaha wasiirrada ula dejiyaa sharciyada heerarka Midowga yurub. Golaha Wasiirada ee Midowga Yurub waxay matalayaan dawladaha xubnaha ka ah. Baarlamaanka Midowga Yurub ayaa sidoo kale go'aamin doona miisaaniyadda Midowga Yurb iyo golaha. Baarlamaanku wuxuu sidaas u yahay sharciga udub-dhexaadka Midwoga Yurub iyo miisaaniyadda dejinta.

Doorashada baarlamaanka Midowga Yurub, waxaa lagu doortaa xubnaha baarlamaanka Yurub xildhibaano. Midowga Yurub wuxuu leeyahay 28 dal oo xubnaha ka ah iyo 751 xubnood ayaa loo doortaa Baarlamaanka Midowga Yurub. 13 xubnood ayaa laga soo doortaa Finland. Musharrixiinta waa musharaxyo xisbiyo kala duwan, sida doorashooyinka baarlamaanka. Dhamaan Finland waxay leeyihii hal degaan, tusaale ahaan murashax isku mid ah ayaa loo dooran karaa dhammaan dalka Finland. Mushariistu wuxuu deganaan karaa haddii uu yahay qof waddanka Finland ah ama waddan kale oo Midowga Yurub ah, sida haddii isaga ama iyada ay xaq u leeyihii inay codeeyaan doorashooyinka Baarlamaanka Yurub. Musharaxa waxaa magacaaba xisbi.

Ururo siyaasadeedka Finland

Xisbiyada siyaasadeed waa ururo uu hadafkoodu yahay horumarinta bulshada marka loo eego dhinaca xubnaha xisbiga. Xisbigu waa inuu leeyahay barnaamij xisbi, dokumenti akhriya mabaadii'da iyo hadafyada xisbiga. Barnaamijku wuxuu kaloo sharxayaan sida uu xisbiga u doonayo inuu saameyn ku yeesho bulshada iyo go'aaminta siyaasadeed.

Qof kasta oo Finland ku nool wuxuu xubin ka noqon karaa xisbi. Xubinnimadu ma saameynayso helitaanka shaqada ama haddii kale shakhsii ahaan bulshada dhexdeeda. Nidaamka dhexe ee saamaynta bulshada waa inuu u istaago doorashada. Mushaarooyinka inta badan waa xubno xisbi.

Nidaamka siyaasadeed ee Finland way kala duwanyihii waxaana jira xisbiyo badan. Finland waxay leedahay nidaam xisbiyo badan. Taageerada xisbiyada waxay si aad ah ugu kala duwan yihiin doorasho ka doorasho. Xisbi midna looma hayo aqlabiyyad buuxda ee Baarlamaanka, markaa xisbi ma laha siyaasad ahaan kali ah. Dhinacyadu waa inay wada shaqeeyaan. Taasi waa sababta ay muhiim u tahay siyaasadda Finland si ay uga gorgortamaan una xaliyaan.

Sanadkii 2017, Finland waxaa ka jiray 16 xisbi oo diiwaangashan, siddeed ka mid ahna waxey ku jireen baarlamaanka. Xisbiyada kale waxay ahaayeen kooxo yaryar oo ujeedadoodu tahay inay doorashada boos ay baarlamaanka ka helaan.

Finland, dawlada yacni canshuur bixiyeyasha, ayaa maalgeliya hawlaho xisbiyada. Kaalmada dawladdu waxay dabooshaa qayb ka mid ah kharashka xisbiyada. Kaalmooyinka kale ee la soo ururin

karo waxaa laga soo qaadan karaa, tusaale ahaan, laga soo bilaabo khidmadaha ama lacagaha xubnaha xisbiga ay bixiyaan.

Xeerka xisbiyada sida ku xusan, xisbiga wuxuu helaa taageero maaliyadeed oo ku xiran inta xildhibaan ee baarlamaanka ku fadhiba. Sidaa daraadeed, xisbiyada si fiican doorashada ugu guuleysta ee waaweyn waxay helaan lacag ka badan kuwa yar yar. Sidaa daraadeed, xisbiyadii hore ee waawayn ayaa awood u leh inay sii wadaan jagadooda, xisbiyada cusubna way ku adag tahay inay helaan kuraasta Baarlamaanka billowga.

Xisbiyada waxay kaloo helayaan maalgelin kale, tusaale ahaan, doorashooyinka dartood. Qaar ka mid ah maalgelinta doorashadu waa deeqo shakhs, ganacsiyo ama ururo. Deeqaha waxaa laga heli karaa shaqada, laakiin waa in la ogeysiyya. Sidaas darteed waa inaad si cad u sheegtaa inta ay xisbiyadu maal galiyaan ololaha doorashada.

Aragtidha xisbiyada sidey ku kala duwan yihiin?

Finland maanta barnaamijyada xisbiyada ayaa aad ugu eg midba midka kale. Dhamaan xisbiyada waxay isku dayaan in ay wataan waxyaabo badan oo wanaagsan oo dad badan oo suurtagal ah si ay u helaan codad badan. Waxaa jira kala duwanaansho, dabcan. Si kastaba ha ahaatee, diintu kama duwana xisbiyada, looma hayo xisbiyo matalaya diimaha kala duwan ee Finland.

Caado ahaan tan ugu muhiimsan ee kala saarta xisbiyada waxay tahay xuubka bidixda iyo midigta. Xisbiyada bidixda waxay taageeraan hantiwadaaga, xuquuqda shaqaalaha iyo dawlad awood leh oo muwaadiniinta u fidisa adeegyo kala duwan waxayna ka helaan maaliyad ay bixiyaan muwaadiniintooda. Bidixda wuxuu diyaar u yahay in uu aqbaloo canshurta sare, sababtoo ah canshur ayaa loo isticmaalaa in lagu dhiso lana hayo bulsho siman oo dadka oo dhan loo daryeelo.

Xisbiyada midigta ah, dhinaca kale, waxay taageereen shuuciyada, dhaqaalaha suuqa xorta ah iyo canshurta hoose. Midigtu wuxuu rabaa doorka dawlad-goboleedka ee bulshada in uu yaryahay iyo in masuuliyadda shaqsiyedka ay ka weyn tahay. Midigta wuxuu sidoo kale xoojiyaa ganacsiyada gaarka ah iyo ganacsiyada. Shirkadaha ayaa kaalin muhiim ah ka qaata bulshada si loo abuuro koboc dhaqaale iyo shaqooyin.

Muuqaalka caadiga ah ee siyaasadda casriga ah ee Finland waa in taageerada dhinacyada garabka bidix ay hoos u dhacaan. Intaas waxaa dheer, in bidixdu ku faafan xisbiyo kala duwan, kuwaas oo qaar ka mid ah yihiin hantiwadaag, qaar ka mid ah bulsho-yaqaan iyo qaar ka mid ah bulsho-dhaqameed dhexdhedaad ah oo bulsho dimuqraadiyeed.

Macal siyaabo kale ayaa loo kala saari karaa. Maanta sidoo kale waxay muhiim u tahay codbixiyayaasha in musharuxu uu wado arrimaha miyiga ama magaalada, tusaale ahaan meelaha ka baxsan ama xarumaha guryaha. Arrimaha muhiimka ah ee muwaadiniintu waa badanaa caalamiyiin iyo iskaashi dhow oo caalami ah, tusaale ahaan Midowga Yurub.

Marka laga eego dhinaca miyiga ah, waxaa muhiim ah in la ilaaliyo beeraha gudaha iyo awoodda arrimaha la xiriira Finland. Marka laga eego aragtidan, caalamiyeynta waxaa laga yaabaa in loo arko in ay tahay wax u xun Finland, oo beeraha ka dhigeysa mid adag oo sababa xasillooni bulsho.

Codbixiyayaasha in badan, sidoo kale waxaa muhiim u ah in xisbiga uu muhiim u arko kobaca dhaqaalaha ama dabiiciga iyo ilaalinta dhirta. Koritaanka dhaqaaluhu wuxuu burburin karaa bey'adda, laakiin dhinaca kale wuxuu keeni karaa barwaqaqo iyo shaqooyin bulshada.

Macal muxaafidka iyo xoriyada ayaa sidoo kale dadka kala qaybiyaa. Konserfatifnimada waxaa ku lifaaqan dhaqameed iyo xeer is badalka bulshada uu yarhay. Xoriyada, dhanka kale, waxay ku lug leedahay xorriyadda guud ee shakhsiga iyo dhaqaalaha, dulqaadashada qiimaha iyo xuquuqda aadanaha.

Intaa waxa dheer, dhinacyadu waxay yeelan karaan aragtiyo kala duwan, tusaale ahaan haddii Finland ay sii wadi doonto inay noqoto waddan laba luqadood ku hadasha mustaqbalka ama haddii labada iskuul ee waa in loo dhigaa labadaba luuqadaha Finnishka iyo iswidhishka.

Xisbig Dhexe ee Finland (Keskusta, waxaa la aasaasay 1906)

Xisbiga Dhexe ee Finland ama Xisbiga Dhexe waa xisbiga ugu caansan meelaha miyiga ah, wuxuuna xoojiyaa arrimaha beeraha, sida taageerada maaliyadeed ee dawladda iyo Midowga Yurub ee beeralayda. Qiyaastii kala bar taageerayaasha xisbiyada waxay ka soo horjeedaan Midowga Yurub. Inkasta oo dad badan oo Finnish ah ay hadda ku nool yihiin magaaloyin badan, dad badan ayaa leh xiriir adag oo dhinaca baadiyaha ah. Baadiyaha iyo dabiiciga ayaa sidoo kale muhiim u ah dadka Finnishka, calaamad ahaan iyo fikrad ahaanba.

Xisbiga Dhexe wuxuu ku dadaalayaa in uu xafiisyo iyo shaqooyin ku hayo Finland oo dhan. Finland waa wadan aan la wada daganeyn. Adeegyada qaybaha aysan dad badan daganeyn ayaa badanaa qaali ah. Hase yeeshi, waxay muhiim u tahay xisbiyada dhexe ee dadku ay ku siman yihiin sinaba, iyada oo aan loo eegin meesha ay ku nool yihiin. Xisbigu wuxuu tixgelinayaa in dawladu ay ka ciyaareyso door firfircoon siyaasadda bulshada, dhaqaalaha iyo gobolada.

Intaa waxaa dheer, Xisbiga Dhexe wuxuu u shaqeeyaa ganacsadaha. Waxay raadineysaa inay fududayso shirkadaha inay shaqaaleeyaan dadka. Shirkadaha Finland intooda badani waa shirkado yaryar iyo kuwo dhexdhexaad ah waana shaqo-bixiyeyaasha ugu muhiimsan Finland.

Xisbiga Isbaheysiga (Kokoomus, waxaa la aasaasey 1918)

Xisbiga Isbaheysiga waa xisbi midigta u jarjeera, oo dhaqan ahaan u hadla kuwa dhaqaalaha sare leh iyo inta wax baratay ee dabqadda sare ka mid ka ah. Waxay leedahay boos adag oo ka jirta aagga caasimadda, laakiin sidoo kale waa mid ka mid ah xisbiyada ugu ballaaran Finland. Qiyamka asaasiga ah ee xisbiga qaranka waxaa ka mid ah xorriyadda, masuuliyada, fursadaha loo siman yahay iyo dhiirigelinta. Dhiirigelinta macnaheedu waa in qofka loo abaalmariyo shaqo wanaagsan ama waxqabad.

Waxa kale oo muhiim u ah xisbiga Qaranka ganacsatada. Dadku waxay doonayaan inay dhiirrigeliyaan dadaalkooda iyo inay bilaabaan ganacsigooda. Sidaa darteed, tusaale ahaan, canshuuraha ay bixiso shirkadaha waa in la dhimo xisbiga ra'igiisa. Doorka dowladdu waa inuu ka hooseeyaa fikradda dhinacyada bidixda. Xisbiga Qaranka waxay u heellan yihiin wadashaqeyn ballaaran oo ay la leedahay NATO iyo waa mid waxtar u leh Midowga Yurub. Sida laga soo xigtay qiimaha xubnayaasha xisbiga Qaranka waa qaar konserfatif ah iyo kuwo xorriyada aaminsan.

Xisbiga dimuqraadiyada bulshada (Sosialidemokraattinen puolue, waxaa la aasaasay 1899)

Xisbiga dimuqraadiyada bulshada ee Finland (SDP) wuxuu ahaa xisbi qaran oo weyn oo muddo tobanaan sano ah dawlada ku jiray. Waa mid ka mid ah xisbigii ugu da'da weynaa ee ugu muhiimsan Finland, marka laga reebo Xisbiga Dhexe iyo Xisbiga Qaranka. SDP waxay ahayd xisbi dhinaca bidixda ah oo u daneeynaayey shaqaalaha warshadaha iyo mushaar-bixiyeyaasha ku nool magaalada. Qaddarkeedu waa dimuqraadiyadda bulshada ee ka soo jeedda hantiwadaaga, laakiin xisbigu ma xigo bidixda sida Xisbiga Bidixda.

Arinta muhiimka ah ee SDP waa in ay ilaaliso bulshada samafalka iyo in qof kasta uu shaqeeysan karo. Xisbigu wuxuu rabaa in uu u shaqeeyo bulsho siman iyo midnimo. Waxay ka soo horjeedaa dhaqaalaha suuqa aan la koontarooli karin, sida qiimaha caasimadda iyo qiimaha muxaafidka.

Xisbiga Bidixda (Vasemmistoliitto, waxaa la aasaasey 1990)

Xisbiga bidixda wuxuu isku xiraa dimuqraadiyadda bulshada iyo dhaxalka hantiwadaaga ee fikradeed. Waa xisbi-bulsheed, kaas oo isla waqtigaa xor ah. Qiyamka muhiimka ah ee Xisbiga bidixda waa sinnaanta, dimuqraadiyadda, xorriyadda iyo horumarinta joogtaynta. Xisbiga Bidixda inta badan waxaa u codeeya shaqaalaha iyo shaqaalaha biilka yar, taas oo ah, xafiiska ama shaqada iibka.

Xisbiga bidixda ayaa aaminsan in bulshada samafalka u baahan tahay in la horumariyo, iyo shuuciyadda in la xadido. Dhaqdhaqaaqa shaqaalaha iyo uruada shaqaalaha waa muhiim. Qof kastaa waa inuu xaq u leeyahay inuu shaqeeyo iyo nolol-maalmeedka. Sinaanta iyo feminismka iyo weliba ilaalinta deegaanka ayaa ah qiimaha ugu muhiimsan.

Cagaarka (Vihreät, waxaa la aasaasay 1987)

Arrimaha muhiimka u ah Xisbiha Cagaarka waxaa ka mid ah ilaalinta deegaanka, dagaalka ka dhanka ah isbedelka cimilada iyo xuquuqda xayawaanka. Waa xisbi madaxbanaan oo dulqaad leh oo u codeeyay muwaadiniinta da'yarta ah ee aqoonta sare leh. Xisbigu wuxuu taageertaa dhaqdhaqaaqa dhaqanka iyo dhaqamada kala duwan, wuxuuna kobciyaa sinaanta jinsiga iyo jinsiyada laga tiro badanyahay iyo khaniisiinta.

Cagaarka waxay ka soo hor jeedaan hantiwadaaga iyo shuuciga labadaba. Sida laga soo xigtay Cagaarka labada nidaamba ma tixgelinayaan bay'ada iyo dalalka soo koraya. Barayaashu waxay ku tilmaameen shaqadooda maadooyinka ugu muhiimsan ee shaqada, waxbarashada, bay'ada iyo la dagaallanka saboolnimada, laakiin qaar ka mid ah waxay leeyihiin muuqaal dhaqaale oo dhab ah. Cagaarka ayaa ka soo horjeeda awoodda nukliyeerka.

Finnisha rasmiga ah (Perussuomalaiset, waxaa la aasaasay 1995)

Finnisha rasmiga ah waa xisbi wadani oo qaranimo wada. Qiimahooda waa konserfatif. Waxaa muhiim u ah xisbi in uu kor u qaado shaqada iyo ganacsiga Finnishka, iyo inuu noqdo muwaadin caadi ah oo ka soo jeeda beelaha ugu waaweyn ama ka sareeya bulshada. Xisbigu wuxuu taageerayaan dawlad xoog leh oo maalgelisa bulshada samafalka.

Xisbiga Finnishka rasmiga ah waxay aad uga soo horjeedaan Midwoga Yurub. Ujeedadu waa in dib loo soo celiyo awoodaha go'aanka Midowga Yurub ee dib loogu celiyo Dawladaha Xubinta ka ah. Sidoo kale, soogalootiga iyo in Finland labo luuqadood looga hadlo ayey ka soo hor jeedaan xisbigu. Xisbiga wuxuu si xoog leh u xoojinayaa aqoonsiga finishnimada. Waxaa ka mid ah taageerayaasha kuwo midigta fog taagersan iyo kuwo bidixda fogba.

Xisbiga Finnishka rasmiga awal waxuu ahaa mid yar, laakiin labadii doorasho ee ugu dambaysay ee baarlamaanku, wuxuu helay codad badan, waxaanay u dhistay booskiisa mid ka mid ah xisbiyada waaweyn. Sannadkii 2017, xisbigu wuxuu u kala baxaa laba kooxood oo isku dhafan marka uu guddoomiyuhu bedelmey.

Xisbiga qaranka ee Iswiidishka ee Finland (Suomen Ruotsalainen Kansanpuolue waxaa la aasaasay 1906)

Xisbiga qaranka ee Iswiidishka, RKP waa xisbi u gaar ah bulshada finnishka ee iswiidishka ku hadasha. Waxay taageertaa laba-luqad-yaqaannimo waxayna raadineysaa inay kor u qaaddo lana

joogteeyo adeegyada lagu bixiyio luqadda iswidhishka. Maadama dad badan oo Iswiidhish ku hadla ay taageeraan RKP, waxaa jira isbeddello kala duwan oo ku dhex jira: isbedel badan oo xor ah, iyo isbeddel ku wajahan arrimaha miyiga.

RKP waa xisbi afkaartiisu furfurantahay kaas oo dhaqaalaha iyo siyaasadda dibadda ka heysta siyaasadda garabka midig. Marka la eego arrimaha socdaalka, dhaqamada kala duwan iyo arrimaha dadka laga tirada badan yahay, waa xor. RKP waa xisbi yar, laakiin had iyo jeer waxay ku dhowdahay dawladda Finland. Xisbigu wuxuu taageerayaa Midowga Yurub iyo midnimo adag oo yurub ah. RKP iyo luqada iswiidhishka sidoo kale waa xiriir muhiim u ah wadashaqeynta iyo dhaqanka dalalka Waqooyiga.

Xisbiga dimuqraadiga masiixiga ee Finland (Suomen Kristillisdemokraatit, waxaa la aasaasay 1958)

Xisbiga dimuqraadiga masiixiga, KD, waxay tixgelinaysaa tixgelinta dhexe ee qiimaha masiixiga ee go'aan qaadashada. Siyaasaddu waxay ku salaysan tahay masiixiyadda. KD waa xisbi qaran oo dhexdhedaad ah oo dhexda udhexeeya Xisbiga dhexe iyo Xisbiga Qaranka. KD waxay taageertaa wadashaqaynta difaaca wadamada Waqooyiga Yurub, Qaramada Midoobay, NATO iyo Midowga Yurub.

Xisbiga dimuqraadiga masiixiga waa xisbi yar oo ka soo horjeeda ilmo iska soo ridid waxaana aaminsan yahay in qoyska uu bulshada muhiim u yahay. Xisbiga wuxuu ka soo hor jeeday sharciga guurka, sababtoo ah waxay u tixgeliyaan guurka arrin ka dhexeeya nin iyo naag kaliya. Marka loo eego KD, qof kasta waa in la damaanad qaadaa dakhliga asaasiga ah. Kalsoonida waa qiimo muhiim ah, qof walbana wuxuu u baahan yahay in la daryeelo, oo ay ku jiraan saboolka, bukaanka iyo waayeelka.

Saameynta muwadinka

Finland, qofkasta wuxuu siyaabo badan uu saameyn ugu karaa arrimaha bulshada iyo siyaasadda. Finland, muddo dheer, waxaa jiray waxqabadyo badan oo muwaadiniin ah, taas oo ah, muwaadiniinta shaqadooda gaarka ah si ay u wacyigeliyaan arrimaha bulshada. Dhaqdhaqaaqyada caanka ah ee waawayn, sida dhaqdhaqaaqa iyo dhaqdhaqaaqa shaqaalaha, ayaa si wayn wax uga qabatay horumarinta bulshada dimoqraadiga ah.

Dhaqdhaqaaqyada caanka ah, dadka caadiga ah ee Finnishka ah waxay barteen sida loo maareeyo arrimaha caadiga ah waxayna awoodeen inay saameyn ku yeeshaan sida bulshada loo dhiso. Siyaasiyiin badan oo Finnish ah ayaa sidoo kale ku lug lahaa jaaliyadaha marxaladaha hore ee xirfaddooda ama ay si firfircoona uga qayb qaataan hawlaho bulshada.

Qaababka wax qabadka bulshada

Codeynta

Habka ugu badan ee saameyn lagu yeelan karo waa codbixinta. Markaad codeeyso, awoodaha go'aaminta ee arrimaha guud ayaa u badan inay u isticmaalaan kuwa ku xeeldheer arrimaha muhiimka kuu ah. Haddii aadan cod bixin, ra'igaaga kama dhibaneynsid habla loo xallin arrimaha guud.

La xidhiidhista siyaasiyiinta

Habka kale waa in si toos ah loola xiriiro siyaasiyiinta, sida xildhibaannada ama wasiirrada. Waxaa loo sheegi karaa waxyaallaha siyaabaha loo qabto siyaasadda si gaar ah si ay u bixiyaan taxaddar ama nooca isbeddelka loo baahan yahay ee bulshada.

Kaqaybgalka doodda madaniga ah

Habka seddexaad ee saameyntu waa dooda. Wargeyska ama warbaahinta bulshada, waxaad daabici kartaa fikrad dadweyne oo raba in ay kor u qaadaan doodda ku saabsan faa'iido darrada bulshada, taas oo ah, waxyaabaha laga yaabo in la hagaajiyo. Si aad u sii wadato hal shay, waxaad samayn kartaa koox Facebook ah halkaas oo aad ku sheekeysan karto oo aad qabanqaabin kartid dhacdooyin la xiriira dhacdooyinka, sida bandhigiyada ama sheekooyinka.

Codsi wadareed

Muwaadiniintu waxay sidoo kale abuuri karaan codsi wadareed, yacni baaq, oo ay tusaale ahaan kaga soo horjeedaan sharci gaar ah,. Saxiixa waxaa soo ururin doona muwaadiniinta dad badan intii suurtagal ah waxaana loo wareejin doonaa wasiirka arrinta ay khuseeyso. Tani waxay u suura gelinaysaa in Wasiirku ogaado in sharcigu u baahan yahay isbeddel oo isbedelkuna wuxuu leeyahay saldhig taageero ballaaran. Qoraalka waxaa laga yaabaa in ay leeyihiin magacyo ka kooban dhowr qod ilaa iyo in ka badan boqol kun.

Mooshin shacbiyeed

Laga soo billaabo 2012, waxaa jirey sharci soo jeedinta muwadiniinta ee Finland. Sharcigu wuxuu sheegayaa in muwaadin kasta oo Finnish ah uu biil ku samayn karo Baarlamaanka. Soo jeedinta, magacyada waxaa laga soo qaataa muwaadiniinta taageera biilka. Haddii ay jiraan wax ka badan 50,000 oo saxiixyo, Sharciga aaya loo gudbin doonaa Baarlamaanka. Muwaadiniinta soo jeedintooda waa hab toos ah oo loogu talagalay demoqraadiyada tooska ah.

Mooshinka deganayaasha degmada

Sidoo kale saamaynta tooska ah waxaa loo adeegsan karaa siyaasada degmada. Sharciga waxuu qabaa, qof kasta oo degmada dagan in uu soo jeedin karo wax khuseeya dhibaato ama arrin cusub oo bulsheed oo la xiriira hawlada degmada. Guud ahaan, barnaamijka dawladaha hoose aaya ujeedkiisu yahay inuu kor u qaado faa'iiddada bulshada wayn. Go'aanka dawlad-goboleedku waxay qabtaan dhammaan soo jeedintii lagu qabtay shirarkooda.

Mooshinka Midowga Yurub

Macal heerka Midowga yurub, muwaadiniinta aaya sidoo kale soo jeedin kara waxay u baahan yihiin. Soo jeedinta muwaadiniinta yurub aaya ugu baaqaya Guddiga Yurub inuu soo saaro sharci ku saabsan mowduuc hoos yimaada heshiiska Midowga Yurub. Soo jeedinta waa inuu haystaa ugu yaraan hal milyan oo saxiixayaasha ugu yaraan toddoba dal oo xubne ka ah Midowga Yurub. Magacyada waa in la ururiyaa hal sano gudahood, Guddigana waa in uu wax ka qabtaa soo jeedintaas saddex bilood gudahood marka loo gudbiyo ka dib. Marka la eego soo jeedinta, muwaadiniinta Midowga Yurub waxay si toos ah uga qayb qaadan karaan horumarinta sharciyada Midowga Yurub.

Racfaan u qaadashada maxkamada xuquuqda aadanaha ee Yurub

Hab kale oo lagu saameeyo arrimaha ku saabsan heerkala Midowga Yurub waa in cabashada loo gudbiyo Maxkamadda Yurub ee Xuquuqda Aadanaha. Maxkamaddu waxay damaanad qaadeysaa ixtiraamka Heshiiska Yurub ee Xuquuqda Aadanaha. Cabasho aaya la samayn karaa haddii ay dareensantahay in aan lagu daaweynin dacwadaha maxkamadda Finnishka sida uu qabo xuquuqda aadanaha.

Ka shaqeeynta ururada bulshada

Dad badan oo Finnish ah aaya saameeya arimaha bulshada iyagoo ka shaqeeynaya urur. Finland waxaa ka jira ururo fara badan oo hadafkiisu yahay horumarinta bulshada. Ururadu waxay isu keenaan dad badan oo doonaya inay u badalaan wax bulsho. Isla shaqeeynta aaya fududeysa in wax la isla baddalo.

Muwaadiniintu waxay u shaqeyn karaan si xor ah ururada, waxayna ku wadi karaan waxyabo muhiim ah, tusaale ahaan inay saameynayaan fikradaha. Ururku wuxuu noqon karaa xubin joogto ah ama wuxuu ka qaybgeli karaa hawlahaa guddiga ururka. Hawlahaa ururku waxaa hirgeliya sharciyada ururada Finland, kuwaas oo sharraaxaya sida ururadu u sameyso go'aano iyo sida mas'uuliyadda hawlahaa ururka iyo dhaqaalaha loo wadaago.

Ururada waxaa laga qaban karaa

- Shaqo iskaa wax u qabso ah
- Shaqo mushaari ah
- Guddiga ururka oo laga qaybqaato
- Shaqo xagga saameynta
- In laga qayb qaato dooda bulshda
- ka qeybqaadashada wadahadlka bulshada
- qabanqaabinta ololayaasha wargelinta iyo waxqabadyada
- qabanqaabinta dhacdooyinka guud
- qabanqaabinta mudaahraadyada
- sameynta siyaasadda, horumarinta xuquuqda aadanaha, ilaalinta bay'ada iwm
- uruurinta lacagta loo gudbinayo dadka u baahan

Lacagta waxaa lagu aruuriya ogolaanshaha booliska

Finland waxaa ka jira ururo siyaasadeed sida ururo siyaasadeed, xisbiyada, ururo daneed, ururada suuqa shaqada, ururada bukaanka, ururada deegaanka, ururada gargaarka. Waa ficol caadi ah oo Finland ka jira oo xubin ka ah ururo badan oo kala duwan oo ku lug leh hawlahaa siyaabo kala duwan.

Marka ururada laga shaqeyneyo waxaa sidoo kale la barataa xeerarka bulshada iyo go'aaminta dimoqraadiyadda bulshada Finnishka. Ka shaqaynta ururku sidoo kale wuxuu macno u leeyahay in uu sameeyo wax walbana wuxuu fududeyn karaa helitaanka shaqo. Waxaana isku barta ururada dadka xiiseeya isku arrimo.

Ururada iyo jaaliyadaha waxaa la siiyaa caawimo iyo kaalmo xaaladaha kala duwan ee nolosha iyo waxqabadyada waqtiga firaaqada ee macnaha leh. Waa kuwan tusaalooyin ah ururada Finnishka:on

- Taagerida qoysaska:** Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry, Familia ry
- Taagerida rabshada :** Ensi- ja turvakotien liitto ry, Monika-Naiset liitto ry, Naisten Linja, Irakin Naisten Yhdistys ry
- Ururada isboortiga iyo jimicsiga:** Liikkukaa ry, Suomen Latu ry, Suomen Palloliitto ry
- Ururada farshaxanka iyo dhaqanka:** Elävän musiikin yhdistys ELMU ry, Suomen PEN ry, Kassandra ry

- **Ururada bixiya shaqada iskaa ah:** Suomen Punainen Risti ry, Hope - Yhdessä & yhteisesti ry, Luetaan yhdessä -verkosto, kaniisadaha

Su'aalaha laga doodayo

1. Micnaha dimuqraadiyadda Finland waa maxay?
2. Maxay muhiim u tahay in laga codeeyo doorashooyinka?
3. Hababka dimqraadiyadda Finland ka tirsan ee aad isbeddel ugu raadin kartid arrimo maxay yihiin?
4. Sidee ayaad adigu rabi lahayd in aad saameyn ugu yeelato arrimaha bulshada? Arrimaheed rabi lahayd in wax laga beddelo?
5. Door nooceee ah ayey warbaahinta ku leedahay dimuqraadiyada Finland?